ZORA
36

Alenka Valh Lopert

Kultura govora na Radiu Maribor

ZORA
36

Alenka Valh Lopert
Kultura govora na Radiu Maribor

Slavistično društvo Maribor

Uredniki zbirke
Jožica Čeh
Marko Jesenšek
Bernard Rajh

Knjiga je izšla s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS,
Mestne občine Maribor in Univerze v Mariboru

ZORA
36

Alenka Valh Lopert

KULTURA GOVORA NA RADIU MARIBOR

Maribor
2005

ZORA
36

Alenka Valh Lopert
Kultura govora na Radiu Maribor

Izdalo in založilo
Slavistično društvo Maribor
Koroška cesta 160, Maribor

Za založbo
Marko Jesenšek

Recenzentki
Zasluž. prof. dr. Zinka Zorko, izredna članica SAZU
Izr. prof. dr. Irena Stramljič Breznik

Oblikovanje in grafična priprava
Grafični atelje Visočnik

Slika na naslovnici
Anton Petelinšek

Tisk
MCA
Maribor 2005

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

811.163.6'276:654.19(497.4 Maribor)

VALH Lopert, Alenka
Kultura govora na Radiu Maribor / Alenka Valh Lopert. – Maribor: Slavistično društvo, 2005. – (Zora; 36)

ISBN 961-6320-30-0

COBISS.SI-ID 55678721

Moji družini

VSEBINA

1 Uvod 13
1.1 Cilji raziskave 13
1.2 Viri besedil 13
1.3 Metodologija 14

2 Opredelitev zvrsti slovenskega jezika 15
2.1 Socialne zvrsti 15
2.2 Prenosniške zvrsti 17
2.3 Jezik in mediji 23
2.4 Dvogovor 28

3 Neknjižni pokrajinski pogovorni jezik 31
3.1 Značilnosti neknjižnega pokrajinskega pogovornega jezika 31
3.2 Vplivi neknjižnega pokrajinskega pogovornega jezika na knjižnopogovornega 34
3.3 Značilnosti mariborskega neknjižnega pokrajinskega pogovornega jezika 36
3.3.1 Glasoslovje 37
3.3.1.1 Samoglasniški sistem 38
3.3.1.2 Soglasniški sistem 39
3.3.2 Oblikoslovje 40
3.3.2.1 Samostalniška beseda 40
3.3.2.2 Pridevniška beseda 41
3.3.2.3 Glagol 41
3.3.2.4 Prislov 42
3.3.3 Skladnja 42
3.3.4 Besedje 43
3.4 Narečne baze v okolici Maribora 43

3.4.1 Stik s koroško bazo . . . 45
3.4.1.1 Glasoslovje . . . 46
3.4.1.2 Oblikoslovje . . . 48
3.4.2 Stik s panonsko bazo . . . 51
3.4.2.1 Glasoslovje . . . 54
3.4.2.2 Oblikoslovje . . . 56
3.4.3 Stik s štajersko bazo . . . 58
3.4.3.1 Glasoslovje . . . 59
3.4.3.2 Oblikoslovje . . . 61

4 Analiza jezika govorjenih oddaj Radia Maribor . . . 64
4.1 Glasoslovje . . . 64
4.1.1 Samoglasniki . . . 65
4.1.1.1 Kolikost in kakovost samoglasnikov . . . 65
4.1.1.2 Moderna vokalna redukcija . . . 68
4.1.2 Soglasniki . . . 70
4.1.2.1 Moška oblika del. na **-*l***: posploševanje nenaglašenega končaja *-o* . . . 70
4.1.2.2 Izgovor predloga *v* . . . 71
4.1.2.3 Vzglasje: izgovor fonema *v* . . . 72
4.1.2.4 Zvočniški sklopi *lj* in *nj*, *rj* . . . 74
4.1.2.5 Premene zaradi zvenečnosti . . . 74
4.1.3 Naglasno mesto . . . 75
4.2 Oblikoslovje . . . 77
4.2.1 Samostalniška beseda . . . 77
4.2.1.1 Samostalnik . . . 77
4.2.1.1.1 Samostalniški zaimek . . . 77
4.2.2 Pridevniška beseda . . . 77
4.2.2.1 Pridevnik . . . 77
4.2.2.1.1 Pridevniški zaimek . . . 78
4.2.2.1.2 Števniki . . . 79
4.2.3 Glagol . . . 79

4.2.3.1 Na pol vikanje ... 79
4.2.3.2 Morati : moči ... 79
4.2.3.3 Kratki oziroma pogovorni nedoločnik ... 80
4.2.3.4 Deležnik na *-l* ... 81
4.2.3.5 Število ... 81
4.2.3.6 Glagoli na *-či* ... 82
4.2.4 Prislov ... 82
4.2.5 Predlog ... 83
4.2.6 Veznik ... 84
4.2.7 Členek ... 85
4.2.8 Medmet ... 86
4.3 Skladnja ... 88
4.3.1 Elementi besedilne fonetike v analiziranih besedilih ... 88
4.3.1.1 Členitev ali segmentacija s premori ... 88
4.3.1.2 Stavčna intonacija ... 90
4.3.2 Skladnja – vrste povedi, zastopane v analiziranem gradivu ... 94
4.3.2.1 Enostavčne povedi ... 95
4.3.2.1.1 Neglagolske enodelne stavčne povedi (S_{negl}) ... 95
4.3.2.1.1.1 Neglagolski enodelni stavki – pastavčne povedi, medmetne in členkovne (S! in $S_{↦}$) ... 96
4.3.2.1.2 Polstavčne tvorbe ($_{del} in $_{nedol}) ... 97
4.3.2.1.2 Dvodelna enostavčna poved (S) ... 98
4.3.2.2 Večstavčne povedi ... 99
4.3.2.2.1 Priredje (enostavno, S+S) ... 99
4.3.2.2.2 Podredje (enostavno, S/S) ... 99
4.3.2.2.3 Soredje (..) ... 100
4.3.2.3 Zapleteno zložena poved ... 101
4.3.2.3.1 Podredna razmerja ... 102
4.3.2.3.2 Priredna razmerja ... 104
4.3.2.3.3 Vrinjeni stavek <S> ... 105
4.3.2.3.4 Stavek, razdeljen na dva dela (s/ \s) ... 106

4.3.2.4 Medpovedna skladnja . . . 106
4.3.2.5 Stavki z okrnjeno zgradbo . . . 107
4.3.2.5.1 Nedokončani stavki in prekrivanja . . . 107
4.3.2.5.2 Preskok . . . 109
4.3.2.5.3 Z izpostavljenim stavčnim členom . . . 110
4.3.2.5.4 Z izpustom ali elipso (Se) . . . 111
4.3.2.6 Nejasna poved . . . 112
4.3.2.7 Izpust glavnega stavka . . . 112
4.3.2.8 Naslonski niz . . . 112
4.3.2.9 Ponavljanje . . . 112
4.3.2.10 Popravljanje . . . 114
4.4 Besedje . . . 115
4.4.1 Najbolj tipična glasovna odstopanja od norme . . . 115
4.4.2 Najbolj tipična oblikoslovna odstopanja od norme . . . 115
4.4.3 Stalne besedne zveze . . . 116
4.4.4 Prevzete besede . . . 118

5 Pragmatični vidik . . . 121
5.1 Komunikacija: sporazumevanje ali sporočanje . . . 122
5.2 Besedilo . . . 123
5.3 Pregled pragmatike . . . 125
5.3.1 Kontekst, kotekst: okoliščine, sobesedilo ali sotvarje . . . 127
5.3.2 Vpliv filozofije na nastanek pragmatike . . . 128
5.4 Ključni pojmi . . . 130
5.4.1 Stavek, poved, izrek, izjava . . . 130
5.4.2 Upovedovanje . . . 131
5.4.3 Govorno dejanje . . . 132
5.4.3.1 Sporazumevalna načela . . . 136
5.4.3.2 Neposredno in posredno govorno dejanje . . . 137
5.4.3.3 Posrečenost in uspešnost govornega dejanja . . . 139
5.4.3.4 Pomen in smisel besedila . . . 139
5.4.3.5 Griceovo sodelovalno načelo . . . 140
5.4.3.6 Leechevo načelo vljudnosti . . . 141

5.5 Govorna dejanja z vplivanjsko vlogo v govorjenih oddajah Radia Maribor 142
5.5.1 Neposredno izražanje namena 143
5.5.2 Posredno izražanje namena 146
5.5.3 Načini izražanja vljudnosti 148

6 Gradivo, zapisano po posnetih virih 151
6.1 Zapisano g0radivo: legenda 151
6.2 Skladenjska analiza: legenda 151
6.2.1 Prosto govorjena besedila 153
6.2.2 Brana besedila 193

7 Povzetek 207

8 Literatura 218

9 Imensko kazalo 224

1 UVOD

Pri obravnavi jezika radia moramo najprej opredeliti zvrsti slovenskega jezika, in sicer socialne, funkcijske in prenosniške (časovne in mernostne v tem primeru niso toliko aktualne).

V okviru socialnih ločimo knjižni jezik, ki se deli na zbornega in splošno- ali knjižnopogovornega, ter neknjižnega, ki se deli na narečja in pokrajinske pogovorne jezike. Glede na funkcijo ločimo praktičnosporazumevalni, strokovni, publicistični, umetnostni jezik. Ko govorimo o prenosniku, se besedilo lahko govori ali zapiše (TOPORIŠIČ 2000: 14).

1.1 Cilji raziskave

Glede na medij, kakršen je radio, pričakujemo, da ustreza merilom vsake, zanj tipične zvrsti. Torej iz socialne zvrsti *zbornemu*, funkcijske *publicističnemu*, prenosniške *govorjenemu* jeziku.

Ker pa je jezik živ in nanj vplivajo mnogi dejavniki, nas zanima predvsem vpliv neknjižne socialne zvrsti na govorjeni jezik. S tem ko jezikovni uporabnik izbere eno izmed zvrsti, že tako opozarja na svoj govorni položaj (tudi družbeni) in s tem na položaj uporabljene zvrsti. Osrednji del raziskave zajema pregled besedil z vidika tradicionalnega jezikovnega sistema (glasoslovje, oblikoslovje, skladnja, besedje), obravnavana pa so tudi govorna dejanja z vplivanjsko vlogo v govorjenih oddajah.

Cilj raziskave je ugotoviti, kateri elementi jezika okolja vplivajo na kulturo govora Radia Maribor, tj. vpliv *jezika okolja* na pričakovani zborni jezik.

1.2 Viri besedil

Posnete so oddaje Radia Maribor (marec 2001), izbor zapisanih besedil pa je strnjen v dve skupini:

1. prosto govorjena besedila (dvogovori poklicnih govorcev z nepoklicnimi) – kontaktne oddaje, ki potekajo po telefonu;

2. brana besedila poklicnih govorcev (torej po vnaprej pripravljeni predlogi) – poročila, vreme.

1.3 Metodologija

Besedila so zapisana po zvočnih posnetkih snemanih oddaj. Pri zapisu uporabljam knjižne znake za fonetični zapis. Analiza sledi vzorcu, ki ga uporablja Z. Zorko v svojih raziskavah pri analizi mariborskega pokrajinskega pogovornega jezika na ravni glasoslovja, oblikoslovja, skladnje in besedja (ZORKO 1995: 2002).

2 OPREDELITEV ZVRSTI SLOVENSKEGA JEZIKA

2.1 Socialne zvrsti

V okviru veljavne delitve slovenskega jezika ima le-ta več pojavnih oblik, ki jih imenujemo zvrsti (TOPORIŠIČ 2000: 13), ločene na naslednje glavne snope: socialne, funkcijske, prenosniške, časovne ali zgodovinske in mernostne. Socialne zvrsti se delijo na dve nadzvrsti, in sicer na knjižni jezik, namenjen sporazumevanju in sploh sporočanju na vsem slovenskem ozemlju in z vsenarodnostno ter narodnoreprezentativno vlogo, in na neknjižni jezik. Knjižni jezik se deli na zbornega in splošno- ali knjižnopogovornega (KP) (drugi je manj stroga oblika govorjenega knjižnega jezika). Neknjižni jezik se deli na t. i. zemljepisna narečja in »na pokrajinske pogovorne jezike (N/PP), ki so nekaka nadnarečja več zemljepisnih narečij«. (TOPORIŠIČ 2000: 14.) V tuji literaturi razdelitve niso povsem jasne, mnogi še vedno mešajo socialne in prenosniške zvrsti. Tako v primerjalni raziskavi nemškega in francoskega govorjenega jezika avtor (SCHREIBER 1999: 56–63) opozarja na še vedno nejasno zamejene pojme govorjenega in pogovornega jezika v nemškem jezikoslovju. Nekateri avtorji, po njegovem mnenju, ne upoštevajo niti socialnih zvrsti niti prenosniških in uporabljajo za oboje pojem govorjeni jezik (nem. *gesprochene Sprache*), češ da jezik okolja (nem. *Umgangsprache*) označuje nadregionalni govorjeni jezik (nem. *überregional gesprochene Sprache*). Tako nemškemu izrazu *gesprochene Sprache* v literaturi stoji ob boku pojem *Umgansgsprache*, saj ju različno uporabljajo. Pojma še primerja s situacijo v francoskem jezikoslovju, in sicer: *regionale Umgangsprache* s *français régionaux*, ki mu pomeni vmesno obliko med narečjem in normo (pri nas pokrajinski pogovorni jeziki) in ima v francoščini svoj slovar, ter *Alltagssprache* s *français ordinaire*, ki pa je le govorjen.

Poleg zborne oblike ima knjižni jezik še manj strogo obliko, to je pogovorna varianta. Uporabljamo jo, ko govorimo brez vnaprej pripravljenega in izdelanega besedila. Opira se na vsakdanjo občevalno govorico nenarečno govorečih ljudi na celotnem slovenskem ozemlju, v glavnem na govor Ljubljane. Primešane so tudi prvine zbornega jezika in zemljepisnih narečij.

Nosilec knjižnopogovornega jezika je načeloma isti kot nosilec zbornega, vendar je njegov govorni položaj drugačen, to je govoreči : poslušalec, ki si vlogi neprestano izmenjujeta. Gre za neuradno, pogosto zasebno občevanje. Ker sta udeleženca v bližini drug drugega, lahko uporabljata nejezikovna sredstva, zlasti mimiko, kretnje, držo telesa … Za pogovorni jezik je glede na zborni jezik značilna odsotnost ozkoknjižnih, tj. neobčevalnih skladenjskih vzorcev, besedja, oblik, naglasov.

Nasploh še ni v rabi po vsej Sloveniji, čeprav je najpripravnejši za pogovor med ljudmi različnih narečnih področij. To, kar naj bi postalo tudi v resnici splošno, pa že obstaja dokaj izoblikovano na osrednjem gorenjsko-dolenjskem območju s središčem v Ljubljani in v nekoliko oddaljenih mestnih naseljih. Na tem področju se določeni sloji (izobraženski, sploh mestni) prebivalstva že *rodijo* s knjižnopogovornim jezikom, ki je že skoraj docela izpodrinil tradicionalno zemljepisno podeželsko narečje. Ker je pokrajinski pogovorni jezik Ljubljane nekako zunaj presoje narečij (gorenjskega in dolenjskega), ima že značaj splošnosti. Kakor zbornemu jeziku je tudi splošnoslovenskemu pogovornemu njegova najnaravnejša podlaga jezik zemljepisnega, političnega in kulturnega središča Ljubljane. Čaka ga nekako ista pot, kot jo je pred njim šel slovenski zborni jezik, preden je postal vsenaroden. Ker slovenski pogovorni jezik kot celota predolgo ni bil raziskovan in ker ni bilo zaokrožene teorije, nekateri ne vidijo, da so pravila knjižnopogovornega jezika že postavljena (TOPORIŠIČ 2000: 16–19). Mnogim jezikoslovcem pa se uveljavljanje knjižnopogovornega jezika ne zdi potrebno.

V *Slovenski slovnici* (TOPORIŠIČ 2000: 18) so predstavljene značilnosti, za katere avtor meni, da so širše sprejete in tako skupne za knjižnopogovorni jezik.

Glasoslovne značilnosti so zlasti posledica samoglasniškega upada: kratki nedoločnik: *delat*; množinska oblika deležnika na *-l*: *smo délal*, *prosíl*; posamezni primeri: *bla*, *blo*; izgovor nenaglašenega deležnika *-el*, *-il* samo kot *-u: reku*, *peku*; izgovor prislova *sem* s polglasnikom; izgovor polglasnika ali *e*, kadar sta kratka: *vídet*, *védet*; rahlo upadli kratki naglašeni *a* pred soglasnikom: *pràv*, *končàt*; nekateri prislovi tipa *gor*, *dol* (v pomenu ‘gori’, ‘doli’); izgovor *l* namesto *lj* pred samoglasnikom in hkrati za soglasnikom: *kluč*, *grable*.

Glede naglasa poudarja: naglasne značilnosti kratkega nedoločnika: *nôsit*, *pêljat*; nepremični naglasni tip namesto mešanega pri sam. tipa *gôra gôre*; nepremični naglasni tip pri nekaterih pridevnikih in zaimkih: *tèmen tèmnega* proti *temnegà in tá téga* proti *tegà*.

Pri oblikoslovju poudarja značilnost za 3. os. mn. *jejo*, *vejo*, ki se uporablja namesto zborne *jedó*, *vedó.*

Skladnja pogovornega jezika je preprostejša v zgradbi stavka in povedi, več pa je uporabljenih sredstev za vzdrževanje stika z naslovnikom. Besedje je bolj dovzetno za pogovorne besede kot seveda zborna oblika: *a* proti vprašalnemu *ali*, *ja* proti *da*. O razliki med zborno in knjižnopogovorno zvrstjo je J. Toporišič pisal že leta 1970 (TOPORIŠIČ 1970: 55–70).

2.2 Prenosniške zvrsti

Ker gre za radio kot prenosnik, je v okviru prenosniških zvrsti potrebno podrobneje opredeliti vrste govorjenega jezika. Ločimo dve skupini, in sicer neposredno ubesedovanje ali prosto govorjenje in reproduktivno govorjenje (TOPORIŠIČ 2000: 32).

V tuji literaturi (HEUSINGER 1995: 50–51) je ustno sporazumevanje (govorjeni jezik) razdeljeno na tri skupine: spontani govor (nem. *die Spontanrede*), ki poteka brez vnaprejšnje priprave, zato ima pogosto daljše premore v govoru, miselne premore, navadno gre za dvogovore, to pa kakršno koli načrtovanje govora še otežuje; prosti govor (nem. *die freie Rede*), ki je sicer vnaprej pripravljen kot osnutek in ga govorec preoblikuje v govoru samem in pri tem vzpostavlja stik s publiko, ugotavlja, ali se dolgočasijo, lahko se jim prilagaja; govor na osnovi v celoti že napisanega besedila (nem. *die Manuscriptrede*), ki ga govorec sicer govori, kot je napisan, vendar pri tem uporablja mimiko, lahko ponovi, poudari itd. Tudi slovenski jezikoslovci (VOGEL 2004: 453–468) razmišljajo o tem, kaj pravzaprav je govorjeni knjižni jezik, saj se je z razvojem informacijske tehnologije razvila vrsta večinoma enogovornih govorjenih besedil, ki pa so pripravljena vnaprej. Avtorica ugotavlja tudi, da besedila, ki so vnaprej pripravljena, pri branju ocenjujemo po merilih zbornosti, tistim, ki so nepripravljena, pa dopuščamo večja jezikovna odstopanja. J. Vogel jih sicer imenuje napake, vendar v monografiji v celoti uporabljamo izraz odstopanje.[1]

[1] Pri odločitvi za *odstopanje* in ne *napaka* se opiram tudi na B. HALFORD (1996: 67–6), ki ugotavlja, da ne gre za napake, ampak za posebno rabo istih pravil, kot veljajo za pisni jezik. Posebnosti združuje v šest skupin, ki kažejo delna prekrivanja: 1. posebnosti v zapolnitvi sintaktičnih vzorcev, 2. posebni tipi skladnje govorjenega jezika, 3. pokazatelji strukture izreka, 4. posebnosti v linearnem zaporedju skladenjskih enot, 5. prekinitve skladenjskih vzorcev, 6. posebnosti vprašanj pri govoru.

Ker je poslušalec tisti, ki mora prek medija razumeti sporočeno, je v tem primeru zanimiva tudi raziskava (HINRICHS 1991: 52–58), ki obravnava slušno razumevanje in metakomunikacijo v ruščini. Avtor podaja ugotovitve jezikoslovja, ki se ukvarja z raziskovanjem govornega dejanja, sestavljenega iz govora in poslušanja. Osredinja se na področje poslušanja, razlaga procese poslušanja in podaja zgodovino raziskovanja tega področja. Bistvo lingvistike poslušanja opredeljuje v sedmih točkah, v katerih med drugim poudarja, da med govorjenjem in poslušanjem obstaja razlika, ki je dokazljiva na jezikovni in slušni ravni, da je poslušanje zgodovinsko opredeljeno kot celota nevidnih enot ter da je z jezikovnega vidika poslušanje zasnovano na slušnem zbiranju relevantnih slovničnih enot. Opisuje sistematiko slušnih položajev v besedilu in s tem slušno zmogljivost. Področja, kot so jezik okolja, narečje in sleng, so tista, ki odstopajo od norme knjižnega jezika. Našteva najpogostejša odstopanja, kot so: parenteza, pretrgani stavki, elipsa, anakolut; neujemanje sklonov, neupoštevanje tradicionalne zgradbe stavka osebek – povedek – predmet; odkloni od stalnega besednega reda, semantična in sintaktična redundanca; zamenjava tema – rema; uporaba več glagolov, čas, naklon.

Raziskave (ŠKARIĆ 1982: 87–88) so pokazale, da je na družbeni ravni slabše razvita kultura poslušanja od kulture govora, saj mnogi, ki sicer poslušajo, slišanega ne razumejo. Gre namreč za tri elemente pri poslušanju: zmoči, znati in hoteti. Govorjenje in poslušanje sta dva različna in ločena avtonomna procesa. V dobi, ko vse zapisujemo, je naša sposobnost poslušanja govora oslabljena. Govorec mora upoštevati načela uspešnega sporočanja, ki so blizu načelom praktične stilistike, torej jezikovni pravilnosti, jasnosti, jedrnatosti, živosti, primernosti (TOPORIŠIČ 1996: 209–218).[2] Pri slušnem zaznavanju govorjenih besedil je treba imeti v mislih tudi naslednje značilnosti: spontanost, saj se govorec sproti odziva na naslovnika, se popravlja, dopolnjuje, pogosto ponavlja, ne dokonča misli ali skače s teme na temo.

V raziskovanju besediloslovnih vidikov utemeljevanja, prepričevanja in pregovarjanja so že nakazane možnosti (HUDEJ 1998) nadaljnjega raziskovanja dialoških besedil, pri tem ima avtorica v mislih strokovne in praktičnosporazumevalne pogovore, diskusije, okrogle mize, pogajanja, debate, prepire. V primeru kontaktnih radijskih oddaj so to nedvomno pogosta besedila in potrebna dodatne osvetlitve. Opozoriti velja na to

[2] Še v poglavju *Pragmatični vidik.*

(POGORELEC 1998: 59), da bo treba na novo opredeliti mesto norme slovenskega govorjenega (Pogorelec: govornega) jezika v razmerju do socialnih zvrsti. Ugotavlja namreč, da se težnja po odmiku od norme pojavlja celo v filmu in gledališču. Prav tako bo treba preveriti okvirno normo za formalne položaje ter opisati jezik v polformalni in neformalni rabi.

Vlogo govorjenega jezika raziskuje tudi H. Tivadar, ki prav tako poudarja, da se najprej ne naučimo govoriti knjižnega jezika, spoznamo ga šele kasneje prek medijev in natančneje v šoli z opismenjevanjem, branjem. Izhaja iz dejstva, da ne moremo govoriti o umiku narečij, saj so prav v govorjenem jeziku dialektalne prvine močno prisotne tudi v medijskem govoru. Tako na knjižni jezik vplivajo neknjižne zvrsti, in sicer narečja, mestni govori, pokrajinski jeziki, neknjižni pogovorni jezik in individualne značilnosti posameznega govorca. Sklene (TIVADAR 2004: 437–454), da mora biti namen raziskovanj govorjenega jezika določitev in popis aktualne knjižne norme, predvsem zaradi nacionalne vloge knjižnega jezika, in sicer v obliki pravorečja s slovarjem. Knjižna norma ne sme biti le nedosegljiv ideal, ampak živa in aktualna.

Ko govorimo, se soočamo ne le s tem, kaj rečemo, ampak tudi, kako rečemo. Besedje in slovnica, ki ju pri sporazumevanju uporabljamo, sta pod vplivom več dejavnikov: zakaj govorimo, vsebina, sogovorec, zapisano ali govorjeno besedilo … Vse to vpliva na vzorce jezika. Tradicionalno takšni vzorci niso bili vključeni v slovnice, saj so le-te opisovale stanje jezika, niso pa se ukvarjale z dejansko rabo. Tako so nastale že mnoge študije, ki imajo za izhodišče pragmatični vidik jezika.[3] Longmanova slovnica govorjenega (angl. *spoken*) in pisnega (angl. *written*) jezika (BIBER idr. 1999: 1037–1128) pa opisuje jezik v dejanski rabi: večinoma govor, časopisni jezik, leposlovje … Izhaja iz zbirke (korpus velikosti 37.244 besedil in 40.026.000 besed) govorjenih in pisnih besedil, analizirali so pogovorni (angl. *conversation*) jezik pri govorcih, razdeljenih glede na spol in starost, socialno pripadnost in regijsko pripadnost. Sodobne tehnologije so omogočile delo s korpusom in tako ugotavljanje lastnosti slovnice govorjenega jezika. Osnovno vprašanje je, seveda, ali se slovnica zapisanega jezika loči od slovnice govorjenega. Če se, kateri so ti zakoni. Pri zapisanem jeziku obstaja temeljna enota, in sicer stavek. Tega pri govorjenem jeziku v resnici ni, kajti vsako ločilo, ki ga pri transkribiranju zapišemo, je vprašljivo. Govorjeni jezik se udejanja/obstaja v resničnem času, je dejavnik ome-

[3] Še v poglavju *Pragmatični vidik.*

jenih zmožnosti pomnjenja, zato so njegova načela podrejena namenu. Pisec lahko spremeni napisano in odstrani prejšnje. Govorec sicer lahko spremeni povedano, ne more pa že izrečenega odstraniti. Slovnica govorjenega jezika je zato *dinamična* v smislu tvorjenja in uresničevanja pod časovnim pritiskom, zato so popravki in obnovitve možne le z *omahovanji* – hezitacijami, napačnimi začetki in drugimi elementi, ki motijo *tekočnost*. Rezultati analize so pokazali, da za govorjeni in zapisani jezik velja *ista slovnica angleškega jezika*. Vendar pa posamezne strukture v eni ali drugi obliki jezika niso zastopane. Zato velja, da je način uporabe jezika različen – v pogovoru, v časopisih, v literaturi … Razlike med standardnim (angl. *standard grammar*) in krajevnim/narečnim (angl. *vernacular grammar*) jezikom nastanejo zaradi težnje po poenostavitvi in posplošitvi. Mnoge spremembe so že sprejete, mnoge pa še ne in zato ostajajo v *popularnem jeziku*. Ugotovitve so pokazale, da je največ odstopanj v morfosintaksi (nepravilni glagoli in zaimki).

Prav tako se z analizo govorjenih besedil ukvarja nemško jezikoslovje (SCHREIBER 1999: 15), ki podaja pregled, razlike ter poimenovanja znotraj besediloslovja: interdisciplinarno besediloslovje (nem. *Textwissenschaft*, kakršnega zagovarja Van Dijk), besediloslovje kot tako (nem. *Textlinguistik*), diskurzne analize (angl. *Discourse Analysis*; nem. *Diskursanalyse*, fr. *Analyse du Discours*). M. Schreiber v opombi razlaga, da gre pri anglo-ameriškem pojmu *Discourse Analysis* (in pri nemškem tudi) za raziskave govorjenega jezika; pri francoskem pa tudi za analize pisnega jezika. Tako povzema: *klasično* besediloslovje je raziskovalo le pisni jezik, in še to le monološka besedila (kot K. Brinker); *moderno* pa je razširilo svoje raziskave na govorjeni jezik (nem. *gesprochen*) in na dialoška besedila (nem. *Dialoganalyse*) (avtorja Heinemann, Viehweger). Ta raziskuje dialoška besedila, ne glede, ali so govorjena ali zapisana (avtorja Fritz/Hundsmurscher). Zajema še del analize dialoga (nem. *Gesprachsanalyse*), ki se ukvarja z govorjenim dialogom (avtorja Heme/Rehbock), ter analizo pogovora (nem. *Konversationanalyse*), ki pa je bolj etnometodološko usmerjeno (avtorji Heinmann/Viehweger, Bergmann).

D. Silverman podaja temeljne značilnosti in razlike med analizo pogovora (angl. *conversational analysis*) in analizo diskurza (SILVERMAN 1999: 120): prva izhaja, navaja, iz etnometodologije H. Garfinkla iz leta 1967, druga pa iz teorije J. L. Austina iz leta 1962. Pri tem je treba poudariti, da je tudi J. L. Austin delal, kot vsi jezikoslovci, ki izhajajo iz filozofije jezika, zgolj z *izmišljenimi* primeri in se naslanjal na svojo in-

tuicijo rojenega govorca. Sociološko usmerjeni jezikoslovci (angl. *social scientists*) pa težijo k razumevanju zapletenosti naravnega govora.

Zanimivo izhodišče raziskovanja ponuja t. i. pragmatično-sporočanjski model, ki ga je razvil S. Heusinger. Model sestavlja pet korakov za opis in razlago besedila oziroma sloga ter pri tem upošteva vidike: govorna dejanja, okoliščine sporočanja in s tem izbiro socialne zvrsti jezika, jezikovno zgradbo, to so besedje, slovnica, stilistika, fonetika, sporočevalne vloge, tj. prenosnik, in slogovne podobe. Predvideva sicer analizo zapisane besede, vendar predstavlja tudi govorno sporazumevanje. Govor mu ne predstavlja le jezika sporazumevanja, ampak vzpostavljanje socialnih stikov (HEUSINGER 1995: 117).

V razpravi o govorjeni kanadski angleščini avtorica (HALFORD 1996: 1–3) podaja definicijo govorjenega jezika in pravi, da je bil govorjeni jezik opredeljen na mnogo različnih načinov, kot je to ustrezalo posameznim raziskovalcem in njihovim študijam. V osnovi so zato tudi poznane tri definicije, ki obravnavajo govorjeni jezik kot kulturni (angl. *cultural*), srednji (angl. *medial*) ali pojmovni pojav. Prva, kulturna, poudarja vpetost jezika v družbo in skupnost kot celoto. Srednja poudarja razliko med časovno in prostorsko linearnostjo v jeziku, razliko med glasovi in črkami. Po tej definiciji bi bil govorjeni jezik vsak govorjeni (angl. *spoken*) jezik, ne glede na jezikovne značilnosti in situacije. Enako bi torej obravnavali brano besedilo in tisto, ki ga govorimo brez vnaprej pripravljene osnove. Tretja definicija, konceptualna, pojmovna, (angl. *conceptual*), se ukvarja s pragmatiko in okoliščinami, v katerih besedilo nastaja – v nasprotju s pisnim sporazumevanjem. Tipični parametri so: število govorcev, njihov odnos, stopnja menjavanja vlog, situacija, jezikovno znanje govorcev … Najbližja ji je konceptualna definicija. Izbirala je le besedila, ki niso bila vnaprej pripravljena, nastajala so spontano, ad hoc, ne glede na to, ali so bila formalna, neformalna, monološka, dialoška, tematska ali samo govornostikovna. Nikakor pa ne sme biti besedilo vnaprej pisno pripravljeno in mora biti samo ustno predstavljeno. Njena prva hipoteza je bila, da veljata za govorjeni in za pisni jezik dve različni skladnji. Vendar ni bila potrjena. Druga hipoteza je bila, da je intonacijska enota izenačena z enoto govornega dejanja, torej izrekom. Tudi to se ni izkazalo za gotovo. Tretja hipoteza pa je bila, da intonacija narekuje le strukturo in nima pomenske vloge, kot jo ima skladnja. Vendar se je izkazalo, da tudi prozodične lastnosti pomagajo tvoriti sporočilo. Večina raziskovalcev uporablja intonacijo za fonološke raziskave, B. Halford pa izključno za semantično analizo. Pravi,

da ob analizi govorjenega jezika mnogi raziskovalci govorijo o *napakah* skladnje, saj gledajo skozi prizmo norm pisnega jezika. Desetletja je namreč veljalo, da je govorjeni jezik (vsaj na ravni skladnje) *pokvarjena* verzija pisnega jezika. V tradicionalnem jezikoslovju so zato besedila z *napakami* zavrgli in niso bila vredna analize.

Tudi G. Lepper obravnava govor, za katerega piše, da je javen in je zato tudi lahko dosegljiv. Eno izmed temeljnih načel je, da noben del konverzacije ni naključen. Prav tako noben posamezni del konverzacije – izrek[4] – ni razumljiv brez celotne strukture. Vsak del izreka je oblikovan tako, da ga poslušalec sliši in sprejme. Poudarja pomen menjavanja/prevzemanja vlog. Pojasnjuje analizo konverzacije in Sacksovo analizo kategorizacije. Prva se osredinja na zaporedja (angl. *sequence*) in se popolnoma naslanja na govorjene situacije, sicer transkribirane. Druga pa ima širši obseg raziskovanja in se usmerja k analizi zbranih sredstev v smislu pomena in učinka. Raziskuje zapisano komunikacijo, ki pa pravzaprav deluje, zaradi novih tehnologij (o tem tudi J. Vogel), namesto ustnega sporazumevanja. Viri so naslednje kategorije – debate, pogajanja, ugovori … Povzema tudi W. Labova, ki je ugotovil, da imajo govorci *črnske narečne angleščine* visoko stopnjo pripovedne kompetence in v nasprotju s prej veljavnim mnenjem uspel z raziskavami dokazati, da je narečje enako zapleteno kot standardni jezik. Pa tudi, da zmožnost pripovedovanja/govorjenja ni odvisna od inteligence, ampak od socialne kompetence (LEPPER 2000: 62–77, 104). Čeprav se govor zdi večkrat trivialen (SILVERMAN 1999: 114), je vedno pomembnejši element pri vzpostavljanju socialnih odnosov. Družba je vedno bolj govorno usmerjena in tudi v poslovnem svetu je vedno bolj v ospredju govorno sporazumevanje. Poudariti pa je treba še pomen prozodije pri analizi govorjenega jezika. Prozodija spada med najpomembnejše elemente, ki izpolnjujejo kohezijo v govorjeni komunikaciji. Vedno se poudarja, da je prav prozodija (intonacija, naglas, barva glasu …) v govoru to, kar so v zapisani besedi ločila. Vendar pa je vloga prozodije še premalo raziskana. Prozodija je namreč pomembna zlasti pri pomenu sporočila in za izražanje kulturnih posebnosti (GUMPERZ 1984: 5–6). Tako govorci kot poslušalci namreč na osnovi prozodije že sklepajo na nadaljevanje pogovora. Ker prozodija pripomore tudi k boljšemu pomnjenju, precej vpliva na kohezijo besedila – kot v pisnem jeziku vpliva na kohezijo skladnja.

[4] Še v poglavju *Pragmatični vidik.*

Zelo pomembna je tudi ugotovitev K. Beamana,[5] ki trdi, da pravzaprav ni skladenjskih razlik med govorjenim in zapisanim jezikom, obstaja le razlika v obliki ali namenu diskurza (angl. *formality*), ne pa toliko v skladenjski zapletenosti. Dolgo je namreč veljajo, da je zapisani jezik bolj zapleten, saj je sestavljen večinoma iz podrednih struktur, govorjeni pa enostavnejši, saj gre za več prirednih struktur. V nasprotju s temi dognanji pa je, po K. Beamanu, M. A. K. Halliday ugotovil, da je govorjeni jezik bolj zapleten v svoji slovnici kot zapisani in da je neformalen in spontan pogovor slovnično najbolj zapleten, ker je pisanje statično, govor pa dinamičen.

2.3 Jezik in mediji

Radio je – kot medij – med širšo javnostjo zelo razširjen in sprejet. Velikokrat predstavlja zgolj zvočno kuliso pri delu. L. Gruden, ki se v svojem delu ukvarja z radijsko igro, pravi, da radio nagovarja poslušalca po *bližnjici* in ga zapleta v navidezni dialog. Imenuje ga *iluzija intimnega dialoga*, saj lahko radio ustvarja občutek, da je govorec *pri vas doma*. Kot najbolj bistveno lastnost izpostavlja jedrnato izražanje in logično gradnjo besedil, in sicer s kratkimi stavki, opornimi pojmi, z asociativnimi izrazi, s sredstvi za vzbujanje pozornost (GRUDEN 2001: 30–32).

V okviru stilistike radijskega poročevalstva (KOROŠEC 1998: 332–343) velja, da če sporazumevanje poteka na osnovi predloge, ga je potrebno *preparirati*, tj. preoblikovati pisno predlogo v slušno sporočilo. Pomeni, da je potrebno odpraviti *šume*, torej vsa tipično pisna sredstva je treba *pretvoriti* v poslušalcu razumljiva – gre za pravopisna sredstva (velike začetnice, narekovaji, oklepaji), kratice, simbole, pretvorbe časa, prepogosto zaporedje enakih ali podobnih besed … Pomembne so tudi okoliščine, zlasti lastnosti posameznika, nato govorni položaj, sogovorca sta lahko neposredno navzoča, kjer je treba upoštevati tudi nejezikovna sredstva (mimika, kretnje …), ali se pogovarjata po telefonu, kjer se vsa nejezikovna sredstva že pri nastajanju besedila nadomeščajo z jezikovnimi (pretvorbe). Pri tem upošteva t. i. pravilo pobiranja vsake zanke – da bo razumevanje uspešno. Ker sta razumevanje in odgovor odvisna drug

[5] K. BEAMAN (1984, 45–46) povzema O'Donella 1974, Krolla 1977, Shafeja 1982, Hallidaya 1979.

od drugega, sta odvisna tudi od govornega položaja. Če sta govorec in poslušalec soočena, lahko poslušalec izjavo komentira in na njo reagira (KOŠIR 1998: 26–29). To pa je pomembno tudi za obravnavo načela sekvence govornega dejanja.[6]

Raziskovalci imenuje radio *nesporno drugotno občilo* (KOSI 2000: 6). Avtorica ga primerja s televizijo ali s časopisom in poudarja, da imamo na televiziji na voljo tudi sliko, v časopisu lahko večkrat preberemo, na radiu pa imamo samo izginjajoč glas. Zato tudi poslušalec ne more sprejeti več ali bolj kompleksnih sporočil hkrati. To je tudi razlog, zakaj mora biti jezik govora radia pravilen in jasen. Vendar mnogi avtorji kljub temu še vedno iščejo odgovor na temeljno vprašanje, ali morajo mediji uporabljati pravilen jezik?

Zborni jezik je izbran za skupno javno sporazumevanje, vendar se odstopi od jezikovne norme vedno bolj pojavljajo tudi kot potreba po sproščenosti nasproti resnosti, tudi kot izražanje pripadnosti določeni regiji z rabo fonetične drugačnosti. Katero zvrst bo govorec izbral, je odvisno od jezikovne kompetence posameznika, predvsem pa od zunajjezikovnih dejavnikov. Tako zunanje in notranje okoliščine močno vplivajo na izbiro jezikovnih sredstev, celo ne glede na jezikovno kompetenco govorca. O tem imajo avtorji različna stališča. Jezik medijev analizira tudi S. Kranjc. Analiza je zajela naključno zbrano gradivo govorjenih in zapisanih besedil v sekundarni komunikaciji, to je besedil, ki so nastala za radio ali televizijo. V nasprotju z G. Lepper (LEPPER 2000: 104) dokazuje, da so razlike med besedili pogojene predvsem s posameznikovo jezikovno kompetenco, manj pa z okoliščinami pojavljanja besedila (formalnost : neformalnost govornega položaja, javnost ter prenosnik). (KRANJC 2004: 395–406.)

Mediji so nosilci zbornega jezika in njihova vloga je, da posredujejo informacije vsem, in sicer o vsem enako, hkrati pa širijo pravilen jezik in govor. Pri govorjenem jeziku nikakor ne moremo pričakovati, da bo izpolnjeval vse norme knjižnega jezika, zlasti če nastaja brez vnaprej pripravljene predloge. Pred leti je bila opravljena raziskava govorjenega jezika na Radiu Maribor (PLETERŠEK 1985). Glasoslovna podoba je pri poklicnih govorcih pokazala odstopanja od norme pri izgovarjavi ozkih in širokih *e*, *o* (*kmêčko* : *kméčko*; *vódnih* : *vôdnih*), pri izgovoru polglasnika (*kônec* : *kônəc*; pri izgovarjavi predloga *v*). Pri oblikoslovni podobi odstopanj skoraj ni bilo. To velja tudi za skladenjsko podobo, kjer so bila le

[6] Še v poglavju *Pragmatični vidik.*

odstopanja pri naslonskem nizu. Pri besedju je bilo dosti prevzetih besed, takrat predvsem srbohrvatizmov, ki bi lahko bili nadomeščeni z domačimi. Pri nepoklicnih govorcih je bilo največ odstopanj pri glasovju, zlasti pri rabi ozkega in širokega *e*, *o*; daljšanju kratkih samoglasnikov; mesto naglasa se je umikalo proti začetku besede; polglasnik ni bil izgovarjan; predlogi *v*, *s/z* niso bili izgovorjani knjižno; pogosti so bili primeri moderne vokalne redukcije. Pri oblikah so bila opaznejša odstopanja pri končnicah sklonov. Skladenjska podoba je razkrila tipično značilnost, in sicer odstopanje v zgradbi stavka, v besednem redu, v vrinjenih stavkih. V besedju je bilo veliko prevzetih besed, celo več kot pri poklicnih govorcih, vendar manj srbohrvatizmov. Na osnovi anketnih vprašanj so bile analizirane motnje v jeziku in govoru na Radiu Slovenija (KOSI 2000), in sicer: glas napovedovalca ali novinarja, govorne napake, slovnične napake, revno besedišče, besedna neiznajdljivost in narečni elementi. Pri analizi govora je v ospredju jezik, čeprav v neposredno govorno-slušni komunikaciji ne nastopajo samo jezikovni, temveč tudi nejezikovni znaki. Čeprav gre za državni radio, je bila postavljena hipoteza potrjena: s pojavom komercialnih radijskih postaj – ne pa nujno lokalnih – se je do neke mere celo poslabšala jezikovna kakovost govornega programa. Državni radio bi moral skrbeti za jezik in ga negovati, upoštevati jezikovna pravila, s tem pa biti tudi zgled lokalnim in komercialnim radijskim postajam.

Z razvojem masovnih medijev je prišlo tudi do demokratizacije retorike (ŠKARIĆ 1982: 237). Norma jezika je bila ustvarjena za elito, gledališče, vse naokoli pa je živel jezik, ki je bil bolj svoboden, nepredpisan in raznolik, nizek družinski stil, lokalni govor, žargon. Vpliv *žive ljudske govorice* v medijih je pripeljal do tega, da so se mediji zavedeli neprimernosti visoke norme in so zato začeli spuščati nivo in se tako približevati množicam. M. Krajnc v magistrskem delu (KRAJNC 2004) povzema F. Daneša, ki pravi, da poznamo vsaj tri glavne tipe govornih situacij: »(1) v njih se uporaba knjižnega jezika pričakuje, (2) v njih se pojavlja kot sprejemljiv ne le knjižni standard, ampak tudi substandard in (3) v njih bi se uporaba knjižnega standarda čutila kot nenaravna. Obstajajo tudi mešane situacije, ko v enem in istem dialogu, diskurzu ali konverzaciji eden od partnerjev govori standardno (npr. moderator), a drugi ne.« S tem pa, seveda, norma slabi.

V raziskavi (PLENKOVIĆ 1986) o govoru radia in televizije Beograd, avtor ugotavlja pomen radijskega jezika, in sicer čustveno vrednoto glasovne komunikacije (prepričevalna vloga …), ponovno uveljavitev dvosmerne komunikacije kot naravnega dialoga, ponovno uveljavljanje starih stilskih

retoričnih figur, princip jasnosti, pomen pavze pri govoru. Ker pa ni bilo raziskav govorjenega jezika, televizija in radio pa sta uvedla vsakdanji jezik ulice, tržnice, družine …, pravi, bo potrebno na osnovi analiz funkcionalnega govora pripraviti tudi *pravopis* v smislu normiranja vrednot *ljudskog izraza*, torej pogovornega jezika. Tako bi pomagali k maksimalni uporabi govorjenega jezika, razumljivosti, k ustrezni uporabi različnih jezikovnih elementov za obogatitev govora, ki je trenutno v medijih v krizi. Vsi priročniki so namreč pisani za pisno sporočanje/sporazumevanje, ne pa za govor. S tem bi obudili retoriko.

Medtem pa za publicistični jezik velja, da je pogosta slabost novinarskega jezika težnja, biti za vsako ceno nenavaden, tj. nevsakdanji (TOPORIŠIČ 2000: 836). Tako se tudi v govoru zatekajo k angleškim jezikovnim sredstvom, poudarjajo zadnje besede v povedi, in to, namesto, da bi odpravili, imenujejo *stilizacija.*

M. Kalin Golob si, v nasprotju z J. Toporišičem, zastavlja vprašanje, ali gre pri radijskih in televizijskih pogovornih oddajah, namenjenih predvsem mlajšim, za kršitev jezikovnokulturnega načela o rabi knjižnega jezika, katerega značilnost je odklon od pričakovanega zbornega jezika oziroma knjižne govorice, ali že za pojav novega žanra znotraj publicistične funkcijske zvrsti. Pri tem poudarja, da ne gre za neobvladovanje knjižnega jezika, ampak za željo po sproščenosti in ustvarjanju stika s sogovorci. Prav zaradi vedno večjih možnosti pojavljati se v medijih in namena medijev širiti se in biti sprejet, je vpliv govora posameznika na govor medijev velik. Z neuporabo knjižne govorice govorci lahko izražajo tudi svoje nezadovoljstvo, želijo kaj spremeniti, biti bolj učinkoviti. S tem tudi želijo poudariti svoje nepripadanje določenemu družbenemu sloju (KALIN GOLOB 2003: 17). Zato se mora skupnost zavedati, da ni jezikovno homogena (ŠKILJAN 1999). Tako piše o jezikovni kompetenci, o komunikacijski kompetenci in o pragmatični normi.[7] Poudarja, da so prav novi mediji tisti, ki odpravljajo razlike med javnim in zasebnim sporazumevanjem, saj vsakemu udeležencu dopustijo, da uporabi vzorce iz lastnega sporazumevalnega vzorca. To je lahko narečje ali celo drugojezična norma, ki je bila predvidena za rabo v zasebnosti. Na tak način se delno odpravlja tudi diskriminacija (tudi KALIN GOLOB 2003: 17), saj prav mediji s svojo odprtostjo tudi rešujejo narečja in jim vračajo vrednost in dostojanstvo (ŠKARIĆ 1982: 220). Čeprav mnogi govorijo o zlitju narečij s knjižnim jezikom ali celo

[7] Še v poglavju *Pragmatični vidik.*

o izginotju narečij zaradi izginjanja ruralne kulture, se kaže, da mnogi govorci ne le ohranjajo svojo jezikovno strukturo, ampak jo celo zavestno gojijo in kultivirajo (KENDA JEŽ 2004: 263–276).

Mnogi ne želijo uporabljati standardnega jezika, ker jim njihov lokalni predstavlja neko izkaznico, odraz identitete (POGORELEC 1965: 138; ŠKARIĆ 2000: 173). Zelo malo je tistih, pri katerih ne zaznamo vpliva lokalnega govora, in sicer celo pri profesionalnih govorcih – profesorjih, novinarjih, javnih kulturnih delavcih. Dober govor na radiu in televiziji mora izpolnjevati (ŠKARIĆ 1982: 214) naslednjih pet meril – govornost, osebnost, logičnost, poetičnost in pravilnost. Avtor podaja tudi raziskave ankete, s katero so preučili govorjeni jezik zagrebških TV-dnevnikov. Zanimala jih je ocena celotne komunikacije, po elementih, ki jih je obravnavala že tradicionalna retorika: izbor teme, jezik, izgovor, kakovost glasu, geste, mimike … Od postavk je dobila najvišjo oceno kategorija *Zanimivost in aktualnost teme*, najnižjo pa *Jezik in izgovorna pravilnost*.

I. Škarić ločuje (po McLuhanu) medije na tople in hladne.[8] Med prve prišteva tiste, ki zaposlujejo eno čutilo z mnogo informacijami in prinašajo dosti podatkov, to so fotografija, film, telegraf, pismo, med druge pa tiste, ki ne prinašajo dosti podatkov, to so risba, strip, risani film, telefon, televizija in govor. Govor ima naslednje značilnosti hladnega medija: je multisenzoričen, poteka v odprtem prostoru, je širokega spektra, ima veliko zvočno dinamiko, je nepopravljiv, prekinjan z odmori, ritmičen, beseda v govoru je večpomenska, ima konotativen pomen in vzbuja asociacije. Kot hladen medij je torej nedorečen in zelo aktivira prejemnika (poslušalca, sogovorca).

Sodobne komunikacijske teorije pa besede govor skoraj ne uporabljajo več (GRABNAR 1991: 126–127). Obstaja nekaj sto modelov, ki uvajajo vedno nove in nove pojme, kot so kodiranje in dekodiranje sporočila, redundance, šum ali različne motnje, povratni učinek (angl. *feedback*), vir sporočila, cilj sporočila, oddajnik, signal, sprejemnik, interpretacija itd. Tako so nastali številni *modeli*, ki vsakemu od teh pojmov odrejajo posebno mesto v splošnem sistemu družbenega komuniciranja.[9] Če ho-

[8] Fotografija je topel medij, ker so pri fotografiji vse točke označene in tako informativne, risba pa hladen, saj je večina polja neizpolnjena in tako neinformativna; film je topel medij, ker ga gledamo v kinodvorani in smo pozorni le na platno, televizija pa je hladen medij, ker se okoli ekrana dogaja še mnogo stvari in nismo osredinjeni le na gledanje. (ŠKARIĆ 1982: 24.)

[9] Še v poglavju *Pragmatični vidik.*

čemo govor razumeti, moramo poznati tudi njegove značilnosti. To so:[10] 1. portabilnost; 2. permanentnost; 3. distributivnost in 4. kompetentnost človeške govorice.

Govor pomeni tudi izraz posameznikovih misli in čustev. Ko posameznik postane govorec v javnosti, za govor veljajo naslednje značilnosti (VATOVEC 1972: 45–49): 1. javnost, 2. neposrednost, 3. snovna univerzalnost, 4. enotnost glede na obravnavano snov, koncept, cilj, obliko ter izvedbo, 5. enkratnost, nepovratnost, ki je bistvo govora.

Javni govorci, kot so učitelji, politiki, duhovniki, govorci na raznih javnih prireditvah in posebej govorci na radijskih in televizijskih postajah, bi v skrbi za zborno izreko morali uporabljati priročnike, vendar teh za govorjeno slovenščino, žal, ni. Zato je toliko bolj dobrodošel praktični pravorečni priročnik (ŠERUGA PREK, ANTONČIČ 2003) dveh lektoric govorjenega jezika. Knjiga se opira na obe temeljni deli slovenskega jezika, to sta *Slovenska slovnica* 2000 in *Slovenski pravopis* (SP) 2001.

2.4 Dvogovor

Večji del analiziranega gradiva predstavlja dvogovor, ki je za kontaktne oddaje na radiu najbolj značilna oblika sporazumevanja. Ker gre za pogovore med novinarjem in sogovorci, gre torej za radijski intervju kot poročevalski žanr.[11]

Za intervju velja, da »/… / jezikovna stran [intervjuja] temelji na dvogovoru, ki je jezikovna in (nejezikovna) dejavnost praviloma dveh oseb« ter da »radijski in televizijski intervju imata samo obliko prvotnega po-

[10] B. GRABNAR (1991: 129–132) loči: 1. portabilnost človeške govorice (človeški glas ne seže daleč, zato morata biti sogovorca dovolj blizu); 2. permanentnost človeške govorice (pri živi govorici sporočilo izgine takoj, ko je izgovorjeno, ko je torej neko sporočilo po daljšem ali krajšem času znova izrečeno, je že preoblikovano in prilagojeno novi situaciji); 3. distributivnost človeške govorice (mora jo uporabljati vsakdo, tako po naravni poti nastaneta dve obliki: govori in pogovori); 4. kompetentnost človeške govorice (pri podajanju informacij).

[11] T. KOROŠEC (1998: 245–278) razlaga, da se v slovenskem poročevalstvu v zadnjih letih opušča izraz *intervju* in se zamenjuje z izrazom *pogovor*. Poudarja, da teorija novinarstva mora ločevati izraza, saj je razlog za opuščanje izraza *intervju* zgolj purističen in nestrokoven, saj gre za poročevalski žanr s svojimi tipičnimi zakonitostimi. Podrobno tudi analizira besedilne lastnosti vprašanj kot ene od prvin dvogovora.

govora, ki je *kot taka* usmerjena k naslovnikom (poslušalcem/gledalcem). Vse definicije intervjuja se ujemajo v tem, da je intervju pogovor med osebama/osebami za javnost.« Tako v dvogovornem položaju nastaja dvogovorno besedilo, katerega tvorca sta osebi A in B. Med obema prihaja do sporazumevanja (KOROŠEC 1998: 245): »Ko je izrečena A-jeva spodbuda (nagovorna replika N) in B-jev odgovor nanjo (odgovorna replika O), je besedilno zaključena ena dvogovorna sekvenca, ki ima komplementarno nagovorno in odgovorno repliko. Spodbuda ima različne jezikovne uresničitve. Pri informativnem dvogovoru npr. ima obliko vprašalne povedi … Ker spodbuda (nagovor N) v dvogovoru predstavlja odgovor (je usmerjena k odgovoru), je nagovor že po svojem sporočanjskem smislu napoveden (kataforičen). To se najjasneje vidi v taki dvogovorni sekvenci, kjer je nagovor vprašalna poved, a ne samo pri njej. /… / Enako je z odgovorom, ki je po svoji sporočanjski funkciji navezovalen (anaforičen). Odgovor spada k nagovoru, ker je z njim izzvan.« J. Toporišič prav tako ločuje pri govorjenju dve vlogi, in sicer govorilno in poslušalno, ki za vsako stanje v sotvarju določata, kateri udeleženec je govoreči in kateri je poslušajoči. Prvega lahko imenujemo govorec (g), drugega poslušalec (p). Poslušalcev je seveda lahko več (TOPORIŠIČ 2000: 733). Tako tudi je pri dvogovorih v analiziranih besedilih Radia Maribor.

Pri dvogovornem besedilu ločimo (KOROŠEC 1998: 253) enosmerni in obojesmerni dvogovor. Pri prvem posamezni udeleženci sami odločajo, kdo lahko kdaj kaj reče, pri drugem pa je vloga spodbujevalca izmenična. Sporazumevanje torej poteka na podlagi ustaljenih sekvenc, govornih verig.[12]

Z urejenostjo vsakdanjega govora se ukvarjata I. Hutchby in R. Wooffitt, ki tudi segata do začetnika analize dialoga H. Sacksa (HUTCHBY, WOOFFITT 2001: 47). Raziskoval je vsakodnevno govorico, od formalnih (zdravnik – pacient) ali obrednih (poroka) pogovorov do popolnoma sproščenih pogovorov. Model menjavanja vlog (angl. *turn-taking*) temelji na predpostavki, da menjavanje vlog predstavlja vire, ki so sistematično porazdeljeni med govorci. Za sporazumevanje pa so zelo pomembna naslednja tri pravila: 1. prevzemanje vlog obstaja; 2. govorca/govorci naj ne bi govorili hkrati; 3. prevzemi vlog se izvršijo s kar se da majhnim razmikom.

Dvogovor na radiu mora nadomeščati z jezikovnimi sredstvi vse tisto,

[12] Še v poglavju *Pragmatični vidik.*

česar poslušalec ne vidi, saj le tako lahko vzdržuje stik s poslušalci. L. Gruden radijski dvogovori so, tako kot govor v gledališču, bolj stilizirani (zgoščeni) kot pogovori v vsakdanjem življenju. Vendar se lahko v kratkih intervjujih ali *klepetih* z gosti v studiu spremenijo v bolj vsakdanje, osebne pogovore in s tem v bolj ohlapne oblike. Ne poistovetijo pa se z osebnim dvogovorom, ker je vsak radijski govor in pogovor namenjen javnosti, poklicni govorec pa, kot igralec v gledališču, opravlja svojo poklicno vlogo. (GRUDEN 2001: 37.)

3 NEKNJIŽNI POKRAJINSKI POGOVORNI JEZIK

3.1 Značilnosti neknjižnega pokrajinskega pogovornega jezika

Pri obravnavi izhajam iz trenutno normiranega stanja socialnih zvrsti v *Slovenski slovnici* (TOPORIŠIČ 2000). Že o pogovornih besedah avtor pravi, da so dveh vrst, knjižne in neknjižne. Rabijo se zlasti v vsakdanjem govornem sporočanju in v neformalnem dvo- ali večgovornem besedovanju. V zbornem jeziku imajo nevtralno ali neobčevalno vzporednico, so pa tudi brez nje. Knjižna pogovorna beseda je navadno splošnoslovenska, neknjižna pogovorna pa je značilna za obširnejša področja Slovenije (imenujemo jo tudi pokrajinska pogovorna) (TOPORIŠIČ 2000: 127). O tem, kako jezikoslovci, v glavnem, ne sprejemajo podane delitve, pa pravi, da veliko Slovencev še vedno izenačuje knjižni jezik z njegovo pisno in bralno podobo in »da se neradi sprijaznjujejo« z njegovo dvojno, tj. zborno in pogovorno varianto, čeprav je slednja sedaj sicer že krepko zaživela tudi na odru (TOPORIŠIČ 2000: 825).

Vendar pa so bili jezikoslovci slovenisti že od začetka tega stoletja zelo neenotni glede potrebe opredelitve slovenskega pogovornega jezika. Že A. Bajec je pisal o potrebi pogovornega jezika in zagovarjal stališče, da zborna izreka sloni na jeziku, ki je za štiri stoletja starejši od današnje govorice, zato zborna izreka ne zveni prav naravno (BAJEC 1955/56: 161–165). Razlike med pogovorno in zborno izreko se ne bodo izbrisale, zato je potrebno pogovorni jezik v neki obliki utrditi, ustanoviti zanj pravila ter ugotoviti, kdaj in ob katerih priložnostih se sme rabiti. Potrebno je sestaviti pravila ne le za Ljubljano, ampak tudi za druge pokrajine. B. Pogorelec omenja t. i. visoko obliko pogovornega jezika, ki je bliže zborni izreki, za katero pa pravi, da je primerna tudi za govor na posvetovanjih. Ugotavlja, da je pogovorni jezik vedno pogosteje rabljen, vendar ni ustaljen ali za vso Slovenijo enoten. Piše tudi o t. i. nižji jezikovni plasti (vsakdanji pogovorni jezik), ki je bliže narečju in je v Ljubljani drugačna kot v Mariboru. Uporablja izraza knjižna in bežna pogovorna oblika, to pa ji predstavlja izbor jezika glede na okoliščine. Zato bi morali opisati pogovorni jezik za vsako središče posebej, potem pa ugotoviti stične točke in kje so razlike. Tak popis bi dal jedro slovenskega pogovornega jezika. (POGORELEC 1965: 132–156.)

Že pred leti je bila sestavljena bibliografija (TOPORIŠIČ 1970: 55–70), nanašajoča se na pogovorni jezik. Avtor zagovarja, da je za vso Slovenijo nujno potreben kolikor toliko enoten pogovorni jezik in ga tudi že imenuje splošnoslovenski pogovorni jezik.

Pomemben pregled obravnav socialnih zvrsti jezika v slovenskem jezikoslovju s posebnim poudarkom na pogovornem jeziku je v magistrski nalogi opravila J. Škofic (ŠKOFIC 1991: 99–120). Predstavila je članke in razprave od leta 1919, ko je J. Glonar to tematiko načel, do izida *Slovenskega pravopisa* leta 1990. Razbrati je močan vpliv čeških jezikoslovcev, ki so s t. i. *obecno češtino* (češko ljudsko narečje brez točne krajevne omejitve) morda vplivali na oblikovanje pojma *splošni pogovorni jezik.* Ker jezikoslovje postavlja pogovorni jezik med narečje in knjižni jezik, je odvisno, kdaj bo to socialno zvrst govorec sploh uporabil, saj le-ta ni zgolj znamenje družbenega položaja govorca, ampak predvsem znamenje govornega položaja in posebno (izbirno) izrazno sredstvo. Pogovorni jezik je ozemeljsko bolj omejen kot knjižni oziroma splošni pogovorni, za katerega J. Škofic piše, da vendarle ne obstaja in da nima prav dosti možnosti, da bi nastal enoten za vso Slovenijo. Pogovorni jezik v določenih govornih položajih lahko nastaja tudi s sovplivanjem več narečij oziroma govorov, ki ob dolgotrajnem stiku različnih govorcev v določenem govornem okolju začnejo izgubljati svoje posebnosti in se približevati drugo drugemu, seveda z vplivi knjižnega jezika. Pogovorni jeziki so torej tista socialna zvrst, ki se je oblikovala med knjižnim zbornim jezikom na eni strani in narečji na drugi. J. Škofic zagovarja stališče, da so pogovorni jeziki tista socialna zvrst, ki jo je sicer mogoče, vendar zaradi spremenljivosti in velike raznolikosti težko opisati; to velja za njihovo izrazno plat na vseh ravninah in za rabo. Nikakor pa, pravi, ni mogoče predpisati za ves slovenski prostor enakega sestava niti rabe. Dodaja, da za pogovorne jezike ni na voljo trdnega in enovitega sistema, kakršnega imajo narečja in zborni knjižni jezik. V pogovornih jezikih večjih slovenskih pokrajinskih središč (Ljubljana, Maribor, Celovec, Trst) ni čutiti prav dosti narečnih elementov, ampak vse druge elemente *pogovarjalnega* jezika. Te elemente pa določajo tvorec, naslovnik, okoliščine, znanje jezika in sposobnost rabe jezika glede na govorni položaj (ŠKOFIC 1994: 571–572). Osnovno govorno sporazumevanje raziskuje I. Orel, in sicer dvogovorni diskurz, na primer pozdravi, vljudnostne fraze o poti, hrani, plačilu, vremenu itd. Zanimajo jo okoljski vplivi na leksikalne in skladenjske jezikovne prvine, ožja narečnost oziroma podajanje narečnih in sopomenskih različkov pri osnovnih

komunikacijskih izjavah (zahodnoslovensko, kranjsko, štajersko), zlasti pa družbena zvrstnost, stopnja knjižnosti oziroma pogovornosti in narečnosti, preklapljanje iz enega jezika oziroma zvrstnostnega sistema v drugega, prepletanje različnih slogovnih prvin … (OREL 2004: 407–422).

Slovenski knjižni pogovorni jezik je z zgodovinsko-razvojnega in primerjalnega vidika predstavila tudi J. Honzak Jahić, in sicer je po kronološkem redu predstavila posamezne pojavitve pri oblikovanju knjižno-pogovorne norme od srede 19. stoletja, F. Cegnar, L. Svetec, S. Škrabec, do sodobnosti J. Toporišič, A. Vidovič Muha. (HONZAK JAHIĆ 2004: 385–394).

Pokrajinski pogovorni jeziki (TOPORIŠIČ 200: 21–23) kot zemljepisno nadnarečje spadajo med neknjižne socialne zvrsti slovenskega jezika, sicer pa imajo vlogo, kot jo ima v vsenarodnem okviru knjižni jezik. Na primeru pogovorne ljubljanščine avtorica pojasnjuje (MAKAROVA 2004: 287–296), da se slovenski govorec najprej nauči govorico svojega socialnega okolja, to je družine, vasi ali mesta. Seveda to hkrati sodi k določenemu geografskemu okolju, torej je to lahko narečje, mestna govorica, pokrajinski pogovorni jezik. Nauči pa se lahko tudi knjižne govorice. Zato prihaja do jezikovnega prilagajanja, ki pomeni zmanjševanje jezikovnih razlik v sporazumevanju. Navaja tudi, da ima nosilec jezika nekaj vedenjskih variant, in sicer lahko uporabi primarno govorico brez sprememb; lahko združuje lokalne posebnosti primarne govorice z lokalnimi posebnostmi sogovorčeve govorice; lahko pa približa primarno govorico knjižni (pogovorni) normi in se tako prilagaja sogovorčevi kultivirani govorici.

Pokrajinski pogovorni jeziki so: osrednjeslovenski (središče Ljubljana), južnoštajerski (Celje), severnoštajerski (Maribor z vplivno močjo proti Ptuju in Ravnam; podvarianta je obmurski s središčem v Murski Soboti), primorski (z variantami okoli Nove Gorice, Trsta, Kopra, Postojne), in morda še dva: rovtarski (Škofja Loka) in koroški v Avstriji (TOPORIŠIČ 2000: 21). Najbolj prepoznaven je tak jezik po rabi izposojenk, ki v knjižni jezik niso sprejete, nekatere prvine so vseslovenske, druge pokrajinsko obarvane, zlasti prepoznavna je fonetika. Najpogosteje se uporablja v pogovorih, ki nastajajo sproti in niso načrtovani, to je doma, v službi … Podrobno je opisan ljubljanski pokrajinski pogovorni jezik. Najbolj ločevalna med pogovornimi jeziki je različna stavčna intonacija, ki temelji na različnem besednem naglasu, na Kranjskem na tonemskosti, drugod na netonemskosti.

O drugih pokrajinskih pogovornih jezikih pišejo še F. Jesenovec (1971/72: 76–81), in sicer o pogovornem jeziku v Celju in okolici, D. Zuljan Kumar (1999: 682–685) o novogoriškem pogovornem jeziku, I. Makarova (2003: 22–23) o ljubljanjskem pogovornem jeziku ter Z. Zorko, M. Koletnik in M. Krajnc o mariborskem pogovornem jeziku.[13]

V svetovni literaturi je mnogo raziskav, ki se ukvarjajo s pogovornim jezikom. Avtorji so si enotni (CARTER, MCCARTHEY 1997), da je najtežje opisati spontani govor, torej ne tistega, za katerega se govorec pripravlja in ve, da bo posnet, ampak pogovorni jezik v vsakdanjih situacijah, kot je, na primer, analiza telefonskega pogovora (FRANCIS, HUNSTON 1992: 123–161). Zanimiv je pragmatični model analize, za katero so glavne pobude prišle iz filozofije jezika, etnometodologije in zlasti sociolingvistike, ki jo zanima predvsem vedênje pri sporazumevanju (EDMONDSON 1981). Večina etnografskih podatkov namreč temelji na opazovanju, kaj ljudje govorijo in delajo in kje se ta dejanja odvijajo (SILVERMAN 1999: 60). Avtor (SILVERMAN 1999: 116) še pojasnjuje, zakaj je pomembno raziskovati vsakdanji (angl. *mundane*) jezik, če se že ukvarjamo s formalnim, knjižnim pogovornim. Sklene, da formalni pogovorni jezik izhaja iz vzorcev *navadnega* pogovornega jezika. Zato za neformalni pogovor raziskovalci ugotavljajo, da so temeljne značilnosti le-tega prekrivajoči se govor, ponavljanja, premori, zapolnjevalci vrzeli, napačni začetki, samopopravki (KRANJC 1996/97: 307–319). Poleg tega avtorica opozarja na konvencije spontanega govorjenega diskurza. Jezikovne značilnosti pogovornega jezika so namreč odraz rabe znotraj družbenih konvencij.

3.2 Vplivi neknjižnega pokrajinskega pogovornega jezika na knjižnopogovornega

V vsakdanjem pogovoru seveda ne moremo ostro ločevati knjižnopogovornega od neknjižnega pokrajinskega pogovornega jezika, zato le-ta mnogokrat posega s svojimi značilnostmi v knjižnopogovornega. Vplivi so opazni (TOPORIŠIČ 2000: 19–21) na glasoslovnem, oblikoslovnem

[13] Podrobneje v poglavju *Značilnosti mariborskega neknjižnega pokrajinskega pogovornega jezika*.

in naglasnem nivoju ter v pisavi (npr. v umetnostnih delih, pri citiranju), besedju in skladnji.

V okviru glasoslovnih značilnosti se najpogosteje izgubljata nenaglašena *i* in *u* oziroma se izgovarjata kot polglasnik, pa tudi *e* iz jata, in sicer v primerih:

1. Nenaglašeni *i*
   a) se izgublja: na koncu besede: v velelniku (*nes*, *pros*, *prosmo*); v končnicah *-ami*, *-emi*, *-imi* (*za goram*, *z goslim*); v posameznih prislovih, veznikih, predlogih, členkih (*ponoč*; *zarad*; *al*; *tud*); pri zaimkih (*nek*, *kater*); v dajalniku in mestniku ednine osebnih zaimkov (*teb*, *men*); v določni obliki pridevnika, če ima določni člen ta (*ta mlad*); sredi besede: ob nenaglašeni glagolski priponi (*bavla*, *mahnla*); v priponskem obrazilu *-ica* (*ribca*, *rokca*); v posameznih primerih (*tolko*, *kolko*); sedanjiško glagolsko pripono *i* lahko govorimo tudi kot polglasnik (*prosəm*); če bi zaradi izginotja *i*-ja prišlo do soglasniškega sklopa nezvočnik + zvočnik na koncu besede ali pred soglasnikom, dobi zvočnik spredaj polglasnik ali pa se izgovarja zložno (*vzdigən*), takrat *i* tudi ostaja in se izgovarja zborno (*vzdigni*), naglašeni *-ìl* se izgovarja tudi kot *-óu̯* (*ubìl*, *ubóu̯*), v mnogih pogostih besedah se naglašeni *ì* lahko izgovarja kot polglasnik ali široki *i*, pa tudi kot navaden *i* (*nit*, *miš*, *nič*);
   b) nenaglašeni *i* se ohranja: v zaimku *ki*, v predlogu in predponi *pri* oziroma *pri-* (*pri men*, *prijela*), v moškem imenovalniku množine (*koraki*), v rodilniku, dajalniku, mestniku ednine razen pri osebnih zaimkih (*ljubezni*, *kravi*).
2. Naglašeni *è*: iz jata v deležniku na *-l* se večinoma govori *-éu̯* (*sedél*), tip *jasnga* se izgovarja s polglasnikom pred *n* ali z zložnim *n*.
3. Nenaglašeni *u*: izgublja se le v tipu *verjem* (iz *verujem*).
4. Polglasnik se izgubi: pri priponskem obrazilu *-ec* za zvočnikom, kadar se izgublja v rodilniku in naprej (*žganc*, *bralc*, *sivc*).
5. Izgovor *-elj*: kot *-u* od rodilnika dalje pa *-l* v primeru prijatelj (*prijatu – prijatla*).
6. Kratki naglašeni in nenaglašeni *a*: pred *u̯* se izgovarjata tudi kot *o* (*pràv – prov*; *délal – délov*), pred *j* pa tudi kot *-e-* (*zdaj*, *zdej*), veznik *da* se lahko izgovarja tudi kot *de.*
7. Soglasniški sklop *lj*: se v navadnih besedah, zlasti za soglasnikom v položaju pred samoglasnikom, izgovarja tudi kot *l* (*Lublana*), kot *lj* pa le, če *j* začenja pripono ali končnico (*bivolji*, *s soljo*).

Za oblikoslovne značilnosti neknjižnega pogovornega jezika velja, da so v glavnem odvisne od glasovnih; pri pridevniku se določna oblika lahko izraža tudi z nepregibnim členom *ta* (*ta mlad*); imenovalnik dvojine ženskega spola ima navadno dvojinsko končnico *-e* namesto *-i* (*sva hodile*); samostalniki moškega spola, ki se jim osnova končuje na *-o*, pa podaljšujejo s *-t-* (*Marko Markota*).

Odstopanja od knjižne norme so pri naglasnih značilnostih posebej izrazite pri: naglaševanju velelnika po edninski obliki: *nêsi nêsite* namesto knjižno *nesíte*; v kratkem nedoločniku je naglas na istem zlogu kot v deležniku na *-l* moškega spola (*nôsit*, *krênit*); lahko so razlike le v kolikosti naglašenih samoglasnikov: naglašeni *i* je v kratkem nedoločniku dolg ali kratek (*morít*, *morìt*; *pít*, *pìt*), *a* zmeraj le kratek (*dàt*, *pobràt*), *e* in *o* dolg ali kratek (*trpét*, *trpèt*; *gòst*, *góst*).

Neknjižni pogovorni jezik zapisujemo le v umetnostnih delih in če citiramo. Neknjižno besedje ima lahko vzporednico v zbornem jeziku, lahko pa tudi ne. Neknjižne pogovorne besede so značilne za obširnejša področja Slovenije, od tod tudi ime pokrajinsko pogovorne besede (TOPORIŠIČ 2000: 127).

Skladnja neknjižnega pogovornega jezika ima posebne zakonitosti. Vendar pa velja, da so značilnosti t. i. občevalnega jezika, ne glede na to, ali gre za zbornega, pogovornega ali narečnega, v glavnem skupne (TOPORIŠIČ 2000: 19–21).

Neknjižni pogovorni jezik naj bi predstavljal neknjižno varianto pogovornega jezika, ki je v rabi po vsej Sloveniji. Vendar menim, da predstavljene značilnosti temeljijo le na jeziku osrednje Slovenije, torej značilnosti pogovornega jezika Gorenjske in Dolenjske. Zato je nujno osvetliti tudi značilnosti mariborskega pogovornega jezika, ki s svojimi značilnostmi vpliva na jezik medijev.

3.3 Značilnosti mariborskega neknjižnega pokrajinskega pogovornega jezika

O severovzhodnem štajerskem pogovornem jeziku beremo (TOPORIŠIČ 2000: 23): »/… / se samoglasniki malo izgubljajo (govori se torej *nositi*, *lepega*, vendar tudi *nosla je* (in *nosli so*), *tak* (namesto *tako*). Značilne oblike za deležnik na *-l*: *neso*, *vido*, *proso*; samo *e* tudi za polglasnik (*pes*), ne le za široki *e*.«

Z analizo mariborskega pogovornega jezika se podrobno ukvarja Z. Zorko, v zadnjih letih pa tudi M. Koletnik in M. Krajnc. Mariborski pogovorni jezik se je razvil na stičišču treh narečnih baz, in sicer štajerske in panonske narečne baze, opazen pa je tudi vpliv vzhodnokoroškega narečja, ki se pri Selnici in Rušah dotika severnoštajerskega narečja (ZORKO 1995: 341). Slovenskogoriško narečje se Maribora dotika pri Melju in v Košakih, štajerski kozjaški govor se govori v ozkem pasu na levem bregu Drave od Selnice do Kamnice ter pri Urbanu in v Rošpohu prehaja v slovenskogoriško narečje. Štajersko vzhodnopohorsko narečje pa se govori vzhodno od Radvanja na Pohorju in na Dravskem polju do Rač (ZORKO 1995: 341–344).

Značilnosti slovenskega knjižnega jezika so zapisane in normirane v slovnici, pravopisu in v slovarju. Pogovorni jezik pa še nima svoje slovnice niti slovarja. V novejših raziskavah Z. Zorko poudarja, da naglasne, fonološke in oblikoslovne zakonitosti mariborščine najlaže razložimo z narečnimi vplivi baz. Izrazita pokrajinskost se namreč kaže v naglaševanju in pri stavčni fonetiki, besedju, skladnji in fonološkem naglasu ter v splošnem slušnem vtisu. Mestne govorice so po nastanku t. i. razločki jezika, nastali večinoma iz narečij v večjih mestih (ZORKO 2002: 127–150).

3.3.1 Glasoslovje[14]

Slovenski knjižni jezik loči jakostno in tonemsko naglaševanje. Govor Maribora ne ločuje tonemskih nasprotij, naglas ni vezan na določeno mesto v besedi, v pregibanju prevladuje nepremični naglasni tip, mešani je še znan v tipu *kos'ti* poleg *'kọ:sti*, *me'sọ:* poleg *'me:so*, končniški je odpravljen, možno pa je premikanje naglasa po osnovi. Tako: *'me:dvet med'vẹ:da*; v rodilniku ednine ni naglašene končnice *-u*: *'ta:ta*, *'si:na*; tip *žêna*, *žené*, *žená* : *'žẹ:na*, *'žẹ:ne*, *'žẹ:n*; v 3. osebi množine ni kratkih oblik tipa *nesó* le *'nẹ:sejo*, *lo'vi:jo*; v 3. osebi množine ni naglašene končnice *-do*, pač pa nenaglašena *-jo: 'jẹ:jo*, *'ve:jo*; v velelniku se naglas iz ednine posploši: *go'vọ:ri go'vọ:rite*, *'nẹ:si 'nẹ:site.*

Posebnost mariborščine sta tudi dva naglasa: v zloženkah: *'vi:nog'ra:t*, *'Ma:ri'bọ:r*; sestavljenkah: *b're:s'pọ:seln*, *'dọ:'pọ:u̯dne*; izpeljankah:

[14] Že ugotovljene osnovne značilnosti mariborskega pogovornega jezika so povzete po raziskavah Z. ZORKO (2002: 138–144).

'vi:liča'ri:st (ZORKO 2002: 140). V govoru se kaže močna težnja po posplošitvi naglasa na vse oblike iste besede ali na večino: *p'rọ:so*, *p'rọ:sla*; *'pe:s*, *'pe:sa.*

V mariborskem pogovornem jeziku so znani vsi naglasni premiki kot v obdajajočih ga narečjih: *z'vẹ:zda. 'žẹ:na*, *'me:gla*; *ȍko > ôko > okô*; *'ta:k*, *'ka:k*, *'lé:po*, *'su:xo*, *'te:mno* (prislovi so umaknili naglas za zlog v levo). Posebnost je naglas ženske oblike deležnika na *-il: 'xọ:dla*, *'nọ:sla*, *'vọ:zla*, *'dọ:bla.* Pri glagolih, ki imajo v knjižnem jeziku dve naglasni možnosti tipa *písala* in *pisála*, je v mariborščini realiziran vedno prvi naglasni tip *'vẹ:zat*, *p'lu:vat*, *k'rọ:žit.* Kratki nedoločnik je realiziran tako: *'pe:lat*, *k'ri:čat*; deležnik na *-en 'te:pen*, *'pe:čen*; *deležnik na -l 'zi:dala*, *p'lu:vala* (ZORKO 2002: 140).

3.3.1.1 Samoglasniški sistem

Samoglasniški sestav vsebuje a) dolge naglašene in b) kratke nenaglašene samoglasnike ter zlogovnike *m*, *n*, *l.* Ker je mestno jedro na levem bregu, je poudarek analize na tej varianti mariborščine (ZORKO 2002: 138).

i: *u:*

ẹ: *ọ:*

e: */o:/* *+ ər:*

a:

a) Dolgi samoglasniki zastopajo izhodiščne dolge in kratke samoglasnike v zadnjem ali edinem zlogu. Široka *e* in *o* sta redka fonema. Široki *e* zastopa jat, nosni *ę* in etimološki *e* v zadnjem ali edinem zlogu. Široki *o* se pojavlja kot alofon ozkega *o* v zlogih *-lo-*, *-oj*, *ro-*. Široki *e* se pojavlja kot refleks kratko naglašenega *e* v zadnjem ali edinem zlogu kot odraz kratko naglašenega polglasnika, sicer pa je alofon ozkega *e* v glasovnih zvezah *-er*, *-ej*, *-eu̯*. Široki *o* se sliši izjemoma, v glasovnih zvezah *-lo*, *-oj*, *ro-* (*č'lo:vek*, *'mo:je*, *ot'ro:ka*). Samoglasniški *r̥* se izgovarja skupaj s polglasnikom (*'čərf*, *'bərf*) (ZORKO 2002: 139).

b) Kratkih naglašenih samoglasnikov v mestni govorici na levem bregu Drave ni več slišati, možni pa so še v studenškem predmestju na desnem bregu Drave, kjer sta ohranjena tudi še diftonga *e:i̯* za jat in etimološki *e* ter *o:u̯* za etimološki *o* in kjer je slišati široki *ẹe:* za staroakutirani jat, za sekundarno naglašeni *e* in polglasnik.

Sicer pa je za nenaglašene samoglasnike značilna moderna vokalna redukcija (ZORKO 2002: 138–139): *-i* v nedoločniku: *'dẹ:lat*; *i*, *u*, *e:* onemijo v soseščini zvočnikov: *re'ši:lc*; polglasnik se pojavlja v besedi *sə'vəda*; *i*, *e*, *o* onemevajo v izglasju: *'dọ:st*; *u* v vzglasju lahko prehaja v *o-*: *o'bọ:go*; v deležniku na *-l* nastopa več oblik:

-əl	> *-o:*	*'nẹ:so*
-èl	> *-ou̯*	*'šo:u̯*
-al	> *au̯/-o*	*'pi:sau̯/'pi:so*
-ál	> *-a:u̯*	*'da:u̯*
-ěl	> *o:*	*'vi:do*
-é́l	> *-e:u̯*	*se'de:u̯*
-il	> *-o*	*'mi:slo*
-íl	> *-i:u̯*	*ka'di:u̯*
-u̯l	> *u:*	*'ču:*

3.3.1.2 Soglasniški sistem

Od knjižnega pogovornega jezika se mariborski pogovorni razlikuje znotraj soglasniškega sistema le v nekaterih premenah:

v je ustničnozobni zvočnik pred samoglasniki in zvočniki (*'vọla*, *v'ra:t*); na koncu besede ali zloga se izgovarjata *-u̯* in redkeje *-f* (*p'ra:u̯/ p'ra:f*); v sklopu *rv* se končni *v* izgovarja kot *f* (*'čərf*, *'bərf*); prav tako v vzglasju pred nezvenečimi nezvočniki (*f'ča:sih*); palatalni *l'* se je razvil v srednji *l:* *p'lu:čni*, *'pe:lali … z'ẹ:le*; palatalni *n'* za soglasnikom in na koncu besede izgublja palatalni element, med samoglasniki pa se ohranja, lahko pa pride do zamenjave sestavin: *k'ni:ga*, *'kọ:jn*; skupini *čre-*, *žre-* sta ohranjeni: *ž're:bl*, *č'rẹ:šna*; palatalni *r* na koncu besede v pregibanju izgublja palatalnost: *'fe:bruara*; sekundarna glasovna skupina *tl*, *dl* se lahko olajša v glagolskem deležniku v *l*: *'pa:dla/'pa:la*; *šč* se neobvezno olajša v *š*: *kl'ẹ:še*; *xč* se olajša v *š*, *šč*: *'ni:še*, *' če:ra/š'če:ra*; novonastali prehodni *j*: *'pọ:jsla*, *'be:jži* (ZORKO 2002: 141).

3.3.2 Oblikoslovje[15]

3.3.2.1 Samostalniška beseda

Za mariborski pogovorni jezik velja, da so pri samostalniku v ednini ohranjeni vsi trije spoli.

Vsi samostalniki moškega spola se sklanjajo po nepremičnem naglasnem tipu: *st'ri:c -ø -a -u/-o -a/-ø -u/-o -om*; *-i -o/-oụ /-of -om/-am -e -ix/-ax -i/-ami*; *-a -o/-oụ//-of -oma -a -ix/-ax -oma*. Prav tako se sklanjajo po nepremičnem naglasnem tipu samostalniki knjižnega premičnega, končniškega in mešanega naglasnega tipa *'sọ:set 'sọ:seda.* Samostalniki moškega spola, ki se končujejo na *-o*, *-e* in *-a*, podaljšujejo osnovo z *-j-* ali s *-t-*: *'Mi:xa 'Mi:xeja*; *tudi 'Si:lvo 'Si:lveja* in *'Si:lvota.* Preglasa govor ne pozna: *s ko'va:čom*, *z 'nọ:žom.*

Samostalniki ženskega spola se sklanjajo samo po nepremičnem naglasnem tipu, kot v knjižnem jeziku: *'ma:m-a -e -i -o -i -o*; *-e –ø -am -e -ax -ami*; *-i/-e -ø -ama -i/-e -ax -ama.* V dvojini se sliši poleg končnice *-i* tudi končnica *-e*: *d'vẹ: 'li:pi in d'vẹ: 'li:pe.*

Odpravljena sta mešani in končniški naglasni tip: *'nọ:ga 'nọ:ge 'me:gla 'me:gle.*

Samostalniki 2. ženske sklanjatve se sklanjajo samo po nepremičnem naglasnem tipu: *'kọ:st 'kọ:sti s 'kọ:stjo.* Samostalnik *hči* že v imenovalniku podaljša osnovo v *hčera*, samostalniki na *-ev* v imenovalniku dobijo končnico *-a*: *b'rẹ:skva*, *'ce:rkva.* Samostalnik *prsi* ima pogosto obliko *'pər:se*, tako tudi *'ja:sle.*

Samostalniki srednjega spola ohranjajo svoj spol le v ednini, v dvojini imajo imenovalniško končnico *-a*, sicer pa tudi žensko sklanjatev. Sklanjatveni vzorec je: *'mẹ:st-o -a -u/-o -o -u/-o -om*; *-e -o -am -e -ax -ami*; *-i/-e -o -ama -i/-e -ax -ama*.

Samostalniki s podaljšano osnovo s *-t-* in *-n-* imajo premični naglas, v dvojini in množini prehajajo med samostalnike moškega spola: *'te:le te'lẹ:ta*; *d'va: te'lẹ:ta*, *'tri:je te'lẹ:ti.* Samostalniki knjiženega mešanega naglasnega tipa imajo umični naglas: *'me:so 'me:sa.* Nekateri samostalniki knjižnega srednjega spola se docela feminizirajo: *d'rẹ:va d'rẹ:ve 'ja:jca*

[15] Oblikoslovne značilnosti mariborskega pogovornega jezika so povzete po Z. ZORKO (2002: 142–143). O tem tudi M. KOLETNIK (2001: 249–251).

'ja:jce, *'ọ:kna 'ọ:kne*. Tudi množinski samostalniki srednjega spola so prešli med ženskospolne: *o'ča:le*, *p'lu:če.*

Za zaimke velja, da se osebni sklanjajo kot v knjižnem jeziku, razlike so naslednje: poleg *'mi:dva*, *'vi:dva* se govori tudi narečno *'mi:ja*, *'mi:jad'va:*, *'vi:ja 'vi:jad'va*, navezna oblika s predlogom tipa *'pọ:nj*/*'pọ:jn* pomeni v besedni zvezi *p'ri:di po 'mẹ:ne 'pọ:jn* ‘pridi me iskat’. Vprašalna zaimka *g'dọ:* in *'ka:j* nastopata tudi kot oziralna zaimka.

3.3.2.2 Pridevniška beseda

Tudi za nedoločnost prevladuje določna oblika. Določnost se izraža s členom *ta* pred kakovostnim pridevnikom. Pridevnik v vlogi samostalniške besede stoji v določni obliki: *ta m'la:jši.* Prevladuje opisno stopnjevanje z ‘bolj’: *'lẹ:pi 'bọ:l 'lẹ:pi 'na:j'bọ:l 'lẹ:pi.*

Kazalni zaimek je *'tọ:ti*, oziralna sta *'kẹ:ri* in *'ki*, vprašalna *'ka:ki* in *'kẹ:ri.* Poljubnostni in oziralnopoljubnostni so po obliki enaki vprašalnim, mnogostni je *'dọ:sti'kẹ:ri*, drugostni *d'ru:gi*, nedoločni *'nẹ:ki*, celostna sta *f'sa:ki* in *'cẹ:li.* Zaimek *nobeden*, *noben* se zamenjuje *z do'be:n.*

Glavni števniki se sklanjajo po pridevniški sklanjatvi, naglas je nepremičen na osnovi. Ločuje se z množilnimi in glavnimi števniki *d'vọ:jni 'šu:xi* ‘dvoji čevlji’. Če snovni samostalnik pomeni več vrst, se uporabljajo množilni ali glavni števniki: *t'rọ:jna marme'la:da* in *t'ri: marme'la:de/t'ri: 'sọ:rte marme'la:de* v pomenu ‘troja marmelada’. Množinski se štejejo z glavnimi ali množilnimi: *t'ri: x'la:če* in *t'rọ:jne x'la:če* v pomenu ‘troje hlač’ (KOLETNIK 2001: 251).

3.3.2.3 Glagol

Glagol v razvoju ni doživel veliko sprememb. Glede na knjižni jezik pogovorni ne uporablja predpreteklika, deležij na *-č*, *-aje*, *-ši*, deležnika na *-ši*, daležnik na *-č* pa postane pridevnik: *no'sẹ:ča 'žẹ:nska.* Nedoločnik je samo kratek. Spregatev se od knjižne razlikuje v 1. os. dv.: *'dẹ:la-ma* proti *delava.* Enako se spregajo atematski glagoli *'da:ta 'da:te*, *'vẹ:ta 'vẹ:te*, *'jẹ:ta 'jẹ:te*. Glagoli s kratko naglašenim samoglasnikom v zadnjem zlogu so umaknili naglas za zlog proti začetku na predpono: *'ọ:tprem*, *'za:čnem.* Glagoli s korenom na *-č* imajo v nedoločniku *-t* kot tipično obrazilo za

to obliko: *ob'lẹ:čt*, *post'ri:čt.* Glagoli na *-k*, *-g* so posplošili sedanjiško osnovo tudi v velelniku: *s'lẹ:či se*, *post'ri:ži.* Pogosto glagol *moči*, *morem* prevzema pomen ‘morati, moram’: *je 'mọ:gla 'i:t* (ZORKO 2002: 143).

3.3.2.4 Prislov

Oblike za prostorske prislove so: *b'li:zo*, *do'mu*, *'vu:n*; za časovne: *'tẹ:* ‘tedaj’, *'pọ:le* ‘potem’; za vzročne: *za'tọ:*, *za'ka:j*; za lastnostne *'ka:k*, *'ta:k*, *'bọ:go.* kalkirani so prislovi ob glagolu: *'gọ:r fs'ta:t*, *'dọ:l 'pa:st.*

3.3.3 Skladnja

Za tvorbo priredno, podredno in soredno zloženih povedi velja, da bistveno ne odstopajo od knjižne tvorbe (KOLETNIK 2001: 252).

Pojavljajo pa se vse značilnosti ubesedovalnega govorjenja: ponovitve: *… g'rẹ:mo g'rẹ:mo*; izpusti npr. povedka: *'Tọ: f'se: s'ku:p štə'rn:jst d'ni: t'ra:jalo*; dostavki: *… je 'ta:ki 'tərdi k'ru:x 'bi:u̯*, *'čərni*; izpostavki: *'Sẹstra 'mọ:ja*, *'ọ:na pa 'ni: 'mọ:gla*; preskoki: *Po'tẹ:m se je že*, *'vẹ:dno 'bọ:l po'gọ:sto so p'ri:šli*; pritegnitve: *'Pọ:l pa 'ja:s 'mọ:ja x'čẹ:rko 'rẹ:čem* /… /; premi govor: *'Ja:s sn̥ si mi:sla: »H'va:la 'lẹ:pa*, *'za:j sn̥ pa v 'mẹ:stu. Ax*, *g'rẹ:m pa k b'ra:tu.«*; vzpostavitev zveze z naslovnikom: *'Vẹ:te*, *'ta:k je b'lọ: 'mọ:jo živ'lẹ:nje.*

V besednem redu zaznamo naslednje posebnosti: samostalniški prilastek se lahko pojavi levo od odnosnice: *od 'mọ:jega b'ra:ta 'si:n*; pridevniški prilastek se lahko pojavi na desni strani: *b'ra:t 'mọ:j*; pomožni glagol kot vez se uporablja na koncu povedi v pretekliku: *smo ot'rọ:ci 'sa:mi b'li:*; mesto naslonk: osebni zaimek je lahko med sestavinama zložene glagolske oblike*: se bo mi zgo'di:lo*, ali za glagolom: *'mi: smo pa 'mọ:gli f'se: to d'ru:go pər'nest mo:*, *bi* je pred *naj*; pomožni glagol lahko stoji na začetku: *Je 'mọ:gla 'dẹ:lat 'i:t*; tudi prislovno določilo se pomakne na konec stavka: *smo si 'sa:mi 'ku:xali f'ča:six*; členka *že* in *še* se pojavljata na nepričakovanih mestih: *… so b'li: 'ta:k 'ma:jnši na'pa:di še.*

3.3.4 Besedje

V večini zajema mariborski pogovorni jezik besedje, ki je enako knjižnemu jeziku. Razvita pa sta tudi neknjižni socialni plasti, sleng in žargon. Poleg tega so opazne mnoge popačenke in izposojenke iz nemščine, predvsem v skupinah za besede iz obrti, kuhinje, za posodo, oblačila, manj pa za živali, rastline, poljedeljstvo (*'fu:ksa* 'lisica', *'mu:rka* 'kumara', *'zi:c* 'sedež', *k'si:ht* 'obraz', *arc'ni:ja* 'zdravilo', *c'vi:lingi* 'dvojčki', *'žu:pa* 'juha', *'k'ru:mpast* 'šepav', *'xu:lcer* 'drvar', *'xi:ca* 'vročina'. Prevzete so tudi glagolske oblike: *'ma:trati*, *'ta:lati* … (ZORKO 2002: 350–352.)

3.4 Narečne baze v okolici Maribora

Za analize besedil je potreben tudi osnovni pregled lastnosti narečij, ki se dotikajo obrobij, to je predmestij Maribora. Z. Zorko je že 1988 ugotovila, da v mariborska predmestja segata slovenskogoriško in severnoštajersko narečje s kozjaškim, severnopohorskim in vzhodnopohorskim govorom (ZORKO 1988/89: 177). Podrobno razlaga, da narečna govorica v mariborskih predmestjih ni enotna, prepletajo se: torej slovenjegoriško narečje, ki se dotika Maribora v Melju in na Košakih; severnoštajersko narečje, h kateremu prištevamo kozjaški govor, ki se govori v kamniškem predmestju; severnopohorski govor, ki se približuje Mariboru na Studencih in v Radvanju, in vzhodnopohorski govor na Pobrežju, Teznem in v Razvanju (ZORKO 1988/89: 170); koroško narečje pa seže še na Činžat ob štajerskih Rušah in na Vurmat ob Črmenici ter Fali ob že štajersko govoreči Selnici (ZORKO 1998: 179).

Za severnovzhodna slovenska narečja velja, da so izgubila tonemsko nasprotje (vzhodnokoroško, severnoštajersko in panonska narečja, ki so zahodno od črte Trate – Lenart – Ptuj – Macelj) (ZORKO 1993: 193); stavčna intonacija je v taktu zmeraj padajoča (ZORKO 1988/89: 177). Vsi obravnavani govori so izgubili rastočo (nizko) intonacijo, torej ni možnosti tonemskega nasprotja, zato pa so izjemno razvili kolikostna nasprotja na naglašenem zlogu. V zgodovini slovenskega naglaševanja sta opazni dve težnji: kopičenje prozodičnih nasprotij na zadnjem ali edinem zlogu in v novejšem času težnja po razbremenjevanju zadnjega zloga kot nosilca prozodičnih lastnosti z naglasnim umikom na predzadnji zlog ali sploh z umikom na levo (ZORKO 1998: 211).

Stari skrajšani akut na dolžini in novi akut na kračini sta se podaljševala pozneje kot v osrednjih slovenskih narečjih, in sicer v različnem časovnem obdobju, v dvozložnicah drugače kot v trizložnicah, in z različnimi odrazi za *é*, *è* in *ò*. Najmlajše je daljšanje v zahodnih panonskih narečjih (ZORKO 1993: 193). Eden izmed pojavov v sistemu samoglasnikov je daljšanje kratko naglašenih nezadnjih samoglasnikov v koroških in v veliki večini severnoštajerskih dialektov. Blizu časa splošnega daljšanja kratko naglašenih vokalov je tudi razvoj dolgega polglasnika v *a* in *e*, verjetno konec 13. stol. Dolgi polglasnik se je razvil v *e* v severovzhodnem delu in v *a* v jugozahodnem delu. Akutirani samoglasniki so se pozno podaljšali; najmlajše je podaljšanje v slovenjegoriškem govoru, zato se tu ločijo odrazi akutiranih samoglasnikov od cirkumflektiranih tudi pri fonemih *i*, *u*, *ę*, *ǫ*, *a*, v severnih štajerskih pa le pri jatu, *e* in *o*. Akutirani so se daljšali v severni štajerščini pozneje kot v južni, zato se kažejo razlike med današnjimi odrazi *s'veːi̯t : b'riːęza*, *'moːu̯st : š'kuːoda* (ZORKO 2002: 130).

Pri oblikoslovju velja, da vzhodnokoroški, slovenskogoriški in prekmurski govori dvojinske oblike dobro ohranjajo. V srednještajerskih govorih se dvojina izgublja (ZORKO 1998: 213). Samostalniki moškega in ženskega spola se v narečjih razen redkih ne razlikujejo od knjižnega jezika. Prehod samostalnikov srednjega spola v moški in/ali ženski spol je v slovenskih narečjih znan pojav. Srednja sklanjatev in oblike srednjega spola za vsa tri števila so dobro ohranjene v prekmurskih govorih; za vzhodnokoroške, severnoštajerske, slovenskogoriške, prleške in srednještajerske govore je značilna maskulinizacija nevter s podaljšanimi osnovami v dvojini in množini; podaljšane osnove z *-es-*, če so sploh znane (redke so v vzhodnem delu Dravske doline), prehajajo v množini med samostalnike ženskega, v srednještajerskih govorih pa moškega spola. Nekaj samostalnikov, različnih po govorih, že v ednini prehaja med ženske (*òkna*, *óuka*). V zahodnem delu Dravske doline najdemo še veliko število samostalnikov srednjega spola v ednini (ZORKO 1998: 213–214). Naglasni tipi v moški sklanjatvi so najbolje ohranjeni v panonskih govorih, v štajerskih in vzhodnokoroških izginja mešani tip in tudi končniški (poleg *psà* tudi *pésa*). Samostalniki moškega spola, ki se končujejo na samoglasnik, v vseh govorih podaljšujejo osnove: v zahodnem delu Dravske doline z *-n Luka-na*; v vzhodnem delu Dravske doline in v severnoštajerskih govorih podaljšujejo osnovo z *-ej* (po *Jože*) *Lukeja*; v prekmurskih in štajerskih govorih pa s *-t- Silvota* (ZORKO 1998: 216). Pri samostalnikih ženskega spola je v Dravski dolini prevladal nepremični naglasni tip *kúəst kòsti*, drugod je mešani tip dobro

ohranjen. (ZORKO 1998: 217). V prleških in prekmurskih govorih se je sklanjatev samostalnikov srednjega spola docela ohranila. V štajerskih in vzhodnokoroških govorih se pojavlja feminizacija pri samostalnikih z nepodaljšano in s *-s* podaljšano osnovo, s *-t-* in *-n-* podaljšane osnove se že v dvojini maskulinizirajo (*teléta*, *teléti*). Knjižni množinski samostalniki srednjega spola so v vzhodnokoroških in štajerskih govorih ženskega spola (ZORKO 1998: 217). V vseh teh govorih je pridevnik izgubil možnost razločevanja oblike; določnost izraža s členom določnosti *tə*, *ta*, *to/te*, nedoločnost se izraža ob samostalniku s členom *nə*, *na*, *no/ne* (ZORKO 1998: 218).

Z. Zorko je analizirala gradiva iz omenjenih narečnih baz (štajerska, panonska in koroška) in raziskala strnjenost narečnega besedila ter besedni red v besedni zvezi. Analizirani narečni stavčni vzorec je praviloma tak kot knjižni, sledijo si izhodišče, prehod in jedro. V tej funkcionalni stavčni perspektivi pa se pojavljajo nekatere besednoredne posebnosti, ki ne spreminjajo pomena. Najbolj opazen je premik naglasa na nepoudarjeno zadnje mesto v stavku (ZORKO 1994: 49). Pregled stavčnega reda kaže, da je tak kot v knjižnem jeziku. Pastavčnih tvorb je veliko, redki so polstavki, zlasti deležijski in deležniški. Pripoved razgibavajo vrivki, razpoloženjski medmeti, pogoste so ponovitve – popolne, delne, ponovitve soodnosnega pomena, poudarni členki, povezovalne besedne zveze (ZORKO 1994: 48).

Najpogostejše narečne skladenjske in besednoredne značilnosti v besedilu so: ponovitve vseh vrst, vrivki, skladenjski vzorec se ne zapolni, izpusti pomožnika in polnopomenskega glagola, pomožnik na začetku stavka, deležnik na *-l* na koncu stavka, dostavki, levi prilastek na desni strani, zaimenska naslonka na koncu stavka, besedilo povezuje zveza *te pa*, odvisniki brez glavnega stavka v isti povedi (ZORKO 1994: 55).

3.4.1 Stik s koroško bazo

Z. Zorko postavlja naravno mejo čez Kozjak in Pohorje ob Črmenici in Radoljni kot mejo med vzhodnokoroškim in štajerskim narečjem. Pojasnjuje tudi, da netonemski govor Ojstrice nad Dravogradom spada k podjunskemu koroškemu narečju in ne k mežiškemu, saj se dolgi nosni *ę* in prav tako tudi dolgi polglasnik razvijeta v *a*, v mežiškem pa v dolgi ozki *e* (ZORKO 1993: 194). Kot mejnik pa postavlja še Kaplo na Kozjaku,

zadnji kraj s koroškim vokalnim sistemom, ki meji na duhovsko faro. Na Duhu je izhodiščni samoglasniški sistem sicer štajerski, pojavljata pa se tudi po dva refleksa za akutirani jat in za novoakutirani *o* in *e*, dolgi in kratki naglas pa se z zadnjega (ali predzadnjega) kot na Koroškem umika na levo (ZORKO 1993: 197). V večini koroških narečij je tonemska zlogovna intonacija ohranjena, od sredine Podjune proti vzhodu pa je že izgubljena, ohranjena je pojoča padajoča intonacija. Nekatere posebnosti so: artikulacija *k* se pomakne v grlo in nastane *q*, *g* → *h*; jezičkov *ṙ*, ki ga Z. Zorko zasledi tudi severno od Drave v Dravski dolini; pojav švapanja, kjer ima *w* energično ustnično artikulacijo: *la* v *wa*. Od Libelič proti vzhodu se začne *a* labializirati v *o: 'mo:la 'mo:čka*, dolgi *o* pa se prek diftonga *oa* razvije na Pohorju in Kozjaku v *a: 'ma:ja 'ka:za*. Vzhodna koroška narečja kažejo na prepletanje starejših zahodnih in mlajših vzhodnih (štajerskih) samoglasniških razvojev: tako se *i* in *u* krajšata pod vplivom severnoštajerskega diftonga *eị* za *i*: *'leịpa* v *'lipa*; novoakutirana *e* in *o* imata po dva refleksa – starejšega koroškega *ea*, *oa* in mlajšega štajerskega *ẹ:*, *ọ: 'rea:ko*, *'zẹ:le – 'koa:ža*, *p'rọ:sim*. Znane so soglasniške premene *l'* v *l*, *n'* v *n*, *j̃*, *i̯n* (svinja); skupini *črě-*, *žrě-* sta ohranjeni: *črevelj*, *črešnja*. Pregibanje v oblikoslovju je arhaično. Značilno je, da je feminizacija samostalnikov srednjega spola v množini popolna, v ednini pa delna *'seno – 'ja:tre*. Štekanje seže tudi tostran meje: *š'tak*, *š'tam*. Sklanjatev je tudi posebna: *pe'ra:ta*, *jaj'ca:ta*; v rodilniku ednine *-u*: *brez s'tolu*. Zanikajo s *če*: *'čimam* (ZORKO 1998: 179–180).

Podrobno je predstaviljen govor na Činžatu (ZORKO 1995: 15–44).

3.4.1.1 Glasoslovje

Naglasne razmere

Govori tega področja spadajo med vzhodne koroške govore, glede besednega akcentskega mesta pa se skladajo s podjunskimi govori. Od osrednjih slovenskih narečij se ločijo po nekaterih akcentskih premikih. Na Činžatu so na koncu naglašene besede tipa *məg'la* in *ne'bo* spremenile naglasno mesto in polglasnik, ki je zastopan z *e*, se je podaljšal: *'me:gla*, *s'te:zda*. Kratki naglašeni vokali *è*, *à* in *ə̀* v zadnjem zaprtem besednem zlogu so se podaljšali: *'me:č*, *'pa:st*, *'pe:s*.

Govori severnega Pohorja ne poznajo intonacijskih opozicij. Intonacija

je padajoča, naglašeni zlog je dokaj visok, povedna stavčna intonacija ima strmo padajoče intonacijsko ogrodje.

Naglašeni vokali so dolgi ali kratki. Kratki naglašeni vokali se govore tudi sredi besede (ZORKO 1995: 16–17).

Samoglasniški sestav

Dolgi samoglasniki. Na Činžatu govore 9 dolgih vokalnih fonemov. Nekateri med njimi so bolj, drugi manj pogostni. Med redke spada varianta fonema *e̯e*:; te mlajša generacija skoraj ne pozna več. Dolgi vokali so:

i: – d'ni:, *'pi:šela*;
u: – 'ku:xala, *S'mu:nik*;
diftong *i:ə – 'li:əp*, *'mi:əx*;
diftong *u:ə – 'bu:ək*, *'pu:əp*;
e̯: – b'rę̯:za, *ko'lę̯:na*;
o̯: – 'go̯:ša, *'co̯:ta*;
e:/e̯e: – 'ge:ne, *'pe:s*; *'pe̯e:s*, *'pe̯e:xnem*;
o: – g'lo:va, *ka'vo:č*;
a: – č'la:vek, *'ka:za.*

K dolgim vokalom prištevamo še *əŕ*, ki je nastal iz zlogotvornega *r̥: 'čəŕu*, *'kəŕt* (ZORKO 1995: 17–19).

Kratki naglašeni samoglasniki. Zaradi pogostnosti kratkih naglašenih vokalov sredi besede dela govor vtis nekakšne zasekanosti. Kratka naglašena *i* in *u* sta pogosta pred sklopom soglasnikov. Naglašene kračine so pogosto tudi rezultat kasnega umika naglasa v tipu *kos'ti: – 'kosti*. V činžaškem govoru slišimo kratke naglašene vokale:

i – pe'šica, *'piple se*;
u – k'lupa, *'južnat*;
ę – ozki e – 'dę̯ite, *'žę̯in*;
e – široki e – š'kegn̥, *'bek*;
o̯ – ozki o – 'vo̯iska, *'do̯uta*;
o – široki o – p'loxi̯, *p'lota*;
ə – 'jəgla, *'vəlek*;
a – 'mašt, *'začno* (ZORKO 1995: 19–20).

Nenaglašeni samoglasniki. Na Činžatu izgovarjajo nenaglašene vokale manj skrbno, nenapeto in manj jasno. Sistem nenaglašenih vokalov je tak:

– predakcentska lega: *i̯*, *u̯*, *e/ẹ*, *o̯*, *a*;
– poakcentska lega *i̯*, *u̯*, *e*, *o̯*, *a.*

Splošna težnja je, da se vsi nenaglašeni *e*-ji širijo, nenaglašeni *o*-ji pa ožijo. Pogosto je tudi disimilativno akanje: *a'to:va*, *gla'bo:ja*. Moderna vokalna redukcija je zlasti prizadela kratka naglašena in nenanglašena *i* in *u*. Ob sonornikih *l*, *r*, *n* se *i* najpogosteje reducira v polglasnik ali pa onemi: *'vəlki̯*. Zaradi redukcije *i* za *l*, *n* postaneta zvočnika *l*, *n* zlogotvorna: *'misl̥la*, *u̯z'dign̥la.* Nenaglašene končnice se v deležniku na *-l* izgovarjajo: *na'mislọ*, *'vi:deu̯*, *'rẹ:ko*, *s'ku:xau̯* (ZORKO 1995: 21–22).

Soglasniški sestav

Na Činžatu govore naslednje konzonante:
– zvočnike:
l in pozicijsko varianto *ł* za labiali: *'lukna*, *k'luč*, *'vogl̥*;
ṙ, ki ga veliko Pohorcev izgovarja uvularno: *m'ṙau̯la*, *'ṙo:na*;
n in pozicijsko varianto *ŋ* pred *k*, *g*: *'na:ga*, *k'ru:šeŋk*;
m: *'mu:xa*, *'ampak*;
v pred samoglasniki in *u̯* pred konzonanti in na koncu besede: *'vužgat*, *u̯'da:vec*;
j pred samoglasniki in *i̯* na koncu zloga ali besede: *'ši:vaje*, *zaps'tu:əj*;
– nezvočnike:
fonema *p*, *b: 'pa:st*, *k'lepat*, *'kip*; *'zi:ble*, *'pu:əp*;
fonema *t*, *d: 'təč*, *'ti:əxl̥*, *'si:tna*, *'di:xat*;
foneme *k*, *g*, *x*, protetični *ĥ* pred začetnim samoglasnikom: *'ka:ga*, *g'ru:ška*, *'bu:ək*, *'pi:xa*, *'ĥuta*;
foneme *c*, *z*, *s: 'cuka*, *'ni:zek*, *'nu:əs*;
foneme *č*, *ž*, *š: p'luče*, *ž'ga:t*, *'noš*, *'šiplem*;
fonem *f* le v onomatopejskih besedah in izposojenkah: *'puf*, *k'nof* (ZORKO 1995: 24–27).

3.4.1.2 Oblikoslovje

Samostalniška beseda

Samostalniki. Za samostalnike (ZORKO 1995: 28) ženskega spola s končnico *-a* (I. sklanjatev) velja, da je prevladal nepremični naglasni

tip, zato govor ne pozna niti mešanega naglasnega tipa niti končniškega naglaševanja:

'na:ga	*'na:ge*	*'na:gi̯*	*'na:gọ*	*na 'na:gi̯*	*z 'na:gọ*
'na:gi̯	*'nu:ək*	*'na:gama*	*'na:gi̯*	*na 'na:gax*	*z 'na:gama*
'na:ge	*'nu:ək*	*'na:gam*	*'na:ge*	*na 'na:gax*	*z 'na:gama*

Po tej sklanjatvi se sklanjajo tudi samostalniki ženskega spola, ki se v knjižnem jeziku končujejo na *-əv*: *'bu:kv-a.*

Veliko samostalnikov srednjega spola je že v ednini spremenilo spol, v množini pa so sploh postali ženskega spola. Izjema so samostalniki srednjega spola, ki podaljšujejo osnovo s *-t-* in z *-n-*: *'a:kna -e*, *g'ni:əzda -e*; *p'luče*, *'uste.* Samostalniki ženskega spola brez končnice (II. sklanjatev) se sklanjajo po nepremičnem naglasnem tipu:

'məš	*'mi:ši̯*	*'mi:ši̯*	*'məš*	*o 'mi:ši̯*	*z 'mi:šjọ*
'mi:ši̯	*'mi:ši̯/'mi̯ši:*	*'mi:ši̯ma*	*'mi:ši̯*	*o 'mi:ši̯x/-ax*	*z 'mi:ši̯ma*
'mi:ši̯	*'mi:ši̯/'mi̯ši:*	*'mi:ši̯m*	*'mi:ši̯*	*o 'mi:ši̯x/-ax*	*'mi:ši̯mi̯/-ami̯*

Samostalniki mešanega naglasnega tipa so zaradi terciarnega akcentskega umika prešli v nepremični naglasni tip.

Samostalniki moškega spola I. sklanjatve imajo nepremični naglasni tip. Po končniškem naglasnem tipu se sklanjajo le primeri tipa *'pe:s p'sa.* Govor ne pozna več mešanega naglasnega tipa, pač pa ima nekaj primerov s premičnim naglasom.

m'li:n	*-a*	*u̯*	*ø*	*i̯*	*-ọm*
m'li:n-a	*-ọ*	*-ọma*	*-a*	*-ax*	*-ọma*
m'li:n-i̯	*-ọ*	*-ọm*	*-e*	*-ax*	*-ami̯*

Premični naglas poznajo samostalniki: *'ko:men ka'mẹ:na*, *'pa:plat pap'lo:ta.*

Končni naglas pozna le samostalnik *'pe:s/'pẹe:s*, pa še tu se pojavlja varianta z nepremičnim naglasom *'pe:sa.*

Prihaja pa do mnogih premen v osnovi:

– kvalitetna in kvantitetna premena naglašenega samostalnika v neimenovalniških sklonih: *'de:š 'dẹ:ža*;
– pri pregibanju nastajajo soglasniške premene: *'bu:ək 'ba:ga*;
– samostalniki, katerih osnova se končuje na samoglasnik ali na *r*, v sklonih z neničto končnico podaljšujejo osnovo z *-j-: 'Mi:xa 'Mi:xeja*;

– polglasnik v zadnjem zlogu imenovalnika se vokalizira v *e* ali onemi, pri čemer se zvočnik vokalizira: *'vogl̥ 'vogla*; pri priimkih pogosto prevlada imenovalniška osnova: *S'lọmšeka.*
– samostalniki *'dẹ:n*, *č'la:vek (lu̯'di:)*, *'a:tŕak/ot'ŕa:k* in *'ača/'oče* imajo posebne sklanjatve.
  Samostalniki srednjega spola I. sklanjatve se zelo feminizirajo.

'lẹ:tọ	*'lẹ:ta*	*'lẹ:tu̯*	*'lẹ:tọ*	*u̯ 'lẹ:ti̯*	*z 'lẹ:tọm*
'lẹ:ti̯	*'li:ət*	*'li:ətama*	*'lẹ:ti̯*	*u 'li:ətax*	*z 'li:ətama*
'li:əte	*'li:ət*	*'li:ətam*	*'li:əte*	*u 'li:ətax*	*z 'li:ətamị̯*

Srednji spol najdemo le v ednini, v dvojini in množini pa se sklanjajo ali po ženski ali po moški sklanjatvi. To velja za samostalnike, ki imajo v imenovalniku ednine končnico *ø* in ki podaljšujejo osnovo s *-t-* in *-n-*: *'pəše 'pi:šeta*; *'vime 'vimena*; osnove, podaljšane s *-s* so se tudi feminizirale: *ne'bi:əse.* Posebno se sklanja tudi samostalnik *tla 'na:tle.*

Samostalniški zaimki. Osebni zaimki so naslednji: *'ja:s*, *'ti:*, *'on/'an*, *'ana*, *'mi:ja/-ji̯*, *'vi:ja/-ji̯*, */h/'ọnad'vo:*, *'mi:/mə*, *'vi:/və*, *'ani/'ane*. Povratni osebni zaimek pa *se/'se:bi̯* (ZORKO 1995: 33–35).

Pridevniška beseda

Pridevnik. V govoru Činžata najdemo nepremično in premično naglaševanje pridevnika: *p'lo:va -o -i̯*, *'ba:gat bọ'go:ti̯ga.*

Nekateri pridevniki imajo nedoločno in določno obliko, nekateri samo določno in tako uporabljajo v vseh položajih. V funkciji samostalniške besede stoji pridevnik v določni obliki: *tə m'lo:di̯.* V funkciji prilastka se ločevanje določne in nedoločne oblike izgublja, v določnem pomenu uporabljajo pred pridevnikom členek *tə*, v nedoločnem pomenu pa *nə: tə 'mo:la*, *na 'mo:la.* Pridevnike stopnjujejo s posebnimi obrazili ali pa s prislovi: primernike tvorijo z obraziloma *-ji -ši* in z *'bọl* + osnovnik; presežnik pa z *'nai̯* + *tə* + primernik in z *'nai̯'bọl* + osnovnik; navzdol pa z *'mejị̯*, *'nai̯'mejị̯: s'lo:p s'lo:pši*; *'vəlek 'vẹ:či̯*; *'kəseu̯ 'bọl 'kəseu̯ 'nai̯'bọl 'kəseu̯.*

Pridevniški zaimki. Svojilni zaimki na Činžatu so: *'mọi̯*, *t'vọi̯*, *'je:gọu̯*, *'jẹ:n*, *'no:ji̯n*, *'no:š*; kazalni zaimki: *'tətị̯*, *'təstị̯*, *'họnị̯/'ọnị̯*, *'to:k*; vsak ima na koncu lahko navezek *-le*: *'tətị̯le*, *'təstị̯le*, *'honị̯le*; vprašalni zaimki: *'du:əi̯*, *'ko:*, *'ki:ər̥i*, *'ko:k*, *či̯'gau̯*, *či̯'go:va*, *či̯'go:vo*; oziralni in nedoločni zaimki

so po obliki enaki vprašalnim, pa še: *'nəšį̣* ‘nihče’, *'nəč/'ko:ṙ 'kẹ:ka*, *'ni:əkį̣* ‘nekateri’.

Števniki so glavni, od teh ima funkcijo nedoločnega člena *nə*; vrstilni, med njimi pogosto uporabljajo členek *tə*; ločilni in množilni (ZORKO 1995: 32–36).

Glagol

V sedanjiku se v 1. osebi dvojine pojavlja končnica *-ma*, v 2. in 3. osebi dvojine *-ta*, v 2. osebi množine pa končnica *-te*. V tvorbi glagolskih oblik so pogoste premene vokalov:

'di:əlam	*'di:əlama*	*'di:əlamọ*
'di:əlaš	*'di:əlata*	*'di:əlate*
'di:əla	*'di:əlata*	*'di:əlajọ.*

Preteklik in prihodnjik se uporabljata, predpreteklik le redko.

Načina se uporabljata oba, tvorni in trpni, ki se dela z osebnimi oblikami glagola *biti* in s trpnim deležnikom na *-n/-t: sn̥ z'di:əlan sma z'di:əlana smo z'di:əlanį̣* … pogosto pa tudi s povratnim osebnim zaimkom *se*: *s'veja se za'kọ:le*, *'jọ:pa se zak'nofla.*

V velelnem naklonu je naglas iz edninske oblike analogno prevladal tudi v dvojini in množini: *'nesį̣ 'nesį̣ma 'nesį̣ta 'nesį̣mọ 'nesį̣te.* Pogojnik se tvori z *bə* in deležnikom na *-l* za sedanjik in preteklik: *bə 'dẹ:lau̯.*

Na Činžatu uporabljajo kratki nedoločnik. Kratki naglašeni samoglasniki so pogosto rezultat umika naglasa proti začetku besede: *'xodį̣t.* V vse nedoločnike se vključuje obrazilo *-t*: *'sečt*, *'lečt.*

Pri nedoločniku uporabljajo predlog *za* v naslednjih zvezah: *'ni: za po've:t.*

Namenilniška oblika je enaka nedoločniku, le redki glagoli imajo obe neosebni glagolski obliki: *S'pa:t zaį̣*! *'Pu:əį̣ s'po:t*! (ZORKO 1995: 36–44).

3.4.2 Stik s panonsko bazo

Že pri Urbanu in Rošpohu nad Mariborom se začenjajo pojavljati značilnosti slovenskogoriškega narečja (KOLETNIK 1999: 73), ki spada v

panonsko narečno skupino skupaj s prekmurščino, prleščino in haloškim narečjem. Slovenske gorice na jugozahodnem pasu mejijo na Kozjak (meja med njima je nekako na črti med Kamnico in Urbanom), severozahodno obmejitev pa je najumestneje nasloniti na narodnostno mejo, saj od tod naprej prehajajo Slovenske gorice v podobno gričevje, ki zavzema jugozahodni del srednještajerskega gričevja. Rigler-Logarjeva meja ločuje diftongični slovenskogoriški od prleškega monoftongičnega vokalnega sistema. Slovenskogoriško narečje uvrščamo v panonsko narečno skupino zaradi enakega razvoja dolgega jata, dolgega etimološkega *o*, dolgega *u* in zlogotvornega *l̥* ter zaradi današnjih enakih odrazov za dolgi *ə*, dolgi nosni *ę* in etimološki *e*. Vzhodno slovenskogoriško narečje ohranja kolikostno nasprotje med starimi dolgimi cirkumflektiranimi in akutiranimi samoglasniki, v zahodnem slovenskogoriškem narečju pa so se stari skrajšani in novi akuti podaljšali, vendar pozneje kot v osrednjih slovenskih narečjih, zato so se dolgi cirkumflektirani samoglasniki razvijali drugače kot akutirani. Podaljšali so se tudi kratki samoglasniki, tako da je danes ohranjeno le kakovostno nasprotje, vzpostavlja pa se novo, in to monoftong proti diftongu. Meja med zahodnim in vzhodnim slovenskogoriškim narečjem teče po črti od Marije Snežne do Sv. Ane na Krembergu, od tod pa se spusti v bližino Sv. Trojice in nato do Dvorjan pred Vurberkom ob Dravi (KOLETNIK 1999: 73). Celotno narečno skupino (prleški enoglasniški sistem je drugoten) družijo s severnim štajerskim narečjem: diftonga *e:i̯*, *o:u̯* za *ẽ̄* in *ȭ*/*ǫ*/, nagnjenost k diftongiranju *i*, *u*; zaokroževanje *a:* v *o:*; zgodnja denazalizacija *ę* in *ǫ*; razvoj polglasnika v *e*; nepodaljšanje ali pozno daljšanje skrajšanih in novih akutov, ločujejo pa razvoj *u:* v *ü*; *l̥* v *u:*; *r̥:* v *r̥:* (ZORKO 1998: 182). Prleško narečje je izgubilo tonemsko nasprotje, večinoma pa je ohranilo kolikostno nasprotje. Naglas je jakosten na dolgih in kratkih samoglasnikih tudi sredi besede (ZORKO 1998: 75). Analiziran je tudi vokalizem govorov na Dravskem polju (UNUK 1999: 88–90), tistih na desnem bregu reke Drave južno od Miklavža in Rač, in sicer na črti Zlatoličje–Marjeta na Dravskem polju–Pragersko–Sestrže–gričevje Savinsko–naselje Savinsko (zahodno od Majšperka)–reka Dravinja–Dravinja do izliva v Dravo. Te govore imenuje zahodni prleški govori. Obravnavano področje leži na stičišču več dialektičnih sistemov: srednještajerskega, južnopohorskega štajerskega, slovenskogoriškega (goričanskega), haloškega in prleškega narečja. S panonsko narečno skupino ga vežejo naslednje značilnosti: enoten razvoj dolgega jata, dolgega etimološkega *o*, dolgega *u*, samoglasniškega *l* in samoglasniškega *r* ter vzporedni razvoj dolgega

etimološkega *e* z nosnim *ę* ter polglasnikom. Glasovni razvoj prleške osnove v obravnavanih govorih je viden v pretežno monoftongični podobi dolgih vokalov. Diftongične reflekse *i:ę* in *u:ǫ* in upad kratkega vokalizma pripisuje štajerskim vplivom. Gre za prehodne govore, za katere je značilno, da se v njih nevtralizirajo značilnosti enega sistema nasproti drugemu (drugim). Zanimivo je, da je osnovni prleški sestav z enoglasniki osamljen med dvoglasniškimi sestavi, ki ga obkrožajo. Akcent ni vezan na določeno mesto v besedi. Govor ne pozna tonemske akcentuacije. Narava tonskega poteka je vedno strmo padajoča. Dolgi vokali nastopajo le pod naglasom. Vokali, ki so bili kratki naglašeni, so podaljšani.

Posebej s slovenskogoriškim narečjem se ukvarja M. Koletnik. Medtem ko je v srednjih in vzhodnih slovenskogoriških govorih kolikostno nasprotje med starimi dolgimi cirkumflektiranimi in akutiranimi samoglasniki ohranjeno, se je v zahodnih slovenskogoriških govorih izgubilo. Stari skrajšani in novi akuti so se podaljšali, vendar pozneje kot v osrednjih slovenskih narečjih, zato so se dolgi cirkumflektirani samoglasniki razvijali drugače kot akutirani. Podaljšali so se tudi kratki samoglasniki, tako da je danes ohranjeno le kakovostno nasprotje (KOLETNIK 1999: 72). Avtorica obravnava slovenskogoriške govore, kjer sta izvedena naslednja skupna slovenska naglasna pomika: pomik dolgega in starega kratkega cirkumfleksa za zlog proti koncu besede: *zlâto – zlatô*, *òko – ôko – okô* ter umik kratkega naglasa s končnega zloga na predtonično dolžino *dušà – dúša*. Izvršen je tudi umik s končnega kratkega zloga na prednaglasni kratki samoglasnik v tipu *žená* v *žèna*, *nogà* v *nòga*. V vseh predstavljenih govorih (Ceršak, Kremberk, Zgornja Velka, Trate, Dvorjane, Negova, Metava, Pesnica) se kaže tudi velika težnja po posplošitvi naglasa na vse oblike iste besede ali vsaj na večino: *'mu:ǫlila*, *'sę:jala* (KOLETNIK 1999: 74). Od zahodnih slovenskogoriških govorov se na vzhodu Maribora dotika govor v Metavi (ZORKO 1998: 204). V panonskih narečjih, in sicer v prekmurščini, v vzhodnem slovenskogoriškem narečju, v vzhodnem in srednjem prleškem narečju ter v vzhodnem in srednjem haloškem narečju se akutirani samoglasniki niso podaljšali (ZORKO 1993: 204). Tako so na vzhodnem delu goričanskega oziroma slovenskogoriškega narečja akutirani vokali še kratki, dolgi samoglasniški sestav pa je monoftongično-diftongičen (ZORKO 1998: 74). D. Unuk ugotavlja, da se v govorih nevtralizira značilnost enoglasniškega vokalnega sistema nasproti dvoglasniškim. Glasovni razvoj prleške osnove je viden v pretežno monoftongični podobi dolgih vokalov. Za govore sta značilna dvoglasnika *i:ę* in *u:ǫ* ter

ä, ki je e-jevske kakovosti in izredne širine. Vokalna redukcija je majhna. Pojavlja se zlasti v priponah, v korenih besed pa le izjemoma. (UNUK 1999: 88–92.)

Podrobneje je predstavljen govor Biša (ZORKO 1998: 74–82), ki je po Kolaričevi delitvi zgornjeprleški govor (nad Ptujem nad Dravo in Pesnico), severno od tod pa že pri Sveti Trojici govorijo slovenskogoriško narečje z dvoglasnikoma *e̯i̯* in *o̯u̯* za dolgi jat in dolgi etimološki *o*.

3.4.2.1 Glasoslovje

Naglasne razmere

Kot velja sicer za prleško narečje, je tudi govor Biša izgubil tonemsko nasprotje, večinoma pa je ohranil kolikostno nasprotje. Naglas je jakosten na dolgih in kratkih samoglasnikih tudi sredi besede. V prleščini je bil izveden naglasni premik dolgega cirkumfleksa za zlog proti proti koncu besede tipa *zlâto – zlatô*, po podaljšanju tipa *öko – ôko tudi okô*. Ta naglas je večinoma ohranjen; če se umika na levo, gre navadno za oblikoslovno izenačevanje, npr. *'vüxo*. Na koncu so naglašene deležniške oblike: *bra'li:*, *da'li: so*, *pi'li:*, *pi'lo: se ej*, *sta'li:*. Novi cirkumfleks se pojavlja na priponskih obrazilih. *-ec*, *-ek: la'kẹ̑:t*, *Štu'xẹ̑:c*. Zgodaj podaljšani novi akut v priponskem obrazilu *-ьje* je po metatoniji v novi dolgi cirkumfleks delno še ohranjen: *kla'jẹ̑:*, *kore'jẹ̑:*, podobno *godov'nọ̑:*. Umik naglasa na prednaglasno dolžino v tipih *zvězdà*, *dušà* je moral biti izvršen zelo zgodaj, saj je naglašeni zlog dolg: *z'vẹ:zda*, *'dü:ša*. Izveden je tudi naglasni umik na prednaglasne *e*, *o* in *ə*, novonaglašeni zlog pa je še kratek. Stari dolgi akut se je v prleščini skrajšal, ostal kratek in se je metatoniral v kratki cirkumfleks. Predlog ali predpona lahko potegne naglas za zlog na levo: *ro'kẹ̑: – na 'rọ:ko*, *so 'pọbrali*, *p'rinas*, *p'rivas*. Tudi z zadnjega zaprtega zloga se lahko naglas umakne na levo: *glo'bok – g'lọbok*, *g'lọboki* (ZORKO 1998: 75).

Samoglasniški sestav

Dolgi samoglasniki. Govor Biša ima osem dolgih samoglasnikov in dolgi samoglasniški *r:*

i: – 'li:st, *'pi:šen*;

ü: – 'dü:ša, *'lü:pin*;
u: – 'vu:k, *'žu:na*;
ẹ: – g'rẹ:x, *z'vẹ:zda*;
e̯: – 'le̯:d, *'pe̯:tek*;
ọ: – 'bọ:k, *go'lọ:p*;
o̯: – b'ro̯:da, *d'vo̯:*;
å: – 'jå:buka, *p'rå:f*;
r̥: – 'pr̥:st, *s'mr̥:t* (ZORKO 1998: 76).

Kratki naglašeni samoglasniki. Nastali so iz kratkih akutiranih samoglasnikov v zadnjem ali edinem zlogu pa tudi iz starih dolgih akutiranih samoglasnikov, ki so se v slovenščini povsod skrajšali, v panonskem prostoru pa so večinoma ostali kratki. V sestavu je sedem kratkih vokalov:
i – f'tič, *'miš*;
ü – 'küp, *k'rüx*;
u – 'guč, *'pux*;
ẹ – b'rẹza, *'cẹsta*;
ọ – 'xọdin, *'nọsin*;
e – 'zelje, *k'met*;
a – b'rat, *'baba*
in kratki samoglasniški *r – 'sr̥na*, *'vr̥xje* (ZORKO 1998: 76).

Nenaglašeni samoglasniki. Nenaglašeni vokoidi – *r̥*, *l̥*, *n̥* – stojijo v ponaglasni legi, le *r̥* je mogoč tudi v prednaglasni legi: *dr̥'žina*, *'jabučn̥ca.* Nenaglašeni samoglasniki *i*, *ẹ*, *e*, *a*, *u*, *ọ* so nastali iz izhodiščnih, nenaglašeni *e* je širok, nenaglašeni *o* pa ozek fonem; *i* je lahko nastal tudi iz nenaglašenega jata in iz prednaglasnega *ü – po bri'gẹ:x*, *č'lọvik*, *'ọrix*, *'sọsit*, *pis'titi*, *vi'či: se.* Glasovi se izgubljajo le ob zvočnikih *r*, *l*, *n*, izgublja se velelniško obrazilo *i* v dvojini in množini v izgovorljivem zlogu: *'pečte*, *v'zemte* (ZORKO 1998: 77).

Soglasniški sestav

V govoru Biša zasledimo naslednje soglasnike: zvočnike – *v*, *i̯*, *j*, *m*, *n*, *r*, *l* – ter nezvočnike – *s*, *x*, *š*, *p*, *t*, *k*, *c*, *č*, *f*, *b*, *d*, *g*, *z*, *ž.* Najpogostejše soglasniške premene so: zvočnik *v* izgublja zvenečnost v izglasju in pred nezvenečim nezvočnikom: *'čr̥:f*, *'mẹ:scof*, *p'rå:f*, *f'se*; *u* se pred nezvenečim nezvočnikom premenjujejo v *v* in ta v *f*: *f'čiti*; *v* nastopa kot

protetični glas pred *u* ali *ü*: *vi'či:telca*, *'vüxa*, *'vü:sta*, *'vüra*; končni *m* se zamenjuje z *-n*: *'dẹlan*, *'din*, *z b'raton*; mehčani *nj* večinoma izgublja nazalni element, v knjižnih besedah pa palatalnega: *'ji:va*, *s'vi:ja*, *k'ni:ga*; palatalni *lj* je otrdel: *k'lüč*, *ne'dẹla*, *'zemla*; sekundarna *tl*, *dl* sta se razvila v *l: 'jẹla*, *p'lela*; končni l se z nenaglašenim samoglasnikom pred seboj razvije v *-a*, naglašena *-al*, *-əl* pa v *-ǫ̣: 'nesa*, *'misla*, *b'rǫ̣:*, *'dǫ̣:*; moški samostalniki na *-r* ne podaljšujejo osnove z *-j: čev'lǫ̣:ra*, *me'sǫ̣:ra*; sklop *šč* se pod vplivom štajerskega narečja olajša v š ali se disimilira v *xč*: *og'niše*, *'pixče*; *dn*, *dl* se razvijeta v *gn*, *gl: g'nes*, *g'lẹ:tva*; *gd* se olajša v *g: 'gẹ:* 'kje', *'nẹgi* 'nekje'; x*č* se prek *šč* (*'nišče*) olajša v *š*: *'niše* ali pa se *šč* ohrani v besedi *š'čerka*; *kt* se razvije v *št*: *š'tọ:* 'kdo', *xt* v *št*: *š'teja* 'hotel' (ZORKO 1998: 77).

3.4.2.2 Oblikoslovje

Samostalniška beseda

Samostalniki. V moških sklanjatvah so ohranjena vsa tri števila in vsi trije spoli. Zaradi minimalnega samoglasniškega upada se končnice ne reducirajo, le končni *-i* se rahlo zniža do stopnje ozkega *e*-ja. V moški sklanjatvi je ohranjen edninski podspol živost/neživost. Nepremični naglasni tip: *o'rǫ̣:č -ø -a -i -a -i -on*; *-i -of -on -e -ix -i*; *-a -of -oma -a -ix/-oma -oma*; premični naglasni tip: *'medvit med'vẹda*, *'jezik je'zika*; končniški naglasni tip je ohranjen le deloma. Tako se sklanja samostalnik *pes* z obema možnima osnovama: *pes-/ps-: 'pesi* in *p'sǫ̣vi.* Mešani naglasni tip je ohranjen: *'mǫ̣:š mo'žǫ̣:*, pogosteje pa *'mǫ̣:š 'mǫ̣:ža.* V množini so končnice naglašene v besedi: *lid'jẹ: li'di: li'dẹ:m li'di: li'dẹ:x lid'mi:*. Nenaglašene končnice *-je* govor ne pozna: *'mǫ̣:ži*, *'vǫ̣:zi*, *b'rati*, prav tako ne podaljševanja osnove z *-ov-* v dvojini in množini: *g'rọbi*, *'mǫ̣:sti.* Vsi mehki soglasniki so otrdeli, zato v govoru ni preglasa *o* v *e* za *c*, *j*, *č*, *ž*, *š: z 'licom*, *z 'lǫ̣jon*, *z 'mǫ̣:žon.* V težko izgovorljivem soglasniškem sklopu široki *e*, naslednik polglasnika, ne odpada*: F'ra:nčeka*, *'kumeka.* Samostalniki na *-a*, *-e*, *-o* se sklanjajo po I. moški sklanjatvi: *'Jaka 'Jaka*, *'Silvo 'Silva.* Svojo sklanjatev ima beseda oče: *'ǫ̣ča o'čẹ: 'ǫ̣či o'čǫ̣:/o'čẹ:*, *'ǫ̣či z'ǫ̣čon.*

Ženski samostalniki v I. sklanjatvi ohranjajo nepremični naglasni tip, kot je knjižni, le v orodniku ednine so možne tri sklonske oblike: *-oj*, zlasti če je končnica naglašena, *-o* in *-i*, ki je nastal iz *-oj* na Dravskem polju.

Sklanjatev je takale: *'lip-a -e -i -o -i -oj/-o/-i*; *'lip-e -ø -an -e -ax -ami*; *'lip-i -ø -ama -i -ax -ama.* Po tem vzorcu se sklanjajo tudi knjižni samostalniki na *-ev*, ki se v imenovalniku končujejo na *-va*: *'cẹrkva*, *'bükva.* Feminizirali so se nekateri samostalniki srednjega spola: *'pera*, *'vüxa.* Mešani naglasni tip *'vọda vo'dẹ: 'vọdi vo'dọ pri 'vọdi z vo'dọ:j* je še slišati, vendar se samostalniki tega tipa sklanjajo tudi po nepremičnem vzorcu. V končniškem tipu *meglà* se je naglas umaknil na levo: *'megla 'megle.* V II. sklanjatvi sta nepremični in premični naglasni tip: *'miš- ø -i -i -ø -i -jo*; *'miš-i*, *-i -in -i -ix -(i)mi*; *'miš-i -i -(i)ma -i -ix -(i)ma*; *'kọ:st kos'ti: 'kọsti 'kọ:st 'kọsti s kost'jọj*; v množini in dvojini so končnice naglašene. Samostalniki srednjega spola imajo nepremični, premični, končniški in mešani naglas: *'mẹsto -a -i -o -i -on*; *'mest-a -ø -on -a -ix -i*; *'mest-i -ø -oma -i -ix -oma*; *'tele te'leta.* Množinski samostalniki prenašajo *-a* v vse končnice: *'vüsta 'vüst 'vüstam 'vüsta 'vüstax 'vüstami.* Pridevniški prilastki se pred samostalniki srednjega spola v množini pojavljajo večinoma v obliki ženskega spola. Vpliva torej tematični *-a-* množinskih samostalnikov. Samostalniki srednjega spola podaljšujejo osnove s *-t-: žre'bẹ: žre'beta* (ZORKO 1998: 78–79).

Samostalniški zaimki. Po človeškem osebku se sprašujejo z *g'dọ:/štọ: 'kọga 'kọmi/'kumi 'kọga p'rikon s 'kọn*, po vsakem drugem osebku pa s *'ke 'česa 'čemi 'ke p'ričen s 'čin*; vlogo oziralnih zaimkov opravljajo vprašalni, nedoločna sta *'nẹxto*, *'nekeį*, nikalni *'nixče* in *'niše 'nikọga*, *'nič 'ničesa*, *ni'beden.* Osebni zaimki so: *'jas 'mẹne z 'mẹni*; *'tẹbe s 'tẹbi*; *'un 'jega*, *'na 'jẹ: 'jọ:j/'ji:*; *'mija*, *'miji*, *'nọ:j/'nọ:ji*; *'vija*, *'viji 'vọ:j/'vọ:ji*; *'unadva*, *'unidvi 'jü:ji*; *'mi:*, *'mẹ:*; *'vi:*, *'vẹ:*; *u'ni:*; *u'nẹ: 'ji:x. Orodniška oblika v ednini z 'mẹni*, *s 'tẹbi s 'sẹbi* je nastala iz končaja *-oj* po samoglasniškem upadu, podoben pojav se širi tudi v ženski *a*-jevski sklanjatvi iz štajerskega narečja (ZORKO 1998: 79).

Pridevniška beseda

Pridevniška sklanjatev je za moški spol enaka knjižni, upoštevaje fonetični premeni končnega *-u* prek *-ü* v *-i* in končnega *-m* v *-n*. Za ženski spol se pridevnik lahko v dajalniku, mestniku in orodniku ednine končuje na *-i* ali na *-oj*. Za označevanje določnosti se uporablja člen *tẹ ta to*, končnica *-i* v imenovalniku ednine moškega spola se pritika večini pridevnikov, ne označuje pa samo določnosti.

Stopnjevanje z obrazili: *-ši*, *-ęši*, *-iši* v primerniku in z *'naj-/'nar-* za

preseżnik je dobro ohranjeno: *'gr̥:t 'gr̥:ši 'naj'gr̥:ši*, *s'vẹ:tel svet'lęši 'najsvet'lęši.* Opisno stopnjujejo z *'bọj 'naj'bọj*, *'mẹje*, *'naj'mẹje*.

Pridevniški zaimki. Ti so: svojilni: *'mọ:j 'mọja 'mọjo*, *t'vọ:j*, *'jegof*, *'jẹ:ni*, *'najin*, *'vajin*, *'jüni*, *'naš*, *'vaš*, *'jixof*; *s'vọ:j*; kazalni: *'tọti*, *'tẹ:*, *'ta*, *'to – 'tęga*, *'tisti*, *'ọni*, *'taki*; vprašalni: *'kaki*, *'kakši*, *'kẹ:ri*; nedoločni: *'nęki:*, nikalni: *'nikaki:*, mnogostni: *'marsi'kẹ:ri*, *'malo'kẹ:ri*, *'dọsti'kẹ:ri*; celostni: *f'saki*, *f'sakši*; drugostni: *d'rü:gi.*

Števniki so večinoma enaki knjižnim (ZORKO 1998: 80).

Glagol

Glagol se sprega po tematični spregatvi: *'délan 'délaš 'déla*; *'délama 'délata 'délata*; *'délamo 'délate 'délajo*; tudi *'vẹ:ta 'vẹ:te*, *'jẹ:ta 'jẹ:te*. Nedoločnik je dolg: *g'ri:sti*, *k'ra:sti*, *'pečti*, *xo'diti.*

Glagolom z osnovo na *-č* dodajajo obrazilo *-ti.*

Prislov

Prislovi so lahko nastali iz vseh pregibnih besed. Narečno posebni so: prislovi kraja: *b'lü:zik*, *'vü:ni*, *'inda*, *'nęgi*; prislovi časa: *g'da*, *'sigdar*; prislovi načina: *'tak*, *'kak*, *'nikak*, *'kẹ:ko.*

Členki, predlogi vezniki in medmeti so podobni knjižnim.

3.4.3 Stik s štajersko bazo

Štajersko skupino povezujejo nekateri skupni narečni pojavi. Tudi tukaj se je izgubilo tonemsko razlikovanje med visokimi in nizkimi tonemi oziroma med rastočo in padajočo intonacijo. Ohranila se je le padajoča intonacija na dolgih in podaljšanih kratkih zlogih (ZORKO 1999: 426). Prve redukcije končnic zasledimo šele v centralnih štajerskih govorih (ZORKO 1998: 222).

Štajersko severnopohorsko narečje sega po F. Ramovšu vzhodno od Podvelke v Dravski dolini. Danes so ti govori raziskani in ugotavljamo, da se severnopohorski govori začenjajo na Smolniku in v Rušah, falski, lovrenški in podvelški govori pa spadajo po najstarejšem narečnem razvoju h koroškemu podjunskemu narečju. Značilnosti štajerskega severnopo-

horskega narečja se pojavljajo v jugozahodnem mariborskem predmestju, npr. na Studencih (ZORKO 1988/89: 175). Z. Zorko je podrobno raziskala framski govor, saj se le-ta zelo približuje govoru Maribora in spada k vzhodnopohorskim govorom v severnoštajerski narečni skupini. Ugotavlja, da so vsi naglašeni samoglasniki dolgi, podaljšali so se tudi kratki samoglasniki v zaprtem ali edinem zlogu; tako je govor izgubil kračine (ZORKO 1989: 134).

Kot primer severnoštajerskega vzhodnopohorskega narečja so povzete ugotovitve Z. Zorko o hoškem govoru kot govoru predmestja Maribora (ZORKO 2002: 129–131).[16]

3.4.3.1 Glasoslovje

Hoški govor se je nekaj stoletij razvijal skupaj s panonskimi narečji, to se pravi, da sta jat in dolgi *o* dala odraza *e:i̯* in *o:u̯*, nosna *ę* in *ǫ* sta zgodaj izgubila nosno sestavino in se iz širokih preoblikovala v ozka *e* in *o* (ZORKO 1999: 426).

Naglasne razmere

Ohranjen je le jakostni naglas, v morfologiji pa zaradi morfoloških izravnav prevladuje nepremični naglasni tip (ZORKO 1999: 426). Kot za celotno štajersko skupino velja, velja tudi za hoški govor, da se je izgubilo tonemsko razlikovanje med visokimi in nizkimi tonemi oziroma med rastočo in padajočo intonacijo. Ohranila se je le padajoča intonacija na dolgih in podaljšanih kratkih zlogih. Mesto besednega naglasa je razvojno enako kot v knjižnem jeziku. Znan je naglasni umik na prednaglasno dolžino v besedah *dúša*, *zvézda*, *slépca*, naglasni umik na prednaglasna *e* in *o* v besedah, kot so *têta*, *kôza*, *nêsla*, *prôsil*, in na prednaglasni polglasnik v besedah *mègla*, *stèza*, *stèber*, *pèsa*. Naglasni premik v besedah *zlató*, *mesó* je bil izveden in je večinoma ohranjen vsaj v imenovalniku tudi v hoškem govoru: *me'so:u̯*, *tes'to:u̯*, v rodilniku pa se je že umaknil na osnovo: *'mę̯e:sa*, *'tę̯e:sta.* Mešani naglasni tip *vôda vodé* je odpravljen, zato je v imenovalniku in rodilniku enaka osnova: *'vu:o̯da 'vu:o̯de.* Mlajši

[16] Glej tudi: Z. ZORKO (1998, 115–121; 1999, 426–429, 440–441).

naglasni umik tipa *'bo:u̯k*, *'bo:u̯ga*, *'ko:u̯sti* kaže na težnjo po oblikoslovnem izenačenju. Premični tip *'tẹ̯e:le te'li:ẹta*, *'mẹ̯e:dvet med'vi:ẹda* je še vedno pogost, podobno, kot je v knjižnem jeziku.

Samoglasniški sestav

Hoški govor ima dolge samoglasnike iz dolgih in kratkih cirkumflektiranih ter akutiranih izhodiščnih samoglasnikov. Govor pozna dolge enoglasnike (*i:*, *u:*, *ẹ:*, *ọ:*, *ẹ̯e:*, *å*, *a:*, *ər:*) in štiri dvoglasnike (*i:ẹ*, *u:ọ*, *e:i̯*, *o:u̯*). Hoški govor ima samoglasniški sestav samih dolgih samoglasnikov, kratek je le polglasnik (ZORKO 2002: 130). V zgodovinskem razvoju so bili samoglasniki ali samo dolgi ali samo kratki (*e*, *o* in *polglasnik*), v slovenskih narečjih pa so se različno razvijali tudi visoko (cirkumflektirani) in nizko intonirani (akutirani) samoglasniki. Tudi v Hočah, tako kot v večini štajerskih narečij, so se podaljšali tudi kratki samoglasniki v zadnjem ali edinem zlogu in izgubilo se je kolikostno nasprotje med samoglasniki, zato so se pojavile večje razlike v kakovosti samoglasnikov: ozki *o*, dvoglasnika *i:ẹ* in *e:i̯*, ozki o in dvoglasnika *o:u̯* in *u:ọ*. V severovzhodni Sloveniji se pojavlja bolj ali manj zaokrožen izgovor dolgega *a*, podobno tudi v štajerskem narečju. V Hočah pa se pri mlajši generaciji zaokroženost že izgublja, starejši, zlasti na obronkih Pohorja, pa izgovarjajo skoraj široki *o* v besedah *p'lo:čala/p'lǎčala.*

Samoglasniški *l* se je v štajerščini razvil v *o:u̯*: *'po:u̯h*, *'do:u̯k*, *'po:u̯n*, samoglasniški *r* se izgovarja ali s polglasnikom ali celo z *a* pred *r* na južnem Pohorju: *'pərt ali 'part*, *s'mərt ali s'mart.*

Dolgi samoglasniki. V Hočah so se podaljšali tudi kratki samoglasniki v zadnjem ali edinem zlogu in izgubilo se je kolikostno nasprotje med samoglasniki, zato pa so se pojavile večje razlike v kakovosti samoglasnikov. Hoški govor ima torej samoglasniški sestav samih dolgih samoglasnikov: dolgi *i*; dolgi *u*; dolgi ozki *ẹ*; dolgi ozki *ọ*; široki drseči *ẹ̯e:*; bolj ali manj zaokroženi *å*, čisti dolgi *a:*; dvoglasniki *i:ẹ* in *u:ọ* ter *e:i̯* in *o:u̯* (ZORKO 1999: 427–428).

Kratki naglašeni samoglasniki. Kot že rečeno, je kratek le polglasnik, ki je nastal po položajnem krajšanju (*vəlki*). Izgovarja se tudi pred samoglasniškim *r*: *'dərva*, *'gərča* (ZORKO 2002: 130).

Nenaglašeni samoglasniki. Izgovarjajo se manj skrbno, nenapeto. V hoškem govoru se izgublja *i* v nedoločniku, sicer pa ob izgubi *i* nastaneta zlogotvorna *n* in *l*: *pok'lę:kn̥t*, *pər'jå:tl̥*. Zanimiva je premena ponaglasnega *a* v *e*, verjetno zaradi vpliva končnega *i* v nedoločniku, to pa je dokaz, da je današnji nedoločnik izgubil končni *i* po samoglasniškem upadu: *'pę̯e:lati – 'pę̯e:let* (ZORKO 1999: 428).

3.4.3.2 Oblikoslovje

V oblikoslovju (ZORKO 1998: 119–121) so razlike med hoškim govorom in knjižnim jezikom prevsem v posameznih sklonskih morfemih.

Samostalniška beseda

Samostalniki srednjega spola so obstojni le v ednini, morda še v dvojini samostalnik *lieto*, *dvei lieti*, v množini pa so samostalniki le moškega ali ženskega spola. Med moške prehajajo tisti s podaljšano osnovo na *-t* ali na *-n*: *teele*, *telęta*, mn. *telęti*, *sieme siemna*, mn. *siemni*, med ženske pa vsi drugi: *čeelo čeela*, mn. *čeele*; *lieto lieta*, mn. *leite*. Snovni, skupni in pojmovni samostalniki srednjega spola, ki imajo praviloma le ednino, spola ne spreminjajo: *vino*, *koreeje*, *žiuleeje*, drugi pa že v ednini postanejo ženskega spola: *uha*, *koula*, *dreiva*, *jajca* … Dvojina je v pregibanju ohranjena, pri ženskih oblikah pa se sliši končnica *-e*: *mijidvei sma šle*. Prevladuje nepremični naglasni tip, mešani tip je pri ženskih a-jevskih samostalnikih odpravljen, pri drugih je ohranjen, prav tako premični naglasni tip pri samostalnikih moškega in srednjega spola. Samostalniki moškega spola se sklanjajo takole: *brat brata brati brata pęr brati z bratom*; *brata bratou bratoma brata pęr bratah z bratoma*; *brati bratou bratom brate pęr bratah z bratami.* Dajalnik in mestnik ednine imata končnico *-i* iz stare moške i-jevske sklanjatve, mmestnik množine se končuje na *-ah*, orodnik pa na *-ami*, v imenovalniku množine ni končnice *-je*: *lási*, *brati*, prav tako ni znano podaljševanje osnove z *-ov-*: *sveiti*, *zidi*, *muosti*; ni preglasa *o* v *e* za *c*, *j*, *č*, *ž*, *š*: *s stricem*, *s kuojom*, *s kovačom*, *z nuožom*, *s kuošom.* Samostalnike, ki se končujejo na samoglasnik, sklanjajo po vzorcu: *ata/ate ateja*, *Jože Jožeja*, *Luka Lukeja*. Nepremični naglasni tip je prevladal tudi pri samostalniki, ki se v knjižnem jeziku sklanjajo po mešanem ali končniškem tipu: *nous nousa*, *sveit sveita*, *pees peesa*. Premični naglasni tip

pa v primerih: *jeézik jezíka*, *kúožuh kožúha*, *púotok potúoka*. Samostalniki ženskega spola s končnico *-a* so ohranili skorajda celoten sklanjatveni vzorec: *lipa lipe lipi lipo o lipi z lipo*; *lipi lip lipama lipi o lipah z lipama*; *lipe lip lipam lipe o lipah z lipami.* V orodniku ednine je končnica *-i* nastala iz štajerske končnice *-oj.* Vsi ženski a-jevski samostalniki se sklanjajo po nepremičnem naglasnem tipu, zato tudi *žeéna žeéne*, *vuoda vuode*, *rǫ́ka rǫ́ke*, *nǫ́ga nǫ́ge* (ozki *o* iz nosnega *on* je prevzet od samostalnika *rǫka*). Samostalniki, ki se v knjižnem jeziku končujejo na *-ev*, se v hoškem govoru že v imenovalniku končujejo na *-a*: *cirkva*, *brieskva*, *obərva.* Kot zanimivost se kaže edninsko krajevno ime *Houča*, ki se sklanja: *Houča*, *Hoče Houči Houčo pər Houči s Houči*. Nekateri ženski i-jevski samostalniki ohranjajo mešani naglasni tip, vendar že težijo k nepremičnemu tipu: *koust kostí* in *kousti*. V orodniku je končnica *-i*: *s kuosti*, *pod peiči*. Samostalniki srednjega spola se sklanjajo takole: *lieto lieta lieti lieto o lieti z lietom*, *lieti leit lietoma lieti o leitah z lietoma*; *leite leit leitom leite o leitah z leitami*. Mešani naglasni tip se pojavlja v besedah: *testóu*, *senóu*, vendar je že v rodilniku možen naglasni umik na osnovo: *teésta*, *seéna*, v imenovalniku pa je naglašena osnova: *prouso*, *blågo.* Premični naglas se pojavlja pri samostalnikih s *-t* ali *-n* podaljšano osnovo: *vríeme vremę́na*, podaljševanje osnove s *-s* je omejeno le na posamezne samostalnike: *ouka ouke* in *okóu očeisa*, v množini *očeise*, ne podaljšujejo osnove besede: *dreiva dreive*, *koula koule*, *čreiva čreive*.

Samostalniški zaimki. Osebni zaimki imajo naslednje posebne oblike: *jás – z mę́ni*, *ti – tębi*, *mija* poleg *mijadva*, *vija* poleg *vijadva*; vprašalna zaimka sta *dóu kuoga kuomu kuom*, *kå kuoga*, redko *čiesa* (ZORKO 1998: 120).

Pridevniška beseda

Pridevniki in *zaimki* se v sklanjatvi ločijo od knjižne le v moškem rodilniku, kjer je končnica *-iga.* Stopnjevanje z obrazili *-ši*, *-ji* in *-ejši*: *leipši*, *dråžji*, *starejši* spodriva opisno stopnjevanje: *buol leip*, *dråg*, *star.* Elativ se tvori z oblikami *húdo* in *grǫ́bo* v pomenu ‘zelo’ tako v pridevniškem kot prislovnem stopnjevanju: *hudo rada bi se bla fpisala f šoulo*; *hudo fajn je blo*.

Glagol

Pregibanje in tvorba glagolskih oblik se ujemata s severnoštajerskimi govori. Spregatev je le priponska: *vidim vidiš vidi*; *vidima vidita vidita*; *vidimo vidite vidijo*; *dam daš da*; *dama data data*; *damo date dajo*; enako *jeim – jeita*, *veim – veita*, *bom – bota.* Nedoločnik je pri večini brez končnega *-i*; posebno namenilniško obliko ima le glagol *jesti*: *ne smeim jiest: gŕ̨m jeist*. Oblike deležnika na *-l* so: *jau*, *jiela/jiedla*, *jeidli/jieli.* Deležniška oblika *miedla miedli* 'imela, imeli' je vnesla neregularni *d* verjetno pod vplivov glagolov na *-dl-*: *jiedla*, *padla* (tudi *pala*).

Opisni deležniki glagolov z nedoločniško pripono *-ni-* imajo ohranjen *n* le v edninski moški obliki, sicer pa pripona *-ni-* odpade: *zdignt*, *zdignem*, *zdigni*, *zdigno*, *zdigla*, *zdigli.*

V nedoločniku slišimo preglas nenaglašenega *a* v *e*, gotovo zaradi starejšega nedoločniškega končaja na *i-*, ki pa se je večinoma obrusil: *poviedet*, *šrajet*, *tišet*. Številni glagoli, ki se v knjižnem jeziku spregajo z a-jevsko sedanjiško pripono, se v Hočah spregajo s pripono *-je-*: *leitam in leičem*, *kupuvlem*, *vlažem in vlagam*. Ponavljalni glagoli so: *fsipavat*, *okapat*, *skapat krompir*. Medtem ko oblik za predpreteklik ni najti, uprabljajo pa pretekli pogojnik: *hudo rada bi se bla fpisala f šoulo*.

Prislov

Med prislovi so znane oblike: *reisn*, *guore*, *duole*, *ún* 'ven', *nátər* 'noter'.

Členek

Členek zanikanja v poudarjenem položaju se podvoji v *nene* in *nena*.

4 ANALIZA JEZIKA GOVORJENIH ODDAJ RADIA MARIBOR

Osrednji del raziskave predstavljajo besedila Radia Maribor, analizirana glede na odstopanja od norme na vseh štirih ravneh, to so glasoslovje, oblikoslovje, skladnja in besedje.

Imena v zapisanem gradivu so šifrirana, izpisana so le pri branih besedilih (poročilih) kot sestavni del novic. Pri poklicnih govorcih ločim novinarja, ki s sogovorcem prosto govori in tvori dialog, ter napovedovalca, ki bere vnaprej pripravljena besedila.

Legenda:
Ng 1
→ N – novinar (1), poklicni govorec;
g – govorjeno besedilo;
Nb 2, Nb 3, Nb 4, Nb 5, Nb 6
→ N – napovedovalec (2–6), poklicni (so)govorec;
b – brano besedilo;
G 1, G 2, G 3, G 4
→ G – (so)govorec (1–4), nepoklicni govorec;
AA, BB, CC, DD, EE, XX, YY, XY
→ šifrirana imena imenovanih v neposrednih pogovorih.

Primeri so zaradi preglednosti razvrščeni tako: šifra govorca (Ng, G 1 …) in številka povedi, v kateri se posamezno odstopanje pojavi. Sledi zapis izgovora, kot ga je izgovoril govorec. Za levo usmerjeno puščico je norma, kakor je predvidena v *Slovenski slovnici* (SS) 2000 in v *Slovenskem pravopisu* (SP) 2001. Če se v isti povedi enak izgovor ponovi večkrat, je oznaka za govorca in številko povedi ponovljena, in sicer zaradi pogostnosti.

4.1 Glasoslovje

Glasoslovna analiza besedil je zajela pregled samoglasnikov in soglasnikov ter naglasno mesto.

4.1.1 Samoglasniki

4.1.1.1 Kolikost[17] in kakovost[18] samoglasnikov

Izgovor knjižnih samoglasnikov povzroča govorcem Slovenije večje ali manjše težave. Gre za naglašene in nenaglašene samoglasnike. Po pričakovanju je najmanj izgovornih težav pri samoglasnikih *i* in *u*, največ pri *e* in *o*. To potrjuje tudi analiza, saj odstopanj pri glasovih *i* in *u* ni bilo, in sicer niti pri nepoklicnih sogovorcih. Izrazita sta daljšanje in oženje samoglasnikov *a*, *e* in *o*:

a) samoglasnik *a*: daljšanje naglašenega kratkega *à* je zaznati pri novinarju in pri dveh nepoklicnih sogovorcih: Ng 1/11 *nájbolj* ← *nàjbolj*; Ng 1/182 *jás* ← *jàz*; G 1/13 *dálj* ← *dàlj*; G 1/13 *bi bilá* ← *bi bilà*; G 1/48 *vsekákor* ← *vsèkakor/vsekàkor*; G 3/186 *jás* ← *jàz*;

b) samoglasnik *e*:
– *polglasnik* namesto knjižnega *é/è* ali nenanglašenega *e*, razvit zaradi MVR. Zaznamo ga pri novinarju, treh sogovorcih ter celo pri dveh napovedovalcih:
Ng 1/31 *səvàda* ← *sevéda*; G 1/20 *kər* ← *ker*; G 1/22 *səvàda* ← *sevéda*; G 1/23, G 1/23 *səvàda* ← *sevéda*; G 1/48 *səvàda* ← *sevéda*;

---

[17] Trajnost samoglasnikov ni enaka po vsej Sloveniji, čeprav večina narečij še zmeraj pozna razliko med dolgim in kratkim naglašenim samoglasnikom. /… / Razlika med dolgimi in kratkimi naglašenimi samoglasniki je izgubljena v glavnem na osrednjem Štajerskem (kjer poznajo le dolžine). (TOPORIŠIČ 2000: 60.)

[18] Še najmanj težav je z izgovorom obeh najvišjih samoglasnikov, *i* in *u*: skoraj vsa slovenska narečja ju poznajo taka, kakršna sta v knjižnem jeziku (le severovzhodni nenaglašeni naročni *i* je izgovorno nižji), na zahodu pa je ponekod čuden glas *u*. – Večje so težave s samoglasnikom *a*. Prekmurci npr. govorijo v naglašenih zlogih namesto knjižnega srednjega *a* prednji *a*, ki je podoben zelo širokemu *e*-ju (k podobnemu *a*-ju se nagibajo tudi še kje drugje). – Pri kratkih *i*, *u* in *a* (pa tudi pri *e* iz jata) je posebnost še ta, da v mnogih slovenskih narečjih namesto njih govorijo polglasnik. /… / Še večje so težave pri sredinskih samoglasnikih. Tako npr. široka *e* in *o*, kakor ju ima knjižni jezik, govorijo Gorenjci, Savinjčani, Notranjci, Kraševci, Primorci (vsaj ponekod). Druga narečja imajo večinoma prav tako široke glasove, a so dvoglasniški, npr. na dobršnem kosu Dolenjske in Štajerske; v Zilji in ob zgornji Soči ter v Prekmurju in Beli krajini so kratki. Posebno močno se ločijo od knjižne izgovarjave vzhodni Štajerci južno od Drave: ti namesto širokih *e* in *o* govorijo nekake nevtralne, srednje. (TOPORIŠIČ 2000: 51.)

G 1/51, G 1/51 *səvàda ← sevéda*, G 1/79 *səvàda ← sevéda*; G 1/94 *dváinósəndeset ← dváinósemdeset*; G 1/102 *səvàda ← sevéda*; G 1/126 *səvàda ← sevéda*; G 2/244 *predu̯sàm ← predмsèm/predu̯sèm*; G 3/198 *predu̯sàm ← predмsèm/predu̯sèm*; G 3/229 *səvàda ← sevéda*; G 4/288, G 4/288 *səvàda ← sevéda*; Nb 2/312 *predu̯sàm ← predмsèm/predu̯sèm*; Nb 2/314 *énaindevédəset ← ênaindevétdeset*; Nb 3/381 *trídesət ← trídeset*; Nb 3/382 *štírindvájsətega ← štírindvájsetega*; Nb 3/382 *pétindvájsətega ← pétindvájsetega*; Nb 3/387 *pétindvájsət ← pétindvájset*; Nb 3/388 *devétinsédəmdesət ← devétinsédəmdeset*; Nb 3/390 *dváinvájsətega ← dváindvájsetega*; Nb 3/391 ← *ênaindevétdəsət*/*ênaindevétdeset*; Nb 3/394 *predu̯sàm ← predмsèm/predu̯sè*m;

– *ê* namesto knjižnega *é*. Izgovarja ga le novinar: Ng 1/119, Ng 1/121 *pomêna ← poména*;
– *é* namesto knjižnega *ê*. Izgovarjajo ga novinar, en sogovorec in tudi napovedovalec: Ng 1/201 *énkrat ← ênkrat*; G 1/23 *novémbra ← novêmbra*; G 1/47 *ste rékla ← ste rêkli*; G 1/69 *ste rékli ← ste rêkli*; Nb 2/314 *énaindevédəset ← ênaindevétdeset*;
– dolgi *é* namesto knjižnega kratkega *è*. Izgovarjajo ga novinar in trije sogovorci: Ng 1/11 *én pogôvor ← èn pogôvor*; G 1/16, G 1/16 *predvsém ← predмsèm/ predu̯sèm*; G 1/21 *predvsém ← predмsèm/predu̯sèm*; G 1/23 *svét ← svèt*; G 1/74 *én kúp ← èn kùp*; G 2/161 *svét delavcev ← svèt*; G 2/248 *vsékakor ← мsekàkor/мsèkakor*; G 3/228 *predfsém ← predмsèm/ predu̯sè*;
– dolgi široki *ê* pred zvočnikom *r:* namesto knjižnega *ẹ́*.[19] Vendar je pri govoru novinarja zaslediti izgovor ozkega dolgega *e* široko, prav tako pri dveh sogovorcih in dveh napovedovalcih. V mariborskem pogovornem jeziku je sicer najpogostejša raba dolgega širokega *e* v položajnih variantah *-er* (BREGANT 1991: 5). Zaradi medija (javni nastop) se tudi pri nepoklicnih govorcih *e* vseeno nekoliko oži: Ng 1/7 *nekatêra ← nekatẹ́ra*; G 1/48 *katêre ← katẹ́re*; G 1/48 *katêri ← katẹ́ri*; G 1/70 *nekatêre ← nekatẹ́re*; G 1/73 *nekatêri ← nekatẹ́ri*; G 1/73 *nekatêre ← nekatẹ́re*; G 1/74 *katêri ← nekatẹ́ri*; G 1/74 *katêre ← katẹ́re*; G 1/79 *v nekatêrih ← u̯ nekatẹ́rih*; G 1/83 *nekatêre ← nekatẹ́re*; G 1/83 *primêrno ← primẹ́rno*; G 1/89 *nekatêre ← nekatẹ́ri*; G 1/90 *nekatêri*

[19] Značilnost izgovora ozkega naglašenega *e* pred zvočnikom *r* je oženje oziroma približevanje *e*-ja *i*-ju. (SP 2001: 136.)

← *nekatẹ́ri*; G 1/93 *katêri* ← *katẹ́ri*; G 1/125 *nekatêre* ← *nekatẹ́re*; G 3/185 *katêrega* ← *katẹ́rega*; G 3/186 *nekatêrega* ← *nekatẹ́rega*; G 3/198 *katêrega* ← *katẹ́rega*; G 3/198 *katêrega* ← *katẹ́rega*; G 3/210 *katêrem* ← *katẹ́rem*; Nb 2/304 *razmêrjih* ← *razmẹ́rjih*; Nb 3/328 *včêraj* ← *мčẹ́raj*; Nb 3/344 *primêra* ← *primẹ́ra*; Nb 3/347 *u̯čêraj* ← *мčẹ́raj*; Nb 3/381 *nekatêre* ← *nekatẹ́re*; Nb 3/382 *nekatêre* ← *nekatẹ́re*; Nb 3/396 *katêri* ← *katẹ́ri*;

– srednji *-e* v nenaglašenem položaju namesto knjižnega polglasnika.[20] Tak izgovor slišimo pri treh sogovorcih, pri dveh napovedovalcih in celo pri pri novinarju: Ng 1/176 *dôber* ← *dóbər*; Ng 1/279 *Óreu̯* ← *Ôrəu̯*; Ng 1/294 *Óreu̯* ← *Ôrəu̯*; G 1/17 *miníster* ← *minístər*; G 1/18 *délavec* ← *délavəc*; G 1/25 *miníster* ← *minístər*; G 2/151, G 2/151 *sém* ← *səm*; G 3/185 *miníster* ← *minístər*; G 3/187 *magíster* ← *magístər*; Nb 2/307 *miníster* ← *minístər*; Nb 2/314 *miníster* ← *minístər*; Nb 2/319 *sédem* ← *sédəm*;

  Tako tudi večina govorcev izgovarja polglasnik – naglašenega in nenaglašenega – kot navadni srednji *e* (tudi široki *e*) tudi tam, kjer je polglasnik pričakovan.[21]

– dolgi široki *ê* namesto polglasnika (lahko tudi kratkega in širokega *è* – SP 2001). Govorijo ga novinar in trije sogovorci: Ng 1/170 *sêm* ←

[20] Polglasnik se v Sloveniji ne izgovarja povsod enotno, na Štajerskem je namesto njega *e*. Polglasnik imajo naslednje kategorije (TOPORIŠIČ 2000: 56–59): 1. nekateri koreni (morfemi), ki si jih moramo kar zapomniti*: bezəg*; *2.* osnove, ki nimajo nobenega samoglasnika, dobivajo pred končnico *-ø* polglasnik med soglasnike: *psa*; *3.* polglasnik je nujen spremljevalec vsakega *r*, ki ni ob samoglasniku: prim. *črv*; *4.* polglasnik se pojavlja pred samoglasniškima priponama *-c-* in *-k-* ali pred pridevniškima *-k-* ali *-n-* v im. ednine (npr. *starec*, *dedek*.; miren, smiseln); *5.* polglasnik se pojavlja v predsamoglasniškem sklopu nezvočnik + zvočnik (namesto drugega zvočnika sta lahko tudi *lj* in *nj*), če tak sklop pride v položaj na koncu besede ali pred soglasnik iste besede; take primere imamo v sklanjatvah in pri izpeljavi besed: *Vidma*, *Videm*; *sedmih*, *sedemdeset*; *6.* polglasnik se pojavlja tudi v večini sklopov zvočnik + zvočnik, kakor hitro bi iz položaja pred samoglasnikom prišel v položaj na koncu besede ali pred soglasnikom: *sejma*, *sejem*; 7. takega polglasnika v imenovalniku ednine ni pred rodilniško končnico *-ø* (in pred priponami, ki se začenjajo s soglasnikom) se polglasnik pojavlja obvezno le, če je drugi zvočnik *r* ali pa zveza *lj* in *nj*, prim. *kamra*, *kamer* …

[21] Kdaj je polglasnik knjižen in kdaj ne, vidimo po tem, ali pri pregibanju izginja (*pes psa*) ali ostaja (*kes kesa*) ali pa se premenjuje z dolgim *í*, *ú* ali *á*, v manj primerih tudi z *e* (*ôreh oréha*). (TOPORIŠIČ 2000: 51.)

səm; G 1/74 *sə̑m* ← *səm*; G 2/151, G 2/151 *sə̑m* ← *səm*; G 3/210 *sə̑m* ← *səm*; G 3/186 *və̑ndar* ← *və̀ndar*;
– v sklopih zvočnik + zvočnik. Slišimo ga samo pri novinarju: Ng 1/279: *Órel*.
Polglasnik se zelo pogosto pojavlja v besedi *sevàda*, in sicer pri vseh govorcih.

c) Samoglasnik *o*:
– *ó* namesto knjižnega *ô*. Izgovarjajo ga novinar, trije sogovorci in en napovedovalec: Ng 1/5 *odnóse* ← *odnôse*; Ng 1/36 *pogóvor* ← *pogôvor*; Ng 1/137 *dóbro* ← *dôbro*; Ng 1/140 *dóbro* ← *dôbro*; Ng 1/143 *zbódlo* ← *zbôdlo*; Ng 1/279 *Órel* ← *Ôrə̯u̯*; Ng 1/294 *Óreu̯* ← *Ôrə̯u̯*; G 1/23 *spóru* ← *spôru*; G 1/23 *pogóvoro̯u̯* ← *pogôvoro̯u̯*; G 2/138 *dóbro* ← *dôbro*; G 2/236 *pogóvor* ← *pogôvor*; G 3/141 *dóbro* ← *dôbro*; G 3/198 *dóbro* ← *dôbro*; G 3/195 *odbóra* ← *odbôra*; G 3/223 *odbóru* ← *odbôru*; G 3/224 *odbóru* ← *odbôru*; G 3/267 *dóbro* ← *dôbro*; G 4/288 *Órəl* ← *Ôrə̯u̯*; G 4/291, G 4/291 *v pogóvoru* ← *u̯ pogôvoru*; Nb 3/370 *spóla* ← *spôla*; Nb 3/371 *spóla* ← *spôla*;
– *ô* namesto knjižnega *ó*. Izgovori ga samo novinar: Ng 1/183 *vôljo* ← *vóljo*;
– *ó* namesto knjižnega *ò*. Slišimo ga samo pri enem sogovorcu: G 1/20 *spór* ← *spòr*.

4.1.1.2 Moderna vokalna redukcija[22]

Moderna vokalna redukcija (MVR) pomeni upad visokih samoglasnikov in polglasnikov. Najpogosteje se pojavlja samoglasniški upad:

a) v vzglasju. Takšen pogovorni izgovor zasledimo pri enem sogovorcu: G 1/67 *mám* ← *imám*; G 1/89 *má* ← *imá*;

[22] Upad *i* in *u* se izenači (nevtralizira) v polglasnik, nato pa se polglasnik skupaj s starim, če glasovno okolje to dopušča, zamenja z *ø*, npr. *pustíti* > *pstít* … (TOPORIŠIČ 2000: 762.)

b) v izglasju,[23] kjer je takšna izgovarjava značilna za novinarja in tri sogovorce: Ng 1/258 *lákh* ← *lahkó*; Ng 1/235 *túd* ← *túdi*; G 1/20 *zarád* ← *zarádi*; G 1/49 *túd* ← *túdi*; G 1/56 *kák* ← *kakó*; G 1/89 *tút* ← *túdi*; G 1/90 *túd* ← *túdi*; G 1/102 *ál* ← *ali*; G 1/126, G 1/126 *ál* ← *ali*; G 1/105 *ál* ← *ali*; G 1/108, G 1/108, G 1/108, G 1/108 *ál* ← *ali*; G 3/271 *túd* ← *túdi*;

– tudi pri nedoločniku. Tako izgovarjajo novinar in trije sogovorci: Ng 1/45 *móra bít* ← *móra bíti*; Ng 1/123 *lážje nrdít* ← *naredíti*; G 1/14 *ne móremo ugotáu̯lat* ← *ne móremo ugotáu̯ljati*; G 1/18 *ne móre bit* ← *ne móre bíti*; G 1/23 *móram rêčt* ← *móram rêči*; G 1/49 *móra̯u̯ nardít* ← *móra̯u̯ naredíti*; G 1/56, G 1/56, G 1/56 *móre bít* ← *móra bíti*; G 1/86 *móre bít* ← *móra bíti*; G 1/88 *je tréba dodélat* ← *je tréba dodélati*; G 1/94 *móram še réčti* ← *móram še rêči*; G 1/124 *smém pripómnit* ← *pripómniti*; G 2/151 *móram bít* ← *bíti*; G 2/152 *móram rèčt* ← *rêči*; G 3/184 *potrébno fprášat* ← *ꙗprášati/ꙗprašáti*; G 3/186 *poskúšau̯ réšit* ← *réšiti/rešíti*; G 3/188 *nímajo očítat* ← *očítati*; G 3/190 *potrébno povdárit* ← *pou̯dáriti*; G 3/191 *móra̯u̯ nastávit* ← *nastáviti*; G 3/191 *móra̯u̯ priprávit* ← *pripráviti*; G 3/191 *začéle obračunávat* ← *obračunávati*; G 3/209 *mórem povédet* ← *móram povédati*; G 3/229 (*ne*) *upoštévat* ← *upoštévati*; G 3/233 *mórem trdít* ← *trdíti/tŕditi*; G 2/238 *mórala odkrívat* ← *odkrívati*; G 3/271 *mórali zavédat* ← *zavédati*; G 3/271 *mórali ukvárjat* ← *ukvárjati*;

c) sredi besede. Slišimo ga pri dveh sogovorcih: G 1/21, G 1/21 *skládn* ← *skláden*; G 1/22 *pristójn* ← *pristójen*; G 1/22 *nedóu̯žn* ← *nedôu̯žen*; G 1/23, G 1/23 *səvə̀da* ← *sevéda*; G 1/51, G 1/51 *səvə̀da* ← *sevéda*; G 1/79 *səvə̀da* ← *sevéda*; G 1/89 *predčásn* ← *predčásen*; G 1/94, G 1/94 *tólko* ← *tóliko*; *dváinósndeset* ← *dváinósemdeset*; G 1/102 *səvə̀da* ← *sevéda*; G 1/108 *ustáu̯la* ← *ustávila*; G 3/180 *poslánc* ← *poslánec*; G 3/199 *smísl* ← *smísəu̯*;

č) v pred- in ponaglasni legi pri del. *-l*, kjer nenaglašeni samoglasniki onemijo. Takšen izgovor je pri novinarju in pri štirih sogovorcih: Ng 1/211 *odlóčla* ← *odlóčila/odločíla*; G 1/21 *vídli* ← *vídeli*; G 1/49 *ni nardíu̯* ← *ni narédiu̯*; G 1/73 *blé* ← *bilè*; G 1/86 *blá* ← *bilà*; G 1/93 *bló* ← *bilò*;

[23] Geslo: *Izglasje*: Konec besede, zlasti končni glas, soglasniški sklop ali zlog. (TOPORIŠIČ 1992: 64.)

G 2/236 *zakljúčla* ← *zakljúčila*; G 2/241 *lótli* ← *lotíli/lótili*; G 2/241 *lótli* ← *lotíli/lótili*; G 2/241 *priprávla* ← *priprávila*; G 3/197 *seznánli* ← *seznaníli/seznánili*; G 3/214 *odlóčli* ← *odlóčili/odločíli*; G 3/191 *blà* ← *bilá*; G 4/286 *povábli* ← *povábili/povabíli*; G 4/293 *povábli* ← *povábili*;

d) zaradi izgube samoglasnika postanejo zvočniki zložni. Upad je prisoten v prostem govoru, in sicer pri dveh nepoklicnih sogovorcih. Pri branju MVR ni zaslediti: G 1/87 *štr̥najste* ← *štirinájste*; G 1/87 *štr̥najsto* ← *štirinájsto*; G 3/179 *kr̥* ← *ker.*

4.1.2 Soglasniki

4.1.2.1 Moška oblika del. na *-l*: posploševanje nenaglašenega končaja *-o*[24]

Pri moški obliki del. na *-l* prihaja do odstopanj od norme zaradi posploševanja nenaglašenega končaja *-il*, *-ul*, *el*, *-əl*, *-ol*, *-al* >*-o.* Razvoj knjižnega *u̯* v nenaglašenem ali naglašenem končaju je v mariborskem pogovornem jeziku zaradi vpliva narečij šel v smeri *-o* in, redkeje, *-u*.

a) Izgovor *-o* zasledimo pri novinarju in dveh sogovorcih: Ng 1/54 *réko* ← *rékeu̯*; G 1/21 *umákno* ← *umáknіu̯*; G 1/22 *prekoráčo* ← *prekoráčіu̯*; G 1/22 *prekoráčo* ← *prekoráčіu̯*; G 1/22 *odlóčo* ← *odlóčіu̯*; G 1/25 *prekoráčo* ← *prekoráčіu̯*; G 1/25 *vŕno* ← *vŕnіu̯*; G 1/25 *réko* ← *rékeu̯*; G 1/25 *prekoráčo* ← *prekoráčіu̯*; G 1/25 *kŕšo* ← *kršíu̯*; G 1/54 *réko* ← *rékeu̯*; G 1/67 *pústo* ← *pustíu̯/pústіu̯*; G 1/74 *povédo* ← *povédau̯*; G 1/74 *opoštévo* ← *upoštévau̯*; G 1/85 *oméno* ← *oménіu̯*; G 1/96 *núdo* ← *núdіu̯*; G 1/126 *réko* ← *rékeu̯*; G 3/222 *prinéso* ← *prinéseu̯*; G 3/227 *prekr̥šo* ← *prekr̥šіu̯*; G 3/227 *prekr̥šo* ← *prekr̥šіu̯*;

b) *-u* le pri enem sogovorcu: G 1/48 *réku* ← *rékeu̯*; G 1/49 *réku* ← *rékeu̯.*

[24] Namesto zveze nenaglašeni samoglasnik + *u* se izgovarja kar *u* v primerih kot *nesel*, *ponev*, *nosil*, *videl* (*-il* in *-el* izgovarjamo kot *-u* le pri glagolih na *-iti* in *-eti -im*). To je zlasti običajno v knjižnem pogovornem jeziku /… / (TOPORIŠIČ 2000: 87.)

4.1.2.2 Izgovor predloga *v*[25]

Zelo izrazita značilnost vseh govorcev, tako poklicnih in nepoklicnih, je izgovor fonema /***v***/ v vlogi predloga, in sicer pred soglasnikom, kot samostojni zlog s polglasnikom *və*: (t. i. vəkanje) in zobnoustničnega *v* namesto skupaj z naslednjo besedo kot *u̯*.[26] Pri prostem govoru celo poklicni novinar pri izgovoru predloga *v* odstopa od norme, torej ga izgovarja zobnoustnično, prav tako tudi vsi nepoklicni sogovorci (G 1 do G 4). Pri branju zasledimo takšen izgovor le enkrat pri enem napovedovalcu.

Gradivo: Ng 1/1 *v téh* ← *u̯ téh*; Ng 1/1 *v létošnjem* ← *u̯ létošnjem*; Ng 1/30 *v policíji* ← *ú policíji*; Ng 1/35 *v oddáji* ← *u̯ oddáji*; Ng 1/37 *v tákšne* ← *u̯ tákšne*; Ng 1/52 *v táke* ← *u̯ táke*; Ng 1/54 *v dvéstodváinpédesetem* ← *u̯ dvéstodváinpétdesetem*; Ng 1/64 *v pravílniku* ← *u̯ pravílniku*; Ng 1/116 *v drúgih* ← *u̯ drúgih*; Ng 1/139 *v Držáu̯nem zbôru* ← *u̯ Držáu̯nem zbôru*; Ng 1/155 *v izjávi* ← *u̯ izjávi*; Ng 1/172 *v pogójnikih* ← *u̯ pogójnikih*; Ng 1/217 *v kólikor* ← *u̯ kólikor*; G 1/13 *v policíjskem* ← *u̯ policíjskem*; G 1/16 *v ákt* ← *u̯ ákt*; G 1/18 *v tém* ← *u̯ tém*; G 1/19 *v sámem* ← *u̯ sámem*; G 1/19 *v tá* ← *u̯ tá*; G 1/21 *v téh* ← *u̯ téh*; G 1/23 *v ponedéljek* ← *u̯ ponedéljek*; G 1/23 *v Máribóru* ← *u̯ Máriboru*; G 1/23 *v tóvŕstni* ← *u̯ tóvŕstni*; G 1/23 *v tóvŕstnem* ← *u̯ tóvŕstnem*; G 1/23 *v skládu* ← *u̯ skládu*; G 1/24 *v zmóti* ← *u̯ zmóti*; G 1/25 *v článku* ← *u̯ článku*; G 1/25 *v próračunu* ← *u̯ próračunu*; G 1/38 *v stópétinsédemdesetem* ← *u̯ stópétinsédemdesetem*; G 1/47 *v deséto* ← *u̯ desêto*; G 1/48 *v urédbah* ← *u̯ urédbah*; G 1/48 *v veljávi* ← *u̯ veljávi*; G 1/48 *v Urádnem lísto* ← *u̯ Urádnem lístu*; G 1/51 *v oménjenem* ← *u̯ oménjenem*; G 1/73 *v pravílih* ← *u̯ pravílih*; G 1/73 *v policíjskih* ← *u̯ policíjskih*; G 1/73 *v tá* ← *u̯ tá*; G 1/73 *v pravílih* ← *u̯ pravílih*; G 1/73 *v tá* ← *u̯ tá*; G 1/74 *v Podrávju* ← *u̯ Podrávju*; G 1/74 *v Máribóru* ← *u̯ Máriboru*; G 1/74 *v ponedéljek* ← *u̯ ponedéljek*; G 1/79 *v nekatérih* ← *u̯ nekatẹ́rih*; G 1/85 *v pŕvem* ← *u̯ pŕvem*; G 1/86 *v Urádnem lísto* ← *u̯ Urádnem lístu*; G 1/86 *v sklópu* ← *u̯ sklópu*; G 1/87 *v ponedéljek* ← *u̯ ponedéljek*; G 1/87 *v Máribóru* ← *u̯ Máriboru*; G 1/89 *v ponedéljek* ← *u̯ ponedéljek*; G 1/89 *v skládu* ← *u̯ skládu*; G 1/93 *v nótranjosti* ← *u̯ nótranjosti/u̯ notránjosti*;

---

[25] Neobsamoglasniška *w* in ʍ (*vzeti*, *vsak*) za samoglasnikom predhodne besede zamenjujemo z *u̯* (*bi vzela*, *bi vsak*). Pri počasnejšem govorjenju pa ta dva glasova nadomeščamo z *u*: [*uzeti*, *usak*, *oduzeti*, *u zemlji*, *u sebi*, *predusem*] ipd. Predlog *v* pred samoglasnikom izgovarjamo ali kot [v] ali kot [*w*] ali tudi kot [*u*]. (TOPORIŠIČ 2000, 86.)

[26] Tudi SP 2001: 73.

G 1/93 *v céntru* ← *u̯ céntru*; G 1/94 *v váši* ← *u̯ váši*; G 1/96 *v prométni* ← *u̯ prométni*; G 1/101 *v minístrstvu* ← *u̯ minístrstvu*; G 1/105 *v policíji* ← *u̯ policíji*; G 1/105 *v tákšnem* ← *u̯ tákšnem*; G 1/107 *v …* ← *u̯ …*; G 1/107 *v céstnem* ← *u̯ céstnem*; G 1/110 *v policíji* ← *u̯ policíji*; G 1/114 *v enôti* ← *u̯ enôti*; G 1/125 *v lépih* ← *u̯ lépih*; G 1/126 *v práksi* ← *u̯ práksi*; G 2/159 *v času* ← *u̯ času*; G 2/159 *v vsà* ← *u̯ ʍsà*; G 2/162 *v podjétju* ← *u̯ podjétju*; G 2/162 *v tém* ← *u̯ tém*; G 2/162 *v náši* ← *u̯ náši*; G 2/164 *v pristójnosti* ← *u̯ pristójnosti*; G 2/147 *v življénju* ← *u̯ žiu̯ljênju*; G 2/238 *v téh* ← *u̯ téh*; G 2/238 *v bístvu* ← *u̯ bístvu*; G 2/239 *v pések* ← *u̯ pések*; G 2/248 *v življénju* ← *u̯ življênju*; G 3/180 *v préjšnjem* ← *u̯ préjšnjem*; G 3/180 *v vládi* ← *u̯ wládi*; G 3/186 *v préjšnjem* ← *u̯ préjšnjem*; G 3/186 *v koalíciji* ← *u̯ koalíciji*; G 3/187 *v času* ← *u̯ času*; G 3/187 *v koalíciji* ← *u̯ koalíciji*; G 3/191 *v Bajúkovi* ← *u̯ Bajúkovi*; G 3/198 *v koalíciji* ← *u̯ koalíciji*; G 3/198 *v katêri* ← *u̯ katẹ́ri*; G 3/223 *v koalícijo* ← *u̯ koalícijo*; G 3/225 *v koalícijo* ← *u̯ koalícijo*; G 3/228 *v préjšnjem* ← *u̯ préjšnjem*; G 3/229 *v tém* ← *u̯ tém*; G 3/229 *v tákšni* ← *u̯ tákšni*; G 3/266 *v zadévi* ← *u̯ zadévi*; G 3/267 *v koalíciji* ← *u̯ koalíciji*; G 3/269 *v parlaméntu* ← *u̯ parlamêntu*; G 3/270 *v Evrópsko únijo* ← *u̯ Evrópsko únijo/uníjo*; G 3/271 *v bodóčnost* ← *u̯ bodóčnost*; G 3/271 *v pretêklost* ← *u̯ pretêklost*; G 4/286 *v tó* ← *u̯ tó*; G 4/288 *v salón* ← *u̯ salón*; G 4/291 *v pogóvoru* ← *u̯ pogóvoru*; Nb 2/306 *v Evrópi* ← *u Eu̯rópi.*

4.1.2.3 Vzglasje: izgovor fonema *v*[27]

Zelo velike težave povzroča izgovarjava fonema *v* na začetku besede.[28] Odstopanja so seveda mnogo pogostejša pri spontanem govoru kot pri branju vnaprej pripravljenega besedila.

Pri vseh govorcih zaznavamo izrazit vpliv pogovornega jezika pri izgovarjavi fonema ***v*** v vzglasju, in sicer kot: a) zobnoustničnega *v*; b) dvoustničnega *u̯* in c) kot *f*.

---

[27] Nekatere zvočniške variante in sklope družijo v posebno skupino premene zaradi glasovnega okolja desno od njih. To okolje je dvojno, samoglasniško ali nesamoglasniško (drugo pomeni na koncu besede ali pred soglasnikom). Glede na ta dva položaja nastopa zvočniški fonem /*v*/ v položaju pred samoglasnikom iste besede kot [*v*], tj. kot zobnoustnični glas, v drugih položajih pa se govori njegova dvoustnična varianta, za samoglasnikom *u̯*, sicer *w* ali *ʍ*. (TOPORIŠIČ 2000: 77.)

[28] Tudi SP 2001: 73.

a) Zobnoustnični *v*

– namesto zveneče variante *w* pred zvenečimi nezvočniki. Izgovarjajo ga novinar, trije sogovorci in celo dva napovedovalca: Ng 1/6 *vzbudíla* ← *wzbudíla*; Ng 1/133 *vláde* ← *wláde*; Ng 1/133 *vláda* ← *wláda*; Ng 1/155, Ng 1/155 *vláda* ← *wláda*; Ng 1/232, Ng 1/232 *vládi* ← G 1/21 *vstrájamo* ← *wstrájamo*; G 1/21 *vlóžili* ← *wložíli/wlóžili*; G 1/48 *vstrája* ← ***w****strája*; G 1/74 *vmésne* ← *wmésne*; G 1/89 *vláda* ← *wláda*; G 2/159 *vláda* ← *wláda*; G 2/162 *vrédnost* ← *wrédnost*; G 2/164 *vláde* ← *wláde*; G 2/164 *vláda* ← *wláda*;
– namesto nezveneče variante *ʍ* pred nezvenečimi nezvočniki. Zobnoustnično izgovarjavo najdemo pri novinarju, treh sogovorcih in pri napovedovalcu: Ng 1/5 *vsé* ← *ʍsè*; Ng 1/31 *vprášala* ← *ʍprášala/ʍprašála*; Ng 1/57 *vprášala* ← *ʍprášala/ʍprašála*; Ng 1/59 *vprášala* ← *ʍprášala/ʍprašála*; Ng 1/116 *vsém* ← *ʍsém*; Ng 1/134 *vprašánje* ← *ʍprašánje*; Ng 1/155 *vsè* ← *ʍsè*; Ng 1/156 *vprašánje* ← *ʍprašánje*; Ng 1/172 *vsè* ← *ʍsè*; Ng 1/178 *včéraj* ← *ʍčȩ́raj*; Ng 1/219 *včéraj* ← *ʍčȩ́raj*; Ng 1/284 *včásih* ← *ʍčásih*; G 1/25 *včérajšnjem* ← *ʍčȩ́rajšnjem*; G 1/51 *vséh* ← *ʍsèh*; G 1/62 *vsáko* ← *ʍsáko*; G 1/99 *vprašánje* ← *ʍprašánje*; G 1/99 *vsáko* ← *ʍsáko*; G 1/111 *vstrája* ← *ʍstrája*; G 1/126 *vprášajo* ← *ʍprášajo*; G 2/159 *vsà* ← *ʍsà*; G 2/159 *vsà* ← *ʍsà*; G 2/162 *vsè* ← *ʍsè*; G 2/238 *vprašánja* ← *ʍprašánje*; G 2/248 *vsékakor* ← *ʍsekàkor/ʍsèkakor*; G 3/199 *vprášajo* ← *ʍprašájo*; G 3/229 *vprašánje* ← *ʍprašánje*; G 3/268 *vséh* ← *ʍsèh*; G 4/285 *včásih* ← *ʍčásih*; Nb 3/328 *včéraj* ← *ʍčȩ́raj*;

b) dvoustnični *u̯*

Zaradi težnje po pravilni izgovarjavi je to slišati pri novinarju, enem izmed sogovorcev in pri dveh napovedovalcih:

– namesto zveneče variante *w* pred zvenečimi nezvočniki: Nb 2/325 *u̯més* ← *wmés*;
– dvoustnični *u̯* namesto nezveneče variante *ʍ* pred nezvenečimi nezvočniki: Nb 3/347 *u̯čéraj* ← *ʍčȩ́raj*; Nb 3/376 *u̯sè* ← *ʍsè*; Ng 1/142 *u̯prašánje* ← *ʍprašánje*; Ng 1/201 *u̯prašánje* ← *ʍprašánje*; G 4/289 *u̯sè* ← *ʍsè*; G 4/290 *u̯sè* ← *ʍsè*;

c) kot *f*

Tako izgovori enkrat celo novinar v prostem govoru in dva izmed sogovorcev: Ng 1/231 *fséh* ← *ʍsè*; G 2/161 *fsèh* ← *ʍsèh*; G 2/238 *fsè*

← *мsè*; G 2/238 *fsà* ← *мsà*; G 2/238, G 2/238 *fsó* ← *мsò*; G 2/238 *fsè* ← *мsè*; G 2/248 *fsékakor* ← *мsekàkor/мsèkakor*; G 3/184 *fprášat* ← *мprášati/мprašáti*; G 3/185 *fprašánje* ← *мprášanje*; G 3/210 *fčásih* ← *мčásih*; G 3/223 *fstópom* ← *мstópom*; G 3/225 *fstópom* ← *мstópom*; G 3/226 *fsè* ← *мsè*; G 3/267 *fsó* ← *мsò*; G 3/270 *ob fstópu* ← *ob мstópu.*

4.1.2.4 Zvočniški sklopi *lj* in *nj*, *rj*[29]

Govorci palatalni *l* izgovarjajo kot srednji *l* z izpustom *-j-*; zvezo *-rj-* pa z izpustom *-j-*.[30] Značilnost je izrazito prisotna pri treh nepoklicnih sogovorcih, in sicer:

a) v izglasju, pri enem sogovorcu: G 1/83 *ból* ← *bólj*;

b) sredi besede pri treh sogovorcih. Pri novinarju je ni zaslediti, pojavila pa se je (enkrat) pri napovedovalcu: G 1/14 *ne móremo ugotáu̯lat* ← *ne móremo ugotáu̯ljati*; G 1/74 *otpravléne* ← *odprávljene*; G 1/83 *zadovólna* ← *zadovóljna*; G 1/94 *opráu̯lali* ← *opráu̯ljali*; G 1/97 *dovolénja* ← *dovoljénja*; G 1/111 *dovolénj* ← *dovoljénj*; G 2/151 *priprávlena* ← *priprávljena*; G 2/241 *oblúblam* ← *obljúbljam*; G 3/184 *odstáu̯len* ← *odstáu̯ljen*; G 3/229 *pártneroų* ← *pártnerjeų*; Nb 3/385 *dálno vídenje* ← *dáljnje.*

4.1.2.5 Premene zaradi zvenečnosti[31]

V mariborskem pogovornem jeziku se tako kot v knjižnem govorjenem zveneči nezvočniki premenjujejo z zvenečimi variantami, zveneči pa z ne-

[29] Zvočniška sklopa *lj* in *nj* se izgovarjata dvoglasno pred samoglasnikom, sicer pa prvega zamenjuje *l*, drugega *n* (za prvega pa je v zbornem jeziku predviden tudi izgovor *l′*, za drugega *n′*). (TOPORIŠIČ 2000: 77.)

[30] Tudi SP 2001: 75.

[31] Po slovnici se nezveneči nezvočniki rabijo veliko pogosteje kot zveneči (npr. *t* in *d*): nezveneč je izgovor ne le pred samoglasniki in zvočniki iste besede (*satu*, *satje*), ampak tudi na koncu besede, in sicer pred premorom (*sat*, *sad*) ali pa pred drugo besedo, ki se začenja s samoglasnikom, zvočnikom ali nezvenečim nezvočnikom:

zvenečimi. Ker posebnosti ni, so navedeni samo posamezni primeri mesta premen iz gradiva, ki so sicer izgovorljivi po normi (*Slovenska slovnica* 2000 in *SP* 2001). Do premen prihaja torej: a) v vzglasju – na začetku besede – Ng 1/75: *gdáj*; b) sredi besede – Ng 1/31: *raskríla*; c) v izglasju, na koncu besede – Ng 1/37: *gospót*; č) ob predlogih – G 1/24: *is právne*.

4.1.3 Naglasno mesto

Za slovenski jezik vemo, da v knjižnem jeziku naglasno mesto ni vezano na določeni zlog. Tako je v enih besedah naglašen prvi, v drugih zadnji zlog, v tretjih pa kateri izmed sredinskih.[32] Tudi znotraj iste besede je naglas lahko na različnih zlogih. Preprostega pravila za določanje mesta naglasa v slovenskem jeziku ni, saj je naglasno mesto določeno skoraj za vsako besedo posebej (TOPORIŠIČ 2000: 66–71). V analizi se potrjujejo postavke, podane v začetku, to so: za mariborski pogovorni jezik je značilno, da ne ločuje tonemskih nasprotij, stavčna intonacija je padajoča, prisotna je težnja po posplošitvi naglasa na vse oblike oziroma na večino oblik iste besede. Kot je znano, je za mariborski govor značilen umik naglasa na levo, torej na zlog proti začetku besede:

a) umik.[33] Prav to je zaznati v prostem govoru pri novinarju in dveh od štirih sogovorcev; pri branju je odstopanje opazno le pri enem napovedovalcu, in sicer pri številkih.[34]

---

sat/sad ostane, *sat/sad je*, *sat/sad pade.* Zveneči nezvočniki so od vseh teh položajev možni samo v isti besedi pred samoglasnikom, zvočnikom ali zvenečim nezvočnikom: *sadu*, *sadje*, *sodba*. Samo pri pravih predlogih (ti so kot del besede, pred katero stojijo) se njihovi končni zveneči nezvočniki v predložni zvezi izgovarjajo tudi pred samoglasnikom, zvočnikom ali zvenečim nezvočnikom naslednje besede: *od očeta*, *od mame*, *od boja.* (TOPORIŠIČ 2000: 83.)

[32] Geslo: *Mesto naglasa*: /… / Ločimo mesto naglasa na zadnjem zlogu (oksitoneza), ne na zadnjem zlogu (baritoneza), na predzadnjem (paroksitoneza), predpredzadnjem (proparoksitoneza). Mogoče je tudi na prvem (edinem) zlogu. (TOPORIŠIČ 1992: 105.)

[33] Geslo: *Naglasni umik*: Sprememba naglasnega mesta z desne v levo. V slovenščini ga imamo le z zadnjega zloga. (TOPORIŠIČ 1992: 118.)

[34] Do izida *Slovenskega pravopisa* leta 2001 sta bila v SSKJ možna oba naglasa (pétnajst/petnájst). SP pa predpisuje samo naglas na drugem zlogu. Analiza potrjuje, da je v rabi naglas na prvem zlogu. N. HRIBAR (2003: 32) pri analizi parlamentarnega

Najpogosteje je naglas umaknjen pri naslednjih besednih vrstah: samostalniku: Ng 1/75: *úniforme*, G 1/16: *úniforme*, Nb 4/368: *Âleš*; pridevniških besedah, in sicer: pridevniku: Ng 1/54: *navêdene*, Nb 3/349: *krátkoročen*, vprašalnem zaimku: G 1/56: *kák*; številniku: Nb 3/356: *pétnajst*, Nb 3/360: *štírinajst*, Nb 3/361: *trínajst*, Nb 3/375: trínajsto, Nb 3/375: *štírinajsto*, Nb 3/379: *ósemnajstih*, Nb 3/379: *dvánajstega*, Nb 3/379: *šéstnajstega*, Nb 3/381: *devétnajstih*, Nb 3/392: *dvánajst*; prislovu: Ng 1/31: *na prímer*, Ng 1/54: *láhko*, G 1/23: *zákonsko*, G 1/67: *láhko*, G 1/83: *sámo*; glagolu: Ng 1/200: *né bi*, Ng 1/217: *nê bi*, G 1/21: *vložili*, G 3/197: *seznánli*.

Gradivo: Ng 1/31 *na prímer* ← *na primér*; Ng 1/54 *láhko* ← *lahkó*; Ng 1/75, Ng 1/75 *úniforme* ← *unifórme*; Ng 1/54 *navêdene* ← *navedèn/navedêna*; Ng 1/116 *úniforme* ← *unifórme*; Ng 1/200 *né bi* ← *ne bí*; Ng 1/217 *nê bi* ← *ne bí*; G 1/13 *zákonom* ← *zakónom*; G 1/16, G 1/16 *úniforme* ← *unifórme*; G 1/17 *zákona* ← *zakóna*; G 1/21 *úniformo* ← *unifórmo*; G 1/21 *vlóžili* ← *vložíli*; G 1/21 *z zákonom* ← *z zakónom*; G 1/47 *úniforme* ← *unifórme*; G 1/48 *úniforme* ← *unifórme*; G 1/56 *kák* ← *kakó*; G 1/67, G 1/67 *láhko* ← *lahkó*; G 1/83 *sámo* ← *samó*; G 3/197 *seznánli* ← *seznaníli/seznánili*; Nb 3/349 *krátkoročen* ← *kratkoróčen*; Nb 3/356 *pétnajst* ← *petnájst*; Nb 3/360 *Bŕnik* ← *Brník*; Nb 3/360 *štírinajst* ← *štirinájst*; Nb 3/361 *trínajst* ← *trinájst*; Nb 3/375 *trínajsto* ← *trinájsto*; Nb 3/375 *štírinajsto* ← *štirinájsto*; Nb 3/379 *ósemnajstih* ← *osemnájstih*; Nb 3/379 *dvánajstega* ← *dvanájstega*; Nb 3/379 *šéstnajstega* ← *šestnájstega*; Nb 3/381 *devétnajstih* ← *devetnájstih*; Nb 3/392 *dvánajst* ← *dvanájst*;

b) pomik[35] oziroma premik v desno se pojavi le pri dveh sogovorcih: G 1/108 *cestár* ← *céstar*; G 3/187 *storíụ̑* ← *stórių̑*;

c) dvonaglasnice so značilnost mariborskega pogovornega jezika, zasledimo jih pri novinarju, dveh sogovorcih in pri napovedovalcu: Ng 1/11

jezika zastavlja vprašanje utemeljenosti spremembe glede opustitve naglasa na drugem zlogu, saj je v analizi potrjen naglas na prvem zlogu. Tudi mnenje novinarjev Radia Maribor (februar 2004, op. av.) je, da so opustili naglas na drugem zlogu po navodilih lektorjev, sedaj pa, tako tudi na slovenskem nacionalnem radiu, niso spreminjali naglasa.

[35] Geslo: *Pomik*: Prestava naglasa na desno. (TOPORIŠIČ 1992: 193.)

Máribóru ← Máriboru; G 1/74 *v Máribóru ← Máriboru*; G 1/87 *Máribóru ← Máriboru*; G 3/228 *tríkràt ← tríkrat*; Nb 2/320 *Máribór ← Máribor.*

4.2 Oblikoslovje

4.2.1 Samostalniška beseda

4.2.1.1 Samostalnik

Pri pregibanju samostalnika se pojavljajo le nekatera odstopanja, in sicer pri samostalnikih moškega spola 1. moške sklanjatve v dajalniku in mestniku, ko namesto končnice *u* govorci izgovorijo *o*. Odstopanj ni pri novinarju, so le pri dveh sogovorcih: G 1/25 /…/ *bi samó žógico vŕno nazáj minístro za nótranje zadéve*↑|, /…/; G 1/38 *Ne*↓|, *ee*| *gléjte po pravílniko poglávje êna skózi êna Ogovárjanje je v* /…/; G 1/48 /…/ *katêri sta objáu̯ljeni že túdi v Urádnem lísto*↓| *in sta vsekákor po nášem* /…/; G 1/86 /…/ *níso bilá túdi objáu̯ljena v Urádnem lísto*↑, *zató disciplínskega ukrépa*↑| *za néko zadévo*|, *ki bi bla*| *ugotovljéna v sklópu* /…/; G 1/114 /…/ *in je že na někem čŕnem seznámo*| *bódisi za odstrél v prihódnjih létih*↓||; G 3/210 /…/ *na katêrem se bómo pogovoríli o tém problémo*↑|, *kakó napréj*↓||.

4.2.1.1.1 *Samostalniški zaimek*

Tudi pri samostalniških zaimkih sicer ni posebnosti, le v enem primeru pri sogovorcu zasledimo ob zanikanem povedku tožilniško obliko samostalniškega nedoločnega zaimka namesto rodilniške (G 1/49: *někaj* → nečesa): G 1/49 /…/ *tórej minístər túd někaj ni nardíu̯*↓|, *kàr bi móra̯u̯ nardít in takó dálje*↓||.

4.2.2 Pridevniška beseda

4.2.2.1 Pridevnik

Velja enako kot v knjižnem jeziku. Nedoločna oblika je izražena s številnikom kot členom nedoločnosti pred samostalnikom: Ng 1/11 *Gospót G 1*↑|, *u̯ tém tédnu ste že iméli u̯ Máribóru én pogôvor z diréktorjem policíje*↓||;

G 1/74 *Zató smo práktično priprávili↓| v Podrávju én kúp pripómb in spremémb↑|, ki smo jíh* /…/

4.2.2.1.1 *Pridevniški zaimek*

Pri zaimkih je odstopanje pri pridevniškem nikalnem zaimku *noben/nobeden*. Pri novinarju in napovedovalcih ga ni zaslediti. Zaradi vpliva okoliških narečij se vzglasni zvočnik *n* premenjuje z nezvočnikom *d*. Uporabljata ga dva sogovorca (G 1/22: *dobén* za → nobèn/nobên, G 3/225: *dobénem* za → nobèden/nobêden): G 1/22 /…/ *ker še ni dobén orgán↑, pristójn za tó|, o tóvŕstnih zadévah odlóčo|, dókler je zadéva| oséba| mu ní dokázana kríu̯da↑, je səvàda nedóu̯žn↓||*; G 3/225 *O dobénem dogóvoru ni bló| in o usklajevánju v zvézi s tem prèd fstópom Slovénske ljúdske stránke| v koalícijo ni biló↓||*.

V mariborskem pogovornem jeziku se pogosto zamenjuje raba oziralnega zaimka z vprašalnim, v analizi je to zaznati pri napovedovalcu: Ng 1/12 /…/ *ali kàr vàm ni jásno↓|, káj je nájbolj boléče↑| ali bodéče u̯ téh pravílih↓||*.

Pri kazalnem zaimku je govorec uporabil neustrezno obliko glede na spol, vendar se je popravil: G 2/151 /…/ *in e in e kot tak↑ tákšna↑| sém pàč e védno móram bit priprávlena na na tákšne in drugáčne scenárije↓||*.

Pri zaimkih je najti tudi neustrezno rabo dvojice oziralnih zaimkov (TOPORIŠIČ 2000: 341), in sicer *ki* in *kateri*. Nepoklicna govorca uporabljata zaimek *kateri* tudi takrat, ko bi morala uporabiti zaimek *ki*, torej v nepredložni rabi, saj ni pomenske nejasnosti. Pri poklicnih govorcih tega ni: G 1/74 /…/ *in pa túdi sámemu generálnemu diréktorju|, katêri je túdi v Máribóru v ponedéljek povédo↓|, da so náše pripómbe zeló vmésne in konkrétne↑| in da jih bó↓| túdi opoštévo pri spremémbi pravíl policíje↑|, katêre| ee| spremémba pa se načrtúje* /…/; G 1/93 *Cépljenje je bló opráu̯ljeno samó za policíste na júžni mêji↑|, katêri se ukvárjajo z ìlegálno migrácijo↑|* /…/; G 3/198 *Predu̯sém pa je potrébno↑|, če smo že v koalíciji↑|, da se držímo koalícijske pogódbe↓|, katêra dóbro↑|* /…/.

4.2.2.1.2 *Števniki*

Gradivo ne kaže na odstopanje od knjižne norme. V pogovoru zasledimo rabo števnika v prilastkovi rabi, in sicer pri novinarju in njegovem sogovorcu. Raba števnika kot člena nedoločnosti pred samostalnikom: Ng 1/11 *Gospót G 1*↑|, *u̯ tém tédnu ste že iméli u̯ Máribóru en pogôvor z diréktorjem policíje*↓||; G 1/74 *Zató smo práktično priprávili*↓| *v Podrávju én kúp pripómb in spremémb*↑|, *ki smo* jíh /…/; G 3/269 *Kar se pa sevéda v zádnjem času čúti*↑ *v parlaménto*↑|, *eno trénje znótraj koalícije*↑, *túdi*| /…/

4.2.3 Glagol

4.2.3.1 Na pol vikanje

Značilnost neknjižnega pogovornega jezika se kaže tudi pri vikanju. Gre za to, da se deležnik na *-l* ali pridevniška beseda v povedku pojavlja v ednini namesto v množini. Pri tem se (TOPORIŠIČ 2000: 390) v nasprotju z vikanjem, prilagaja naravnemu spolu. Takšno obliko imenujemo nepravo ali na pol vikanje (TOPORIŠIČ, 1992: 122). Zasledimo jo samo pri sogovorcu, in sicer le enkrat (G 1/47: *ste rékla*): G 1/47 *Léjte*↓|, *ee*| *tó* ***kàr sté rékla***↑|, /…/

4.2.3.2 Morati : moči

Značilnost mariborskega pogovornega jezika je tudi opustitev razlikovanja naklonskih glagolov *morati* in *moči*. Tako se v prostem govoru uporablja glagol *moči* tam, kjer bi moral biti glagol *morati*. To zasledimo pri dveh sogovorcih (G 1/56: *móre* za *bít móra bíti*, G 3/210: *mórem povédet* za *móram povédati*). Prisotna je tudi raba kratkega oziroma pogovornega nedoločnika[36] namesto dolgega oziroma zbornega ob naklonskih glagolih. Pri novinarju in napovedovalcih pa napačne rabe *morati* : *moči* ni zaslediti: G 1/56 *Že oménjenih pravíl*↓|, *kakó móre bít postrížen*↑|, *kákšna dou̯žína lás móre bít*↑|, *kák móre bít pobárvana*↑ *ali policístke*↑||/…/;

[36] Geslo: *Pogovorni nedoločnik*: nedoločnik brez končnega *-i: delat*, *peč*, *pustit*, *nosit.* (TOPORIŠIČ 1992: 188.)

G 3/210 *Rés je*↑, *fčásih*| *bi láhko vêčkrat blí koréktni*| *in mórem odkríto povédet*↑|, *da mi v Slovénski ljúdski stránki se ne bómo šlí nobêne trgovíne*↑| /…/

4.2.3.3 Kratki oziroma pogovorni nedoločnik

Zaradi moderne vokalne redukcije *-i* v izglasju pri nedoločniku onemi, dobimo kratki oziroma t. i. pogovorni nedoločnik. Raba je prisotna ob naklonskih in faznih glagolih.

a) Naklonski glagoli, ki izražajo:[37]
- možnost: G 1/14 *Déjstvo je*↑|, *da mí kot sindikalísti ne móremo ugotáu̯lat*↓, /…/; G 1/18 /…/ *in zarádi téga délavec ne móre bit disciplínsko obrau̯návan*↓||; G 1/86 /…/ *ki bi bla*| *ugotovljéna v sklópu nepravílnosti pravíl policíje*↑|, *ne móre bít*↓|.; G 3/188 /…/ *ki smo jih dôbro preštudírali*, *nímajo očítat popólnoma nič*↓||; G 3/210 *Rés je*↑, *fčásih*| *bi láhko vêčkrat blí koréktni*| *in mórem odkríto povédet*↑|, /…/; G 3/233 *Poglêjte*↑, *ne mórem trdít*↑|, *da bo stóodstótno*↓||; G 2/238 /…/ *ko sem v bístvu mórala fsó zgódbo*↑|, *fsó zapletêno zakonodájo*↑, *fsè zapletêne procedúre odkrívat sáma*↑|; G 3/271 *In míslim*↑, *da tísti*↑, *ki imájo nájvečjo polítično móč*↑|, *se bódo mórali túd téga zavédat*↑|, /…/ *in se ukvárjat z tístim*↑, *kar nas pač vléče v bodóčnost*↑|, *ne pa v pretêklost*↓||;
- nujnost: G 1/23 *Túkaj móram rečt*↑, *da* /…/; Ng 1/45 *Ne samó*, *kákšna móra bít dou̯žína lás* /…/; G 1/49 /…/ *kàr bi mórau̯ nardít in takó dálje*↓||; G 1 [56] *Že oménjenih pravíl*↓|, *kakó móre bít postrížen*↑|, *kákšna dou̯žína lás móre bít*↑|, *kák móre bít pobárvana*↑ *ali policístke*↑|| /…/; G 1/94 *Túkaj móram še réčti*, *če dovólte*↓|, /…/; G 2/151 /…/ *sém pàč e védno móram bit priprávlena na na tákšne in drugáčne scenárije*↓||; G 2/152 *Sáma móram rèčt*↑|, *da nísem velíko presenéčena*↑, /…/; G 3/191 *In to z dedevêjem*↑|, *ko bi že mórau̯ prêjšn diréktor nastávit fsè stvarí*↑ *in priprávit takó*↑|, /…/;

---

[37] Geslo: *Naklonski glagol*: Pomožni glagol, ki izraža možnost, nujnost, presojo, hotenje, zapoved, upravičenost, dovoljenost, čustvovanje /…/. Uporablja se kot jedro glagolske zveze z nedoločniškim predmetnopomenskim povedkovim določilom. (TOPORIŠIČ: 1992, 120.)

– presojo: G 3/184 *Glêjte*↑|, *se je potrébno fprašat*↑, *zakàj je bíl magíster XX odstáu̯ljen*↓||; G 1/88 *So pa*| *morebíti drúge stvarí*↑, *ki so bólj pomémbne za délo policíje*↓, *ne samó pravíla policíje*↓, *ki jih je tréba dodélat*↓||; G 3/190 *Zeló je potrébno povdárit*↑|, /…/;
– hotenje: N g 1/123 *Samó lážje je nardít kákšno nèpomémbno zadévo kót kákšno pomémbno*||; G 3/186 /…/ *XX znótraj koalícije eldeesa velíkokrat poskúšau̯ ta problém znótraj Póšte in*| *nekatêre*| *drúge probléme réšit*↑/…/; G 3/229 *Če se bo prišló dánes na vládi do glasovánja*↑, *to poméni*↑, *da eee pàč Líberalna demokracíja hóče kázati v tém koalíciji svôjo moč*↑ *in ne upoštévat svójih pártnerou̯*↑| /…/;
– dovoljenost: G/1 124 *Če smém samó êno stvár pripómnit*↓|, *ne*↓||.

b) Fazni glagoli, torej glagoli, ki označujejo začetek oziroma konec dejanja (G 3/191: *začele obračunávat*): G 3/191 *In to z dedevêjem*↑|, *ko bi že móra̯u̯ prêjšn diréktor nastávit fsè stvarí*↑ *in priprávit takó*↑|, *da*| *da*| *bi slúžbe*↑|, *ki délajo na Póšti*|, *ta dedeve samó speljále*| *in začéle obračunávat*↓||.

4.2.3.4 Deležnik na *-l*

Pri sami rabi deležnikov odstopanj od knjižne norme ni. (Glasoslovni vidik je opisan posebej v poglavju 4.1 Glasoslovje.)

4.2.3.5 Število

Odstopanj pri rabi dvojine ni veliko. Pri novinarju in napovedovalcih tega ni zaznati, tudi pri sogovorcih v glavnem ne, razen pri enem, kjer prihaja do spojitve dveh morfemskih enot (kontaminacija) v eno novo, in sicer iz dvojinske oblike *imava* in množinske *imamo* v *imama* (G 1/94: *imáma še*). Isti sogovorec tudi nadomešča dvojinsko obliko deležnika na *-l* z množinsko (G 1/72: *sta … priprávljale dvé* skupíni). To je v pogovornem jeziku sicer tipična lastnost mariborskega pogovornega jezika, ki pa se je tudi nepoklicni sogovorci zavedajo in je v javnem nastopanju ne uporabljajo. G 1/72 *Smêšne so zató*↑|, *níč ni skrivnóst*↑|, *če povém*|, *takóle*↑ *kàr jávno*↑|, *da sta oménjeni ákt priprávljale dvé skupíni*↑| *ee*| /…/; G 1/94 *Túkaj móram še réčti*, *če dovólte*↓|, *verjétno še imáma še tólko čása*↑|,

ee| opozoríli smo generálnega diréktorja policíje na tó, kár sem že préd čásom túdi v váši oddáji že povédau̯↑|, ee| /…/.

4.2.3.6 Glagoli na *-či*

Kot pri splošni rabi kratkega oziroma pogovornega nedoločnika za modalnimi glagoli je tudi pri nepriponskih glagolih na *-či* zaznati posploševanje, in sicer končaja *-čt*(*i*). Najpogosteje rabljeni je glagol *reči* ob modalnih glagolih, in sicer namesto *móram rêči*, je zaslediti izgovor *móram rêčt.*

Sicer tipično obrazilo za kratki oziroma pogovorni nedoločnik se dodaja glagolu ob korenu *-č* ob upadu (MVR) končnega *-i*, tako izgovarjata dva sogovorca. Pri enem zasledimo variantno obliko končaja *-čti*, torej je prišlo do prepletanja oblike priponskih in nepriponskih glagolov. To odstopanje zasledimo pri dveh nepoklicnih sogovorcih, ne pa pri novinarju in napovedovalcih: G 1/23 *Túkaj móram rečt*↑, /…/; G 2/152 *Sáma móram rèčt*↑|, *da nísem velíko presenéčena*↑, *ker se o tej domnévni zamenjávi že dóu̯go čása velíko govorí*↓||; G 2/94 *Túkaj móram še réčti, če dovólte*↓|, /…/.

4.2.4 Prislov

Raba prislova sicer ne odstopa od knjižnega jezika, razen pri naglasu, za katerega je v mariborskem pogovornem jeziku tipičen umik na zlog proti začetku. Pojavlja se pri novinarju in pri njegovem sogovorcu. Isti sogovorec tudi zaradi poudarjanja pomena podaljša izgovor naglašenega samoglasnika (G 1/111: *tóoliko*): Ng 1/54 *Nekáko bi láhko réko*↓, *da gré za nekatêre smêšne referénce*↑, *ki so navêdene v dvéstodváinpédesetem členu*↓||. Ng 1/258 *O tém bómo láhk govoríli zvečér*↑|| *in jútri zjútraj*↓||. G 1/56 *Že oménjenih pravíl*↓|, *kakó móre bít postrížen*↑|, *kákšna dou̯žína lás móre bít*↑|, *kák móre bít pobárvana*↑ *ali policístke*↑|| /…/; G 1/67 *Tó bi láhko pojmováli takó àli drugáče*↑, *láhko bi rékli*↑, *da si bóm pa pústo brádo*↑, *ne*↓|, *ali pa mám namén*↑|| /…/; G 1/111 *Zakáj gépéú generálna policíjska upráva préko policíjskih upráu̯ vstrája*↓|, *da policísti mórajo iméti*↓ *tóoliko in tóoliko mandátno kaznovánih| tóoliko in tóoliko mórajo iméti vozníških dovolénj*↓|, *tóoliko* /…/↓||

Prislov načina *nekako* je uporabljan zelo pogosto pri novinarju in pri dveh nepoklicnih sogovorcih. Glede na pogosto rabo deluje pri obeh kot

mašilo: Ng 1/7 *Nekatêra níso povsə̀m lógična↑| in sevéda so↓| ee| nekáko↓| ee| u̯ policíjskem sindikátu↑| nekáko nótranjega minístra obtožíli↑|, /…/*; Ng 1/52 *Skrátka, gré v táke podróbnosti↑|, da| ee| je že| ee| nekáko smẽšno↓|, ne↑||/…/*; Ng 1/116 */…/ zakáj se po drúgi stráni zdájle policísti↓| ee| nekáko zabávajo ali pa norčújejo iz nekatêrih pravíl↑|, ki so /…/*; Ng 1/174 *To so|, to so déjstva↑|, e|, ki|, ki em|, ki jím nekáko ljudjé še kar so nájbolj priprávljeni verjéti↑||*. G 1/54 *Nekáko bi láhko réko↓, da gré za nekatêre smẽšne referénce↑, ki so navêdene v /…/*; G 2/161 */…/ ki odlóčno nasprotújejo e ugotovítvam nadzórnega svéta in se túdi délavci nekáko čútijo ogrožéne /…/*; G 2/239 */…/ čepràu̯ se pa bojím↑|, da so| najpréj nekáko| ee najpréj tiščáli glávo v pések↑||, ko smo se /…/*.

V mariborskem pogovornem jeziku se zaradi nemškega vpliva, ki se pozna tudi v okoliških narečjih, uporablja ob glagolih tudi prislov (primer: *vŕno nazáj – zurückgeben*): G 1/25 */…/ generálni diréktor prekoráčo pooblastíla↑, bi samó žógico vŕno nazáj /…/*.

4.2.5 Predlog

Neujemanje predloga s sklonom

Pri rabi predlogov ni najti pogostih odstopanj niti pri novinarju niti pri sogovorcih. Eden je uporabil predlog, ki zahteva ob sebi rodilnik, vendar se je zaradi vezljivosti glagola (lotiti se + rodilnik) že tudi popravil – G 3/241: *s tém problémom lótli → tega probléma lótli*. Zanimivo pa je, da je napovedovalec med branjem enkrat uporabil predlog, ki se ni ujemal s sklonom samostalnika – Nb 2/302: *o preglasovánjem* (za *s* preglasovanjem), enkrat pa ga je po nepotrebnem uporabil – Nb 2/311: *s kandidátk* (za *kandidatk*). Ker gre za branje besedila, gre verjetno za zareka: G 3/234 *Miníster še prèd sẽjom začétkom sẽje vláde še zmêrom láhko umákne prêdlog↓||*. G 3/241 */…/ ko smo se s tém problémom lótli↑|, tega probléma lótli↑| in jaz oblúblam↑|, da svójemu naslédniku téga pa ne bóm pripraul̯a↓||*. Nb 2/302 *Razrešíteu̯ o preglasovánjem↑| /…/*; Nb 2/311 *Minístri Eu̯rópske uníje za pravosódje in nótranje zadéve se bódo sestáli s kolégi s kandidátk za článstvo, tudi Slovénije.*

Predlog s/z

Zaradi ločevanja izgovora predloga s/z pred zvenečimi oziroma nezve-

nečimi soglasniki prihaja do napačne rabe, *s* namesto *z* in obratno, pri sogovorcih – G 2/162: *z pádanjem pláče → s pádanjem pláče*, G 3/197: *z problémom → s problémom*, G 4/289: *z človéškimi → s človéškimi*. Pri poklicnih govorcih teh zamenjav ni. Predlog pa se izgovarja ločeno od naslednje besede, in sicer s polglasnikom *zə pádanjem*: G 2/162 *In véste*↑, *če v podjétju délaụci*↑| *za z zvíšano produktívnostjo*↑|, *z pádanjem pláče*↑|, /…/; G 3/197 /…/ *da smo se seznánli*| *seznánili s problémom Póšte*↑|, *z problémom*↑|, *ee ki se dogája na Póšti*↑|, *in mi smo sprejéli* /…/; G 3/208 *Poglêjte*↑, *z tém natolcevánjem novínarjeụ*↑ /…/; G 3/271 /…/ *in se ukvárjat z tístim*↑, *kar nas pač vléče v bodóčnost*↑|, *ne pa v pretêklost*↓||. G 3/266 /…/ *kjer se pač ukvárjamo z problémom*| *in izjávami nekatérih*| *posámeznikov v zadévi Troha*↑||. G 3/267 *E*, *k tému problému bi še pa rad dodáụ*↑|, *da ima G 2 fsó potpóro*| *poslánske skupíne*↑| *in da poslánci smo dóbro seznánjeni z tém problémom*↑| *in pri teh stvaréh v koalíciji poslánci ne bómo popúščali*↓||. G 4/289 /…/ *v nášo držávo*↑, *kaj se usè s témi ljudmí dogája*↑|, *kaj je z trgovánjem z človéškimi orgáni in takó napréj*↓||.

4.2.6 Veznik

Posebnosti pri rabi veznika ni. V glavnem je raba takšna, kot je v knjižnem jeziku. Nekaj pa je tudi rabe pogovornih variant veznikov, zlasti pri sogovorcu G 1. Gre za primere, kot so:

– z veznikom *pa*, torej pogovorno varianto veznika *in*: Ng 1/1 *Sindikáti*↑| *ee*| *razlíčne dejáụnosti*↑| *se v téh dnéh*↑| ***pa*** *túdi mésecih*↑| *mnóžično ukvárjajo z višíno pláč*↑, *rástjo pláč*↑ *in drúgimi pravícami*↑| *v létošnjem létu*↓||. G 1/25 /…/ *bi samó žógico vŕno nazáj minístro za nótranje zadéve*↑| ***pa*** *bi réko*↑, *ali ni* /…/
– raba veznika *ko* za uvajanje pogojnega odvisnika namesto veznika *če* deluje zaznamovano, saj nakazuje neuresničljiv pogoj:[38] G 1/96 *Ne znám si predstávljati*|, *ali bi morebíti policíst bíụ túdi kríụ*↓| *v prométni nesréči*↑|, ***ko*** *je udeléženec telésno poškodován*↑|, ***ko*** *mú ni práụ zavézaụ ali núdo prve pomočí*↓| *ee*↓||.

[38] O rabi stilno zaznamovani rabi veznikov piše J. TOPORIŠIČ v *Novi slovenski skladnji* (1982: 220).

4.2.7 Členek

Členki so v *Slovenski slovnici* (TOPORIŠIČ 2000: 445–449) poimenovani skrčki, v bistvu nadomeščajo izpustne stavke, in so razdeljeni v trinajst skupin. Ob tem velja omeniti še pristop delitve členkov glede na njihovo obveznost in neobveznost v besedilu.[39] Pri uporabi členkov v gradivu sicer ni odstopanj od rabe v knjižnem jeziku razen pri izgovarjavi členka soglašanja *seveda*, ki ga uporabljajo kot mašilo. Zelo pogosta je raba členka *pa*, ki deluje izrazito pogovorno, prav tako tudi poudarni členek *pa* ob prirednih veznikih (*in pa*, *ali pa*) in podrednih (*ki pa*, *če pa*): Ng 1/63 *Mh*|, *káj* ***pa*** *če bí zaspáli*↑|, *ne*↑. Ng 1/80 *So* ***pa***↑| /…/; Ng 1/84 *Kákšne* ***pa*** *so recímo kázni*↓|, *če bi ugotávljali* /…/; ↓|| Ng 1/106 *O téh rečéh smo* ***pa*** *žé govoríli*↓||. Ng 1/116 *Po vsém tém*↑|, *kàr ste zdájle na kôncu povédali*↑|, *ee*| *mi je poụsèm jásno*↑|, *zakáj se po drúgi stráni zdájle policísti*↓| *ee*| *nekáko zabávajo ali* ***pa*** *norčújejo* /…/; Ng 1/118 *Té zadéve*, *so pràụzapràụ takó podróbno opredeljéne*↑|, *da so še že smẽšne*↑, *níso* ***pa*** *u policíji urejêne nekatêre zadéve*↑|, *ki so* ***pa*** *núјno potrébne*↓|| /…/; Ng 1/126 *Ne*, *ne vprášajo terénskih policístoụ*↑| *ali* ***pa*** *nížje navzdòl*↓ *ali* ***pa*** *bóm réko*↓| *eee*| /…/↑|, *ál je pràụ*↑ *ál pa ne*↓, *potém* ***pa*** *se tákšni apsúrdi sevàda v práksi izvájajo in tó je nèdopústno*↓||. Ng 1/139 *In* ***pa*** *článe izvršílnega odbôra stránke eslees eskade slovénske ljúdske stránke*↑| *in* /…/; Ng 1/145 *Za vas*↓| ***pa*** *verjétno ne*↓||. G 1/19 /…/ *zató smo zahtévali umík posámeznih člénov iz pravíl policíje* ***in pa*** *sevéda iz in ustavítev téh storíteú dolóčb*↑|, *ki se na tóvŕstno zadévo nanášajo*↓||. G 1/21 *Generálni diréktor policíje je sevéda že pripráụlen*↓|, *da*| *ee*| *bo spórne zadéve umákno*↑|, *tórej predvsém tísto*↑|, *ki se nanáša na úniformo in* ***pa*** *na oróžje*↑| *ee*| *zató sevéda se počási strastí umírjajo*↑|, *véndar* ***pa*** *kljúb tému še vstrájamo na preverítvi*↓| /…/; G 1/24 *Če* ***pa*** *je práụna slúžba bilá v zmóti*, *potém je tréba délaụce is práụne slúžbe iz Minístrstva zaménjati*↓||. G 1/25 /…/ *bi samó žógico vŕno nazáj minístro za nótranje zadéve*↑|, ***pa*** *bi réko*↑, *ali ni miníster prekoráčo* /…/; G 1/39 *Dodájo še sevéda nazív déloụnega mésta*↑| *ali pa položájno oznáko*↓||. G 1/47 *Léjte*↓|, *ee*| *tó kàr sté rékla*↑|, *sevéda sódi v deséto pogláụje Nóšenje úniforme*, *oróžja in posébne opréme in* ***pa*** *osébna urejénost policístov*↓||. G 1/48 /…/ *in sta vsekákor po nášem prepríčanju in* ***pa*** *prepríčanju túdi ostálih*↑|, *bom réku policístoụ*, *ki délajo na terénu in práụnih* /…/; G 1/51 *Kàr se pa tíče*| *ee*| *nóšenje lás*↑|, /…/; G 1/67 *Tó*

[39] Glej M. SMOLEJ (2004: 141–155). Več v poglavju *Pragmatični vidik.*

bi láhko pojmováli takó àli drugáče↑, *láhko bi rékli*↑, *da si bóm* ***pa*** *pústo brádo*↑, *ne*↓|, *ali* ***pa*** *mám namén*↑|| /…/; G 1/69 *Ne* ***pa*** *čéz vôzeu kraváte*↑, *takó kot sté rékli*↑| *ee*||. G 1/71 *Zakáj so* ***pa*** *smẽšne*↓. G 1/73 /…/ *še nàjbólj morebíti* ***pa*** *je smẽšno tó*↓|, *da so dolóčene dolóčbe*↓|, *ki so préj blé*| *ee* /…/; G 1/74 /…/ *ki smo jíh posredováli na policíjski sindikát Slovénije*↑| *in* ***pa*** *túdi sámemu generálnemu diréktorju*|, /…/ *spremémba* ***pa*** *se načrtúje* /…/; G 1/88 *So* ***pa***| *morebíti drúge stvarí*↑, *ki so bólj pomémbne za délo policíje*↓, *ne samó pravíla policíje*↓, *ki jih je tréba dodélat*↓||. G 1/93 /…/ *ní* ***pa*** *biló opráu̯ljeno cépljenje*| *v nótranjosti*↓, /…/; G 1/98 *In policísti se pri svôjem délu srečújejo*↓|, *pri tém* ***pa*** *sevéda nímajo prépotrébne zaščítne in* ***pa*** *drúge opréme*|, *da bi tó lahkó nardíli*↓||. G 1/101 *V minístrstvu* ***pa*** *nímamo ljudí*↓|, *ki bi se s tóvŕstno zadévo ukvárjali ozíroma dovòlj* /…/; G 1/105 *Opozoríli smo ga túdi*| *ee*| *na*| *ee*| *vózni párk in* ***pa*** *ostále zgrádbe v policíji*↓|, *ki so v tákšnem ál drugáčnem stánju*↓||. G 1/114 *Normíranje déla in tó je nédopústno*↓|, *se právi*↓|, *če* ***pa*** *téga ne doséga*↑, ***pa*** *je policíst* /…/.

4.2.8 Medmet

Medmeti so opredeljeni kot posebna besedna vrsta (TOPORIŠIČ 2000: 450), ki so v veliki meri besede stavki. V posnetem gradivo se pojavljajo razpoloženjski medmeti. Zanimivo je, da jih uporablja izključno novinarka, in sicer kot mašilo pred naslednjim vprašanjem. V veliki meri so prisotni medmeti za vzpostavitev medčloveškega družbenega stika, to so pozdravi in zvalnice, ter *prosim* in *hvala* (TOPORIŠIČ 2000: 462). Pogost je tudi pravi velelni medmet, ki spodbuja k dejanju. To je t. i. glagolski velelniški okrnjenec[40] (G 1/13: *léjte*). Uporabljajo ga novinar ter trije sogovorci.

[40] Slovnično izročilo sem prišteva tudi besede, kot so /…/ *daj/dajte*, *dej/dejte*, ki s končnicami ločijo še osebe in števila. Načeloma imajo lahko iste končnice kot velelnik. Primer: *Čajte*, *mama*, *bom jaz*. *Dejva*, *vzemiva še kos slanine*. (TOPORIŠIČ 2000: 461.) Prim. tudi SP 2001: *lej -te in lej -te* okrnj. glag. (e; e) knj. pog. *glej:* koga/kaj ~ *ptička* |izraža opozorilo|; ~, *ti si moje zadnje upanje* |izraža podkrepitev trditve|; ~, ~, *to je pa novo* |izraža začudenje, presenečenje|.

– Razpoloženjski medmeti:[41] Ng 1/40 *Mh*, *ee*|*ee*. Ng 1/50 *Mh*↓||. Ng 1/63 *Mh*|, *káj pa če bí zaspáli*↑|, *ne*↑||*?* Ng 1/81 *Mh*↓||. Ng 1/91 *Mh*↓||. Ng 1/245 *Mh*↓||. Ng 1/265 *Mh*↑|.| Ng 1/276 *Mh*↓||.
– Pozdravi: Ng 1/9 *Dôbro jútro*↓||. Ng 1/137 *Dóbro jútro*↑||. Ng 1/140 *Dóbro jútro*↑||. Ng 1/281 *Dôbro jútrro*↓||. Ng 1/282 *Dôbro jútro*↑|, *gospa* G 4↓||. Ng 1/295 *Na svídenje*, *gospà* G 4↓||. Ng 1/10 *Dôbro jútro*↓||. G 1/129 *Na svídenje*↓||. G 2/138 *Dóbro jútro*↑||. G 3/141 *Dóbro jútro*↓||**.** G 3/275 *Na svídenje*↓||. G 4/296 *Hvála vám in n***…**
– Zvalnice, izrazi spoštovanja: Ng 1/11 *Gospót G 1*↑|, *u̯ tém tédnu ste že iméli u̯ Máribóru en pogôvor z diréktorjem policíje*↓||. Ng 1/27 *Gospót G 1*↓|. Ng 1/41 *Si ví bárvate lasé*↑, *gospót G 1*↑||*?* Ng 1/37 /…/ *kakó mórajo bíti nalíčene policístke*↑ *in*|, *ee*| *gospót G 1*↑|, /…/; Ng 1/115 *Ja*↓, *gospót G 1*↓||. Ng 1/136 *Gospó G 2*↑||. Ng 1/139 *In pa člláne izvršílnega odbôra stránke eseles*↑|, *eskade*↑| *slovénske ljúdske stránke*↑| *in poslánca v Držávnem zbôru*↑|, *G 3*↓||. Ng 1/194 *Gospót G 3*↓||. Ng 1/240 *Gospá*↑| /…/; Ng 1/249 *Gospà G 2*↑|, *hvála lépa za sodelovánje*↓||. Ng 1/252 *Gospót G 3*↑||.
– Zvalnica *no*, ki izraža spodbudo, poziv: Ng 1/75 ***No***↓, *če*| *in če smo že pri énem tákšnem določílu*↓| /…/; G 1/134 ***No***↑, *in enáko vprašánje zastávljamo tudi dánes* /…/.
– Prosim in hvala: Ng 1/33 *Hvála*↓||. Ng 1/34 *Hvála*↓||. Ng 1/128 *Hvála lépa*↑| *gospót G 1*↑| *in*| *ee*| *na svídenje*↓||. Ng 1/274 *Hvála lépa*↑, *gospót G 3*↑ *in na svídenje*↓||. G 2/251 *Hvála lépa*↓||. G 2/251 *Hvála lépa*↓||. G 3/253 *Prósim?*↑|| G 3/253 *Prósim?*↑|| G 4/299 *Hvála enáko*↓||.
– Glagolski velelniški okrnjenec: Ng 1/167 Glêjte↑|/…/; Ng 1/203 Glêjte↑|, ali bo stránka ee to mírno prenêsla↓||? G 1/13 Ja|, léjte↓|, /…/; G 1/38 Ne↓|, ee| gléjte↑|, /…/; G 1/47 *Léjte*↓|, /…/; G 1/77 *Léjte*|, *po téh pravílih bi tó naj bíl predstójnik*↓||. G 1/85 *Gléjte*↓|, *kázni*↓|, /…/; G 1/107 *Opozoríli*, *opozoríli smo ga*↓|, *recímo*↓|, *gléjte*↓|, /…/; G 1/110 *Gléjte*↓|, *še védno je vêlik problém normíranje déla v policíji*↓||. G 2/147 *Ee*, *gléjte*↑, /…/; G 3/179 *No*|, *glêjte*↑|, /…/; G 3/184 *Glêjte*↑|, /…/; G 3/202 *Poglêjte*↑/…/; G 3/208 *Poglêjte*↑, /…/; G 3/220 *Glêjte*↑|, *to so to*↓||/…/; G 3/221 *Poglêjte*↓||. G 3/233 *Poglêjte*↑, *ne mórem trdít*↑|, *da bo stóodstótno*↓||. G 3/260 *Ja*↑, *poglêjte*↑||.

[41] Z nosnim *h* ločena m se večinoma uporabljata za pritrjevanje. (TOPORIŠIČ 2000: 456.)

4.3 Skladnja

4.3.1 Elementi besedilne fonetike v analiziranih besedilih

Besedilna fonetika je v *Slovenski slovnici* omejena na povedi (TOPORIŠIČ 2000: 533–554).[42] Fonetiko besedila tako zanimajo naslednji pojavi: 1. strnjenost oziroma razčlenjenost besedila s premori: členitev ali segmentacija s premori; 2. jakostna izoblikovanost posameznih s premori razčlenjenih delov besedila (tudi razmerje enih takih delov nasproti drugim): naglas in poudarjanje; 3. podoba tonskega poteka v delih besedila: stavčna intonacija; 4. relativna višinska lega tonskih potekov: register; 5. relativna dolžina trajanja posameznih enot besedila: hitrost; 6. tipična obarvanost glasovja: barva. Pri zapisu obravnavanih besedil sta od predstavljenih v *Slovenski slovnici* (TOPORIŠIČ 2000) upoštevana naslednja elementa besedilne fonetike: 1. členitev ali segmentacija s premori in 2. stavčna intonacija.

4.3.1.1 Členitev ali segmentacija s premori

Členitev s premori spremlja, na katerih mestih so govorci delali premore in tako členili besedilo. Pri zapisovanju ločil je bila upoštevana stavčna intonacija, zato so ločila tam, kjer je bilo zaznati končno intonacijo, torej kadenčno ali antikadenčno. Členitev s premori je za govorjenje zelo pomembna, saj omogoča razumevanje slišanega, v nasprotnem primeru je besedilo lahko slabo razumljeno ali sploh ne.

Tipična mesta členitve: predvsem so s premori zaznamovane meje povedi, posamezne povedi členimo s premori tudi takrat, ko so le deli enostavčne povedi (razdružene povedi), nepopolno stavčno obliko imajo povedi pogosto tudi v dvogovoru. Drugo tipično mesto za odmore je med relativno samostojnimi deli iste povedi, tj. zlasti med takimi njenimi deli, ki skladenjsko niso posebno povezani, pač pa še zmeraj vsebinsko (take dele povedi imenujemo soredne sestavine), v pisavi pa jih zaznamujemo s podpičjem. Premori so običajni tudi po spremnem stavku premega govora, kadar je pred dobesednim navedkom. V priredno zloženih povedih in v

[42] /…/ tj. na take enote besedila, ki jih v pisavi zaznamujemo s t. i. končnimi ločili: piko, vprašajem in klicajem, v govoru pa z značilnimi intonacijskimi zaključki (TOPORIŠIČ 2000: 533–554).

takih njihovih delih se premori delajo načeloma med posameznimi prirednimi deli; zlasti dosledno je pavziranje v posledičnem priredju, nato pa v protivnem; najmanj premorov je v vezalnem priredju, zlasti normalnem vezniškem in obenem še eliptičnem. Več je pavziranja v drugih primerih vezalnega priredja, zlasti v brezvezniških. Jasen je premor tudi v stopnjevalnem priredju brez veznika. Tudi premori pred dostavki so običajni in pred neprvim nestavčnim prirednim členom brez veznika. V podredju se delajo premori zlasti pred prilastkovim odvisnikom. Do členitve prihaja tudi zaradi ritmičnosti, zlasti pa v prostem nepripravljenem govorjenju. Takrat se premori delajo tudi na mestih, ko ne vemo več naprej ali ko začeti stavek ali večstavčno poved preokrenemo v drugo smer ipd.

Ob upoštevanju tipičnih mest členitev, povzetih po predstavljeni teoriji J. Toporišiča, so se z analizo primerov posnetega gradiva potrdile naslednje podmene:

1. Premori zaznamujejo meje povedi, torej je ob koncu povedi vedno premor. Premori niso bili merjeni z napravami, vendar je slušna zaznava dovolj jasna, da se loči dolžina med premori na koncu povedi, ki so daljši, in tistimi vmes, ki so krajši: Ng 1 [6] *Tá pravíla so*↑| *u̯ sindikátu*|, *policíjskem sindikátu Slovénije*↑|, *vzbudíla kàr precéj húde krví*↓||. Posamezne povedi členimo s premori tudi takrat, ko so le deli enostavčne povedi ali razdružene povedi: Ng 1/59 *Takóle bi vas vprášala*↓||. Nepopolno stavčno obliko imajo povedi pogosto v dvogovoru: Ng 1/298 *In lép dán*↓||. G 4/299 *Hvála enáko*↓||.

2. Premori se nahajajo med relativno samostojnimi deli iste povedi, ob t. i. soredjih:[43] Ng 1/249 *Gospà G 2*↑|, *hvála lépa za sodelovánje*↓||.

3. Med deli priredja so premori sicer krajši: Ng 1/45 *Ne samó*, *kákšna móra bít dou̯žína lás*↑|, *àmpak da*↓|, *ee ee*| *da mórajo lasjé bíti obárvani*| *ee*| *če só žé*↑| *lahkó samó u̯ narau̯nih bárvah lás*↓|, *ne*↓|.

[43] Geslo: *Soredje* – ne priredna in ne podredna zveza stavkov iste povedi, npr. pastavka + navadnega stavka (*Janez*, kam odhajaš; *Joj*, kam bi del?; *Da*, tako je bilo …), pa tudi česa drugega (*Na kratko povedano:* tudi po reformi ni bilo nič bolje.). Sem spada tudi razmerje med dobesednim navedkom in spremnim stavkom v premem govoru in sestavini povedi z vrinjenim stavkom (V tistih časih – *kje so že!* – je to bilo vse drugače.). (TOPORIŠIČ 1992: 295.)

4. Premori so tudi pred dostavki,[44] ob izpostavah[45] in pristavkih:[46] Nb 2/311 *Minístri Evrópske uníje za pravosódje in nótranje zadéve se bódo sestáli s kolégi s kandidátk za článstvo*↑|, *tudi Slovénije.*

5. V podredjih – premori so zlasti pred prilastkovim odvisnikom: G 1/13 *Ja*|, *léjte*↓|, *v policíjskem sindikátu*↓|, *sevéda*↓|, *Slovénije*↓ *že dálj čása opozárjamo na izdána pravíla policíje*↑|, *ki po nášem mnênju naj ne bi bilá*| *skládna z zákonom o policíji*↑||.
   Členitev je označena z navpičnicami, in sicer vmesni premori z eno, končni z dvema.

4.3.1.2 Stavčna intonacija

Intonacija[47] je v raziskavi zaznamovana s puščico, ki ima konico navzdol, antikadenca pa s puščico, ki ima konico navzgor, npr. /↓/ oziroma /↑/. Končna intonacija je lahko pripovedna, vprašalna ali vzklična. Primeri iz gradiva v glavnem potrjujejo razvrstitev, kakršna je sicer tudi v knjižnem jeziku. Na odstopanja je moč le opozoriti, izpostaviti, saj je v sproti tvor-

[44] Geslo: *Dostavek* – skladenjski enoti naknadno dodani stavčni člen, npr. Prinesi mi srajco, *s kratkimi rokavi*; Tam zgoraj pa teče Donava, *mirna in hladna.* (TOPORIŠIČ 1992: 29.)

[45] Geslo: *Izpostavljanje* – poudarjanje s posebnimi skladenjskimi sredstvi: z izpostavo, izdvojitvijo, dostavo, npr. *Janez*, ta pa zna; Moj naslednjik – *v majhnem kranjskem trgu* – je baje že z vsemi sprt; Prinesi mi še plašč, *in rokavice.* (TOPORIŠIČ 1992: 68.)

[46] Geslo: *Pristavek* (apozicija) – desno, nekako polstavčno, določilo samostalnika oziroma samostalniške besedne zveze, torej rahlo povezano, tj. ločeno od odnosnice v pisavi z vejico, v govoru s premorom. Pomensko je drugo poimenovanje nanosnika (referenta), skladenjsko pa odnosnice, npr. France Prešeren, *naš največji pesnik*. /… / Pri okolnostnih prislovih je enako: tam, *doma*; tam, *med svojimi* /… /. (TOPORIŠIČ 1992: 228.)

[47] Stavčna intonacija je značilna podoba tonskega poteka v edinem segmentu ali v vsakem segmentu večsegmentne povedi. Na kratko lahko povzamemo: pripovedna je tista končna intonacija, ki se končuje s kadenco; vprašalna je tista, ki se končuje z antikadenco; nekončna je tista intonacija, ki se končuje s polkadenco. Vzklična je tista intonacija, ki ima intonacijsko ogrodje drugačno kot pripovedna ali vprašalna intonacija, je pa lahko kadenčna ali antikadenčna. Tudi polkadenca je lahko vzklična (čustveno obarvana). (TOPORIŠIČ 2000: 533–554.)

jenem govoru neprestano prisoten tudi čustven odnos do povedanega in do sogovorca, postavitev končnih ločil pri zapisu pa je zato mnogokrat negotova.

Pripovedna intonacija se uporablja v povedih brez čustvene zavzetosti, povedek pa je lahko v povednem, vprašalnem ali velelnem glagolskem naklonu, enako velja za povedi brez povedka. Gradivo: G 1/3 *Generálni diréktor slovénske policíje XX*| *je námreč izdáu̯*↑| *ee*| *pravíla policíje*↓||. G 1/90 *Ali níso potém túd tí komandírji*↓| *nekatêri*↑| *posámezniki*↑| *prekoráčili svôja pooblastíla*, *ko níso pustíli délau̯k domóu̯*↓||? G 1/9 *Dóbro jútro*↓||. Ng 1/32 *Tórej po devéti úri*↓||. G 1/53 *Tóčno*↓||.

Vprašalno intonacijo zasledimo v stavkih z vprašalnico *ali*, ki pa je lahko tudi izpuščena. Primeri v analiziranem gradivu to potrjujejo: G 1/37 *Med drúgim*↑|, *kot sem napovédala préd devêto úro*↑|, *se spúšča tá pravílnik túdi v tákšne podróbnosti*↑|: *predpisúje*↑|, *kakó se mórajo policísti med sábo pozdráu̯ljati*↓|, *ee*| *kákšne frizúre mórajo iméti*↑|, *kakó mórajo bíti nalíčene policístke*↑ *in*|, *ee*| *gospót G 1*↑|, *če vam zdájle rêčem*: *»Zdrávo*|, *koléga«*↑|, *je tó po pravílniku ali naróbe*↑||? G 1/58 *Lahkó še*↑|| … G 1/14 *Déjstvo je*↑|, *da mí kot sindikalísti ne móremo ugotáu̯lat*↓, *ali so pravíla skládna z zákonom ali níso*↑||. G 1/51 *Kàr se pa tíče*| *ee*| *nóšenje lás*↑|, *bárvanje in səvàda vséh ostálih stvarí zráven*↑|, *je səvàda tó predpísano*| *v oménjenem pogláuju*↑||. (→ *ali ne*?) Ng 1/52 *Skrátka*, *gré v táke podróbnosti*↑|, *da*| *ee*| *je že*| *ee*| *nekáko smêšno*↓|, *ne*↑||… (→ *ali ne*?)

Vzklična intonacija je tipična za povedi, v katerih kaj povemo s čustveno prizadetostjo: G 1/13 *Ja*|, *léjte*↓|, *v policíjskem sindikátu*↓|, *sevéda*↓|, *Slovénije*↓ *že dálj časa opozárjamo na izdána pravíla policíje*↑|, *ki po nášem mnênju naj ne bi bilá*| *skládna z zákonom o policíji*↑||! G 1/92 *Opozoríli smo túdi*| *generálnega diréktorja na cépljenje policístou̯*↑||. G 1/100 *Čàs se počási istéka*↑||.

Pri branih besedilih napovedovalci upoštevajo pravila stavčne končne intonacije. Do odstopanj pride le enkrat, ko napovedovalec skuša s spremembo intonacije pritegniti pozornost, in v pripovedni povedi uporabi rastočo namesto padajoče: Nb 4/368 *Êni od njíh*↑| *je imé Âleš*↑||.

Nekončna intonacija

Pri nekončnih segmentih uporabljamo polkadenco, ki je lahko padajoča ali rastoča. Posamezni primeri nakazujejo večinsko ujemanje s predvidenim ter posamezna odstopanja.

Padajoča polkadenca (↓|)

Uporablja se:
– ob poudarjanju (nakazano s členkom): Ng 1/169 *No*|, *ja*↓|, *to je bístvo stvarí*↓||.
ODSTOPANJE: so tudi primeri, ko govorec uporabi rastočo polkadenco: Ng 1/183 *Zagotôvo*↑|, *prišlá pa je s políticno vôljo*↓||;
– pred zamolkom (tri pike na koncu): G 2/166 *Míslim pa*↑|, *da je …*↓||;
– v priredjih, in sicer:
– v protivnem izvzemalnem priredju:
G 1/93 *Cépljenje je bló opráu̯ljeno samó za policíste na júžni mêji*↑|, *katêri se ukvárjajo z ìlegálno migrácijo*↑|, ***ní*** *pa biló opráu̯ljeno cépljenje*| *v nótranjosti*↓, /…/
G 1/83 *Če je policístka nalíčena*↑, *ne*| *ee kvári ugléda*↑|, *ne škodúje nikómur*↑|, ***ámpak*** *práktično je morebíti sámo za*| *nekatêre odténke*↑|, /…/
ODSTOPANJE od predvidenega: Ng 1/66 /…/ *in níste obríti*↓, ***tó*** *ni bráda*↑|, *àmpak je*|, *ee*| *verjétno*↓|, *ee*| /…/;
– v vzročnem priredju:
G 1/18 *Eee*| *déjstvo je*↑|, *da sám ákt*↓| *pravíl policíje*↓ *ni*| *ee*| *spórn*↓ *v tém smíslu izdájanja ákta*↓, ***kájti*** *gré za*| *ákt*, /…/.
ODSTOPANJE pri rabi intonacije v vzročnem priredju, ko govorec uporablja rastočo namesto padajoče: G 1/99 *Velíko*↑|, *velíko vprašánje je túdi*| *vézano na zákon o várstvu in zdrávju pri délu*↑|, ***kájti*** *océno tvéganja*↓| *za vsáko délovno mésto móra pripráviti minístrstvo ozíroma policíja do kônca júnija*↓||;
– v posledičnem priredju:
G 1/19 *Déjstvo pa je*↑|, *da pa dolóčen*| *ee*| *postáu̯ke*↑ *ozíroma dolóčeni člêni v sámem áktu pa ne sódijo v tá ákt*↓|, ***zató*** *smo zahtévali umík posámeznih člênov iz pravíl policíje in pa sevéda iz in ustavítev téh storíteu̯ dolóčb*↑|, *ki se na tóvŕstno zadévo nanášajo*↓||.
G 1/21 *Generálni diréktor policíje je sevéda že pripráu̯len*↓|, *da*| *ee*| *bo spórne zadéve umákno*↑|, *tórej predvsém tísto*↑|, *ki se nanáša na úniformo in pa na oróžje*↑|, *ee*| *zató sevéda se počási strastí umírjajo*↑|, *véndar pa kljúb tému še vstrájamo na preverítvi*↓| *ee*| *práktično pravíl policíje*↓, ***zató*** *bómo v téh dnéh vlóžili zadévo na ustáu̯no sodíšče*↑, *da ustáu̯no sodíšče presódi*↑|, *ali je ákt skládn z zákonom ali ni skládn z zakónom*↑ *in šelé takràt bómo lahkó dolóčene zadéve vídli*↓||.

ODSTOPANJE, ko je intonacija v posledičnem priredju rastoča:
G 1/18 /…/ *ki je*| *ee*| *nótranje naráve,*↑| ***ee***| ***in zarádi*** *téga délavec ne móre bit disciplínsko obraụnávan*↓||.
G 1/21 /…/ *ki se nanáša na úniformo in pa na orôžje*↑**|,** ***ee***| ***zató*** *sevéda se počási strastí umírjajo*↑|, /…/;

– v v stopnjevalnem priredju ni primerov, kjer bi bila v stopnjevalnem priredju uporabljena padajoča polkadenca:
ODSTOPANJE: vsi, tako novinar, sogovorci in celo napovedovalec, uporabljajo rastočo polkadenco:
Ng 1/76 *Le kdó bó presójaụ o tém*↑|, *kdaj*|, *recímo*↑, *mejkap*↑| *móti vídez unifórme*↑**|,** *gdo bo tá*↑|, *ki presója*↓||.
G 4/288 *In dánes*↑| *ta okrógla míza*↑|, *ki jo na katéro vábimo v salón Hotéla Órəl*↑| *in bo ob osemnájsti úri*↑|, *bómo govoríli səvəda o témi trgovánja z ljudmí*↓|, *túkaj səvəda ne míslimo samó trgovánje z žénskami*↑|, *túkaj je še téh trgovánj vêč*↓||.
Nb 2/309 *Predsédnik slovénske vláde Janez Drnovšek se bo u okvíru dvódnevnega urádnega obíska u Ávstriji*↑ *na urádnih pogôvorih*↑ *sešèụ z aụstríjskim kánclerjem Volfgangom Schislom*↑**,** *sestàụ pa se bo tudi s predsédnikom držáve*| *Tomasom Klistilom*↓| *in predsédnikom aụstríjskega parlamênta*↑ *Hainsem Fischerjem*↓||.

Rastoča polkadenca (↑|)

Rastoča polkadenca v priredjih pa je v:

– vezalnem:
Ng 1/12 *Sta razčístila tísto*↑|, *kàr jezí sindikalíste ozíroma policíste*↑| *ali kàr vàm ni jásno*↓|, *káj je nájbolj boléče*↑| *ali bodéče ụ téh pravílih*↓||;

– ločnem:
G 1/21 *da ustáụno sodíšče presódi*↑**|,** ***ali*** *je ákt skládn z zákonom ali ni skládn z zakónom*↑ *in šelé takràt bómo lahkó dolóčene zadéve vídli*↓||.
ODSTOPANJE: v naslednjem primeru ugotavljamo, da isti govorec v isti povedi uporablja za isto priredje (ločno) enkrat rastočo, drugič padajočo polkadenco.
G 1/108 *Kakó zdàj naj udeléženec v céstnem prométu vé*|, *ál je tó policíst*↑ ***ál*** *je morebíti zapórnik*↓| ***ál*** *je to morebíti*| *káj jaz vém*↓| *cestár ál káj podóbnega*↓|, *ko ga ustáụla na césti*↓||;

– protivnem:
G 1/21 /…/ *zató sevéda se počási strastí umírjajo*↑|, ***véndar*** *pa kljúb tému še vstrájamo na preverítvi* /…/
Ng 1/118 *Té zadéve so pràu̯zapràu̯ takó podróbno opredeljéne*↑|, *da so še že smẽšne*↑, *níso pa u policíji urejêne nekatêre zadéve*↑|, *ki so pa núj̑no potrébne*↓|| /…/
– stopnjevalnem priredju:
Ng 1/45 ***Ne samó***↑|, *kákšna móra bít doȗ̯žína lás*↑|, *àmpak da*↓|, *ee ee*| *da mórajo lasjé bíti obárvani*| *ee*| *če só žé*↑|, *lahkó samó u̯ naráu̯nih bárvah lás*↓|, *ne*↓|.
ODSTOPANJE: namesto padajoče intonacije v stopnjevalnem priredju nastopi rastoča: G 1/88 *So pa*| *morebíti drúge stvarí*↑, *ki so bólj pomémbne za délo policíje*↓***, ne samó*** *pravíla policíje*↓, *ki jih je tréba dodélat*↓||.

4.3.2 Skladnja – vrste povedi, zastopane v analiziranem gradivu[48]

Osnovna pojma skladnje sta poved in stavek (TOPORIŠIČ 2000: 488). V raziskavi so predstavljeni tipični skladenjski vzorci in njihova pogostnost pojavljanja v tolikšni meri, da lahko na osnovi podatkov ugotavljamo lastnosti govorjenega jezika in vpliv pogovornega jezika nanj.

Skladenjska analiza je narejena po veljavni terminologiji (TOPORIŠIČ 2000: 488–491, 628–652), in sicer temelji na dveh osnovnih pojmih, to sta stavek in poved, prav tako tudi tipologija stavkov. Skladenjska analiza je potekala torej po merilih klasičnega jezikoslovja in se je izkazala za zelo informativno, saj potrjuje, da je v jeziku – ne glede na prenosnik (prosto govorjeni ali brani jezik) – skladnja le ena, vendar da ima govorjeni jezik, s poudarkom na pogovornem, svoje značilnosti, in da je pri analizi govorjenega, zlasti pogovornega jezika zelo pomembna medbesedilna skladnja.

V analiziranem besedilu so zastopane vse vrste povedi, od enostavčne do zapleteno zložene povedi. Skladenjska analiza nazorno prikaže zapletenost govorjenega jezika, saj število pojavljanj posameznih vrst povedi jasno kaže, da je enostavčnih in enostavno zloženih manj kot zapleteno zloženih.

[48] Navedeni so zgolj tipični primeri, vse povedi (401) so analizirane v poglavju *Skladenjska analiza*.

4.3.2.1 Enostavčne povedi

4.3.2.1.1 *Neglagolske enodelne stavčne povedi* (S_{negl})

V analiziranem besedilu je od vseh (401) povedi le 23 enostavčnih neglagolskih povedi, in sicer samostalniških, pridevniških in prislovnih (TOPORIŠIČ 2000: 630), nedoločniške ni zaslediti. Pri govoru jih zasledimo (8-krat), in sicer največ pri novinarju (6-krat), pri sogovorcih pa: G 2 4-krat, G 3 in G 1 2-krat in G 4 samo 1-krat. Napovedovalca (Nb 2 in Nb 3) to strukturo uporabljata pri branju poročilnih naslovov, in to 8-krat:

G 1/95 *Tórej izoobraževánja*| *ee*↓||.
S_{negl}

Ng 1/146 *Prej neprijétni*↓||.
S_{negl}

G 1/53 *Tóčno*↓|.
S_{negl}

Gre za neglagolske enodelne prislovne stavke (TOPORIŠIČ 2000: 631). Stavki, kot so *Tako*, *Dobro*, *Točno* pomenijo soglašanje in pritrjevanje, kot *ja/da*, zato bi lahko bili, glede na funkcijo, ki jo opravljajo, označeni tudi kot členkovni pastavki ($S_{\vdash\dashv}$).

Neglagolski stavki se pojavijo tudi v:

– vezalnem odnosu (3-krat):

Nb 3/327 *Skópje*↑, *Tétovo*↓||.
S_{negl} ∧ S_{negl}

– soredju (2-krat):

Ng 1/242 *Dôbro*↓, *kaj pa osébno*↓||.
S_{negl} .. S_{negl}

– zapleteno zloženih povedih, in sicer na začetku povedi (7-krat):
Nb 2/321 *Napôved*↑||: *dánes bo u u̯zhódni in osrédnji Slovéniji še délno jásno*↓|, *drugód pretéžno obláčno*↓|; *čez dán bo píhau̯ júgozahódnik*↑, *ob mórju júgo*↓.

$S_{negl} = S \neq Se$ ∧ $_{brezv}$ S ∧ Se

4.3.2.1.1.1 Neglagolski enodelni stavki – pastavčne povedi, medmetne in členkovne (S! in $S_{\vdash}$)

V vlogi pastavčnih povedi nastopajo medmetne in členkovne povedi.

Medmetna neglagolska pastavčna poved (S!) se v analiziranem gradivu pojavlja 34-krat.

Gre za medmete (TOPORIŠIČ 2000: 450–462), in sicer za:
- razpoloženjske medmete: Ng 1/40 *Mh*, *ee*| *ee*||,
- pozdrave: Ng 1/9 *Dôbro jútro*↓||,
- zvalnice, kot so izrazi spoštovanja: Ng 1/27 *Gospót G 1*↓|,
- zvalnico *no*, ki izraža spodbudo, poziv: G 1/134 *No*↑, *in enáko vprašánje zastávljamo tudi dánes*↑|, *tókrat naj bi*| *šlo zarés*↓||, *prosim in hvala*: Ng 1/33 *Hvála*↓|| *ter* …,
- glagolski velelniški okrnjenec: Ng 1/167 *Glêjte* …

Večino jih uporablja novinar, 22-krat, sledijo G 3 po 5-krat, G 1 po 3-krat, G 2 po 2-krat in G 4 le 1-krat. Tudi pri branju se pojavi le 1-krat. Pojavljajo se tudi v enostavnem soredju, 12-krat, največ pri novinarju, 8-krat:

Ng 1/11 *Gospót G 1*↑|, *u̯ tém tédnu ste že iméli u̯ Máribóru en pogôvor z diréktorjem policíje*↓||.
$S_{!}$.. S

in v (tudi zapleteno) zloženih povedih 10-krat, prav tako največ pri novinarju, 4-krat.

Ng 1/37 *Med drúgim*↑|, *kot sem napovédala préd devêto úro*↑|, *se spúšča tá pravílnik túdi v tákšne podróbnosti*↑|*: predpisúje*↑|, *kakó se mórajo policísti med sábo pozdráu̯ljati*↓|, *ee*| *kákšne frizúre mórajo iméti*↑|, *kakó mórajo bíti nalíčene policístke*↑ *in*|, *ee*| *gospót G 1*↑|, *če vam zdájle rêčem: »Zdrávo*|, *koléga«*↑|, *je tó po pravílniku ali naróbe*↑||?

s/ .. <S> .. \s = S/ Λ .. S! .. / \ S v S
S_{predm} Λ S_{predm} Λ S_{predm} S_{pog} /
"S! .. S!"

Členkovna neglagolska pastavčna poved (**$S_{\vdash}$**) se pojavlja le 4-krat, od tega 3-krat pri novinarju in le 1-krat pri sogovorcu G 1:

G 1/42 *Ne*↓||. Ng 1/43 *Ja*↓||.
$S_{\vdash}$ $S_{\vdash}$

V enostavnih soredjih je zelo pogosta, zlasti v povezavi z medmetnimi pastavki. Pojavlja se kar 14-krat, največkrat pri novinarju (9-krat):

Ng 1/254 *Ja*↑|, *zdájle k téj témi še kaj dodáti*↑||.

$S_{\vdash}$ .. S

Največkrat pa je sestavni del (zapleteno) zloženih povedi, in sicer 23-krat. Prav tako jih najpogosteje uporablja novinar, in sicer 11-krat, kar 7-krat pa tudi sogovorec G 1:

G 1/13 *Ja*|, *léjte*↓|, *v policíjskem sindikátu*↓|, *sevéda*↓|, *Slovénije*↓ *že dálj čása opozárjamo na izdána pravíla policíje*↑|, *ki po nášem mnênju naj ne bi bilá*| *skládna z zákonom o policíji*↑||.

$S_{\vdash}$ .. S!.. s/.. $S_{\vdash}$.. \s/

S_{pril}

Glede na besediloslovni vidik lahko uvrstimo predstavljene kategorije (besedne vrste) med t. i. začetnike, saj opravljajo govornostikovno vlogo (BEŠTER 1999: 69). Tovrstna obravnava bi presegla obseg zastavljene raziskave, zato besediloslovni vidik tukaj ni podrobneje obdelan. Jezikoslovci jih imenujejo tudi začetniki (iniciatorji) (KOROŠEC 1998: 230), avtor jih predstavi kot signale za usmerjanje pozornosti na začetek sporazumevanja, ne pa dejanski začetek besedila. Govorec namreč želi čim prej govoriti o temi, zato iz spomina vzame miselni vzorec, ki mu omogoča kar se da hiter prehod na posredovanje teme.

4.3.2.1.2 *Polstavčne tvorbe* ($\$_{del}$ *in* $\$_{nedol}$)

Od polstavčnih tvorb (deležijski, deležniški, namenilniški, pridevniški in samostalniški polstavki) (TOPORIŠIČ 2000: 632) so v besedilu 3 deležniški polstavki, in sicer vrinjeni v zapleteno zloženo poved. Le eden je nastal pri nepripravljenem govoru, dva pa pri branju vnaprej pripravljenega besedila:

Ng 1/201 *Jás še énkrat zastáu̯ljam tísto osnôu̯no uprašánje*↑|, *e e namé-njeno vam*↑|, *gospót G 3:*↑…

S <$\$_{del}$> .. S!

Nb 3/350 *S tém se bódo stróški*↑|, *povézani z nakúpom eléktrične ener-gíje*↑|, *pou̯zpéli na štíri céla dvé milijárdi dólarjev*↓||.

s/ <$\$_{del}$> \s

Nb 6/396 *U poglobljéni↓|, več lét trajajóči raziskávi↑, u katêri je sodeloválo tísoč prostovóljk razlíčnih národnosti↑|, živéčih u Fránciji↑|, je paríški raziskoválec ugotóviu̯↑|, da imájo číščenje↑, posprávljanje↑, kúhanje↑, pránje↑, líkanje↑ in podóbna domáča opravíla po mnênju večíne žénske populácije↑| svojevŕstən erótični nabòj↓| in da jih zató takó priu̯láčijo↓||.*

s/ \s /
S_{pril} < $\$_{del}$> S_{pr} ∧ S

Nedoločniška polstavka sta 2, in sicer ju je pri prostem govoru izrekel eden izmed sogovorcev.

G 1/22 *Dánes govoríti↓|, je nekdó prekoráčo pooblastíla↓|, tórej očítati generálnemu diréktorju↑, da je prekoráčo pooblastíla↑|, je sevéda nèu̯méstno↑, ker še ni dobén orgán↑, pristójn za tó|, o tóvŕstnih zadévah odlóčo|, dókler je zadéva| oséba| mu ní dokázana kríu̯da↑, je səvə̀da nedóu̯žn↓||.*

\S/ ∧ brezv \ S
$\$_{nedol}$/ = S/$_{predm}$ s_{vzr}/ \$_{vzr}$ $S_{čas}$
S_{predm} $\$_{prid}$

G 1/25 *Govoríti túdi v článku↑, včérajšnjem Dnévniku↓|, ljubljánskem Dnévniku↓|, túdi s straní minístra↓|, da je véndarle túdi po océni minístra generálni diréktor prekoráčo pooblastíla↑, bi samó žógico vŕno nazáj minístro za nótranje zadéve↑| pa bi réko↑, ali ni miníster prekoráčo pooblastíla is próračunskih srédstev↓|, ker je dáu̯ dolóčena finánčna srédstva iz néke postáu̯ke↑|, ne vém↑, katêre postáu̯ke↓, ki je v próračunu minístrstva za nótranje zadéve ní↓|, in túdi gré za precéjšnja finánčna srédstva↑|, minístər je kŕšo nekatêre zadéve …↓||*

$\$_{nedol}$ [=S] [=S]/ .. S ∧ S/
S_{predm} S_{predm}/
S_{vzr} .. <S/ > .. ∧ S .. S
S_{pril}

4.3.2.1.2 *Dvodelna enostavčna poved* (S)

Dvodelna enostavčna poved nastopa v analiziranem besedilu kar 98-krat. Najpogosteje jo uporablja novinar (34-krat). Sogovorec je uporabil to

strukturo le 2-krat, pogosteje pa napovedovalci, in sicer Nb 2 kar 19-krat, drugi napovedovalci pa Nb 6 (7-krat), sledijo Nb 4 (5-krat), Nb 5 (le 1-krat): Ng 1/2 *Policíjski sindikáti pa se ukvárjajo z drúgo témo*↓||. Nb 2/303 *O nastáli situáciji*↑ *u koalíciji bódo dánes rasprávljali na najvíšji rávni stránke*↓||.

4.3.2.2 Večstavčne povedi

4.3.2.2.1 *Priredje* (*enostavno,* S+S)

Enostavna priredja, ko nastopata le dva enakovredna dela povedi, so v gradivu redka, jih je le 17. Največkrat uporablja enostavne priredne povedi napovedovalec Nb 3 (5-krat), sledi mu napovedovalec Nb 2 (4-krat), nato pa po 2-krat novinar in sogovorci G 1, G 2 in G 3. Glede na vrsto priredja je najpogostejše vezalno (10-krat), sledi protivno (3-krat), po 2-krat pojasnjevalno ter po 1-krat vzročno in stopnjevalno:

G 3/222 *To je nekdó za lesé prinéso na dàn in tó splòh ne drží*↓||.

S ∧ S

4.3.2.2.2 *Podredje* (*enostavno,* S/S)

Enostavno podredje, torej z enim glavnim in enim odvisnim stavkom, nastopa 27-krat. Največkrat ga uporabljata govorec G 3 in napovedovalec Nb 4 po 4-krat, sledijo novinarja in sogovorca G 1 in G 2 ter napovedovalec Nb 2, in sicer po 3-krat, napovedovalec Nb 3 pa le 1-krat. Najpogosteje sta rabljena pogojni in prilastkov odvisnik (4-krat), in sicer pri prostem govoru, sledita predmetni odvisnik (3-krat) in odvisnik ozira (2-krat), prav tako pri prostem govoru. Po 1-krat se pojavijo načinovni, časovni in osebkov.

G 1/24 *Če pa je práu̯na slúžba bilá v zmóti*, *potém je tréba délau̯ce is práu̯ne slúžbe iz Minístrstva zamènjati*↓||.

S

S_{pog}\

4.3.2.2.3 *Soredje* (..)

V analiziranem besedilu najdemo naslednja soredja (TOPORIŠIČ 2000: 490):

– z izpostavljenim stavčnim členom:

G 1/17 *Ee*| *tó*↓|, *tá dvá ákta*↓ *izdá izključno na podlági zákona o policíji miníster na podlági énaintríesetega in dváintríesetega člén*a↓||.

[=S] .. S

– zvalniško:

Ng 1/249 *Gospà* **G 2**↑|, *hvála lépa za sodelovánje*↓||.

S! .. S!

– medmetno:

Ng 1/63 *Mh*|, *káj pa če bí zaspáli*↑|, *ne*↑.

S! .. S .. $S_{\vdash}$

– členkovno:

Ng 1/44 *Námreč*|, *pravílnik uréja námreč túdi tó*↓||.

$S_{\vdash}$ .. S

Soredja (TOPORIŠIČ 1992: 295) se pojavljajo v analiziranem besedilu znotraj zapleteno zloženih povedi, ko govorec ne tvori priredne niti podredne zveze stavkov (S .. S), med dobesednim navedkom in spremnim stavkom v premem govoru ("S" .. S), v povedih z vrinjenim stavkom (..<S>..). Vseh naštetih vzorcev je 65. Najpogosteje uporabljata soredje novinar in eden izmed sogovorcev, G 1.

G 1/94 *Túkaj móram še réčti*, *če dovólte*↓|, *verjétno še imáma še tólko čása*↑|, *ee*| *opozoríli smo generálnega diréktorja policíje na tó*, *kár sem že préd čásom túdi v váši oddáji že povédau̯*↑|, *ee*| *policísti že od léta dváinósndeset nísmo opráu̯lali práktičnega in teorétičnega usposábljanja is prve pomočí*↓||.

S /

.. <S_{pog} .. S .. > /

brezv S_{predm}/

S_{pril} =S

Nb 2/302 »*Razrešítẹu o preglasovánjem*↑| *po nepotrébnem obremenjúje odnôse u koalíciji*↓|, *ki imá pred sebój velíke nalóge*↓|, *za razrešítev pa ni mogóče ugotovíti nobénih ekonómskih*| *ali kríụdnih razlógọu*«, *je povédaụ predsédnik eseles plús eskade*↑| *Franci But*↓|.

"S/ ≠ S" .. S

S_{pril}

G 1/15] *Mi jíh lahkó sevéda na tá súm samó opozorímo pristójne orgáne*↑ *in pristójni orgáni*↑|, *kot so sodíšča in pa drúge ustanóve*↓|, *sevéda*↓|, *potém odločíjo*↓||.

S ʌ s .. <S_{pril}> .. $S_{\vdash}$ .. s

4.3.2.3 Zapleteno zložena poved

Večina povedi v analiziranem gradivu je zapleteno zloženih,[49] kakor so opredeljene v *Slovenski slovnici* (TOPORIŠIČ 1983: 34–38; 2000: 652). Avtor ugotavlja, da gre za zapleteno zloženo poved takrat, »/… / če imamo zveze stavčnih priredij, priredje z več odvisniki, soredje z več kot dvema neodvisnima stavkoma ali z dvema, od katerih ima vsaj eden odvisnik; nadalje podredja, ki imajo na ravni več odvisnikov priredje; poseben tip so še zložene povedi z vrinjenim stavkom in t. i. premi govor bodisi z zloženim stavkom ali s takim dobesednim navedkom.«[50] Pojma priredje in podredje mu predstavljata tako razmerje in zveze stavkov, saj pravi, da je »priredno razmerje med dvema ali več enakovrednimi deli povedi ali tudi med povedmi«. O tem podrobneje piše N. Hribar, ki primerja Toporišičevo in češko pojmovanje priredja in podredja. V analizi uporabljamo pojem razmerje v pomenu ustreznega priredja oziroma podredja (HRIBAR 2003: 46).

---

[49] Analize skladenjske podobe govorjenega jezika sta opravili tudi N. HRIBAR (2003) in M. KRAJNC (2004). Pričujoča analiza ne predstavlja podrobneje poimenovanj razčlenjenih struktur zapleteno zloženih povedi, ampak le nujne podatke za oblikovanje sklepa glede skladenjske podobe govorjenega jezika z vplivi pogovornega. Tudi številčni podatki pri zapleteno zloženih povedih nimajo namena podajati statistike, saj se priredni in podredni stavki prepletajo in bi to zahtevalo še dodatno obravnavo, kar pa presega namen in okvir te raziskave.

[50] Z analizo zapleteno zloženih povedi se je ukvarjala tudi C. ZAVRŠNIK (1975: 425–437).

Največ zapleteno zloženih povedi najdemo pri sogovorcu G 1 (41) in novinarju Ng 1 (24-krat), sledita sogovorec G 2 (15-krat), G 3 (13-krat), napovedovalec pri branju Nb 4 (6-krat), nato še sogovorec G 4 (4-krat), pri drugih napovedovalcih pa manjkrat. Preseneča veliko število zapleteno zloženih povedi pri novinarju Ng 1, saj bi pričakovali, da so njegove misli zaradi jasnosti izražene enostavneje. Za sogovorca G 1 in G 2 pa raba zapletenih povedi ni nepričakovana, saj sta oba tudi politično aktivna in je skladenjska analiza odraz jezika politikov sploh. Tudi analize besedil politikov potrjujejo izrazito prevladovanje zapleteno zloženih povedi (HRIBAR 2001/02: 327).

4.3.2.3.1 *Podredna razmerja*

V analiziranem besedilu nastopajo podredna razmerja v obliki odvisnih stavkov prve ali druge stopnje, vključenih v zapleteno zložene povedi. Takšna podredna razmerja se pojavijo 375-krat. Od tega sta najpogosteje uporabljena predmetni (127-krat) in prilastkov odvisnik (120-krat). Sledijo osebkov (31-krat), pogojni (28-krat), odvisnik ozira (14-krat), časovni in krajevni (10-krat), vsi drugi manjkrat:

– predmetni odvisnik:

G 1/54 *Nekáko bi láhko réko*↓, *da gré za nekatêre smêšne referénce*↑, *ki so navêdene v dvéstodváinpédesetem členu*↓|| /… /

S/
  S_{pred}/
    S_{pril}

– prilastkov:

Ng 1/131 *In četŕtki so v zádnjem času postáli zanimívi*↑ *zarádi séj vláde in ugíbanj*↑, *kdáj se bo zgodílo tísto*↑|, *kar so mnógi napovedováli*↓||.

∧ S/
  S_{pril}/
    S_{pril}

– osebkov:

Ng 1/211 *Tórej*, *se*| *lahkó zgodí*↑|, *da bi se*↑| *stránka odlóčla*↑| *in*| *istopíla iz*↑…

$S_{\mapsto}$ .. S/$_{S_{os} \wedge S_{os}}$ …

– pogojni:

Ng 1/243 *Že razmíšljate o tém, če se bo to zgodílo↑|, še védno poudárjam↑|, govorímo u pogójnikih↑|, kaj bóste délali potém?↑||.*

S/

S_{pog} .. S ../ \S_{predm}

S_{predm}

– odvisnik ozira:

G 3/186 *Kolíkor je mêni znáno↑ in kolíkor sem jas biu seznánjen v préjšjem mandátu↑|, je XX znótraj koalícije eldeesa velíkokrat poskúšau ta problém znótraj Póšte in| nekatêre| drúge probléme réšit↑ v koalíciji↑, vêndar Liberálna demokracíja tákrat ni pustíla zaménjati| ee magístra| XX zarád nekatêrih očitkof in zarád nekatêrega poslovánja znótraj Póšte↓||.*

\S≠S

S_{ozir} Λ S_{ozir}

– časovni:

G 1/108 *Kakó zdàj naj udeléženec v céstnem prométu vé|, ál je tó policíst↑ ál je morebíti zapórnik↓| ál je to morebíti| káj jaz vém↓| cestár ál káj podóbnega↓|, ko ga ustáula na césti↓||.*

S/

S_{predm} v S $_{predm}$ v s_{predm} .. <S> .. s_{predm}/

$S_{čas}$

– krajevni:

G 1/23 *Túkaj móram rečt↑, da smo se v ponedéljek dejánsko sestáli| ee| z generálnim diréktorjem policíje v Máribóru↑|, celôtni svét policíjskega sindikáta Podráuja↑|, kjér smo sevàda túdi slíšali iz nèposrédnih pogóvorou sámega generálnega↓, zakáj v tóvŕstni zadévi gré↑|, zakáj v tóvŕstnem spóru gré|, za kár túdi sám trdím↑, da ne gré za nikákršn spòr↑, gré za sevéda nekatêre stvarí↑, ki jíh je potrébno sistémsko in zákonsko túdi uredíti↑| in túdi trdíti↑|, da nekatêre stvarí níso v skládu↑|, je nèsmíselno↓|, kájti práuna slúžba Ministrstva za nótranje zadéve je na dvéh usklajeválnih sestánkih↑|, in sícer šestnájstega in sédemindvajsetega novémbra lánsko léto↑|, izdála pózitivno soglásje*

za izdájo ákta↓|, *tórej práu̯ pravíl policíje↓|*, *in túkaj potém sevȁda ne vídim↓||/…/*

(S/) ∧ (s / \s >= s [=S] >= s [=S] ≠ S)

S_{predm} [=S] S_{predm}

S_{kr}/

S_{predm} = S = S/

S_{predm} ≠ S/

S_{pril}

4.3.2.3.2 *Priredna razmerja*

Priredna razmerja so zastopana manjkrat, in sicer 136-krat. Najpogostejše razmerje je izraženo z vezalnim priredjem (65-krat), pojasnjevalno je zastopano 16-krat, po 14-krat protivno in ločno, druga manjkrat. Omeniti je potrebno še priredna razmerja, izražena z brezvezji, ki jih je 50, od tega kar 44 vezalnih, pojasnjevalne zasledimo le 3-krat, protivne 2-krat in vzročno le 1-krat.

– Vezalno priredje:

G 1/20 *Túkaj pa je sevéda nastáu̯ spòr práu̯ zarád téga*, *kàr| ee| ênа|*, *nasprótna strán trdí↓|*, *da so pravíla izdána na podlági právnega mnênja právne slúžbe Ministrstva za nótranje zadéve↑| in da níso spórna in da ni v nékih neskládjih↑|*, *sindikát trdí↓|*, *da gré za neskládje↑||*, *predvsém na tísto↑*, *kar sem opozorí̯u̯*, *na énantrídeseti in dváintrídeseti člén↓||*.

S/

S_{vzr} / ≠S/

S_{predm} ∧ S_{predm} ∧ S_{predm} S_{predm} [=S]/

S_{pril} [=S]

– pojasnjevalno:

G 1/67 *Tó bi láhko pojmováli takó àli drugáče↑*, *láhko bi rékli↑*, *da si bóm pa pústo brádo↑*, *ne↓|*, *ali pa mám namén↑||* …

S=S/

S_{predm} .. $S_{⊢}$ .. v S…

– stopnjevalno:

Ng 1/45 *Ne samó↑|*, *kákšna móra bít dou̯žína lás↑|*, *àmpak da↓|*, *ee ee|*

da mórajo lasjé bíti obárvani| ee| če só žé↑|, lahkó samó u̯ naráu̯nih bárvah lás↓|, ne↓|.

<S/ <S/

S_{os} s_{predm} <S_{pog}>s_{predm} .. $S_{\vdash\dashv}$

– protivno:

Ng 1/65 *Takó lasjé| ee| kot túdi dláke bráde↑ ne smẹ́jo bíti krájše↑ od pét milimétrov↓|, le da bráda ne smé bíti dáljša od dvájset mílimétrov↓||.*

S≠S

– ločno:

G 1/108 *Kakó zdàj naj udeléženec v céstnem promẹ́tu vé|, ál je tó policíst↑ ál je morebíti zapórnik↓| ál je to morebíti| káj jaz vém↓| cestár ál káj podóbnega↓|, ko ga ustáu̯la na césti↓||.*

S/

S_{predm} v S $_{predm}$ v s_{predm} <S> s_{predm}/

$S_{čas}$

– posledično:

Ng 1/200 J*a*, *o tém sta za ee pretệkli téden| govoríla oba aktêrja↑| tako gospà G 2↑| in gospót XX↑|, zató jás zdájle te zgódbe né bi obravnávala↓||.*

$S_{\vdash\dashv}$.. S [=S] => S

– brezvezje:

Nb 2/319 *Ljubljána pretẹ́žno jásno↑|, ósem↓|, Múrska Sóbota jásno↑|, štíri↓|, Nôvo mésto pretẹ́žno jásno↑|, šést stopínj↑|, Lísca ráhlo oblačno↑|, sédəm↑|, letališče Portoróš jásno↑|, devét↑| in Krédarica pretẹ́žno jásno↑|, mínus ệna stopínja Célzija↓||.*

Se .. [=S] ∧ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ∧ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ∧ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ∧ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ∧ Se .. [=S]

4.3.2.3.3 *Vrinjeni stavek* <S>

Vrinjeni stavek, kakor ga pojmuje slovensko jezikoslovje (TOPORIŠIČ 1992: 355), v analiziranem gradivu nastopa samo 17-krat. Glede na to, da gre v glavnem za govorjeni jezik brez vnaprejšnje priprave, je to malo. Pojavi se kot samostojni vrinjeni stavek ali skupaj s še drugim stavkom

kot vrinjenim. Največkrat tak skladenjski tip zasledimo pri sogovorcu G 1 (8-krat), sledi novinar Ng 1 (4-krat), pri drugih pa 1- do 3-krat.

G 1/15 *Mi jíh lahkó sevéda na tá súm samó opozorímo pristójne orgáne*↑ *in pristójni orgáni*↑|, *kot so sodíšča in pa drúge ustanóve*↓|, *sevéda*↓|, *potém odločíjo*↓||.

S ʌ s .. <S_{pril}> ..$S_{⊢}$.. s

4.3.2.3.4 *Stavek, razdeljen na dva dela* (s/ \s)

Največ zapleteno zloženih povedi je sestavljenih iz različnih priredij in podredij, pri tem pa so primeri tudi nadrenih stavkov, ki so razbiti.

Ja|, *léjte*↓|, *v policíjskem sindikátu*↓|, *sevéda*↓|, *Slovénije*↓ *že dálj časa opozárjamo na izdána pravíla policíje*↑|, *ki po nášem mnênju naj ne bi bilá*| *skládna z zákonom o policíji*↑||!

$S_{⊢}$ .. S! .. s/ .. $S_{⊢}$ .. \s/

S_{pril}

4.3.2.4 Medpovedna skladnja

V prostem govoru so pogosta tudi medpovedna priredja (TOPORIŠIČ 2000: 650), ki so sicer podobna stavčnim v eni povedi. Lahko so vseh vrst. Navezujejo so na že zaključene povedi, ki so se končale s končnim ločilom. Njihova raba je anaforična, v gradivu jih je 20. Največkrat je bilo uporabljeno vezalno, 14-krat, sledi protivno 2-krat, posledično 3-krat in 1-krat vzročno. Kar 5-krat ga je uporabil novinar, po 5-krat sogovorec G 2, 4-krat sogovorca G 1 in G 3, le 1-krat pa sogovorec G 4:

Ng 1/130 *In*[51] *če níste na tekóčem s koledárjem*↑|, *dánes je četŕtek*↓||.
G 3/270 *Takó da míslim*↑|, *da to ni níč pózitivnega za nsled za razvój Slovénije* /…/; Ng 1/45 *Ne samó*↑|, *kákšna móra bít doužína lás*↑| /…/;
G 1/74 *Zató smo práktično priprávili*↓| *v Podrávju én kúp pripómb in spremémb* /…/

[51] Tak začetni *in* ali poudarja ali pa tako uvedeno sporočilo navezuje na že prej znano. Lahko ga nadomestimo s poudarnim členkom ali s časovnim ali kakim drugim prislovnim določilom. (TOPORIŠIČ 1982: 201.)

4.3.2.5 Stavki z okrnjeno zgradbo

Stavki z okrnjeno zgradbo so v govorjenem jeziku zelo pogosti. Že začeti skladenjski vzorec začnemo izpolnjevati, vendar ga zaradi različnih vzrokov ne izpolnimo popolnoma, ampak ga pustimo ne povsem izpolnjenega, lahko pa ga tudi preobrnemo v drugega (TOPORIŠIČ: 2000: 634).

V gradivu so najpogostejši nedokončani stavki, izpostavljeni stavčni členi in izpust ali elipsa.

4.3.2.5.1 *Nedokončani stavki in prekrivanja*

Povedi, ki imajo nedokončan stavek oziroma jim manjka začetni del, nastopajo v gradivu kar 37-krat. Skladenjski vzorec je tako pretrgan (zamolk ali aposiopeza). Nedokončanost stavka označujem s tremi pikami (**…**). V gradivu so nedokončane neglagolske enostavčne povedi, enostavčne povedi, pastavčne povedi in zložene povedi (priredne, podredne in zapleteno zložene). Po pričakovanju največkrat povedi ni dokončal novinar (17-krat), čeprav bi po osnovnem pravilu dvogovora to moral. Sledita sogovorca G 3 (10-krat) in G 1 (6-krat), le po 1-krat pa sogovorca G 4 in G 2:

> G 1/56 … *že oménjenih pravíl*↓|, *kakó móre bít postrížen*↑|, *kákšna doúžína lás móre bít*↑|, *kák móre bít pobárvana*↑ *ali policístke*↑|| …; G 3/206 *Nobêne trgovíne*↑ …; Ng 1/57 *Takóle vas bóm vprášala*↓|| …; Ng 1/240 *Gospá*↑| …; G 2/239 *Ee*|, *veséla sem túdi*↑|, *da s*|*m lahkó zeló hítro*| *z svójim načínom déla*↑|, *s povest s povezoválnostjo animírala sodélaúce*↑| *in so mi pri tém pomágali*↑|, *čepràú se pa bojím*↑|, *da so*| *najpréj nekáko*| *ee najpréj tiščáli glávo v pések*↑||, *ko smo se* …; Ng 1/205 *Se bóste šlí trgovíno*↑| …; Ng 1/207 … *za kákšna drúga mésta*↑ *ali ali pa bóste*| *eeee*| *zagrozíli z odstôpom iz koalícije*↑||?

Zadnji primer je vzorec za prekinjeno poved, ki pa je nadaljevana in zaključena, ne glede na to, da je sogovorec posegel vmes. Do prekrivanja govora[52] prihaja, ko sogovorca segata drug drugemu v besedo in govorita hkrati.

[52] O prekrivanju govora piše P. ten HAVE (1999: 85–87). Za označevanje prekrivajočega se govora se je v zgodnjih analizah uporabljal znak z dvema poševnicama (//), ki pa so ga nadomestili z oglatima oklepajema (**[ ]**). Mesto prevzema besede oziroma prekrivanja imenuje mesto prehajanja odnosa (angl. *transition relevance place – TRP*).

Primeri iz gradiva to potrjujejo:

G 1/54		… *ki so navêdene v dvéstodváinpédesetem členu*↓‖ …**[**
	Ng 1/55	[*Ja*↓‖.]
G 1/56		… *kák móre bít pobárvana*↑ *ali policístke*↑‖… **]**

Ng 1/57		**[***Takóle vas bóm vprášala*↓‖…
	G 1/58	**[***Lahkó še*↑‖ …**]**
Ng 1/59		*Takóle bi vas vprášala*↓‖. **]**

G 1/79		… *kájti*| *če je policístka*↓‖ …[
	Ng 1/80	**[***So pa*↑| …
	Ng 1/81	*Mh*↓‖.
	Ng 1/82	*Izvólte*↓‖.**]**
G 1/83		… *túdi sáma ból zadovólna*↓, *ne* …↓‖**]**

Ng 1/118		… *nekatêre zadéve*↑|, *ki so pa núјno potrébne*↓‖ …**[**
	G 1/119	… **[***bístvenega poména*↓‖…
Ng 1/120		… *bístvenega poména*↓‖…]
	G 1/121	… *bístvenega pomêna*↓‖…**]**

G 2/166		*Míslim pa*↑|, *da je* …↓‖ **[**
	Ng 1/167	**[***Glêjte* …↓‖**]**
G 2/168		… *da resníčno gre za políticne razlóge*↓‖.**]**

Ng 1/170		… *razrêšen zarádi*|, *e*|, *političnih manír*↑| … **[**
	G 2/171	**[***Takó*↓‖**]**
Ng 1/172		… *odhájate práu̯zapráu̯ iz političnih razlógov*↓‖**]**

Ng 1/201		… *uprašánje*↑|, *e e naménjeno vam*↑|, *gospót G 3*↑…**[**
	G 3/202	**[***Poglêjte*↑…**]**
Ng 1/203		*Glêjte*↑|, *ali bo stránka ee to mírno prenêsla*↓‖?**]**

G 3/204		*Stránka téga práv gotôvo ne bó mírno prenêsla↑|, če* **…** [
Ng 1/205		[*Se bóste šlí trgovíno↑|…*
	G 3/206	**[***Nobêne trgovíne↑…***]**
Ng 1/207		*… ali pa bóste| eeee| zagrozíli z odstôpom iz koalícije↑||?***]**

G 3/208		*Poglêjte↑, z tém natolcevánjem novínarjeu̯↑…* **[**
	Ng 1/209	**[***Tákšni pač smò↑|, žau̯↓||.***]**
G 3/210		*Rés je↑, fčásih| bi láhko vêčkrat blí koréktni|***]**

Ng 1/211		*… da bi se↑| stránka odlóčla↑| in| istopíla iz↑…*[
	G 3/212	[*Prau̯ gotôvo↑…*]
Ng 1/213		*… koalícije↓||.*]

G 2/239		*… najpréj tiščáli glávo v pések↑||, ko smo se …* **[**
	Ng 1/240	**[***Gospá↑|…***]**
G 2/241		*…s tém problémom lótli↑|,***]**

G 3/264		*… nadzòr nad obveščeválnimi slúžbami↑|| …* **[**
	Ng 1/265	**[***Mh↑||.***]**
G 3/266		*… kjer se pač ukvárjamo z problémom***]** *…*

4.3.2.5.2 Preskok

O preskoku ali anakolutu govorimo, ko že začeti skladenjski vzorec govorec zamenja z drugim (TOPORIŠIČ 2000: 634). V analiziranem besedilu je pet takšnih primerov, v enem je bil sogovorec prekinjen, zato je tudi spremenil skladenjski vzorec.[53] (Besede, ki so zaradi spremembe vzorca nadomeščene z novimi, so poudarjene.)

G 3/228 *V préjšnjem mandáto↑\|* ***je so*** *v vládi glasováli samó tríkràt↓\| na sêji vláde↓\| in úpam↑\|, da bo Drnovšek\| tolíko apelírau̯ na svôje*

[53] N. HRIBAR (2003: 203) takšne primere ločuje na dva pojava, in sicer križanje stavkov, kjer se sestavine stavka med seboj prekrižajo, in na prepletanje skladenjskih vzorcev, kjer so v eni skladenjski strukturi prepletene sestavine dveh skladenjskih vzorcev ali več.

minístre↑|, *predfsém na minístre iz liberálne demokracíje*↑|, *da na vládi dánes ne bo prišló do glasovánja*↓||.

ZAČETO: V prejšnjem mandatu *je vlada glasovala* …
ZAMENJANO: V prejšnjem mandatu so v vladi glasovali …

G 3/229 *Če* ***se bo prišló*** *dánes na vládi do glasovánja*↑, *to poméni*↑, *da eee pàč Líberalna demokracíja hóče kázati v tém koalíciji svôjo mọč*↑ *in ne upoštévat svójih pártnerọv*↑| *in səvəda vprašánje je*↑|, *kakó dáleč*| *ee*| *še mi láhko splòh sodelújemo z*| *ee*| *tákšno stránko ozíroma v tákšni koalíciji*| *in na tákšen načín*↓||.

ZAČETO: Če se bo *danes v vladi glasovalo* …
ZAMENJANO: Če bo prišlo danes na vladi do glasovanja …

G 3/234 *Miníster* ***še prèd sêjom začétkom sêje*** *vláde še zmêrom láhko umákne prêdlog*↓||.

ZAČETO: Minister *še pred sejo* vlade …
ZAMENJANO: Minister še pred začetkom vlade …

G 4/288 *In dánes*↑| *ta okrógla míza*↑|, ***ki jo na katéro*** *vábimo v salón Hotéla Órəl*↑| *in bo ob osemnájsti úri*↑|, *bómo govoríli səvəda o témi trgovánja z ljudmí*↓|, *túkaj səvəda ne míslimo samó trgovánje z žénskami*↑|, *túkaj je še téh trgovánj vêč*↓||.

ZAČETO: In danes ta okrogla miza, *ki jo* (organiziramo) …
ZAMENJANO: In danes ta okrogla miza, na katero vabimo …

G 3/241 … ***s tém problémom lótli***↑|***, tega probléma lótli***↑| *in jaz oblúblam*↑|, *da svójemu naslédniku téga pa ne bóm pripraụla*↓||.

ZAČETO: … ko smo se *s tem problemom* (srečali) …
ZAMENJANO: … ko smo se tega problema lotli …

4.3.2.5.3 *Z izpostavljenim stavčnim členom*

O izpostavljenem stavčnem členu govorimo, kadar je ista stvar poimenovana še enkrat. V gradivu se pojavi 3-krat, in sicer pri sogovorcu G 1. Pri govorjenem jeziku je bilo pričakovati več takšnih struktur: G 1/17 *Ee*| ***tó***↓|, *tá dvá ákta*↓ *izdá izključno na podlági zákona o policíji miníster na podlági énaintríesetega in dváintríesetega člena*↓||. G 1/47 *Léjte*↓|, *ee*| ***tó***↑|,

kàr sté rékla↑|, sevéda sódi v deséto pogláuje Nóšenje úniforme, oróžja in posébne opréme in pa osébna urejénost policístov↓||. G 1/111 *Zakáj **gépéú**| generálna policíjska upráva préko policíjskih uprá**u**| vstrája↓|, da policísti mórajo iméti↓ tóoliko in tóoliko mandátno kaznovánih| tóoliko in tóoliko mórajo iméti vozníških dovolénj↓|, tóoliko↓|| …*

4.3.2.5.4 *Z izpustom ali elipso* (Se)

Gre za primere, ko v sicer dokončanem stavku glede na stavčni vzorec nekaj manjka (TOPORIŠIČ 2000: 634). V analiziranem gradivu elipsa v stavku najpogosteje nastopa pri branih besedilih, ko gre za tipični vzorec vremenske napovedi.

Skladenjska vzorca, oba z brezvezji, sta naslednja:

a) stavek z izpustom (elipso) glagola *biti* (Se) in dodanim nestavčnim pojasnilom [=S];

   Nb 2/319 *Ljubljána pretéžno jásno↑, ósem↓,* /… /

   Se .. [=S] …
   (Z glagolom *biti* bi se glasilo: → *Ljubljána: V Ljubljani **je** pretéžno jásno, **in sicer je** temperatura ósem,* /… /);

b) neglagolski stavek (S_{negl}) kot napovednik, ki mu sledi v pojasnjevalnem odnosu stavek z izpustom glagola biti (Se):

   Nb 2/320 *Še podátki iz avtomátskih meteorológških postáj↓: Máribór pét stopínj↑,* /… /
   S_{negl} = Se …
   (Z glagolom *biti* bi se glasilo: → *Še podátki iz avtomátskih meteorológških postáj **so** naslednji**, in sicer je** temperatura v Máribóru pét stopínj↑,* /… /)

Tak skladenjski vzorec je uporabljen tudi v zapisanem besedilu v časopisu (Večer, 8. 5. 2004): *Temperatura zraka včeraj ob 14. uri: Maribor 12, Ptuj 13* /… / *Triglav Kredarica 3 stopinje Celzija.* Gre za izpust glagolov (elipsa, Se), sicer bi se bralo: *Maribor, temperatura **je** 12 stopinj Celzija …*

4.3.2.6 Nejasna poved

Govorec zaradi želje po tem, da bi povedal čim več čim hitreje, oblikuje povedi, ki niso pomensko popolne, zato za prejemnika nejasne:

G 3/225 *O dobénem dogóvoru ni bló| in o usklajevánju v zvézi s tem prèd fstópom Slovénske ljúdske stránke| v koalícijo ni biló↓||.*
(→ Manjka npr. /… / ni biló *pogovorov/dogovorov.*)

4.3.2.7 Izpust glavnega stavka

Pri dveh sogovorcih najdemo tudi strukture, v katerih manjka glavni stavek. V gradivu se to pojavi samo 2-krat.

G 1/124 *Če smém samó êno stvár pripómnit↓|, ne↓||.*
\Ø/
S_{pog} $S_{\vdash}$

Z glavnim stavkom bi se poved brala: Če smem samo eno stvar pripomniti, *bi jo pripomnil*, ne.

4.3.2.8 Naslonski niz

Mesto naslonk je v *Slovenski slovnici* (TOPORIŠIČ 2000: 671) predstavljeno kot t. i. naslonski niz. V gradivu prihaja do odstopanj samo pri enem sogovorcu (G 2) in izjemoma pri napovedovalcu, verjetno, ker je bilo besedilo, sodeč po vsebini, le delno vnaprej pripravljeno. (Zamenjan vrstni red naslonk je označen z okrepljenim tiskom.)

Gradivo: G 2/154 /… / *ki **bi naj** bila dánes sprejéta↑*, /… /; G 2/157 /… / *ki **bi naj*** bli pač rázlog za môjo zamenjávo↑||; G 2/163 *Da **bi pa** res lahkó bili rezultáti bóljši* /… /; Nb 4/371 /… / *ki **se pa** plázijo po ogledálu↑|, so sevéda žénskega spóla↓||.*

4.3.2.9 Ponavljanje

Ponavljanje je element pogovornega jezika in se kaže tudi v analiziranem gradivu. Ponavljajo se glagoli, pridevniki in kazalni zaimki, samostalni-

ki, členki, prislovi, vsega 10-krat. Ponavljanje se pojavlja kot popolna pojavitev besede ali besedne zveze in kot delna pojavitev. Govorec želi s ponavljanjem doseči poudarjanje povedanega. (Besede, ki se ponavljajo, so okrepljene.)

Gradivo: Ng 1/196 ***To***↑, ***to***↑, *to me zaníma*↓||. G 1/23 *Túkaj móram rečt*↑, *da smo se v ponedéljek dejánsko sestáli*| *ee*| *z generálnim diréktorjem policíje v Máribóru*↑|, *celôtni svét policíjskega sindikáta Podráu̯ja*↑|, *kjér smo sevȁda túdi slíšali iz nèposrédnih pogóvoru̯ sámega generálnega*↓, ***zakáj v tóvŕstni zadévi gré***↑|, ***zakáj v tóvŕstnem spóru gré***|, *za kár túdi sám trdím*↑, *da ne gré za* /…/; G 1/99 ***Velíko***↑|, ***velíko*** *vprašánje je túdi*| *vézano na zákon o várstvu in zdrávju pri délu*↑|, *kájti océno tvéganja*↓| *za vsáko délovno mésto móra pripráviti minístrstvo ozíroma policíja do kônca júnija*↓||. G 1/102 *Ali bómo záj* ***najéli zúnanje inštitúcije ali káj podóbnega***↓| *ozíroma bo policíja* ***najéla zunánje inštitúte ál káj podóbnega***↑, *sevȁda mi ni znáno*↓||. G 1/103 ***Tó***, ***na tó*** *smo ga opozoríli*↓||. G 1/107 ***Opozoríli***, ***opozoríli*** *smo ga*↓|, *recímo*↓|, *gléjte*↓|, *apsúrd je*↓|, *za prométne policíste*|, *trí vŕste kombinezónov imájo v*| *ee*| *prométniki*↓||. G 1/111 *Zakáj gépéú*| *generálna policíjska upráva*| *préko policíjskih upráu̯ vstrája*↓|, *da policísti* ***mórajo iméti***↓ ***tóoliko*** *in* ***tóoliko*** *mandátno kaznovánih*| ***tóoliko*** *in* ***tóoliko mórajo iméti*** *vozníških dovolénj*↓|, ***tóoliko***↓|| /…/; G 2/238 *Ja*, ***da***, ***da***, *pač*, *vsekákor bom*↑|, *e*, *velíko razmíšljam v téh dnéh túdi o prímopredaji*↑| *in potrúdila se bom*↑|, *da svójemu*| *da bom svójemu naslédniku čim bolj pomágala pri prevzému póslou̯*↑, *predvsém pa to*↑|, *da mu bom razkríla fsè zahtêvne zadéve*↑, *fsà zahtêvna odpŕta vprašánja*↑, *da se mu né bi zgodílo podóbno kot mêni z dedevejem*↑|, *ko sem v bístvu mórala fsó zgódbo*↑|, ***fsó zapletêno zakonodájo***↑, ***fsè zapletêne procedúre*** *odkrívat sáma*↑||. G 3/192 *In za mêne osébno gre to za čísto* ***lustrácijo***↑|, ***lustrácijo*** *kot tákšno*↑|, *sámo zarádi téga ker je gospá G 2 blà nastáu̯ljena v Bajukovi vládi*↓||. G 3/197 *Mi smo že dáli*| *in sprejéli nekatêre sklépe na poslánski skupíni*↑|, *da smo se* ***seznánli***| ***seznánili s problémom Póšte***↑|, ***z problémom***↑|, *ee ki se dogája na Póšti*↑|, *in mi smo sprejéli sklépe*↑|, *da odlóčno nasprotújemo tákšni zamenjávi*↑, *neargumentíranim zamenjávam*↑||. G 3/241 … ***s tém problémom lótli***↑|, ***tega probléma lótli***↑| *in jaz oblúblam*↑|, *da svójemu naslédniku téga pa ne bóm pripra̯ula*↓||.

4.3.2.10 Popravljanje

Govorjena beseda v primerjavi z zapisano ne omogoča toliko popravljanja, vendar pa so možni le t. i sprotni ali linearni popravki (TOPORIŠIČ 2000: 706). V analiziranem besedilu jih je 12. Največkrat se je popravil sogovorec G 3, 6-krat, 2-krat sogovorec G 2 in 2-krat novinar Ng 1. Gre za popravke, kot so sklonsko ujemanje s predlogom, ujemanje v spolu, neprimerna beseda nadomeščena z boljšo. (Besede, ki jih govorci popravljajo, so okrepljene.)

Gradivo: Ng 1/66 *Tórej*↑|, *če*| *se zjútraj zbudíte*↑ *in níste obríti*↓, *tó ni bráda*↑|, ***àmpak je***|, *ee*| *verjétno*↓|, *ee*| ***bi bilé*** *dláke málo dáljše*↓|, *kot predpisúje pravílnik*↓||. Ng 1/133 *Že pretékli četŕtək*| *smo ugíbali o tém in se pogovárjali s kljúčnimi aktêrji*↑|, *ali bo vláda zaménjala G 2*↑ *kot generálno diréktorico Póšte Slovénije*↑| ***z magístrem***|, ***magístrom XX***↓||. G 1/22 *Dánes govoríti*↓|, *je nekdó prekoráčo pooblastíla*↓|, *tórej očítati generálnemu diréktorju*↑, *da je prekoráčo pooblastíla*↑|, *je sevéda nèu̯méstno*↑, *ker še ni dobén orgán*↑, *pristójn za tó*|, *o tóvŕstnih zadévah odlóčo*|, *dókler je* ***zadéva***| ***oséba***| *mu ní dokázana kríu̯da*↑, *je səvàda nedóu̯žn*↓||. G 1/109 *Ni tórej néke* ***enákosti*** *…* ***enakovrédnosti*** *pri téh zadévah*↓||. G 2/151 *Imenována sém pàč bilá s polítično podpóro*↑ *Slovénske ljúdske stránke*↑| *in e in e kot* ***tak***↑ ***tákšna***↑| *sém pàč e védno móram bit priprávlena na na tákšne in drugáčne scenárije*↓||. G 2/162 *In véste*↑, *če v podjétju délau̯ci*↑| ***za z zvíšano produktívnostjo***↑|, *z pádanjem pláče*↑|, *z zmánjševanjem stróškou̯*↑| *dosézejo*↑|, *da je rezultát bóljši*↑, *kot so ga predvídeli lastníki*↑|, *so potém upravíčeno prizadéti*↑, *če se potém v tém íšče néke kríu̯dne razlóge*↑|, *kar se tíče dáu̯ka na dodáno vrédnost*↑|, *ki se túdi velíkokrat pojávlja kot očítek*↑, *jas móram odlóčno povédati*↑|, *saj je Póšta Slovénije porau̯nála vsè dáu̯čne obvéznosti*↑, *da spoštúje práu̯ni réd v náši držávi*↓||. G 3/179 *No*|, *glêjte*↑|, *popólnoma se ne strínjam z vámi*↑|, ***kr sem kàr ste*** *préj*↑| *gospá Ng 1 povédala*↓||. G 3/198 *Preu̯sém pa je potrébno*↑|, *če smo že v koalíciji*↑|, *da se držímo koalícijske pogódbe*↓|, ***katêra dóbro***↑|, ***v katêri je dóbro*** *zapísano*↑|, *na kákšen načín*↑| *in pòd kákšnimi pogóji se katêrega nastávi*↑| *ozíroma katêrega zaménja*↓||. G 3/234 *Minístər še* ***prèd sêjom začétkom sêje*** *vláde še zmêrom láhko umákne prêdlog*↓||. G 2/238 *Ja*, *da*, *da*, *pač*, *vsekákor bom*↑|, *e*, *velíko razmíšljam v téh dnéh túdi o prímopredaji*↑| *in potrúdila se bom*↑|, ***da svójemu***| ***da bom svójemu naslédniku*** *čim bolj pomágala pri prevzému pósiou̯*↑, *predvsém pa to*↑|, *da mu bom razkríla fsè zahtêvne zadéve*↑, *fsà*

zahtêvna odpŕta vprašánja↑, *da se mu né bi zgodílo podóbno kot mêni z dedevejem*↑|, *ko sem v bístvu mórala fsó zgódbo*↑|, *fsó zapletêno zakonodájo*↑, *fsè zapletêne procedúre odkrívat sáma*↑||. G 3/239 *Ee*|, *veséla sem túdi*↑|, *da sǝm lahkó zeló hítro*| *z svójim načínom déla*↑|, ***s povest s povezoválnostjo*** *animírala sodélauce*↑| *in so mi pri tém pomágali*↑|, *čepràu se pa bojím*↑|, *da so*| *najpréj nekáko*| *ee najpréj tiščáli glávo v pések*↑||, ***ko smo se*** … G 3/241 … ***s tém problémom lótli***↑|, ***tega probléma lótli***↑| *in jaz oblúblam*↑|, *da svójemu naslédniku téga pa ne bóm pripraula*↓||. (Se navezuje na prekinjeno poved 239.) G 3/270 *Takó da míslim*↑|, *da to ni níč pózitivnega* ***za nsled za razvój*** *Slovénije in za sam integrácijski čás Slovénije ob fstópu Slovénije v Evrópsko únijo*↓||.

4.4 Besedje

Pregled zajema primere besedja, ki iz pogovornega jezika vdira v zbornega, v prosto govorjenih besedilih, v kontaktnih oddajah, ki potekajo po telefonu, in sicer med poklicnimi govorci novinarji in nepoklicnimi sogovorci. Besedje je v izbranem gradivu obravnavano glede na:

1. najbolj tipična glasovna odstopanja od norme (SP 2001) pri sicer splošnoslovenskem besedju, ki ga zaznamo zaradi drugačnega splošnega slušnega vtisa besed;
2. najbolj tipična oblikoslovna odstopanja od norme;
3. stalne besedne zveze;
4. prevzete besede, pri vseh elementih pa seveda glede na govorca, in sicer poklicnega ali nepoklicnega.

4.4.1 Najbolj tipična glasovna odstopanja od norme

Besede, ki so opazne zaradi drugačne glasovne podobe, so že izpisane po tipičnih glasoslovnih lastnostih v poglavju o glasoslovju (4.1): *tút*, *tólko*, *ál*; *odnóse*, *dóbro*, *zbódlo*; *vídli*, *blé*, *blá*, *lótli*; *záj* …

4.4.2 Najbolj tipična oblikoslovna odstopanja od norme

Besede, ki odstopajo od norme so obravnavane že po besednih vrstah v

poglavju o oblikoslovju (4.2): *ja*, *ne*, *skratka*, *torej* … (členki); *hvala*, *prosim*, *mh*, *dobro jutro*, *glejte*, *lejte* … (medmeti); *ne moremo*, *moramo*, *je potrebno* … (modalni glagoli); *lahko*, *nekako* (prislovi) …

4.4.3 Stalne besedne zveze

Pri pregledu gradiva izhajam iz definicije stalne besedne zveze, imenovane tudi frazeologem (TOPORIŠIČ 2000: 133–136; KOROŠEC 1998: 20),[54] pri čemer obravnavam samo rekla, saj rečenice ne spadajo v ta okvir. Poimenovanje drugih avtorjev je šlo v smer frazema,[55] pri čemer velja opredelitev (STRAMLJIČ BREZNIK 1999: 250, 257), da je frazeologem tradicionalno poimenovanje za stalno besedno zvezo (dalje SBZ) oziroma frazem, za katerega velja, da je večbeseden, ima nov pomen ne glede na sestavine, je ekspresiven in vključen v jezikovni sistem.

Glagolske SBZ: Ng 1/6 *vzbudíla kàr precéj húde krvi* ← razburiti; Ng 1/89 *stopíli nád minístra* ← prevzeti njegova pooblastila; Ng 1/93 *cépljenje je bló opráu̯ljeno* ← cepiti; Ng 1/155 *ni uvrstíla na dnévni réd* ← začeti obravnavati; Ng 1/178 *mírno požŕla* ← obvladati se, zadržati se; Ng 1/279 *têkla beséda* ← govoriti; G 1/21 *se strastí umírjajo* ← obvladati; G 1/25 *žógico vŕno nazáj* ← ponovno obravnavati; G 2/159 *poglobíla v vsà*

---

[54] J. TOPORIŠIČ (2000: 133–136): besedne zveze, ki se dalj časa hranijo v spominu ljudi (tako, kakor se tudi besede), imenujemo stalne besedne zveze (ali s prevzeto besedo: frazeologemi). Take stalne besedne zveze (SBZ), kadar jih v govoru rabimo, gotove jemljemo iz spomina (kakor besede), ne pa da bi jih šele delali po določenih skladenjskih vzorcih.

[55] J. PETERMANN (1988: 301–310) pojasnjuje odločitev za poimenovanje frazeološke enote s *frazem*. Izhaja iz teorije, ki je uveljavljena v Mannheimu: termin frazeologem (po Toporišiču) ni oblikovan analogno terminološki vrsti fonem, morfem, leksem, zato bi po njegovem mnenju frazeologem pomenil neke vrste teorem, dogmo frazeološke vrste.
E. KRŽIŠNIK (1994: 19–45) utemeljuje svojo odločitev za termin *frazem* in podaja pregled terminologije v frazeološki jezikoslovni literaturi.
P. GANTAR (1996/97: 237–248) utemeljuje svojo izbiro izraza *frazem* (po J. Petermannu, E. Kržišnik). *Frazem* ji predstavlja sinonim za enoto frazeološkega sistema in kot oznaka za tiste frazeološke enote, ki jim lahko s pomočjo teorije pomenskih sestavin ugotovimo spremembo pomenskosestavinske zgradbe, tj. neslovarskost vsaj ene od sestavin frazeološke enote, medtem ko za besedne zveze, ki izkazujejo zgolj skladenjsko ustaljenost, njihov pomen pa je enak vsoti pomenov posameznih sestavin, uporablja izraz *stalna besedna zveza*.

gradíva ← premisliti; G 2/162 *poraụnála vsè dáụčne obvéznosti* ← plačati; G 2/239 *tiščáli glávo v pések* ← noče videti neprijetne resnice; G 2/244 *ne bó pádo v tàk položáj* ← priti v neprijeten, kočljiv položaj; Ng 1/203, G 3/204 *mírno prenêsla* ← prestati, pretrpeti; Ng 1/205, G3/210 *se boste šlí trgovíno*, *se ne bómo šlí nobêne trgovíne* ← kupčevati; Nb 2/326 *promèt potéka tekóče* ← biti tekoč; Nb 3/330 *odgovárjale na njíhove napáde* ← vrniti napad; Nb 3/332 *se bo mudíụ na délovnem obísku* ← zadrževati se; Nb 3/334 *poglobítev predụsəm gospodárskih stíkov* ← povečati sodelovanje; Nb 4/372 *progràm ni od múh* ← biti tehten, dober; Nb 6/397 *nakopáụ jézo* ← obremeniti jih s skrbmi.

Prislovne SBZ: Ng 1/111 *tóoliko in tóoliko* ← veliko; Ng 1/114 *in takó dálje in takó dálje* ← da ne naštevam; Ng 1/172 *po polítični líniji* ← delati politično, v politiki; Ng 1/257 *po polítični plát i*← politično; Ng 1/297 *iz úst glátko* ← z lahkoto govoriti; G 1/49 *in takó dálje* ← razen tega; G 4/289 *in takó napréj* ← razen tega; G 3/192 *zarádi téga ker* ← ker.

Samostalniške SBZ: Ng 1/30 *z nekatérimi cvétkami* ← neprimernosti, nenavadnosti; Ng 1/132 *na vrhu póšte* ← najvišji organ *pošte*; Ng 1/170 *političnih manír* ← razlogi; G 2/238 *odpŕta vprašánja* ← problemi; Ng 1/280, G 4/290, G 4/288 *za okróglo mízo* ← sproščen pogovor o problemu; Ng 1/96 *pŕve pomočí* ← hitra pomoč; Ng 1/105 *vózni párk* ← vsi avti podjetja.

Vezniške SBZ: Ng 1/46 *takó da* ← če; Ng 1/75 *in če* ← če; G 1/20 *zarád téga kàr* ← ker; G 1/73 *takó da* ← zato; G 2/153 *zató ker* ← ker; Ng 1/45 *ne samó* /… / *àmpak* ← tudi (širjenje, dodajenje).

Povedkovniške SBZ: Ng 1/114 *je na čŕnem seznámo je za odstrél* ← biti nezaželen, biti za odstranitev; Ng 1/122 *iméli dovólj poslúha* ← imeti razumevanje.

Predložne SBZ: G 1/51, Ng 1/156, G 2/236 *kàr se pa tíče*, *kar se téga tíče*, *kar se mêne tíče* ← glede, zaradi.

Členkovne SBZ: Ng 1/112 *takó rekóč* ← da tako rečem; G 1/67 *takó àli drugáče* ← z drugimi besedami.

Glede na besednovrstno razdelitev SBZ, rekel, je analiza pokazala, da je največ uporabljenih glagolskih, ki so tudi sicer najštevilčnejša skupina frazemov v vsakem jeziku (STRAMLJIČ BREZNIK 1999: 251). Sledijo prislovna in samostalniška rekla, nato vezalna, povedkovniških, predložnih in členkovnih pa je manj. Največkrat jih je uporabil novinar. Pri branju je SBZ manj, saj gre za vnaprej pripravljena besedila. Pri napovedoval-

cih tako zasledimo le po kakšno SBZ. Potrjuje se, kot pravi T. Korošec, da frazeologemi izražajo avtorjevo stališče in so rabljeni »kot nekakšna začimba«. Prav tako za novinarski jezik velja ugotovitev (STRAMLJIČ BREZNIK 1999: 263), da podobno kot besedni umetniki tudi novinarji s svojimi poskusi bogatijo zmožnost in prožnost jezika, s tem pa vplivajo na njegovo živost.

Kolikor bi pregledali SBZ podrobneje, bi jih lahko razdelili na frazeme v ožjem in širšem smislu (PETERMANN 1988: 302).

V slovenskem prostoru se z raziskovanjem frazemov v medijih ukvarjajo T. Korošec, E. Kržišnik, I. Stramljič Breznik v časopisnih besedilih, tovrstno raziskovanje v govoru medijev pa je še zelo skopo. V prihodnosti bo pri raziskovanju jezika medijev treba več pozornosti nameniti raziskovanju t. i. komunikacijskih ali sporočanjskih frazemov (KRŽIŠNIK 1994: 163–166), predvsem z vidika nefrazeoloških komunikacijskih obrazcev, kot jih poimenuje I. Stramljič Breznik.[56]

4.4.4 Prevzete besede

Pri pregledu je upoštevana terminologija iz *Slovenske slovnice* (TOPORIŠIČ 2000: 131), kjer avtor pojasnjuje, da besede iz drugih jezikov imenujemo prevzete besede ter da sta starejša izraza za pojem prevzeta občna beseda *tujka* in *izposojenka*.

Prevzete besede so razvrščene glede na govorce, ki so jih najpogosteje uporabljali, zaradi lažje preglednosti pa tudi po abecednem vrstnem redu. Pri vsaki prevzeti besedi je pripisana tudi slovenska ustreznica (ali vsaj opis, odvisno od sobesedila), ki bi lahko bila uporabljena.

Gradivo: G 3/269 *se čúti v* ***parlaménto***, *zeló móčni* ***tréndi*** ← skupščina; težnja, usmeritev (SP, VST[57]); G 3/270 ***integrácijski*** *čás Slovénije*; *v Evrópsko* ***únijo*** ← vključevalen, združevalen; zveza, združenje, skupnost; G 3/192 *gre to za čísto* ***lustrácijo, lustrácijo*** *kot tákšno* ← (o)čiščenje; G 3/228 *v préjšnjem* ***mandáto*** ← pooblastilo za opravljanje določene

[56] K nefrazeološkim komunikacijskim obrazcem uvršča tisto skupino, ki jo določata konkretnost pomena in ustaljenost v obliki in okoliščinah rabe, pri seznanjanju ali nagovarjanju: *Oprostite*, *da si vas drznem vprašati. – Oprostite*, *da vas nadlegujem.* /… / Ob tem lahko le ugibamo, ali gre res za prijaznost, obzirnost ali zgolj za leporečje. (STRAMLJIČ BREZNIK 2000/01: 191–200.)

[57] Veliki slovar tujk (VST), 2002.

funkcije; ***apelíra̯u*** *na svôje minístre iz* ***liberálne demokracíje*** ← pozivati, obrniti se na; strpen, popustljiv; enakopravnost; G 3/268 *si želímo* ***korékt-nega*** *sodelovánja* ← ustrezen, primeren, spodoben, obziren; G 3/199 *In če je tó smísl* ***demokracíje*** ← enakopravnost; G 3/186, Ng 1/207 *znótraj* ***koalícije,*** *z odstôpom iz* ***koalícije*** ← zveza strank; G 3/188, Ng 1/155 *téh fséh* ***argumêntih,*** *le preučíla vsè* ***arguménte*** ← utemeljitev, dokaz; Ng 1/127 *èn* ***segmènt*** *té drúžbe* ← del, odsek; Ng 1/133 *s ključnimi* ***aktêrji*** ← povzročitelj, ustvarjalec; Ng 1/163 *právočasno* ***odreagírali*** ← odgovoriti, odzvati se; Ng 1/31, G 1/78 *kákšen* ***mejkap,*** *tákšnega* ***mejkapa*** ← naličenost obraza; G 1/102 *zúnanje* ***inštitúcije*** ← ustanova; *zunánje* ***inštitúte*** ← raziskovalna enota; G 1/107 ***apsúrd*** *je* ← nesmisel; *trí vŕste* ***kombinezónov*** ← enodelno delovno oblačilo iz hlač in bluze; G 1/114 ***normíranje*** *déla* ← predpisan, določen; G 1/125 *zadéve urejújejo* ***birokráti*** ← uradnik, *v lépih* ***fotéljih*** ← naslanjač; G 2/151 *tákšne in drugáčne* ***scenárije*** ← dramsko besedilo z opisi dogajanja in dialogi; G 2/153 *spoštovála* ***profesionálnost*** ← strokoven, kakovosten; G 2/154 *Mój* ***mandàt*** *je bíu̯* ← pooblastilo za opravljanje določene funkcije; G 2/244 *nastáu̯ljati dou̯goróčno* ***vizíjo***, ***strategíjo*** *in* ***projékte,*** *čímbolj* ***kvalitétno*** *pripráviti* ← dojemanje, predstava; postopek, način; načrt, izvedba, uresničitev; kakovost, odlika; G 4/286 *delúje* ***humanitárno*** ← dobrodelen; G 4/287 ***státus*** *žénsk* ← položaj v družbi; Nb 2/302 *odnôse u* ***koalíciji*** ← zveza strank; Nb 2/304 *u jávnem* ***séktorju*** ← področje, panoga; Nb 2/309 *au̯stríjskega* ***parlamênta*** ← skupščino; Nb 2/311 *Eu̯rópske* ***uníje*** ← zveza, združenje, skupnost; Nb 2/312 *o podróčju* ***azílske*** *polítike* ← (politično) zatočišče; zavetišče; Nb 2/315 *in* ***premijéjem*** ← ministrski; Nb 2/320 *avtomátskih* ***meteorológških*** ← vremenoslovski; Nb 3/328 *postávila* ***ultimàt*** ← zadnji, svarilni poziv; Nb 3/331 *da se* ***ultimáta*** *ne bódo držáli* ← zadnji, svarilni poziv; Nb 3/333 *Sestàu̯ se bo s* ***kolégom*** ← sodelavec; Nb 3/336 *z izraélskim* ***premijéjem*** ← ministrski predsednik; Nb 3/343 *popóu̯ni* ***embárgo*** ← trgovinska zapora; Nb 3/344 *francóskih* ***departmájih*** ← upravne enote; Nb 3/362 *au̯tomátskih* ***meteorológških*** *postáj* ← vremenoslovski; Nb 4/381 ***régijskega*** *tekmovánja* ← področen, območen; Nb 5/386 *med* ***pionírje*** *televizíje* ← pobudniki, začetniki; Nb 5/390 ***teritoriálne*** *obrámbe* ← ozemeljski; Nb 5/391 ***teritoriálna*** *obrámba* ← ozemeljski; Nb 6/395 *na žénsko* ***psího*** ← duševnost; Nb 6/396 *svojevŕstən* ***erótični*** *nabòj* ← ljubezenski; Nb 6/397 ***banálne*** *temátike* ← navaden, vsakdanji; Nb 6/397 *zaméro* ***feminístk*** ← bojevnica za žensko enakopravnost; Nb 6/399 ***erótič-no komponénto*** ← ljubezenska sestavina.

Abecedni seznam: *absurd*, *akter*, *apelirati*, *argument*, *azil*, *banalen*, *birokrat*, *demokracija*, *departma*, *embargo*, *erotičen*, *feministka*, *fotelj*, *humanitaren*, *inštitucija*, *inštitut*, *integracijski*, *koalicija*, *kolega*, *kombinezon*, *komponenta*, *korekten*, *kvaliteta*, *liberalen*, *lustracija*, *mandat*, *mejkap*, *meteorološki*, *normiran*, *odreagirati*, *parlament*, *pionir*, *premier*, *profesionalen*, *projekt*, *psiha*, *regijski*, *scenarij*, *segment*, *sektor*, *status*, *strategija*, *teritorialen*, *trend*, *ultimat*, *unija*, *vizija.*

Ob pregledu gradiva sem ugotovila, da največ prevzetih besed uporablja sogovorec G 3, ki je sicer tudi politik. V pogovoru z njim je novinar prav tako uporabljal iste prevzete besede. Nekatere bi lahko, glede na sobesedilo, nadomestili s slovenskimi ustrezniki (*trend – težnja*, *usmeritev*; *akter – povzročitelj*, *ustvarjalec*), za nekatere pa ustreznikov niti nimamo, ampak le pomenske opise (*scenarij*, *demokracija*); to je razvidno tudi iz gradiva. Tako najdemo v eni sami povedi več prevzetih besed pri dveh sogovorcih, in sicer pri G 3/228 in G 2/244, s kar po tremi oziroma štirimi prevzetimi besedami. Pri branju so napovedovalci v glavnem uporabljali prevzete besede s področja politike, saj je šlo v večini za branje novic, poročil. Največ prevzetega besedja je zaslediti pri dveh napovedovalcih, in sicer pri Nb 2 in Nb 3.

5 PRAGMATIČNI VIDIK

Jezik ni le sredstvo za prenos informacij, ampak ima veliko moč vplivanja, zato je zlasti v medijih lahko jezik močan element manipulacije. V prvem delu so osvetljeni osnovni pojmi pragmatike, v drugem pa so besedila Radia Maribor, ki so bila analizirana v predstavljeni raziskavi po tradicionalnih jezikoslovnih merilih, pregledana še glede na namen govorca, t. i. ilokucijsko dejanje, in sicer s poudarkom na delnem govornem dejanju (poddejanju) vplivanja.

Obravnave s področja pragmatičnih raziskav govorjenega in pogovornega jezika v domači in tuji literaturi so bile zaradi preglednosti predstavljene že v začetnih poglavjih, in sicer pri govorjenem jeziku kot prenosniški zvrsti in pri pogovornem jeziku kot socialni zvrsti.

A: *How do you do?*
B: *How do I do what?*
A: ???[58]

Predpostavljamo, da pri predstavitvi dveh oseb (oseba A – Anglež) in (oseba B – Neanglež) govorec B sicer zelo dobro obvlada angleško slovnico, besedje in izgovarjavo, vendar pa kljub temu pride do nesporazuma.

Primer je načrtno vzet iz tujega jezika, da lahko nazorneje prikažemo razkorak med znanjem slovnice in slovarja ter rabo. Ob takšnih in podobnih situacijah si naslovnik (oseba B) ob predmetni vsebini, ki jo sporoča sporočevalec (oseba A), največkrat zastavlja vprašanja, kot so *Zakaj je to dejal*? *Kako naj to razumem*? *Kaj je želel povedati*? (HEUSINGER 1995: 11.) To vodi do ugotovitve, da zahteva po slovnično pravilnem tvorjenju povedi in besedil še zdaleč ni zadosten pogoj za uspešno sporazumevanje.

Izhajamo torej iz pogovora (tukaj dvogovora) – komunikacije (sporazumevanja oziroma sporočanja) med dvema osebama – udeležencema. Nastalo je besedilo, ki je posledica govornega dejanja v določenih okoliščinah,

[58] N. ŠABEC, D. LIMON (2001): Sociolingvistični in pragmatični vidiki slovenščine in angleščine zajemajo primerjave slovensko-britansko-ameriškega medkulturnega sporazumevanja. Avtorja izhajata iz dejstva, da znanje slovnice in besedja ne zadošča za uspešno sporazumevanje, pomembno je, kdaj, kje, kako, komu rečemo. Opirata se na teorijo govornih dejanj J. L. Austina in J. R. Searla.

raba jezika v okoliščinah pa je predmet raziskovanja mlade jezikoslovne vede, to je pragmatike.

5.1 Komunikacija: sporazumevanje ali sporočanje

Komunikacija je posebna oblika človekovega vedenja, pri kateri vzpostavljata s posebnim namenom odnos najmanj dva komunikacijska partnerja in izmenjata sporočilo s pomočjo znakov (jezikovnih ali nejezikovnih).

V slovenščini besedo komunikacija prevajamo in uporabljamo različno. V jezikovni praksi zato najdemo precejšnjo zmedo. J. Toporišič je tudi opozoril na to pri pojmih sporazumevanje in sporočanje v priročnikih za srednje šole (TOPORIŠIČ 1993: 5–14). Opravljena je bila tudi primerjava[59] poimenovanj v sedmih virih, prav tako za srednjo šolo, in predstavljena še vedno neenotna raba le-teh (KRANJC TEKAVEC 1999: 31–35).

Če izhajamo iz definicije komunikacije v *Slovarju tujk* (VERBINC 1982: 362), najdemo pod geslom komunikacija – pod 1. naznanilo, sporočilo; pod 3. povezanost, povezava. *Veliki slovar tujk* (2002: 768) pa že prevaja besedo komunikacija – pod 3. sporočanje, sporazumevanje, torej ne loči, ali gre za eno- ali dvosmerno dejanje. Po definiciji J. Toporišiča je sporočanje tvorjenje in sprejemanje sporočil za prenos obvestil (TOPORIŠIČ 2000: 695). Iz teh primerjav je pokazano, da sporazumevanje zajema sporočanje in sprejemanje, da je torej nadpomenka obema pojmoma in da gre za dvosmerno dejanje, torej sporazumevanje, ki obsega sporočanje (ali tvorjenje besedil, ki je dejanje, govorjenje ali pisanje; imeti pa mora sporočevalca, ki je lahko govorec ali pisec) in sprejemanje besedil (to je dejanje, poslušanje ali branje; ki ima prejemnika, to je lahko poslušalec ali bralec) (BEŠTER idr. 1999: 27).

Pomembno se je zavedati, da sporazumevanje ni samodejno, ampak ima določen namen, saj želi sporočevalec vplivati na sogovorca.

Pri sporočanju so pomembni naslednji dejavniki: okoliščine, namen oziroma cilj, tema, jezik, prenosnik; in tri faze sporočanja: iznajdba ali invencija, urejanje ali dispozicija: /uvod, jedro, sklep/ in ubesediljenje ali

[59] Gre za pojme: sporočanje, sporočevalna veriga, elementi sporočevalne verige, vrste sporočanja, vrste besedil, nastajanje besedil, deli besedila, načela dobrega sloga, vloga besedila, namen besedila, ubeseditvena stališča, slogovni postopki, skladenjska zgradba besedil, stalne oblike besedil.

elokucija (BEŠTER idr. 1999: 27). Druga poimenovanja za faze so še: iznajdba ali invencija, urejanje ali dispozicija in gradnja ali kompozicija (TOPORIŠIČ 2000: 710–712).

Upoštevati pa moramo tudi načela uspešnega sporočanja: sporočamo le o tem, kar dobro poznamo; upoštevamo okoliščine sporočanja; upoštevamo prvine in pravila danega besednega jezika, upoštevamo oziroma posnemamo značilno zgradbo izbrane besedilne vrste; upoštevamo prednosti in pomanjkljivosti prenosnika. Rezultat sporočanja je besedilo (BEŠTER idr. 1999: 44).

Sporazumevanje tako zajema najmanj dve osebi, sporočevalca, ki govori ali piše, in prejemnika, ki posluša ali bere (BEŠTER idr. 1999: 27).

Pri sporočanju torej tvorimo sporočilo, ki je lahko besedno ali nebesedno. To sporočilo pa je besedilo le, če je razumljivo (ima temo in namen), koherentno (ima vsebino) in je glede na uvod, jedro in zaključek zaokroženo.

5.2 Besedilo

Pri sporočanju nastalo besedilo predstavljajo povedi, ki so med seboj smiselno povezane, celota je zaokrožena, popolna, torej celoti nič ne manjka. Torej povedi niso zgolj naključno sestavljene, ampak sledijo glede na smisel druga drugi, to pa imenujemo sledje ali sekvenca (TOPORIŠIČ 1998: 13). Besedilo je (TOPORIŠIČ 2000: 715) posebna eksistenčna oblika, besedna podoba resnične ali umišljene stvarnosti. Po pragmatičnem pojmovanju pa je besedilo temeljna enota sporazumevanja, ki jo tvori sporočevalec v določenih okoliščinah z določenim namenom o določeni vsebini (KRIŽAJ ORTAR, BEŠTER 1994: 14). Besedila so torej tista sporočila, ki so smiselna, sovisna in zaokrožena. Sovisnost besedila je odvisna od tega, kako se povedi tematsko navezujejo, in sicer je to lahko eksplicitno (z jezikovnimi sredstvi: ponavljanje iste besede, istega skladenjskega vzorca, opis, sopomenka, nadpomenka, zaimek …) ali implicitno (z razmerji, in sicer: s časovnim, vzročno-posledičnim …). Za vsako besedilo pa velja, da ima makrostrukturo in mikrostrukturo. Prvo sestavljajo okoliščine, namen, tema in zunanja členjenost, drugo pa besede kot enote slovarja in slovnična pravila (KRIŽAJ ORTAR, BEŠTER 1994: 7–22).

Besedilo torej označuje omejeno zaporedje jezikovnih znakov, ki mora biti koherentno (slovnična in tematska koherenca) in mora kot celota

nakazati spoznavno komunikacijsko funkcijo (naloge, funkcije besedila) (HUDEJ 1995: 10). Tudi glede koherentnosti besedila obstajajo različni pogledi. V besediloslovju (BEAUGRAND, DRESSLER 1992: 41–64, 65–83) velja popolna ločenost med kohezijo, ki je vloga skladnje in predstavlja povezanost površinskih jezikovnih elementov, in koherenco, ki zajema pomen in smisel, in predstavlja povezanost vsebine. Vendar vsi avtorji ne povzemajo te ostre delitve, ampak uporabljajo le koherenco (HUDEJ 1995: 15), ki jim predstavlja na eni strani slovnično koherenco (skladenjsko-pomensko povezanost v besedilu), na drugi pa tematsko koherenco (vsebinsko in logičnopomensko povezanost v besedilu, imenovano tudi *sovisnost*, ki je v slovenski strokovni literaturi tudi že znana.[60] V slovenščino je leta 1986 T. Korošec uvedel novo besedo *soveznost*, ki združuje *sovisnost* in veznost, in jo uporablja za poimenovanje pojavov na skladenjsko-pomenski ravnini besedila.

V tuji jezikovni literaturi najdemo različne pristope, saj mnogi ne uporabljajo koherence in kohezije, ampak so predmet raziskav t. i. izotopične, pronominalne verige in drugo,[61] kakor podajajo pregled tudi slovenski jezikoslovci (KOROŠEC 1998: 216;[62] HUDEJ 1995: 46, 114–115).

Besedilo ima lahko eno funkcijo ali več, prevladujoča pa je ena, ki določa vlogo besedila. Razlago pojma funkcija oziroma vloga besedila (J. L.

---

[60] Geslo *Sovisnost*: v besediloslovju je lastnost medsebojne logične, stvarne, asociativne povezanosti več povedi, odstavkov ipd., kar je eno bistvenih znamenj besedila v nasprotju s skupino povedi, katerih vsebina med seboj ni nikakor povezana. Sopom. koherenca. (TOPORIŠIČ: 296.)

[61] Osnovna pojma za razmerje na skladenjsko-pomenski ravnini besedila, koherenca (sovisnost) in kohezija (vezljivost, veznost, družljivost), se v besediloslovni literaturi uporabljata neenotno. Besedilna koherenca, koherentno besedilo Isenberg (1976: 49), Sgal (1973, 42), Lang (1976: 178); semantična koherenca Werlich (1979:16), semantična in pragmatična koherenca Schmidt (1976^2: 158). Dressler (1972) semantična koherenca (16) in semantična kohezija (20). Beaugrande-Dressler-Derganc-Miklič (1992: 12–13) ločijo kohezijo na površinski in koherenco na globinski ravni in ločevanje štejejo za neogibno, čeprav je jasno, da so v besedilih razlike med ravninama zabrisane. Kaže se pridružiti Hoffmannovi (1983: 51), ki meni, da je ločevanje koherence in kohezije neprimerno, če posebej ne delamo z distinkcijo med površinsko in globinsko ravnijo besedila (torej kot metodološko utemeljeno razlikovanje) in zato dela s »sintaktično-semantično« ravnino besedila. Zanimivo je, da se mnogi raziskovalci teh dveh izrazov dosledno izogibajo (npr. Petöfi, Harweg, Viehweger, Agricola idr.) in uporabljajo izraze: izotopične, pronominalne verige, tekstovnost, sobesedilna kontinuiteta, konekstnost ipd. (KOROŠEC 1998: 216.)

[62] Prva objava tega besedila pri T. KOROŠEC (1986: 49–59.)

Austin, J. R. Searle, D. Wunderlich …) prinaša teorija govornega dejanja. Ločiti je potrebno sporočevalski učinek od dejanskega, tj. perlokucijskega. Temeljne vloge so: izrazna (besedilo vsebuje podatke o okoliščinah sporočanja, predvsem o sporočevalcu); vplivanjska (besedilo vsebuje podatke o sporočevalčevem namenu); predstavitvena (besedilo vsebuje podatke o zunanji predmetnosti); metajezikovna (besedilo vsebuje podatke o danem besednem jeziku); govornostikovna (besedilo vsebuje podatke o prenosniku); lepotna (besedilo gradi na zvočnosti, harmoniji, ritmu, lepoti jezika) (BEŠTER idr. 1999: 64). Tudi tukaj so poimenovanja različna, in sicer za vloge ali funkcije: prikazovalna, pozivnoa, razodevalna, govornostikovna, lepotna in ojezikovna (TOPORIŠIČ 2000: 724–725).

Nastala besedila imajo posebne oblike (TOPORIŠIČ 2000: 716), imenovane stalne oblike besedil oziroma besedilne vrste ali žanre. Avtor jih najprej deli v štiri besedilne funkcijske zvrsti, in sicer: praktičnosporazumevalno, publicistično, strokovno in umetnostno. Prve tri tvorijo neumetnostno nadzvrst glede na umetnostno.

Glede na različna merila, ki jih uporabljamo za delitev besedil na vrste (KRANJC TEKAVEC 1999: 31–35), zasledimo tudi naslednjo delitev (BEŠTER idr. 1999: 71–92): umetnostna in neumetnostna; govorjena in zapisana; enogovorna in dvogovorna; subjektivna in objektivna; zasebna in javna; uradna in neuradna; praktičnosporazumevalna, uradovalna, strokovna in publicistična; prikazovalna, zagotavljalna, vrednotenjska, čustvena, pozivna, poizvedovalna, povezovalna in izvršilna (glede na sporočilni namen); obveščevalna, opisovalna, pripovedovalna, razlagalna in utemeljevalna.

5.3 Pregled pragmatike

Geslo pragmatika v *Slovarju tujk* (VERBINC 1982: 564) še ne zajema razlage pojma znotraj jezikoslovja, ampak le razlago izvora besede: izhaja iz grške *pragmatikos* (iz pragma) in pomeni dejanje, opravek, stvar. Medtem ko v *Velikem slovarju tujk* (2002: 914) najdemo znotraj gesla pragmatika kvalifikator LINGV. in razlago »veda, ki preučuje jezikovna znamenja v razmerju do njihovih uporabnikov, družbena razmerja in vprašanja učinkovitosti jezikovnega sporočila«. Za sporazumevanje velja, da je namenska dejavnost, pri čemer ima sporočevalec namen vplivati z jezikovnimi sredstvi na sogovorca. Torej gre za uresničevanje jezikovnega sistema v

rabi. Jezikovna disciplina, ki raziskuje razmerja med uporabljenimi jezikovnimi znamenji in okoliščinami, v katerih so ta znamenja uporabljena, imenujemo pragmatika.[63]

Pragmatika je mlada veda, ki opredeljuje jezik kot socialno občutljiv sestav izbirnih izraznih možnosti (KUNST GNAMUŠ 1991: 15). Besedilo nastaja v konkretnih okoliščinah, saj iz uvodnega primera (Anglež – Neanglež) vidimo, da na oblikovanje besedila ne vplivajo samo slovnična pravila, ampak tudi fizično, družbeno in psihično okolje, udeleženci, njihov položaj in moč, namere, želje, pričakovanja in medsebojna razmerja. Pragmatične raziskave obravnavajo tisto mesto, ki ga teorija oblik (slovnica) in teorija pomena (pomenoslovje) ne pojasnjujeta. Kot piše Gnamuševa, zanimajo pragmatiko interpretativne vrednosti, ki jih različni interpretatorji nalagajo na isto izhodiščno referenco ali besedilo. Pri tem poudarja, da še vedno velja za predmet pragmatike to, kar je C. Morris (KUNST GNAMUŠ 1988/89: 183–187), sicer v okviru semiotike, dorekel že leta 1938: predmet pragmatičnega raziskovanja je razmerje med znamenjem in njegovim interpretatorjem. Pragmatika ugotavlja, da sporočevalec ni več izolirani idealni govorec, ampak je popolnoma konkreten govorec oziroma pisec. Ta se sporazumeva s poslušalcem oziroma bralcem, ker ima namen nanj vplivati (BEŠTER 1994: 44). Idealnega govorca je namreč zagovarjalo strukturalno jezikoslovje. Zasledimo tudi poslovenjeni pojem, to je *raboslovje* (TOPORIŠIČ 2000: 731). Avtor razlaga, da je pragmatika oziroma *raboslovje* sestavina vsake semiotične (znamenjeslovne) teorije, obravnava pa razmerje med znamenji in njihovimi porabniki.

Pragmatike ni mogoče obravnavati kot dodatne ravnine jezikovnega opisa, saj je njeno bistvo v tem, da uveljavlja novo perspektivo videnja jezikovnih pojavov (KUNST GNAMUŠ 1988/89: 183). J. Leech namreč pojasnjuje razmerje med slovnico (glasoslovje, skladnja, pomenoslovje) in pragmatiko. Vez poteka preko pomenoslovja (semantike). Opozarja tudi, da izjemoma lahko pragmatični vidik glasoslovja (vljudnostna raba rasto-

[63] Geslo *Pragmatika*: mlada jezikoslovna veda, proučujoča jezikovna znamenja v razmerju do njihovih uporabnikov (vključno z duševno motivacijo), družbena razmerja in vprašanja učinkovitosti jezikovnega sporočila. Med drugim rešuje zlasti vprašanja kazalstva (deiksa), enoumnosti jezikovnih znamenj, podrazumevanje (implikacije), predpostavljanje (supozicija), nenavadnosti (anomalije), členitev po aktualnosti, razgovorno (pogovarjalno) sporočanje, sobesedilo (kotekst) in sotvarje (konstitucija oziroma kontekst v širšem smislu, okoliščine), vse do poučevanja in učenja jezika, zlasti tujega. (TOPORIŠIČ 1992: 199.)

če intonacije) vzpostavi neposreden stik s pragmatiko brez posredovanja pomenoslovja. Razmejuje pa tudi splošno pragmatiko, kjer gre za jezik kot sredstvo sporazumevanja, od pragmalingvistike (to je pragmatično jezikoslovje – študij bolj jezikoslovnega dela pragmatike in se nanaša na slovnico) in sociopragmatike (bolj abstraktna, specifična smer, raziskuje vljudnost, socialne situacije, socialne razrede … in se nanaša na sociologijo). (LEECH 1996: 10–13.)

Slovnica in pragmatika sta sicer med seboj povezana, vendar samostojna sistema. Pragmatika raziskuje jezikovne pojave, tako kot slovnica, vendar nanje gleda in jih opisuje na drugačen način. V njen okvir spadajo raziskave razmerij med jezikovnimi izrazi in okoliščinami, torej gre za t. i. rabo jezika. Izhaja iz teoretičnih predpostavk, da je jezik sredstvo sporazumevanja, to pa je izmenjava sporočil med ljudmi in vsebuje na eni strani tvorjenje (enkodiranje), to je dejavnost sporočevalca, in razumevanje (dekodiranje), to je dejavnost naslovnika. Teorija zajema osnovno sestavino, in sicer delovanje sogovorcev, imenuje ga govorno dejanje, ki pa je namensko, ne zgolj slučajno, poteka pa v določenem okolju, zato je družbeno dejanje. (KRIŽAJ ORTAR, BEŠTER 1994: 7, 14.)

5.3.1 Kontekst, kotekst: okoliščine, sobesedilo ali sotvarje

Če v *Slovarju tujk* (VERBINC 1982: 373) poiščemo geslo kontekst, vidimo, da gre za latinsko besedo, ki pomeni besedno, miselno zvezo, tudi del besedila, iz katerega je razviden pomen besed ali stavkov, iztrganih iz celote. V *Velikem slovarju tujk* (2002: 606) pa je že geslo, ki pojasnjuje izvor besede (lat. contextus – zveza iz *contexere* stkati, splesti). S kvalifikatorjem LING. razlaga, da je to sobesedilo, besedilo, v katero spada obravnavani del, in navaja primer *stvarni kontekst* ter ga poimenuje s sopomenko *sotvarje*. To je že uvedel J. Toporišič v *Enciklopediji slovenskega jezika*.[64]

Za pragmatiko predstavlja kontekst ključni pojem, vendar ga v slovenščini prevajamo in uporabljamo neenotno. Slovensko jezikoslovje (KUNST GNAMUŠ 1984: 46–47) je že zgodaj opozarjalo, da je kontekst širok pojem. To je ravnina, na kateri se srečata jezikovni sestav in govorni proces,

[64] Geslo *Sotvarje*: (sopom. kontekst) v sporočanju položaj govornega dogodka v okoliščinah, kolikor jih zaznavajo čutila obeh udeležencev. (TOPORIŠIČ 1992: 296.)

poimenovala jo je okoliščine ali kontekst. Vendar uporablja tudi sobesedilo, ki pa ni jasno razmejeno od okoliščin. To vnaša nejasnosti. Jasnejšo sliko glede konteksta podajata M. Križaj Ortar in M. Bešter, ko razlagata, kako okoliščine bistveno vplivajo na tvorjenje in sprejemanje sporočila. Delita jih na zunanje, to so kraj in čas sporazumevanja ter prenosnik, ki je slušen ali viden, in notranje, ki so družbenoekonomske (kot so družbeni položaj: zasebni, uradni, javni; družbeno razmerje: enakovredno, hierarhično), družbenokulturne (to so spol, starost, poklic, izobrazba) in osebno-psihične lastnosti (stališča, interesi, potrebe). Okoliščine so tiste, ki vplivajo na izbiro namena, vsebine in jezikovnih sredstev (KRIŽAJ ORTAR, BEŠTER 1994: 9–10). Tudi R. Zadravec Pešec razjasnjuje pojem kontekst in ugotavlja, da le-ta v slovenščini pravzaprav pomeni dvoje – okoliščine (čas, prostor, družbena ali psihična razmerja) in sobesedilo (izrek znotraj besedila). Tako tudi razmejuje stavčni pomen, to je pomen zunaj konteksta, ki ga obravnava semantika, od pomena izreka, to je pomen v kontekstu, ki ga obravnava pragmatika (ZADRAVEC PEŠEC 1994: 10, 17, 57). Poleg teh pojmov in delitev je v rabi tudi sotvarje (TOPORIŠIČ 2000: 732), z razlago, da to ni stanje stvari, ampak je dinamično, se neprestano spreminja. Sotvarij, pravi, je neskončno, najpogostejše pa sta določena časovno obdobje in mesto uresničevanja skupnih dejanj pa tudi sobesednika in njuna vednost, prepričanje, namera … S. Hudej pa natančno loči pojma kotekst in kontekst. Za kontekst šteje območje in situacijo oz. notranje in zunanje dejavnike okoliščin, za kotekst pa sobesedilo (HUDEJ 1995: 17).

R. Zadravec Pešec podrobno označuje kontekst, ko povzema šest prvin, in sicer:[65] da mora vsak udeleženec poznati svojo vlogo in svoj družbeni položaj; udeleženci morajo vedeti, kje so v prostoru in času; prepoznati morajo stopnjo formalnosti; vedeti morajo, katero sredstvo ustreza položaju (pisani in govorjeni jezik); izreke morajo prilagoditi predmetu (izbira socialne in funkcijske zvrsti); izreki morajo biti primerni področju, kateremu pripada sporazumevalni položaj (dom, služba …).

5.3.2 Vpliv filozofije na nastanek pragmatike

Sodobni jezikoslovci (LEECH 1996: 1) trdijo, da narave jezika ne moremo zares razumeti, če ne razumemo pragmatike. Do te spremembe je prihajalo

[65] Povzeto po R. ZADRAVEC PEŠEC (1994: 15–16): Z. P. Lyons (1977: 574–585).

postopoma, saj razlaga, da je še N. Chomsky menil, kot tudi strukturalisti, da je pomen preveč neurejen (angl. *too messy*), da bi bil deležen resne obravnave. Vendar pa so J. J. Katz in njegovi sodelavci v zgodnjih 60-ih začeli raziskovati, kako bi vključili pomen v teorijo jezika. Že kmalu, 1971, je prišlo do prodora pragmatike v okvir jezikoslovja, J. Leech izpostavi R. Lakoff s sodelavci. Poleg ameriških jezikoslovcev so bili pomembni tudi drugi po svetu, recimo predstavnik funkcijskega jezikoslovja M. A. K. Halliday.

Zaradi sprememb v sodobnem jezikoslovju je prišlo tudi do povečanega zanimanja za pragmatiko. Strukturalno jezikoslovje, katerega glavni predstavnik je F. de Saussure (1916), je pojmovalo jezik kot sistem znakov in pravil, s katerimi tvorimo besedilo – rezultat te smeri je opisna slovnica. Že tvorbeno-pretvorbena slovnica in njen osrednji jezikoslovec N. Chomsky (1965) je kot bistvo jezika poudarila pomen in prenašanje informacij. Da je jezik sredstvo vplivanja na naslovnika, bistvo sporočila pa je namen, ne pa pomen ali oblika, je ugotovitev J. L. Austina (1962) z odkritjem teorije govornih dejanj. Vse te postopne spremembe so vodile do pragmatičnega jezikoslovja. J. R. Searle (1969) je postavil trditev, da je jezik sredstvo sporazumevanja, tvorjenje in razumevanje sporočila pa sta odvisni od okoliščin sporazumevanja (KRIŽAJ ORTAR, BEŠTER 1994: 7–10).

Druga skupina raziskovalcev, pomembnih za nastanek pragmatike, pa niso jezikoslovci, ampak filozofi. Modeli, kot sta jih razvila opisno strukturalno jezikoslovje in tvorbeno-pretvorbena slovnica, niso dali dovolj učinkovitih sistemov za dejansko rabo jezika. Zato je prišlo do preučevanja besedil v komunikaciji. (BEAUGRAND de, DRESSLER 1992: 31, 86.)

Začetke pragmatike (ZADRAVEC PEŠEC 1994: 7–8) je treba iskati pri filozofu Piersu in njegovi semiotiki. Sodobna raba termina pragmatika pa se začne s C. Morrisom, ki je opredelil različne smeri semiotike: skladnjo (razmerja med znaki samimi), pomenoslovje (razmerje znakov do predmetov), pragmatiko (razmerje med znaki in njihovimi interpreti). Filozofi so bili tisti, ki so se ukvarjali z vprašanjem, kateri jezik naj bo temelj filozofskih razmišljanj (logičnoznanstveni jezik ali naravni). Na eni strani so bili člani t. i. *dunajskega kroga* – predstavniki strogo znanstvene metodologije, na drugi pa *oxfordskega kroga*, ki je v središče raziskovanja postavljal navadni jezik, vsakdanjo rabo. Največji teh filozofov je bil L. Wittgenstein,[66] poleg njega pa še J. L. Austin, J. R. Searle in H. P. Grice.

[66] L. Wittgenstein (1889–1951) rojen na Dunaju, za časa nacizma odide v Oxford; dunajsko obdobje – logični pozitivizem, oxfordsko pa filozofija navadnega jezika;

5.4 Ključni pojmi

5.4.1 Stavek, poved, izrek, izjava

Nov pogled na jezik je bilo potrebno izraziti tudi z novimi pojmi, ki so opredeljevali novo razumevanje temeljne jezikovne vloge v družbi. Teorija govornega dejanja in iz tega razvita pragmalingvistika sta opozorili na družbeno (vplivanjsko) vlogo jezika. Tako je jezikovno sporazumevanje postalo pomembna oblika družbenega dejanja. Ob stavku kot enoti besedila se je pojavila še poved (kot prevod za angl. *utterance*). Povedi in govornega dejanja pa ne moremo zamenjevati (KUNST GNAMUŠ 1984: 7). Za lažje razumevanje je potrebno razjasniti pojme stavek, poved, izrek, izjava, ki so se uporabljali (in se še uporabljajo), vendar ne vedno dovolj zamejeni drug od drugega. Zato povzročajo tudi nejasnosti.

V angleščini se v okviru slovnice (skladnje) uporabljata izraza *sentence*, ki ga prevajamo v slovenščino kot poved, in *clause*, ki ga prevajamo kot stavek. V okviru govornih dejanj pa nastopa v angleščini izraz *utterance*, ki v slovenščini povzroča terminološke težave, saj ga prevajamo kot poved, izrek ali izjavo.

V *Slovenski slovnici* je (TOPORIŠIČ 1976: 462) stavek opredeljen kot besede, zbrane okrog ene osebne glagolske oblike in kot najmanjša možna samostojnoa poved. V *Enciklopediji slovenskega jezika*[67] je to definicijo le še dopolnil z vezljivostjo in družljivostjo. Stavek je torej enota jezikovnega sistema, vendar ima pomen, kakršnega imajo njegove sestavine. Ko stavek uporabimo kot del besedila, zaradi okoliščin dobi vedno drugačen pomen. Tako ne govorimo več o stavku in njegovem slovarskem pomenu, pač pa o povedi. Prevajalec Austinovega dela *How to do Things with Words?* v opombi piše o stavku ali izreku, pri čemer pravi, da so stavki razred izrekov.[68]

Že v *Slovenski slovnici* je avtor (TOPORIŠIČ 1976: 419) podal definicijo povedi: poved je taka najmanjša samostojna enota sporočila, ki je lahko tudi sama sporočilo.

---

njegove so jezikovne igre – jezik primerja s šahom, kjer tudi moraš poznati trdna in enolična pravila.

[67] Geslo *Stavek*: zveza besed, zbranih okrog osebne glagolske oblike, in sicer na podlagi vezljivosti in družljivosti. (TOPORIŠIČ 1992: 309.)

[68] Op. 7: /… / formulirati konstativni izrek je formulirati trditev, formulirati performativni izrek pa na primer staviti. (AUSTIN 1990: 18.)

Tudi *Enciklopedija slovenskega jezika* (1992: 199) opredeljuje poved kot skladenjsko enoto v vlogi besedila ali samostojno enoto le-tega. V pisavi se začenja z veliko začetnico, končuje pa s končnim ločilom (piko, klicajem, vprašajem), v govoru z relativno visokim tonom na začetku, na koncu pa s kadenčno ali antikadenčno glavo. S. Hudej meni, da je poved že po definiciji enota sporočila in je že sama lahko sporočilo. Poved ji torej ne predstavlja samo najvišje enote skladnje, temveč tudi osnovno enota besedilo, zato ne uvaja izreka (HUDEJ 1995: 22).

Nekateri jezikoslovci uporabljajo termin izrek, s katerim označujejo enoto govorice. Leta 1990 je bilo delo J. L. Austina How to do Things with Words prevedeno v slovenščino in uveden je bil izrek.[69] Prevzelo ga je tudi slovensko jezikoslovje (KUNST GNAMUŠ 1991: 6), avtorica ga razlaga v razmerju do poimenovanj, kot so beseda, besedna zveza, stavek, stavčna zveza ali besedilo kot nadpomenko, pri čemer poudarja pomen okoliščin, ki izrečeno napravijo za izrek. Čeprav poved in izrek opredeljujemo kot enoto sporazumevanja, se razlikujeta. Izrek kot temelj teorije govorne dejavnosti jasno ločijo od povedi, ki je del skladnje, tako kot stavek, tudi slovenski jezikoslovci (KRIŽAJ ORTAR, BEŠTER 1994: 14; ZADRAVEC PEŠEC 1994: 55). Kot novost v *Slovenski slovnici* (TOPORIŠIČ 2000: 731) je uveden tudi izraz *izrek*, za katerega avtor pravi, da so to v glavnem povedi v danih sotvarjih.

V spremni besedi prevoda dela J. L. Austina *Kako napravimo kaj z besedami* avtor (ŽAGAR 1990: 162–163) piše, da s stavkom razumemo abstraktno konstrukcijo, ki je stvar gramatike, z izjavo pa vsakokratno udejanitev te abstraktne konstrukcije v govoru.

5.4.2 Upovedovanje[70]

Upovedovanje je proces, s katerim človek s pomočjo jezikovno-izrazne podobe podaja ugotovitve, svoja stališča in mnenja o določenih predmetih

[69] O odločitvi za slovenjenje *utterance* z *izrekom*, ne pa z *izjavo*, podaja prevajalec utemeljitev v opombi (AUSTIN 1990: 14–15).

[70] Prim. geslo *Upovedovanje*: Potek, pri katerem iz pomenske podstave stavka tvorimo poved. Pri tem pomensko podstavo s t. i. določitvami (modifikacijami, inačenji) inačimo (modificiramo) glede na kolikost, istovetnost, zanikanje, hierarhijo, udeležence sporočanja, trenutek govorjenja, skladenjski naklon, gotovost, stopnjevanje, čustvenost in perečnost, (TOPORIŠIČ 1992: 341) in *Upovedovanje* (dovršno: upo-

ali pojavih. Pri tem ločimo tri faze: poimenovanje (proces poteka le na zavestni ravni); upovedovanja (besede iz zavesti tudi povemo); da do teh dveh procesov pride, pa mora obstajati predmetnost, t. i. pomenska podstava (propozicija) (DULAR idr. 1994: 120–121).

Pri upovedovanju mora sporočevalec opraviti zahteven miselni proces, kako bo to, kar ima v mislih, tudi oblikoval v sporočilo. Vsaka poved ima namreč dve vlogi: podati mora predmetne podatke in ima tako predstavitveno vlogo, ki ji rečemo tudi propozicijska pomenska sestava, ter poda podatke o sporočevalčevem razmerju do sporočane vsebine in tudi do naslovnika – to je vplivanjska vloga, imenujemo jo tudi naklonska pomenska sestavina (KUNST GNAMUŠ 1984: 9–10).

Tako od zamisli do uresničitve ločimo tri stopnje. Najprej se mora sporočevalec odločiti za pomenski zapis (predmetna vsebina), propozicijsko sestavino (dejanska pomenska predstava) in naklonsko sestavino (izbira oblike povedi, glasovno oblikovanje …) (KUNST GNAMUŠ 1984: 37–40). Propozicija je torej pomenska podstava stavka,[71] kjer se referenca kaže v lastnih imenih, zaimkih, v samostalniških besednih zvezah sploh. Predikacija pa se kaže s povedjem, ki je glavni del pomenske podstave (HUDEJ 1998: 20–21).

Pomenska podstava povedi se različno upoveduje glede na to, ali se ta predmetnost ugotavlja (konstatira), ali se po njej vprašuje, ali se podaja s stališča poziva in končno s stališča želje. Ločimo pripovedne (oznanjevalne), vprašalne, pozivne (velelne) in želelne povedi (TOPORIŠIČ 2000: 513–525).

5.4.3 Govorno dejanje

Splošno veljavna definicija opisuje govorno dejanje kot najmanjšo, torej osnovno enoto jezikovnega sporazumevanja, ki ga opravljamo z izrekanjem. J. Toporišič pravi, da »Govorno dejanje opravimo z izrekom

vedenje) je potek, v katerem propozicija (imenovali jo bomo pomenska podstava) proste povedi dobi skladenjsko obliko. (TOPORIŠIČ 2000: 491.)

[71] Geslo *Pomenska podstava stavka*: predstava o glagolskem dogodku (povedju ali predikatu) in njegovih udeležencih (participantih) dveh vrst, namreč delovalnikih (aktantih) in okoliščinah (cirkumstantih), ki je obojih več vrst. (TOPORIŠIČ 1992: 192.)

besedovanja, to pa v sotvarju določenega zgovora« (TOPORIŠIČ 2000: 734–742).

Teorija govornih dejanj izhaja iz filozofije navadnega jezika v okviru pragmatičnega jezikoslovja z delom utemeljitelja govornih dejanj J. L. Austina *How to do Things with Words* (AUSTIN 1962). V petdesetih letih tega stoletja je J. L. Austin vpeljal teorijo performativov, saj je hotel osvetliti govorna dejanja v govorni situaciji. Znotraj govornih dejanj je (AUSTIN 1990: 128–139) obravnaval konstativne in performativne glagole (opisniki in dejavniki), s tem pa tudi ti dve vrsti stavkov (izrekov). Konstativ je razlagal kot trditev, ki jo je moč prepoznati po tem, ali je resnična ali ne (rečeno). Pri performativu pa govorec v določenih okoliščinah opravi dejanje, ki ga izreka (rečeno – storjeno). Vendar je ugotovil, da je pogosto v različnih situacijah isti stavek rabljen na oba načina, performativni in konstativni. Ni namreč nujno, da vedno, ko nekaj trdimo, že to pomeni izvršitev samo. V knjigi je skozi dvanajst predavanj razvijal teorijo govornih dejanj vse od razlikovanja konstativov od performativov (posrečeni/neposrečeni performativi, eksplicitni performativi); razdelil govorno dejanje na lokucijo, ilokucijo in perlokucijo ter razdelil glagole glede na ilokucijsko silo v pet razredov. J. L. Austin je pri razvrstitvi dal velik poudarek eksplicitnim performativom, vendar ni bil tako uspešen, saj se je tudi sam popravljal. Performativ in konstativ se v literaturi uporabljata tako za označevanje izreka in glagola. Njegovo prvotno delitev na konstativne (zatrjevanja) in performativne izreke (povzročanja) so jezikoslovci, zlasti J. R. Searle, razvijali dalje in ugotovili, da izrekanje konstativov (trditev) samo po sebi ni nujno tudi resnično. Pri performativu še posebej poudarjajo eksplicitni performativ, ki edini s svojo obliko (1. os. edn.) zagotavlja hkratnost izreke in dejanja. Tako so eksplicitni performativi samonanašalni in so oblika medsebojnega navezovanja. Gre za družbena razmerja, saj se govorec zaveže samemu sebi, naslovniku ali obema, ko obljublja, zahteva ali se dogovarja (KUNST GNAMUŠ 1993/94: 198–197).

Performativne glagole je torej odkrila teorija govornega dejanja in so imeli ključno vlogo pri razvrščanju govornih dejanj. Pripomogli so k premiku od obravnave jezika kot sredstva opisovanja k obravnavi jezika kot sredstva vplivanja. To pa je področje, ki ga je generativna slovnica skoraj popolnoma prezrla.

Povedati pa velja, da imamo utemeljitelja teorije govornih dejanj pravzaprav med slovenskimi jezikoslovci. B. Nežmah (NEŽMAH 1987: 64–67) je namreč odkril, da se je leta 1882 začel S. Škrabec ukvarjati z

verba dicendi oziroma govornimi dejanji in leta 1907 postavil zasnove teorije performativov v slovenščini. Ločil je besede, ki ob izrekanju samem nimajo nobenega učinka in jih poimenoval praesens narrativum/indicativum/communicativum, tiste, ki pa ob izrekanju imajo učinek in hkrati izvršijo izrečeno, pa je poimenoval praesens effectivum. Škrabec je pravzaprav že oblikoval vse štiri pogoje za performativnost, kakor jih navaja J. L. Austin toliko let kasneje: 1. os. edn., sed. čas, poved. nak., tvor. nač. J. L. Austin je svojo teorijo izoblikoval v prestopu iz filozofskega v lingvistično polje, S. Škrabec pa je svojo »zbrkljal« (tako ŽAGAR 1989: 128–167) v lingvističnem polju samem, in to celo po naključju, ko je pojasnjeval razliko med rabo dovršnega in nedovršnega glagola za izražanje prihodnosti. Ugotovil je namreč, da namesto pravega futura ne moremo uporabiti pravega sedanjika, zlasti, če ne vemo, ali se bo dejanje res izvršilo. Takrat je sestavljeni prihodnjik z *bom* nujen.

O. Kunst Gnamuš še povzema J. R. Rossa, ki je l. 1970 izoblikoval performativno hipotezo, ki pravi, da je v globinski sestavi povedi performativni stavek, ki je sestavljen iz performativnega glagola, os. zaimka JAZ v vlogi osebka in os. zaimka TI v vlogi predmeta. Delal je v okviru jezikovnega sestava, zato vplivanjska vloga stavka ni vidna, saj ne upošteva udeležencev govornega dejanja: (*Jaz zahtevam od tebe*, *da zapreš okno*.). To razlago so J. R. Searle (1981), J. Leech (1980) in G. Gazdar (1979) ovrgli in pomensko sestavo povedi povezali s sestavo govornega položaja (KUNST GNAMUŠ 1984: 22).

Govorna dejanja so različni avtorji poskušali razvrščati različno.[72] Izhajamo iz temeljne delitve, ki jo je napravil J. L. Austin in ločil:

a) lokucijsko dejanje (znotraj tega fonetično, fatično in retično): v tradicionalnem smislu je enakovredno pomenu;
b) ilokucijsko dejanje, kjer obvestimo, ukažemo … Ti izreki imajo določeno (konvencionalno) silo;
c) perlokucijsko dejanje, da prepričamo, da pregovorimo, s tem da nekaj rečemo, dosežemo določen učinek.

[72] Razvrščanja povzemam po U. HINRICHS (1991: 365–370): Fraser (1975) Acts of: Asserting; Evaluating; Reflecting Speakers Attitude; Stipulating; Requesting; Suggesting; Exercising Authority; Commiting; Habermas (1971) Kommunikativa; Konstantiva; Repräsentativa; Regulativa; Institutionalia; Wunderlich (1976) Direktive; Commissive; Erotetische; Repräsentative; Satisfaktive; Deklarative. Zaradi nazornosti in primerljivosti hranjamo poimenovanja v izvorni obliki.

Opozarja na razločevanje ilokucijskega (KO sem rekel) od perlokucijskega (S TEM DA sem rekel) dejanja.

Vpeljal je tudi podrobno analizo lokucijskega dejanja, in sicer: a) izrekanje določenih glasov, kjer gre za fonetično dejanje, izrečena enota je fon; b) izrekanje besed, ki pripadajo besednjaku in so prilagojene slovnici, to imenuje fatično dejanje, izrečeno enoto pa fema; c) izrekanje pomena, to je retično dejanje, izrek pa imenuje rema (AUSTIN 1990: 85–114).[73]

J. R. Searle se ni povsem strinjal z J. L. Austinom in je glede na namero, ki jo ima govorno dejanje, uvrstil glagole v 5 razredov: asertivi – ilokucije zatrjevanja/predstavitve (sporočevalec sporoči, kakšne so stvari same po sebi), direktivi – ilokucije usmerjanja (sporočevalec poskuša pripraviti naslovnika, da bi kaj napravil v prihodnosti), komisivi – ilokucije zavezovanja (dejanje v prihodnosti opravi sporočevalec), ekspresivi – ilokucije izražanja (izražajo psihološko stanje sporočevalca), deklarativi – ilokucije izjavljanja (gre za performative, saj sporočevalec z izrekanjem samim uresniči propozicijo). Tudi O. Kunst Gnamuš je pri razvrščanju govornih dejanj obdržala ta okvir.[74]

Podobno kot J. R. Searle tudi ona poudarja vlogo govornih dejanj. Izpustila je deklarative, dodala pa je estetsko-oblikovno vlogo: govorna dejanja s predstavitveno sporočilno vlogo; govorna dejanja z metajezikovno sporočilno vlogo; govorna dejanja z zavezovalno sporočilno vlogo; govorna dejanja z izrazno sporočilno vlogo; govorna dejanja z usmerjevalno sporočilno vlogo; govorna dejanja s estetsko-oblikovno sporočilno vlogo (KUNST GNAMUŠ 1984: 66).

---

[73] Prim. Uporablja – fem, rem, R. ZADRAVEC PEŠEC utemeljuje, da je zaradi enotnosti moška oblika ustreznejša (1994: 26).

[74] O. KUNST GNAMUŠ predstavlja razvrstitve različnih avtorjev: Wunderlich govornih dejanj ni razvrščal po nameri, ampak po vlogi govornega dejanja glede na odnos sporočevalec in naslovnik – loči iniciativo ali odpiralno ter reaktivno ali odzivno dejanje. Ballmer in Brennenstuhl (1981) sta želela glagole govorne dejavnosti uvrstiti v čim manj kategorij. Uspelo jima je sestaviti tri: opisniki, izrazniki, velelniki, to pa se sklada z Bühlerjevo tridelno razčlembo na predstavitveno, izrazno in vplivanjsko vlogo. Opozorila sta na nizanje govornih dejanj med sporazumevanjem in v besedilu. Sager (1981), je razčlenil funkcijske ravnine jezikovnega ravnanja, to pa je pripomoglo k večji jasnosti. Govorno dejanje opravlja dve temeljni vlogi: sporoča o dejanskosti in skuša vplivati na naslovnikovo osebnost. Ima dve temeljni skupini: govorna dejanja v ožjem smislu (rešujejo naloge in probleme) ter v širšem smislu (vsebinski del se navezuje na sporočevalčevo ali naslovnikovo osebnost in je usmerjen k doseganju stikov) (1984: 56–63). Prim. ZADRAVEC PEŠEC (1994: 34).

Glede namere, ki jo hoče govorec izraziti, tudi J. Toporišič deli glagole, sicer v okviru določitve pomenske podstave povedi, pri hotenjski določitvi podstave povedi, ko govori o glagolih želenja, volje, namere, odločitve, moranja, siljenja, nujnosti, drznjenja, naročanja, dovolitve, zapovedovanja, dopustitve, spodbujanja (TOPORIŠIČ 2000: 492–495).

Znotraj teorije govornih dejanj je prišlo do kritičnega vrednotenja dela J. L. Austina in J. R. Searla. Očitali so jima, da sta operirala le z enim izrekom, nista pa obravnavala daljših besedil in dialogov, da so določena govorna dejanja v paru, t. i. sekvencah govornih dejanj. eno je začetno (iniciativno, tj. vprašanje), drugo pa odzivno (reaktivno, tj. odgovor). Ljudje komuniciramo na podlagi ustaljenih sekvenc, govornih verig. Razložila sta na primeru očitka, ki je predstavljal iniciativno govorno dejanje, odgovor nanj pa reaktivno govorno dejanje.[75]

5.4.3.1 Sporazumevalna načela

Sporazumevanje je namenska dejavnost, zato je vpliv okoliščin na rabo jezikovnih sredstev zelo velik. Pragmatika se zato ukvarja tudi s vprašanjem, kaj je hotel nekdo z določenim izrekom v določenih okoliščinah povedati. Tako prihaja do odstopanja med izraženim in sporočenim ter sporočenim in mišljenim. Da sporazumevanje poteka brez motenj, so jezikoslovci oblikovali določena sporazumevalna načela. Sporazumevalna načela je prvi opisal H. P. Grice, vodilno načelo je sicer načelo sodelovanja, vendar morajo biti izreki skladni s štirimi podrejenimi načeli, to so kakovost, količina, primernost, način (ZADRAVEC PEŠEC 1994: 36–42). Meni, da zgolj z govornimi dejanji ne moremo pojasniti, kako naslovnik razume to, kar sporočamo. Če hoče razumeti, mora sklepati, in to Grice imenuje implikatura, teorija se imenuje teorija konverzacijske implikature (teorija pogovornega sklepanja). Do sklepanja lahko pride le, če sta sporočevalec in naslovnik kooperativna, torej sodelujeta.[76]

Habermas je oblikoval zahteve: zavezanost sporočevalca resnici; zavezanost sporočevalca k upoštevanju norm in vrednot naslovnika; zavezanost sporočevalca k dokazljivosti predmetne vsebine; zavezanost sporočevalca k razumljivosti povedi in upoštevanju skupnega koda sporočevalca in na-

[75] Več v *Opredelitev zvrsti slovenskega jezika*, *Dvogovor*.
[76] Prim. S. HUDEJ (1995: 94–95) in R. ZADRAVEC PEŠEC (1994: 36–42).

slovnika. J. Leech jih je dopolnil z načeli obzirnosti, vljudnosti in ironije. Opozarja, da so sicer ta načela in maksime univerzalne, vendar so pogojene glede na posamezne kulture (KUNST GNAMUŠ 1984: 41–43).

Teorija govornih dejanj pravi, da ob izrekanju istočasno izvedemo t. i. delna dejanja ali poddejanja. Po J. R. Searlu in J. L. Austinu ločimo lokucijsko dejanje ali dejanje izrekanja, propozicijsko dejanje ali ubeseditev vsebine, ilokucijsko dejanje ali dejanje vplivanja in perlokucijsko dejanje ali dejanje učinkovanja (BEŠTER 1990: 233–252).

V *Slovenski slovnici* (TOPORIŠIČ 2000: 734–736) v govornih, avtor jih imenuje tudi ilokucijska (nagovarjalna) dejanja, loči: izgovorjalno dejanje, ki sestoji iz glasovne, fonološke, oblikoslovne, skladenjske ravnine; pomenskopodstavno ali propozicijsko; nagovarjalno je osrednji predmet študija pragmatike: govoreči želi, da bi imel njegov izrek specifične posledice; ponekod še pregovorilno, ki je posledica nagovornega dejanja in je uspešno, če se nagovorjeni potem po njem ravna.

Ko opravimo govorno dejanje izrekanja, je to lahko posredno ali neposredno, poved je lahko pravilna ali nepravilna glede na jezikovna pravila jezikoslovja. Propozicijsko poddejanje je lahko resnično ali neresnično. Ko opravimo ilokucijsko poddejanje, je to lahko posrečeno ali neposrečeno. Ko opravimo perlokucijsko dejanje, pa je lahko to uspešno ali ne. Vsa ta poddejanja potekajo hkrati, odnos je vzajemen. Izrekanje perlokucijskega in ilokucijskega dejanja je lahko tudi neverbalno (pogled, rože …).

5.4.3.2 Neposredno in posredno govorno dejanje

Neposredna govorna dejanja so tista, kjer ni razlike med izraženim in sporočenim ter sporočenim in mišljenim. Pri tem so uporabljena t. i. konvencionalna jezikovna sredstva, s katerimi sporočevalec neposredno izrazi svoj namen: performativni glagoli v 1. os. ed. sed. pov. naklon; tipične oblike povedi glede na skladenjski naklon (pripovedne, vprašalne, velelne, želelne); stavčnofonetična sredstva (poudarek, intonacija); ločila (vejica, vprašaj, klicaj); leksikalna sredstva.

Če konvencionalnih jezikovnih sredstev ni, mora naslovnik razbrati sporočevalčev namen iz okoliščin. Konvencionalna jezikovna sredstva pa lahko kažejo na en namen, okoliščine pa na drugega. Zato tako kot pri pomenu tudi pri namenu govorimo o dobesednem in sporočenem namenu. Posredno izražanje namena je pogosto predvsem zaradi vljudnosti, saj npr.

vprašanje namesto zahteve daje naslovniku občutek proste izbire (KRIŽAJ ORTAR, BEŠTER 1994: 14–15).

Načini, kako neposredno izražanje spreminjamo v posredno, so: (KUNST GNAMUŠ 1993/94: 194–195): 1. izpustimo performativ in izrazimo le propozicijo (*Pobriši tablo*! : *Bi lahko pobrisal tablo*?); 2. osebo izrazimo v množini, saj so skupna dejanja izražena šibkeje (*Pobrisala bova tablo.*); 3. določno izražanje osebe nadomestimo z nedoločno, zato je šibkejše (*Kdo bo pobrisal tablo?*); 4. izraženost pričakovanj, izraženih s členki (*že : še*, *Ali ste že prepisali*?); 5. količinski izrazi lahko večajo ali manjšajo ilokucijsko silo izreka (*Vsaj malo se potrudi : Zmeraj narediš vse narobe.*); 6. izrekanje s strani naslovnika šibi prisilnost dejanja (*Dam ti besedo.*); 7. izražanje performativa s tvornikom je krepkejše kot izražanje s trpnikom.

Posredna govorna dejanja pa so zanimiva za obravnavo, saj nas zanima, če ima posredno govorno dejanje torej dve vplivanjski vlogi (predstavitev/zapoved oziroma vprašanje/zapoved …); kako se dobesedni pomen obrne v poročanega in kako sporočevalcu uspe govoriti eno, misliti drugo, naslovnik pa ga še razume; zakaj se sporočevalec sploh odloča za posredno izražanje.

Dejanski pomen lahko odkrijemo šele, ko poznamo okoliščine. Dobesedni pomen povedi je namreč, po J. Leechu, sestavljen iz propozicijske in naklonske sestavine. Naklonska sestavina pa je tista, ki izraža vplivanjsko vlogo ali moč.

Dilema, ki je jezikoslovce vedno zanimala, je, kako je mogoče: 1. da enako naklonsko sestavino, enak sporočilni namen, uresničimo s toliko izraznimi sredstvi (*Sedi! A bi sedel?*…); 2. da ista poved v raznih okoliščinah pomeni različno (*Tvoj mož se bo vrnil jutri!* napoved, grožnja, opozorilo …) (KUNST GNAMUŠ 1984: 27–36).

Za posredno izražanje se sporočevalec odloča zaradi različnih razlogov. Znane so naslednje t. i. pragmatične lestvice (LEECH 1996: 123–125):

lestvica stroškov oziroma koristi (manj vljudno mu predstavlja strošek, bolj vljudno pa korist – če je koristno za sporočevalca, predstavlja izgubo za naslovnika, ker mora nekaj opraviti; lestvica izbirnosti oziroma neobveznosti (sporočevalec daje naslovniku možnost izbire odgovora, tako da odgovor ne more biti nevljuden); lestvico posrednosti: ilokucijsko dejanje prehodi dolgo pot od sporočevalca do naslovnika.

Vse tri posredne vrste ilokucij so bolj vljudne, njihova sila pa je šibkejša. (manj vljudno je neposredno; bolj vljudno pa posredno).

Raziskava (NIDORFER ŠIŠKOVIČ 1997: 30), ki je obravnavala slovenščino in še šest drugih jezikov in je podrobneje obravnavala ilokucijsko dejanje zahteve, ki je zaradi medkulturnega in medetičnega sporazumevanja seveda različno, je pokazala, da Slovenci pogosteje od drugih uporabljamo namige (t. i. nekonvencionalna posrednost), manj pa konvencionalno posrednost. To je sicer najbolj vljudno, je pa tudi pragmatično prosojno. Zato ne spadamo med najbolj vljudne.

5.4.3.3 Posrečenost in uspešnost govornega dejanja

Izrek vplivanja je lahko posrečen ali neposrečen, resničen ali neresničen. Glede posrečenosti performativa poznamo šest kategorij (AUSTIN 1990: 23–53), in sicer: konvencionalni postopek mora imeti konvencionalni učinek, v določenih okoliščinah pa morajo določene osebe izreči določeno besedo; osebe in okoliščine morajo biti ustrezne; postopek mora biti izpeljan pravilno; izpeljan mora biti v celoti; udeležena oseba v postopku mora zares imeti te misli ali občutke; pozneje mora zares tako ravnati (dejanje je oznanjeno, vendar prazno, neiskreno, gre za zlorabo postopka; npr. *Čestitam!* – pa ne mislim tako).

5.4.3.4 Pomen in smisel besedila

Pragmatično jezikoslovje je najprej začelo ločevati med dobesednim in sporočenim pomenom oziroma smislom, pri čemer pojmov pomen in smisel ni razmejevalo. Šele kasneje je ločilo pomen od smisla (KUNST GNAMUŠ 1984: 27). Tega so opredelili kot motivirano nadgradnjo dobesednega pomena, kakršnega sicer opisuje semantika jezikovnega sistema. Izrečeno je torej odslikava pomena posameznih jezikovnih znakov, izrečeno pa dobi smisel šele v ustreznih okoliščinah.

Namen jezika v procesu rabe ni prenos »objektivnih« podatkov, ampak vsebino tvori šele razlika med dejanskim in jezikovno ustvarjenim, t. i. motivacijsko-intencionalnim presežkom. Smisel lahko ima spoznavno, estetsko ali interesno vrednost.[77]

[77] Prim. O. KUNST GNAMUŠ (1990: 44–53); O. KUNST GNAMUŠ (1991: 7–14) in J. L. AUSTIN (1990: 116–126).

Dobesedni pomen je usmerjen k želji in v pričakovanje naslovnika. Ker pa gre pri sporazumevanju za dvoje: obliko in pomen izreka glede na sporočevalčevo namero ter obliko in pomen izreka glede na dejanska stanja, delovanje obeh ni vedno skladno. Povedi namreč lahko izrečemo izključno zaradi učinka ne glede na resnično vrednost propozicije (*Voda je topla* – trditev za znanstvene namene : prepričevanju otroka, ki noče v vodo). Tako nastane točka sporazumevalne zatemnitve in zaslepitve, ki se lahko razreši le z dialogom in pojasnitvijo (KUNST GNAMUŠ 1991: 30).

Do sporazumevalne zaslepitve pride zaradi kršitve maksime kakovosti, ki zavezuje govorca k resnici. Tudi resnico namreč lahko pojmujemo ožje (Austin in Searle: ujemanje med besedami in dejanskimi stanji) ali širše (Recanati: ni nujno, da je v trenutku izreka tudi res, predpostavlja namreč tudi naslovnikovo zaupanje v govorca) (KUNST GNAMUŠ 1991: 21).

5.4.3.5 Griceovo sodelovalno načelo

Načelo sodelovanja določa skupni namen ali smer pogovora, ki pa mora biti določen že od začetka. H. P. Grice je to načelo razdelil je na štiri načela oziroma maksime: načelo kakovosti, količine, razmerja in načina. Naslovnik mora razbrati tudi prikrito vplivanjsko vlogo sporočila. Poznati moramo torej sporazumevalne okoliščine, informacijsko ozadje sporazumevanja, družbena razmerja … Pri postavljanju razmerja med sporočevalcem in naslovnikom se ustvari sporočilni presežek, zato sporočeno vsebuje več, kot je izraženo dobesedno.

V zvezi z maksimami sodelovalnega načela razlaga H. P. Grice tudi teorijo konverzacijske implikature ali sporazumevalnega sklepanja, ki vzpostavlja odnos med govorcema. To sklepanje je lahko: konvencionalno oziroma logično, neodvisno od okoliščin, temelji le na pomenu izrečenega in osebne izkušnje, in na konverzacijsko oziroma pogovorno, odvisno od okoliščin.[78] Drugo deli še na štiri maksime, in sicer maksimo količine (kvantitete), kolikosti (kvalitete), bistva (relevantnosti) in načina (modalitete). V slovenskem poročevalstvu najdemo pri T. Korošcu t. i. skupni

[78] Prim. R. ZADRAVEC PEŠEC (1994: 36–42) in S. HUDEJ (1995: 94–95).

sporočanjski krog,[79] ki ima, podobno kot sodelovalno načelo, namen vzpostaviti uspešno sporazumevanje.

Griceovo sodelovalno načelo v osnovi prevzema J. Leech, vendar ga dopolnjuje z načelom vljudnosti. Utemeljuje, da načelo vljudnosti pravzaprav ni samo dodatek k načelu sodelovanja, ampak nujno dopolnilo, da ga lahko reši težjih zapletov. Različne kulture in narodi namreč različno vrednotijo načelo sodelovanja, pri čemer dajejo prednost vljudnosti (LEECH 1996: 79–84).

5.4.3.6 Leechevo načelo vljudnosti

J. Leech je Griceovo sodelovalno načelo razširil z načelom vljudnosti (LEECH 1996: 131–150). Ta je podrejena splošnejšemu zakonu, po katerem smo močneje naravnani na druge kakor nase. J. Leech opazuje vljudnost s stališča naslovnika. To načelo deli na šest podnačel, pri katerih je prvo največjega vpliva. Lestvica ima pozitivni in negativni pol: vljudno do naslovnika ali nekoga tretjega, bo nevljudno do sporočevalca in obratno. Podnačela so podnačelo takta (zmanjšujemo izgubo drugih), radodarnosti (zmanjšujemo svojo korist), odobravanja (zmanjšujemo grajo drugih), skromnosti (zmanjšujemo svojo hvalo), soglasja (zmanjšujemo nestrinjanje med seboj in drugimi), naklonjenosti (zmanjšujemo nenaklonjenost med seboj in drugimi). Poudariti velja, da načela vljudnosti nihajo tudi glede na kulture. Druga načela vljudnosti J. Leech obravnava kot »negotovo področje« medosebne retorike, kot npr. metalingvistični vidik: govor ob nepravem času, molk, ironija in šala, hiperbola in litota. Pravi, da različne kulture upoštevajo eno načelo bolj kot drugo: vzhodne bolj skromnost, angleško govoreče, zlasti Britanci, takt in ironijo, sredozemske velikodušnost …[80]

J. Leech je vljudnost povezoval z neposrednim in posrednim izražanjem zahteve. Predpostavljal je, da čim bolj je izražena posredno, tem bolj vljudno učinkuje.

---

[79] Skupni sporočanjski krog: SSK se torej pojmuje kot izkustvena predstava, ki v poročevalskem poteku uistosmerjenosti vseh treh spremenljivk (sporočevalca, sporočila, sprejemalca) vzpostavlja tukajšnjost in zdajšnjost sporočanjskega stika. T. KOROŠEC (1988: 161–176).

[80] Prim. R. ZADRAVEC PEŠEC (1994: 36–42) in S. HUDEJ (1995: 43–47).

Če primerjamo slovenske in angleške načine, vidimo, da se zdijo Angležem Slovenci precej nevljudni, saj Angleži uporabljajo neprestano fraze, ki so, daljše kot so, vljudnejše. Zlasti ko izražajo nestrinjanje, je njihova slovnična oblika izražena z negativno oziroma vprašalno obliko. Tisti, ki ne deli skupnega kulturnega kroga, celo pomisli, da sporočevalec nima izoblikovanega lastnega mnenja in ne ve, kaj hoče.[81]

Zaradi prevelike stopnje vljudnosti lahko pride tudi do t. i. pragmatičnega paradoksa vljudnosti, ko se zaradi vljudnosti obeh udeležencev pogovor ne premakne z mrtve točke. Paradoks vljudnosti najdemo v vseh kulturah, ko je npr. ponudba ponovljena n-krat, preden je sprejeta. Sklep pa je, da nobeden od udeležencev v resnici ni dovolj vljuden. (LEECH 1996: 110–114.)

Če povzamemo slovenske ugotovitve (KUNST GNAMUŠ 1991: 160–171), podrobneje spoznamo raziskave S. Blum-Kulke, ki se je tudi posvečala načelu vljudnosti. Vljudnost je razumela kot povezavo, ravnotežje med pragmatično jasnostjo in izogibom prisile. To naj bi dosegli s konvencionalno posrednostjo, torej z rabo oblik, ki so sicer posredne, vendar zaradi pogoste rabe dovolj jasne. Uvedla je pojem pragmatične jasnosti: neposredno izražene zahteve so preveč nevljudne, nekonvencionalno posredne pa tudi nevljudne, ker so pragmatično premalo jasne (Ali bi lahko …?). Maksima pragmatične jasnosti zahteva, da ilokucijska namera ne sme biti zamegljena. Sestavila je tudi ocenjevalno lestvico vljudnosti, ki ima 9 stopenj, od tega 4 neposredno izražene zahteve (velelnik, želja, obvezujoča trditev, performativ), sledijo spodbuda, zakriti performativ in pripravljalno vprašanje ter milejši in močan namig. Tudi R. W. Gibbs je potrdil S. Blum-Kulko, da preveč posrednosti zmanjšuje učinek vljudnosti. Torej sta si edina, da je razumevanje posredno izraženih zahtev zapletenejše od neposredno izraženih.

5.5 Govorna dejanja z vplivanjsko vlogo v govorjenih oddajah Radia Maribor

Teoretični pregled pragmatike podaja osnovo za analizo govornih dejanj v besedilih Radia Maribor. Osrednje raziskovanje pragmatike je namenjeno

[81] Prim. N. ŠABEC, D. LIMON (2001, poglavje 1) in M. NIDORFER ŠIŠKOVIČ (1997: 33–42).

predvsem dejanjem vplivanja, saj ko sporočevalec opravi dejanje vplivanja, izrazi svoj namen (BEŠTER 1994: 44). Zaradi družbene vloge radia sem izbrala predstavitev govornih dejanj z vplivanjsko vlogo. Govorci, poklicni in nepoklicni, namreč vstopajo v sporočevalski odnos z določenim namenom in z izrekanjem povedi opravljajo vplivanjsko dejanje. Pregled povzema analizo jezikovnih sredstev za izražanje govornih dejanj vplivanja v besedilih glede na:

1. jezikovna sredstva, s katerimi govorci neposredno izražajo svoj namen sporočila;
2. jezikovna sredstva, s katerimi govorci posredno izražajo svoj namen sporočila;
3. načine izražanja vljudnosti.

5.5.1 Neposredno izražanje namena

Izmed jezikovnih sredstev za neposredno izražanje namena[82] sem za osnovo analize izbrala t. i. hotenjske izraze, glagole ali druge besedne vrste, ki jih J. Toporišič[83] razvršča v 13 kategorij. Primeri iz gradiva:

– izrazi moranja: G 1/14 *Déjstvo je*, *da mí kot sindikalísti ne* ***móremo*** *ugotáu̯lat* /…/; G 1/18 /…/ *délavec* ***ne móre*** *bit disciplínsko obrau̯návan*; G 1/23 *Túkaj* ***móram*** *rečt* /…/; Ng 1/37 /…/ *kakó se* ***mórajo*** *policísti med sábo pozdráu̯ljati* /…/ *kakó* ***mórajo*** *bíti nalíčene policístke* /…/; Ng 1/45 … *kákšna* ***móra*** *bít dou̯žína lás* /…/ *da* ***mórajo*** *lasjé bíti obárvani* /…/ ***lahkó*** *samó u̯ naráu̯nih bárvah* /…/; G 1/49 /…/ *kàr* ***bi móra***$_{u̯}$ *nardít* /…/; G 1/56 /…/ *kakó* ***móre*** *bít postrížen* /…/ *kákšna dou̯žína lás* ***móre*** *bít* /…/ *kák* ***móre*** *bít pobárvana* /…/; Ng 1/65 /…/ ***ne smójo*** *bíti krájše od pét milimétrov* /…/ *bráda* ***ne smé*** *bíti dáljša* /…/; Ng 1/75 /…/ *policístke* ***mórajo*** *še posébno pazljívo izbírati mejkap* /…/ ***mórajo*** *bíti nalíčene* /…/; G 1/94 *Túkaj* ***móram*** *še réčti* /…/; G 1/99 /…/ *za vsáko délovno místo* ***móra*** *pripráviti miní-*

[82] M. BEŠTER (1990: 244–245): /…/ med jezikovna sredstva, s katerimi tvorec neposredno izraža vrsto govornega dejanja, štejemo *velelnik*, *hotenjske izraze in eliptični povedek* /…/ *performativni glagol* (ki je najbolj neposreden) je izražen le v redkih primerih.

[83] Razdelitev hotenjskih izrazov je povzeta po J. TOPORIŠIČ (2000: 494–495).

strstvo /…/; G 1/111 /…/ *da policísti* ***mórajo*** *iméti* /…/ ***mórajo*** *iméti* /…/; G 2/151 /…/ *védno* ***móram*** *bit priprávlena* /…/; G 2/152 *Sáma* ***móram*** *rèčt* /…/; G 2/157 *Ee*, *ja*, *jaz* ***móram*** *rêči* /…/; G 2/162 /…/ *jas* ***móram*** *odlóčno povédati* /…/; G 3/210 /…/ ***mórem*** *odkríto povédet* /…/; G 2/238 /…/ *ko sem v bístvu* ***mórala*** *fsó zgódbo odkrívat sáma*; G 3/271 /…/ *se bódo* ***mórali*** *túd téga zavédat* /…/;

– izrazi spodbujanja: G 1/13 *Ja*, ***léjte,*** /…/; G 1/38 *Ne*, *ee* ***glejte*** /…/; G 1/47 ***Léjte*** /…/; G 1/77 ***Léjte*** /…/; G 1/85 ***Glejte*** /…/; G 1/107 … ***glejte*** /…/; G 1/110 ***Glejte*** /…/; G 2/147 *Ee*, ***glejte*** /…/; Ng 1/167 ***Glêjte*** /…/; G 3/179 *No*, ***glêjte*** /…/; G 3/184 ***Glêjte*** /…/; G 3/202 ***Poglêjte*** /…/; Ng 1/203 ***Glêjte*** /…/; G 3/208 ***Poglêjte*** /…/; G 3/220 ***Glêjte*** /…/; G 3/221 ***Poglêjte*** /…/;

– izrazi dopustitve: G 1/15 *Mi jíh* ***lahkó*** *sevéda na tá súm samó opozorímo* /…/; Ng 1/30 /…/ *kájti* ***lahkó*** *bódo ugotáu̯ljali* /…/; Ng 1/45 /…/ ***lahkó*** *samó u̯ naráu̯nih bárvah* /…/; G 1/54 *Nekáko bi* ***láhko*** *réko* /…/; G 1/67 *Tó bi* ***láhko*** *pojmováli takó àli drugáče*, ***láhko*** *bi rékli* /…/; G 1/98 /…/ *da bi tó* ***lahkó*** *nardíli* /…/; G 3/180 /…/ *vam ga* ***lahkó*** *tudi objásnim* /…/; Ng 1/211 *Tórej se* ***lahkó*** *zgodí* /…/; G 3/214 *Prau̯ gotôvo se to* ***lahkó*** *zgodí* /…/; G 3/229 /…/ *kakó dáleč še mi* ***láhko*** *splòh sodelújemo* /…/; Ng 1/258 *O tém bómo* ***láhk*** *govoríli zvečér in jútri zjútraj*;

– izrazi nujnosti: G 1/23 *je* ***potrébno*** *sistémsko in zákonsko túdi uredíti* /…/; G 1/24 /…/ *potém* ***je tréba*** *délau̯ce* /…/; G 1/88 *So pa morebíti drúge stvarí* /…/ *ki jih je* ***tréba*** *dodélat*. Ng 1/118 /…/ *nekatêre zadéve, ki so pa* ***núјno*** *potrébne.* G 3/180 *Ta problém je* ***potrébno*** *malo obšírneje poglédati* /…/; G 3/184 /…/ *se je* ***potrébno*** *fprašat* /…/; G 3/198 *Predu̯sém pa je* ***potrébno*** /…/; G 3/226 /…/ *se je* ***potrébno*** *držáti*;

– izrazi odločitve: G 1/15 /…/ *drúge ustanóve*, *sevéda*, *potém* ***odločíjo***. G 1/20 /…/ *kàr êna*, *nasprótna strán* ***trdí***, /…/ *sindikát* ***trdí*** /…/; G 1/21 /…/ *véndar pa kljúb tému še* ***vstrájamo*** *na preverítvi* /…/; G 1/23 /…/ *za kár túdi sám* ***trdím*** /…/ *in túdi* ***trdíti*** /…/; Ng 1/46 *Takó*, *da če sé bóste* ***odločíli*** /…/; G 1/48 *Túkaj sindikát səvəda* ***vstrája*** *na tém* /…/; G 1/87 *Tó je néposredno túdi* ***zatrdíu̯*** *sám generálni diréktor* /…/; G 3/197 *Mi smo že dáli| in* ***sprejéli*** *nekatêre sklépe* /…/ *smo* ***sprejéli*** *sklépe* /…/; Nb 2/304 /…/ *ter* ***sprejéla*** *prvi člén spremémb* /…/; Nb 3/336 /…/ *naj o dokônčnem státusu Jerúzalema* ***odlóčita*** *palestínska in ízraelska strán* /…/;

– izrazi naročanja: G 1/16 *Déjstvo je*, *da smo generálnega diréktorja policíje* ***opozoríli*** /…/; G 1/92 ***Opozoríli*** *smo túdi* /…/; G 1/94 /…/

opozoríli *smo generálnega diréktorja* /…/; G 1/103 *Tó*, *na tó smo ga* ***opozoríli*** /…/; G 1/104 ***Opozoríli*** *smo ga túdi na izdájanje odlóčb*, *ki kasnijo* /…/; G 1/105 ***Opozoríli*** *smo ga túdi* /…/; G 1/107 ***Opozoríli,*** ***opozoríli*** *smo ga* /…/; Nb 4/374 *Med drúgim bósta* ***opozoríla*** *na* /…/;

– izrazi volje: G 1/25 /…/ **bi** samó žógico vŕno /…/ pa **bi** réko /…/; Ng 1/59 Takóle **bi** vas vprášala /…/; Ng 1/170 ***Hotéla*** *sem rávno rêči* /…/; G 3/267 *E, k tému problému* ***bi*** *še pa* ***rad*** *dodáu̯* /…/;
– izrazi zapovedovanja: G 1/19 /…/ *zató smo* ***zahtévali*** *umík*; G 1/22 /…/ *dókler je zadéva oséba mu* ***ní dokázana*** *kríu̯da* /…/; G 2/164 /…/ *vláda* ***odlóča*** *o tém* /…/; Nb 3/328 /…/ *včêraj* ***postávila*** *ultimàt* /…/;
– izrazi drznjenja: G 1/22 *Dánes govoríti, je nekdó* ***prekoráčo*** *pooblastíla* /…/; G 2/168 /…/ *moj trúd povsèm odvèč↑*|, *ko se tako* ***prizadévam*** /…/;
– izrazi namere: G 1/21 *Generálni diréktor policíje je sevéda že* ***pripráu̯len*** /…/; G 1/67 /…/ *ali pa* ***mám namén*** /…/;
– izrazi želenja: Ng 1/28 *Jàz* ***predlágam*** *takóle* /…/; G 3/229 /…/ ***hóče*** *kázati v tém koalíciji svôjo moč* /…/;
– izrazi dovolitve: G 3/180 /…/ *in če mi* ***dovolíte*** /…/;
– izrazi siljenja: Ng 1/207 /…/ *bóste* ***zagrozíli*** *z odstôpom* /…/.

V analiziranih besedilih je bilo moč najti vseh 13 kategorij. Najmočneje so zastopani izrazi *moranja*, in sicer z glagoloma *morati*, *smeti* in njunima zanikanima oblikama. Najpogosteje te izraze uporabljajo sogovorci, manj novinar. Pri branju besedil teh izrazov ni. Sledijo izrazi *spodbujanja* (*Lejte*, *Glejte*), ki jih največkrat uporabljajo sogovorci, novinar le dvakrat. Naslednja skupina izrazov so izrazi *dopustitve* (*lahko*), ki jih sicer več uporabljajo sogovorci, vendar tudi novinar. Sledijo izrazi *odločitve*, izraženi z glagoli *odločiti*, *trditi*, *vztrajati*, *odločiti*, *sprejeti.* Tudi teh uporabljajo sogovorci več kot novinar. Enako pogosto zasledimo izraze *nujnosti* (*potrebno je*, *treba je*, *nujno je*), ki jih uporabljajo sogovorci, novinar pa le enkrat, in izraz *naročanja* (*opozoriti*), ki ga uporablja le en sogovorec, pri branju besedil pa le en napovedovalec. Izrazov *volje* (*rad bi*, *hoteti*) je v gradivu manj, uporabljata ga dva sogovorca in le dvakrat novinar. Prav tako manjkrat zasledimo izraze *zapovedovanja* (*zahtevati*, *dokazati*, *odločiti*, *postaviti*), in sicer pri sogovorcih in enem napovedovalcu med branjem poročil. Izraze *drznjenja* (*prekoračiti*, *prizadevati*) in *namere* (*biti pripravljen*, *imeti namen*) uporabljajo le sogovorci, in še to redko, izraza *želenja* (*predlagati*, *hoteti*) pa po enkrat novinar in sogovorec. Izraza

dovolitve (*dovoliti*) in *siljenja* (*zagroziti*) pa najdemo le pri sogovorcu in pri novinarju.

Povzamemo lahko, da izraze hotenja pogosteje uporabljajo sogovorci kot novinarji, saj so oni tisti, ki s svojimi izjavami želijo vplivati na poslušalce, da sprejmejo njihov način razmišljanja in odločitve. Vplivati želijo tudi na novinarja, da z nadaljnjimi vprašanji in izjavami vodi pogovor v smer, ki je za govorca sprejemljiva.

5.5.2 Posredno izražanje namena

Neposreden način izražanja ni primeren v vseh okoliščinah sporočanja, pa naj bo zaradi vljudnosti ali prikrivanja namena. Šibitev neposrednosti opravljamo tudi z jezikovnimi sredstvi, potrjenimi v gradivu. Preverila sem rabo jezikovnih sredstev za opis odmikanja od neposrednega k posrednemu izražanju.[84] Sredstva, ki šibijo neposrednost, so v gradivu naslednja:*

– izraženost oseb v dvojini oz. množini namesto v ednini: Ng 1/31 /…/ *potém* ***bóva*** *raskríla* /…/; Ng 1/35 /…/ ***náš*** *gòst v oddáji Dôbro jútro* /…/; Ng 1/75 *No*, *če in če* ***smo*** /…/; Ng 1/133 *Že pretékli četŕtək* ***smo*** *ugíbali o tém in se pogovárjali* /…/; Ng 1/134 *No*, *in enáko vprašánje* ***zastávljamo*** /…/; Ng 1/170 /…/ *da sedáj* ***razprávljamo*** /…/; G 4/286 /…/ *da lahkó Maribórčane* /…/ ***seznánimo*** *s tém* /…/;
– pričakovanje, izraženo s členki[85]: G 1/7 /…/ *in* ***sevéda so*** *nekáko ụ policíjskem sindikátu … obtožíli* /…/; G 1/22 /…/ *ker* ***še*** *ni dobén orgán*

---

[84] Prim. M. BEŠTER (1990: 245–250) in O. KUNST GNAMUŠ (1993/94: 198–197).

* Primeri se v gradivu ponavljajo in jih je preveč za navajanje na tem mestu, zato so navedeni samo posamezni vzorci.

[85] M. SMOLEJ (2004: 141–155): piše o dvostopenjski obveznosti in o enostopenjski obveznosti. Pri dvostopenjski odstranitev členka iz povedi poruši sporočanjsko obliko povedi, ki postane nezmožna funkcijsko sodelovati pri vzpostavljanju ilokucijske vrednosti, kakršno je imela poved pred odstranitvijo členka, porušenje sporočilne oblike pa nadalje vedno vpliva na porušenje in pretrganje besedilnega smiselnega toka oz. koherence – ***Kaj*** *čakaš?* Če ga izpustimo, poved izgubi ilokucijsko vrednost/moč ukaza. Pri enostopenjski obveznosti pa odstranitev členka vpliva le na prekinitev ali pretrganje besedilnega toka ali smisla, sporočanjska oblika povedi pa še vedno ostaja sposobna prenesti ilokucijsko vrednost – … *je* ***menda*** *utrpel* … Če ga izpustimo, odvzem modalnega členka le oslabi gotovostno naklonskost. Kadar je členek neobvezen, pomeni, da ga lahko iz povedi odstranimo, ne da bi bila pri tem

pristójn /…/; G 1/22 /…/ *za kár* ***túdi*** *sám trdím* /…/; Ng 1/45 /…/ *lahkó* ***samó*** *u̯ naráu̯nih bárvah lás* /…/; Ng 1/106 *O téh rečéh smo* ***pa žé*** *govoríli*. Ng 1/76 ***Le*** *kdó bó presójau̯* /…/; Ng 1/142 ***Mórda*** *nájprej uprašánje gospe G 2*. Ng 1/145 *Za vas pa* ***verjétno*** *ne*;

– izražanje s trpnikom: G 1/93 /…/ ***ní*** *pa* ***biló opráu̯ljeno*** *cépljenje* /…/; G 2/152 /…/ ***se*** *o tej domnévni zamenjávi že dóu̯go čása velíko* ***govorí.*** G 1/74 /…/ *spremémba pa* ***se načrtúje*** /…/; G 1/86 /…/ *za néko zadévo*, *ki* ***bi bla ugotovljéna*** /…/;
– količinski izrazi: Ng 1/156 /…/ *ste mi odkríto dejáli*, *da* ***ne*** *kaj* ***práu̯ dôsti.*** G 2/152 *Sáma móram rèčt*, *da nísem* ***velíko*** *presenéčena* /…/;
– izpust performativa: G 1/96 /…/ ***ali bi morebíti*** *policíst bíu̯ túdi kríu̯* /…/; G 1/90 ***Ali níso*** *potém túd tí komandírji nekatêri posámezniki* ***prekoráčili*** *svôja pooblastíla* /…/;
– nedoločnost izražanja osebe: Ng 1/76 *Le* ***kdó*** *bó presójau̯ o tém* /…/ ***gdo*** *bo tá*, *ki presója.*

Iz gradiva je moč ugotoviti, da zelo pogosto novinar in sogovorci v pogovoru ne izrazijo namena neposredno v 1. os. ednine oz. dvojine, ampak uporabljajo dvojino oz. množino: *bova razkrila* pomeni *boste razkrili*, *naš gost* za *moj gost*, in *seznanimo* za *seznanim* itd. S tem omilijo vplivanje na naslovnika. Enako vlogo opravljajo členki, s katerimi zmanjšamo pričakovanje izrečenega: *seveda so obtožili* v pomenu *obtožili so ga*, *tudi sam trdim* za *tako je*, *smo že govorili* za *pričakovano je izpolnjeno*. Izražanje postane posredno tudi z rabo trpnika, kot v primeru *bi bila ugotovljena* za *so ugotovili* idr. Izbira izrazov količine (*nekako*, *ne prav dosti*, *veliko*) omili posrednost. Če izpustimo performativni glagol in uporabimo pogojni naklon, kot v primeru *ali bi morebíti bil kriv* za *mora prevzeti odgovornost,* je stopnja posrednosti večja. Enako se poveča posrednost, če izpustimo določno osebo, kot *le kdo bo* za predvidoma *to bo komandir.*

To vlogo opravljajo tudi stalne besedne zveze, ki pa so bile obravnavane že v poglavju o jezikovni analizi jezika Radia Maribor, podpoglavje *Stalne besedne zveze* (4.4.3).

---

kakor koli porušena sporočanjska oblika povedi ali zgradba besedila oz. besedilni smiselni tok, torej koherenca. (… *ko POP TV* ***sploh*** *še ni bilo* … V tem primeru bi bil kljub izpustu členka besedilni smiselni most še vedno vzpostavljen.)

5.5.3 Načini izražanja vljudnosti

Primeri iz gradiva kažejo, kako lahko sporočevalec na neposreden ali posreden način vpliva na naslovnika, na njegovo ravnanje ali izražanje prepričanja. Ugotavljam pa, da glede na družbeno razmerje oziroma položaj, v katerem sta sogovorca, obstaja še vez med neposrednostjo in posrednostjo, to je vljudnost, ki ima v okoliščinah, v katerih sta novinar in sogovorec, pozitivno vlogo, saj deluje med njima povezovalno. Jezikovna sredstva, s katerimi izražamo vljudnost, so zapisana že ob načinih neposrednega in posrednega izražanja. V gradivu so primeri, ki potrjujejo, da je vljudnost lahko sredstvo (KUNST GNAMUŠ 1991: 164–165): iskrene pozornosti; sredstvo, s katerim sogovorca osvojimo (omrežimo) in s tem napeljemo k izjavi, ki jo želimo; s katerim zmanjšamo odpor pri sogovorcu; s katerim se izmaknemo konfliktu. Primeri iz gradiva:

– sogovorca napeljemo k želeni izjavi: Ng 1/28 *Jàz predlágam takóle*, *da se slíšiva še túdi po devêti úri*; Ng 1/37 /…/ *če vam zdájle rêčem*: *»Zdrávo*, *koléga«*, *je tó po pravílniku ali naróbe*?; Ng 1/41 *Si ví bárvate lasé*, *gospót* G 1?; Ng 1/57 *Takóle vas bóm vprášala* /…/ Ng 1/59 *Takóle bi vas vprášala*; Ng 1/63 *Mh*, *káj pa če bí zaspáli*, *ne*?; Ng 1/84 *Kákšne pa so*, *recímo*, *kázni*, *če bi ugotávljali* /…/; Ng 1/201 *Jás še énkrat zastáu̯ljam tísto osnôu̯no uprašánje* /…/; Ng 1/203 *Glêjte*, *ali bo stránka ee to mírno prenêsla*?; Ng 1/243 *Že razmíšljate o tém*, *če se bo to zgodílo*, *še védno pou̯dárjam*, *govorímo u̯ pogójnikih* /…/; Ng 1/292 *Pa túdi dóktor EE bo sodelovála*, *məndà*; Ng 1/183 *Zagotôvo*, *prišlá pa je s políticno vôljo*;
– zmanjšamo grajo drugega: G 1/90 *Ali níso potém túd tí komandírji nekatêri posámezniki prekoráčili svôja pooblastíla*, *ko níso pustíli délau̯k domóu̯*?; Ng 1/156 *In nekáko ste iméli kar e práu̯*, *kar se téga tíče*;
– zmanjšamo lastno podobo: G 1/54 *Nekáko bi láhko réko*, *da gré za nekatêre* /…/; G 3/180 *Ta problém je potrébno malo obšírneje poglédati*, *in če mi dovolíte*, *vam ga lahkó tudi objásnim* /…/; G 1/96 *Ne znám si predstávljati*, *ali bi morebíti policíst bíu̯ túdi kríu̯ v prométni nesréči*, *ko je udeléženec telésno poškodován↑|*, *ko mú ni práu̯ zavézau̯ ali núdo pŕve pomočí ee*; Ng 1/209 *Tákšni pač smò*, *žau̯*; G 3/179 *No*, *glêjte*, *popólnoma se ne strínjam z vámi*, *kr sem kàr ste préj gospá* /…/;
– izmaknemo se konfliktu: G 2/164 *Vəndar tudi to je v pristójnosti vláde in vláda odlóča o tém*, *kákšno políticno cén bo sprejémala*; Ng 1/182

No, *jəs nísem ji očítala*, *da ni ni strokoụnjákinja*; G 3/210 *Rés je*, *fčásih bi láhko vêčkrat blí koréktni in mórem odkríto povédet*, *da mi* /…/; G 2/244 *Jas səm vam povédala*, *da osébno trenútno razmíšljam o tém* /…/; G 3/208 *Poglêjte*, *z tém natolcevánjem novínarjeụ* /…/;

– iskrena pozornost: Ng 1/9 *Dôbro jútro*. Ng 1/26 *Dôbro*. Ng 1/82 *Izvólte.* Ng 1/128 *Hvála lépa gospót G 1 in ee na svídenje*. Ng 1/249 *Gospà* G 2, *hvála lépa za sodelovánje.* Ng 1/250 *Naj vám ta četŕtek čímprej míne*, *kákršen kóli že bo*. G 1/10 *Dôbro jútro*. G 1/34 *Hvála.* G 1/129 *Na svídenje*;
– namig: G 1/100 *Čàs se počási istéka*. Ng 1/106 *O téh rečéh smo pa žé govoríli*. G 1/110 *Glêjte*, *še védno je vêlik problém normíranje déla v policíji.* Ng 1/131 *In četŕtki so v zádnjem času postáli zanimívi zarádi séj vláde in ugíbanj*, *kdáj se bo zgodílo tísto*, *kar so mnógi napovedováli*. Ng 1/144 *No*, *za nekatêre so zagotôvo zanimívi.* Ng 1/193 *Tolíko zgodovíne*. Ng 1/219 *Sámi ste verjétno včêraj túdi slíšali tísto* /…/; Ng 1/232 *Tórej*, *dánes*, *skôraj stóodstótn*, *bó na vládi ta prêdlog*. Ng 1/257 *Zadéve se lahkó zaostríjo po polítični pláti*. Ng 1/272 *Sóbivanje*, *sodelovánje in stŕpnost*;
– govor ob nepravem času (oglati oklepaji označujejo poseganje govorcev v besedo drugega, več pri skladenjski analizi): Ng 1/80 **[***So pa* 7…/; G 1/119 … **[***bístvenega pomêna* /…/; Ng 1/120 /…/ *bístvenega poména* …**]**; Ng 1/167 **[***Glêjte* …**]**; G 2/171 **[***Takó***.]**; G 3/212 **[***Praụ gotôvo* …**]**; Ng 1/213 … *koalícije***.]**;
– molk: Ng 1/50 *Mh.* Ng 1/81 *Mh*;
– ironija in šala: Ng 1/117 *Pri tém míslim na tíste mejkape*, *frizúre in in ee* /…/; Ng 1/61 *Ste se tó jútro že obríli*?

Največkrat novinar z vljudnostjo napelje sogovorca, da se z njim strinja v povedanem, da mu poda izjavo/informacijo, ki jo novinar želi izvedeti. Do tega pride z uporabo podnačela takta, ki ga izrazi z vljudnostnimi izrazi (*predlagati*, *recimo*, *menda* za *pričakujemo izjavo*, *da se strinja*), veznikom pogojnega odvisnika (*če*), pogojnim naklonom (*bi vprašala* za *vprašam in pričakujem odgovor*), z vprašanjem (*Ste se to jutro že obrili*? za *pričakujem vašo potrditev*), v nekaterih primerih tudi z izrazi spodbujanja (*glejte* za *povejte*), prihodnjim časom (*bom vprašala* za *vprašam in pričakujem odgovor*). Z vljudnostjo skušamo tudi omiliti grajo drugega, in sicer z vprašanjem (*ali niso krivi* … za krivi so) ali da celo zmanjšamo lastno vrednost na primer: s prislovom (*nekako bi rekel* za *rečem*), z gla-

golom dopuščanja (*dovoliti*, *da povem* za *bom povedal*), zanikani glagol (*ne znam si predstavljati* za *sprašujem/zahtevam pojasnilo*). Izmaknemo se lahko konfliktu in pri sogovorcu zmanjšamo odpor, zato uporabimo besedne zveze (*biti v pristojnosti vlade* za *vlada odloča*), izraze pogostosti – prislove (*včasih*, *večkrat* za *morate vedno*). Iskreno pozornost izražajo govorci s pozdravi (*dobro jutro*), izrazi pohvale – prislovi (*dobro*), izrazi zahvale – medmeti (*hvala*, *prosim*). Namigi so pogosti v pogovorih, kadar sogovorca delita skupno védenje in zato lahko delujejo vljudno, kot *Čàs se počási istéka* je uporabljen *za končati moramo*, *ker bo konec oddaje* ali *O téh rečéh smo pa žé govoríli* za *ne govorite več o tem.*

Omenimo še govor ob nepravem času, ko govorca prekinjata govor drug drugemu in si segata v besedo (znotraj skladenjske analize, poglavje 4.3.2.5.1 *Nedokončani stavki in prekrivanja*, je to označeno s krepkima oglatima oklepajema: – Ng 1 **[***Takóle vas bóm vprášala*↓|| … – G 1 **[***Lahkó še*↑|| …**]** – Ng 1 *Takóle bi vas vprášala*↓|| …**]**) in molk, ki je izraz vljudnosti le, če omogoča dokončanje govora drugemu sogovorcu.

Analizirani primeri so pokazali, da govorci pri tvorbi besedila uporabljajo jezikovna sredstva, ki se jim zdijo v danem trenutku govora najbolj primerna za doseganje namena, torej najbolj učinkovita. Pri radiu sogovorci niso v neposredni bližini, zato so izpostavljeni elementi toliko pomembnejši, saj so elementi neverbalne komunikacije (mimika, očesni stik) izvzeti.

6 GRADIVO, ZAPISANO PO POSNETIH VIRIH

6.1 Zapisano gradivo: legenda

Gradivo obsega besedila Jutranjega programa Radia Maribor, posneta marca 2001, in sicer:
– prosto govorjena besedila: pogovori po telefonu,
– brana besedila: poročila, vreme, napovednik, dogodki na današnji dan, domislica.
Obsega 401 poved, to je približno 8900 besed.

Legenda za razumevanje govorcev:

Imena v zapisanem gradivu so šifrirana, izpisana so le pri branih besedilih (poročilih) kot sestavni del novic:

Ng 1
→ N – novinar (1), poklicni govorec;
g – govorjeno besedilo;
Nb 2, Nb 3, Nb 4, Nb 5, Nb 6
→ N – napovedovalec (2–6), poklicni govorec;
b – brano besedilo;
G 1, G 2, G 3, G 4
→ G – (so)govorec (1–4), nepoklicni govorec;
AA, BB, CC, DD, EE, XX, YY, XY
→ šifrirana imena imenovanih v neposrednih pogovorih.

6.2 Skladenjska analiza: legenda

Pri zapisu skladenjske analize so uporabljeni simboli, predstavljeni v naslednjih preglednicah. Za posebne simbole se v opombah sklicujem na vir, po katerem so povzete:
– medstavčna razmerja
S enostavčna poved

S_{negl}	neglagolski stavek[86] (sam., prid., prisl., nedol.; zvalniški, medmetni sta označena posebej S!, tudi členkovni $S_{\vdash\dashv}$)
S + S	priredje
S/S	podredje
S..S	soredje
s/ \s	stavek, razdeljen na dva dela:[87]
<S>	vrinjeni stavek
Ø	glavni stavek je izpuščen
[=S]	oglati oklepaj označuje nestavčno pojasnilo[88] (dostavek, izpostavljanje, pristavek)[89]
$	polstavek, deležniški (del), deležijski (delež)[90]
$S_{\vdash\dashv}$	členkovni pastavek
S!	medmetni pastavek, zvalniški pastavek
S …	tripičje – stavki z okrnjeno zgradbo – nedokončana poved (v besediloslovju nedokončan izrek)[91]
Se	stavki z okrnjeno zgradbo – elipsa, izpust glagola
( )	okrogli oklepaji služijo lažjemu pomenskemu razumevanju pri zapleteno zloženih povedih[92]
brezv	brezvezje

[86] Neglagolski enodelni stavek je povzet po *Slovenski slovnici* (TOPORIŠIČ 2000: 489, 631).

[87] Mali s pomeni del pretrganega stavka (prvi ali drugi del). J. TOPORIŠIČ (1992: 370). Tudi N. HRIBAR (2001/02: 320). Povzete oznake po Hribarjevi zaradi enotnosti v nadaljnjem raziskovanju: s/ \s, <S>, [S].

[88] Zaradi preglednosti so dostavek, izpostavljanje, pristavek pri skladenjski analizi označeni kot nestavčno pojasnilo s simbolom S v oglatem oklepaju [=S], kakor ga uporablja tudi N. HRIBAR (2001/02: 320). J. TOPORIŠIČ (2000: 600) imenuje enakostopenjske sestavine, ki se nanašajo na isti predmet (nanosnik), pristavčna besedna zveza tipa *France Prešeren*, *največji slovenski pesnik*, …

[89] O medstavi, kamor spadata tako izpostava in pristava (sem pa tudi tradicionalni vrinjeni stavek) obširno govori z vidika besediloslovja T. KOROŠEC (1998: 280–299).

[90] Prečrtani S zaznamuje polstavek. J. TOPORIŠIČ (1992: 370).

[91] Tripičje za ponazoritev nedokončanega izreka uporablja tudi S. KRANJC (2003: 69–82).

[92] Oklepaje uporablja tudi C. ZAVRŠNIK (1975: 425–437), in sicer okrogle za označevanje priredja, ki je del drugega priredja, pa tudi oglate in zavite oklepaje z vrednostjo kot v matematiki.

[ ] → Poudarjena oglata oklepaja znotraj govora označujeta začetek in konec prekrivanja govora enega in drugega govorca, ki si segata v besedo oz. se prekinjata.[93]

– priredna razmerja:

S ∧ S vezalno, S ≠ S protivno, S v S ločno, S >= S vzročno, S => S posledično, S = S pojasnjevalno, S < S stopnjevalno.

– podredna razmerja:

S_{os} osebkov, S_{pov} povedkov, S_{predm} predmetni, $S_{nač}$ načinovni, S_{prim} primerjalni, S_{pog} pogojni, S_{dop} dopustni, S_{pril} prilastkov, S_{vzr} vzročni, S_{ozir} ozira, $S_{čas}$ časovni, S_{kr} krajevni, S_{nam} namerni, S_{posled} posledični.

6.2.1 Prosto govorjena besedila

Ng 1/1 Sindikáti↑| ee| razlíčne dejáu̯nosti↑| se v téh dnéh↑| pa túdi mésecih↑| mnóžično ukvárjajo z višíno pláč↑, rástjo pláč↑ in drúgimi pravícami↑| v létošnjem létu↓||.

S

Ng 1/2 Policíjski sindikáti pa se ukvárjajo z drúgo témo↓||.

S

Ng 1/3 Generálni diréktor slovénske policíje XX| je námreč izdáu̯↑| ee| pravíla policíje↓||.

S

Ng 1/4 Pravíla so začéla veljáti pŕvega jánuarja↓||.

S

Ng 1/5 Veljájo za vsé délau̯ce policíje↑|, med drúgim uréjajo vódenje policíje in njénih organizacíjskih enòt↑|, razmérja med njími↑, načín razporéjanja délau̯ceu̯↑|, odréjanje déla↑, dežúrsteu̯↑, nóšenje unifórme↑, nóšenje oróžja↑| in posébne opréme↓|, osébno urejênost↑, medsebójne odnóse↑|, med drúgim túdi ogovárjanje↑|, predstáu̯ljanje↑| in pozdrávu̯ljanje

[93] Oznaka (oglata oklepaja) je povzeta po P. ten HAVE (1999: 85–87).

med policísti↓|, odnòs policístov do stránk↑, réd u policíjskih objéktih↑ in podóbno↓||.

S=S

Ng 1/6 Tá pravíla so↑| u̯ sindikátu|, policíjskem sindikátu Slovénije↑|, vzbudíla kàr precéj húde krví↓||.

s/ [=S] \s

Ng 1/7 Nekatêra níso povsə̀m lógična↑| in sevéda so↓| ee| nekáko↓| ee| u̯ policíjskem sindikátu↑| nekáko nótranjega minístra obtožíli↑|, da si je prilastíu̯ kàr pooblastíla minístra pri izdájanju téh pravíl↓||.

S ∧ S
/S_{predm}

Ng 1/8 Z máno je zdáj **G 1**↑, predsédnik policíjskega sindikáta u̯ Podrávju↑ in člán nàjóžjega vódstva policíjskih sindikátou̯ Slovénije↓||.

S [=S]

Ng 1/9 Dôbro jútro↓||.

S!

G 1/10 Dôbro jútro↓||.

S!

Ng 1/11 Gospót G 1↑|, u̯ tém tédnu ste že iméli u̯ Máribóru en pogôvor z diréktorjem policíje↓||.

$S_{!}$ .. S

Ng 1/12 Sta razčístila tísto↑|, kàr jezí sindikalíste ozíroma policíste↑| ali kàr vàm ni jásno↓|, káj je nájbolj boléče↑| ali bodéče u̯ téh pravílih↓||.

S/
S_{pril} v S = S v S

G 1/13 Ja|, léjte↓|,[94] v policíjskem sindikátu↓|, sevéda↓|, Slovénije↓ že dálj

[94] *Glejte! Lejte!* To je t. i. glagolski velelniški okrnjenec, ki ga J. TOPORIŠIČ (2000: 461) obravnava pri medmetih. Zato je v raziskavi tudi označen kot medmetni pastavek.

časa opozárjamo na izdána pravíla policíje↑|, ki po nášem mnênju naj ne bi bilá| skládna z zákonom o policíji↑||!

$S_{\vdash}$ .. S! .. s/.. $S_{\vdash}$ .. \s/
S_{pril}

G 1/14 Déjstvo je↑|,[95] da mí kot sindikalísti ne móremo ugotáu̯lat↓, ali so pravíla skládna z zákonom ali níso↑||.

S/
S_{pov}/
S_{predm} v S_{predm}

G 1/15 Mi jíh lahkó sevéda na tá súm samó opozorímo pristójne orgáne↑ in pristójni orgáni↑|, kot so sodíšča in pa drúge ustanóve↓|, sevéda↓|, potém odločíjo↓||.

S ʌ s .. <S_{pril}> .. $S_{\vdash}$ .. s

G 1/16 Déjstvo je↓|, da smo generálnega diréktorja policíje opozoríli↓|, da v ákt↓, ki ga je izdáu̯↓|, ne sódijo nekatêra določíla↑|, predvsém ne določíla↑, ki se nanášajo na úniforme↑|, na nošenje úniforme↑|, in ne določíla↑|, ki se nanášajo na nóšenje oróžja in strelíva↓||.

S /
S_{pov}/
s_{predm} / \ s_{predm}/ =Se ʌ Se/
S_{pril} /S_{pril}\ S_{pril}

G 1/17 Ee[96]| tó↓|, tá dvá ákta↓ izdá izključno na podlági zákona o policíji miníster na podlági énaintríesetega in dváintríesetega člena↓||.

S_{negl} .. S

[95] Odvisnike z glavnim stavkom tipa *Déjstvo je*, *da …* obravnavamo kot povedkove odvisnike, analogno primeru J. TOPORIŠIČA *Družina je*, *da so tudi otroci* (2000: 639).

[96] Medmeti so obravnavani kot medmetne pastavčne povedi, kot jih obravnava J. TOPORIŠIČ (2000: 489), če gre za primere, kot so *I*, (za *kam pa*)*?* ali *E*, (za *to so bili zlati časi*). Sicer medmeti niso označeni, saj so večinoma v vlogi mašil, ki jih uporabljajo govorci zato, da pridobijo čas za razmislek.

G 1/18 Eee| déjstvo je↑|, da sám ákt↓| pravíl policíje↓ ni| ee| spórn↓ v tém smíslu izdájanja ákta↓, kájti gré za| ákt, ki je| ee| nótranje naráve,↑| ee| in zarádi téga délavec ne móre bit disciplínsko obrauṇávan↓||.

S/
S_{pov} >= S/
S_{pril} => S

G 1/19 Déjstvo pa je↑|, da pa dolóčene| ee| postáuke↑ ozíroma dolóčeni čléni v sámem áktu pa ne sódijo v tá ákt↓|, zató smo zahtévali umík posámeznih členov iz pravíl policíje in pa sevéda iz in ustavítev téh storíteu dolóčb↑|, ki se na tóvŕstno zadévo nanášajo↓||.

S /
S_{pov} => S /
S_{pril}

G 1/20 Túkaj pa je sevéda nastáu spòr práu zarád téga, kər| ee| êna|, nasprótna strán trdí↓|, da so pravíla izdána na podlági právnega mnênja právne slúžbe Minístrstva za nótranje zadéve↑| in da níso spórna in da ni v nékih neskládjih↑|, sindikát trdí↓|, da gré za neskládje↑||, predvsém na tísto↑, kar sem opozoríu, na énantrídeseti in dváintrídeseti člén↓||.

S /
S_{vzr} [=S] / ≠S /
S_{predm} ∧ S_{predm} ∧ S_{predm} S_{pred} [=S] /
S_{pril} [=S]

G 1/21 Generálni diréktor policíje je sevéda že pripráulen↓|, da| ee| bo spórne zadéve umákno↑|, tórej predvsém tísto↑|, ki se nanáša na úniformo in pa na oróžje↑|, ee| zató sevéda se počási strastí umírjajo↑|, véndar pa kljúb tému še vstrájamo na preverítvi↓| ee| práktično pravíl policíje↓, zató bómo v téh dnéh vlóžili zadévo na ustáuno sodíšče↑, da ustáuno sodíšče presódi↑|, ali je ákt skládn z zákonom ali ni skládn z zakónom↑ in šelé takràt bómo lahkó dolóčene zadéve vídli↓||.

S / => S ≠ S =>S / ∧ S
S_{pred} [=S] / \ S_{nam} /
S_{pril} S_{predm} v S_{predm}

G 1/22 Dánes govoríti↓|, je nekdó prekoráčo pooblastíla↓|, tórej očítati generálnemu diréktorju↑, da je prekoráčo pooblastíla↑|, je sevéda

nèụmestno↑, ker še ni dobén orgán↑, pristójn za tó|, o tóvŕstnih zadévah odlóčo|, dókler je zadéva| oséba| mu ní dokázana kríụda↑, je səvə̀da nedóụžn↓||.

G 1/23 Túkaj móram rečt↑, da smo se v ponedéljek dejánsko sestáli| ee| z generálnim diréktorjem policíje v Máribóru↑|, celôtni svét policíjskega sindikáta Podráụja↑|, kjér smo sevə̀da túdi slíšali iz nèposrédnih pogóvoroụ sámega generálnega↓, zakáj v tóvŕstni zadévi gré↑|, zakáj v tóvŕstnem spóru gré|, za kár túdi sám trdím↑, da ne gré za nikákršn spòr↑, gré za sevéda nekatêre stvarí↑, ki jíh je potrébno sistémsko in zákonsko túdi uredíti↑| in túdi trdíti↑|, da nekatêre stvarí níso v skládu↑|, je nèsmíselno↓|, kájti práụna slúžba Minístrstva za nótranje zadéve je na dvéh usklajeválnih sestánkih↑|, in sícer šestnájstega in sédemindvajsetega novémbra lánsko léto↑|, izdála pózitivno soglásje za izdájo ákta↓|, tórej práụ pravíl policíje↓|, in túkaj potém sevə̀da ne vídim↓||…

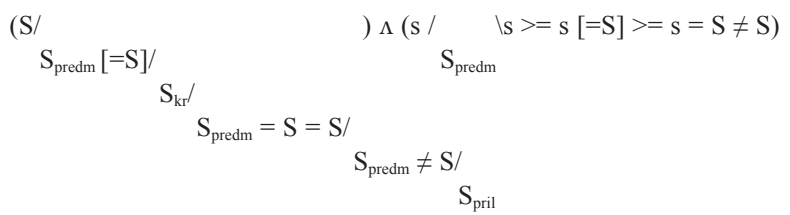

G 1/24 Če pa je práụna slúžba bilá v zmóti, potém je tréba délaụce is práụne slúžbe iz Minístrstva zaménjati↓||.

G 1/25 Govoríti túdi v článku↑, včérajšnjem Dnévniku↓|, ljubljánskem Dnévniku↓|, túdi s straní minístra↓|, da je véndarle túdi po océni minístra generálni diréktor prekoráčo pooblastíla↑, bi samó žógico vŕno nazáj minístro za nótranje zadéve↑| pa bi réko↑, ali ni miníster prekoráčo pooblastíla is próračunskih srédstev↓|, ker je dáụ dolóčena finánčna srédstva iz néke postáụke↑|, ne vém↑ katêre postáụke↓, ki je v próračunu minístrstva za nótranje zadéve ní↓|, in túdi gré za precéjšnja finánčna srédstva↑|, minístər

je kŕšo nekatêre zadéve …↓||.

S_{nedol} [=S] [=S]/ .. S ∧ S/
S_{predm} S_{predm} /
S_{vzr} .. <S/ > .. ∧ S .. S
S_{pril}

Ng 1/26 Dôbro↓||.[97]

S_{negl}

Ng 1/27 Gospót G 1↓||.

S!

Ng 1/28 Jàz predlágam takóle↑|, da se slíšiva še túdi po devêti úri↓||.

S/
$S_{nač}$

Ng 1/29 Zdájle imámo mí drúge programske obvéznosti↑||.

S

Ng 1/30 Oddája takó ali takó trája do desête úre↑| z nekatérimi cvétkami↑, ki bódo zanimíve za náše poslušálce↑|, kájti lahkó bódo| oo| ugotáljali↑|, kakó v policíji spoštújete pravílnik, tákšn ali drugáčn↑|, ki ga je izdál diréktor policíje↓||.

S/
S_{pril} >=S/
S_{predm} [=S]/
S_{pril}

Ng 1/31 Na prímer↑|,[98] kakó se po tém pravílniku| ee| policísti med sebój

[97] Gre za neglagolski enodelni prislovni stavek, kakor ga razlaga J. TOPORIŠIČ (2000: 631). Ima pomen soglašanja in pritrjevanja, kot *ja/da*, zato bi lahko bil, pomensko gledano, glede na funkcijo, ki jo opravlja, označen tudi kot členkovni pastavek ($S_{⊢}$). Enako še »*točno*, *tako*«.

[98] Členkovni pastavek *Na primer* (enako kot *Recimo* …) opravlja funkcijo navezovanja in ga v besediloslovni teoriji imenujejo začetnik. Skladenjski odnos med začetniki in ostalim delom povedi je soreden. O tem piše tudi M. KRAJNC v magistrskem delu (2004).

pozdrávljate| ee| vprášala vás bóm sevȁda|, ali bóste iméli odsléj ístega frizérja↑|, potém bóva raskríla↑|, kákšen mejkap bódo lahkó iméle policístke↑| in še nekatêre drúge podróbnosti↓||.

$S_{\vdash}$ .. S_{predm} \ S / S_{predm} Λ $_{brezv}$ S/ S_{predm}

Ng 1/32 Tórej po devéti úri↓||.

S_{negl}

Ng 1/33 Hvála↓||.

S!

G 1/34 Hvála↓||.

S!

Ng 1/35 Úra je devét in desét minút↑|, náš gòst v oddáji Dôbro jútro je G 1↑, predsédnik policíjskega sindikáta Podrávja in člán nájóžjega vódstva policíjskih↓| ee| policíjskega sindikáta Slovénije↓||.

S .. S [=S]

Ng 1/36 Tórej nadaljújemo pogóvor↑|, ki smo ga začéli prèd devêto úro↑|, o pravílniku↑|, ki je začéł veljáti prvega jánuarja↑|, ee| izdàł ga je generálni diréktor policíje↓|, ki uréja nekatêre nótranje odnôse in pravíla↑| ee| o delovánju policístov↓||.

s/ \s/ = $_{brezv}$ S/
S_{pril} S_{pril} S_{pril}

Ng 1/37 Med drúgim↑|, kot sem napovédala préd devêto úro↑|, se spúšča tá pravílnik túdi v tákšne podróbnosti↑|: predpisúje↑|, kakó se mórajo policísti med sábo pozdrávljati↓|, ee| kákšne frizúre mórajo iméti↑|, kakó mórajo bíti nalíčene policístke↑ in|, ee| gospót G 1↑|, če vam zdájle rêčem: »Zdrávo|, koléga«↑|, je tó po pravílniku ali naróbe↑||?

s/ .. <S> .. \s = S/ S_{predm} Λ S_{predm} Λ S_{predm} Λ .. S! .. / S_{pog} / \ S v S "S! .. S!"

G 1/38 Ne↓|, ee| glejte↑|, po pravílniko poglávje êna skózi êna Ogovárjanje je v stópétinsédemdesetem členu zapísano↓|, da se policísti med sebój

ogovárjajo z gospá in gospót↓||.

$S_{\vdash}$ .. S! .. S/
$S_{nač}$

G 1/39 Dodájo še sevéda nazív délo̱unega mésta↑| ali pa položájno oznáko↓||.

S

Ng 1/40 Mh,[99]| ee|ee||.

S!

Ng 1/41 Si ví bárvate lasé↑, gospót G 1↑||?

S.. S!

G 1/42 Ne↓||.

$S_{\vdash}$

Ng 1/43 Ja↓||.

$S_{\vdash}$

Ng 1/44 Námreč|, pravílnik uréja námreč túdi tó↓||.

$S_{\vdash}$ .. S

Ng 1/45 Ne samó↑|, kákšna móra bít do̱užína lás↑|, àmpak da↓|, ee ee| da mórajo lasjé bíti obárvani| ee| če só žé↑|, lahkó samó u̱ naráu̱nih bárvah lás↓|, ne↓|.

<S/ <S/
S_{os} s_{predm} <S_{pog}> s_{predm} .. $S_{\vdash}$

Ng 1/46 Takó,[100] da če sé bóste odločíli↑|, pazíte na pravílnik↓||.

$S_{negl.}$ / \ .. S
S_{pog}

[99] J. TOPORIŠIČ (2000: 456). *M – h* zaznamuje dvozložni medmet in v njem sta zložna *m* ločena z nosnim *h*; izraža pritrjevanje.

[100] Gre za neglagolski enodelni prislovni stavek, kakor ga razlaga J. TOPORIŠIČ (2000: 631) (enako *Dobro*.). Ima pomen soglašanja in pritrjevanja, kot *ja/da*, zato bi lahko bil, pomensko gledano, glede na funkcijo, ki jo opravlja, označen tudi kot členkovni pastavek ($S_{\vdash}$). Primerjava razlag gesla »tako« v SSKJ v elektronski obliki

G 1/47 Léjte↓|, ee| tó↑|, kàr sté rékla↑|, sevéda sódi v deséto pogláu̯je Nóšenje úniforme, oróžja in posébne opréme in pa osébna urejénost policístov↓||.

S! .. s/ \s
S_{os}

G 1/48 Túkaj sindikát səvə̀da↑| ee| vstrája na tém|, da se tó pogláu̯je čŕta iz oménjenih pravíl↑| in da se nóšenje úniforme in oróžja↑| ter posébne opréme↑| dolóči v urédbah|, ki sta že v veljávi in za katêre in katêri sta objáu̯ljeni že túdi v Urádnem lísto↓| in sta vsekákor po nášem prepríčanju in pa prepríčanju túdi ostálih↑|, bom réku policístou̯↑|, ki délajo na terénu↑|, in práu̯nih strokovnjákou̯↑|, nédodelani in népopou̯ni↓||.

S/
S_{predm} Λ S_{predm}/
S_{pril} Λ S_{pril} Λ brez s_{pril} .. <s/ \s> .. s_{pril}
S_{pril}

G 1/49 Izdáu̯ jih je sevéda minister↓|, ee| tórej minister túd nékaj ni nardíu̯↓|, kàr bi móra u̯ nardít↑|, in takó dálje↓||.[101]

S => S/ Λ $S_{negl.}$
S_{predm}

Ng 1/50 Mh↓||.

S!

in v SP 2001 pokaže, da SSKJ obravnava besedo »tako« kot medmet, SP pa kot členek. SSKJ v polju 17 piše: v medmetni rabi izraža opozorilo na prehod k novi misli, dejavnosti: *Tako*, *kje smo končali zadnjič*; *Prispeli smo*. *Tako. Hiša pred vami je rojstna hiša našega največjega pesnika* // izraža podkrepitev odločitve … *Tako*, *fantje*, *zdaj pa gremo / Tako*, *pa začnimo* // izraža podkrepitev trditve, ugotovitve: *Tako*, *da boš vedel*, *pomagal ti ne bom*; *Tako*, *narobe je*, *pa naredi*, *kar hočeš / Tako*, *siti ste*, *zdravi tudi*, *nič vam ne manjka.* V SP v rabi 6 pa beremo: člen., … navez. *Tako*, *fantje*, *gremo domov*; *Tako*, *pa smo tam* …

[101] /… / in takó dálje. V tem primeru gre za neglagolski stavek, saj bi sicer brali *Izdáu̯ jih je sevéda minister↓|, ee| tórej minister túd nékaj ni nardíu̯↓|, kàr bi móra u̯ nardít↑|, in da ne razlagam dalje …↓||.*

G 1/51 Kàr se pa tíče| ee| nóšenje lás↑|, bárvanje in səvàda vséh ostálih stvarí zráven↑|, je səvàda tó predpísano| v oménjenem pogláuju↑||.

\S
S_{ozir}

Ng 1/52 Skrátka, gré v táke podróbnosti↑|, da| ee| je že| ee| nekáko smẽšno↓|, ne↑||…

$S_{\vdash}$ .. S/ .. $S_{\vdash}$ …
S_{pril}

G 1/53 Tóčno↓||.

S_{negl}

G 1/54 Nekáko bi láhko réko↓, da gré za nekatêre smẽšne referénce↑, ki so navêdene v dvéstodváinpédesetem členu↓|| …[102

S/
S_{pred}/
S_{pril}

Ng 1/55 [Ja↓||.]

$S_{\vdash}$

G 1/56 … že oménjenih pravíl↓|, kakó móre bít postrížen↑|, kákšna dolžína lás móre bít↑|, kák móre bít pobárvana↑ ali policístke↑||…]

… S = S ∧ S ∧ S …

Ng 1/57 [Takóle vas bóm vprášala↓||…

S …

G 1/58 [Lahkó še↑|| …]

S …

[102] Oglata oklepaja [ ] označujeta začetek oziroma konec prekrivanja govora. Tripičje na koncu povedi: označuje prekinitvi poved, govorca je prekinil sogovorec, ki se nadaljuje po prekinitvi. Tripičje na začetku povedi: govorec po prekinitvi nemoteno nadaljuje govor, zato je tudi začetek nove povedi označen s tripičjem.

Ng 1/59 Takóle bi vas vprášala↓||.]

S

Ng 1/60 Té podróbnosti so zanimíve za náše poslušáu̯ce↓||.

S

Ng 1/61 Ste se tó jútro že obríli↑||?

S

G 1/62 Jas se obríjem vsáko jútro, préden grém| ee| na délovno místo↓||.

S/
$S_{čas}$

Ng 1/63 Mh|, káj pa če bí zaspáli↑|, ne↑||?

S! .. S .. $S_{\vdash}$

Ng 1/64 Námreč, ker v pravílniku píše túdi takó↓||.

= S/
S_{vzr}

Ng 1/65 Takó lasjé| ee| kot túdi dláke bráde↑ ne smějo bíti krájše↑ od pét milimétrov↓|, le da bráda ne smé bíti dáljša od dvájset mílimétrov↓||.

S≠S

Ng 1/66 Tórej↑|, če| se zjútraj zbudíte↑ in níste obríti↓, tó ni bráda↑|, àmpak je|, ee| verjétno↓|, ee| bi bilé dláke málo dáljše↓|, kot predpisúje pravílnik↓||.

=> S ∧ S ≠ $_{brez}$ S ≠ s .. $S_{\vdash}$ .. s /
S_{prim}

G 1/67 Tó bi láhko pojmováli takó àli drugáče↑, láhko bi rékli↑, da si bóm pa pústo brádo↑, ne↓|, ali pa mám namén↑|| …

S=S/
S_{predm} .. $S_{\vdash}$ .. v S…

Ng 1/68 Àmpak ne čéz vôzeu kraváte↓|| …

≠ S …

G 1/69 Ne pa čéz vôzeu kraváte↑, takó kot sté rékli↑| ee↓||.

S/
S_{prim}

G 1/70 Túkaj so nekatêre stvarí dejánsko smêšne↓||.

S

G 1/71 Zakáj so pa smêšne↓||.

S

G 1/72 Smêšne so zató↑|, níč ni skrivnóst↑|, če povém| takóle↑ kàr jávno↑|, da sta oménjeni ákt priprávljale dvé skupíni| ee↓||.

S .. S/
S_{ozir}/
S_{predm}

G 1/73 In túkaj gre za néusklajénost téh dvéh skupín↑|, ki si nísta med sebój bódisi pomágali bódisi sodelováli↑|, še nàjbólj morebíti pa je smêšno tó↓|, da so dolóčene dolóčbe↓|, ki so préj blé| ee| zapísane v pravílih↑| ee| v| ee| po-| eee| v policíjskih pravílih| ozíroma pravílih policíjske postáje↓|, prenešéne v tá pravíla policíje↑| in níso skládna z drúgimi člêni↑, takó da so nekatêri odstáu̯ki↑, ki so navêdeni v pravílih policíje↑, práktično prepísani| ee| iz policíjskih pravíl↑|, ee| še préjšnjih, stárih↑| in práktično ne sódijo v tá člén↑|, kájti preklicújejo nekatêre stvarí↑|, ki splòh níso zapísane↓||.

Λ S/ =S/
S_{pril} v S_{pril} s_{os}/ \s_{os} Λ S/ Λ S>=S/
S_{pril} s_{posled}/ \s_{posled} [=S] S_{pril}
S_{pril}

G 1/74 Zató smo práktično priprávili↓| v Podrávju én kúp pripómb in spremémb↑|, ki smo jíh posredováli na policíjski sindikát Slovénije↑| in pa túdi sámemu generálnemu diréktorju|, katêri je túdi v Máribóru v ponedéljek povédo↓|, da so náše pripómbe zeló vmésne in konkrétne↑| in da jih bó↓| túdi opoštévo pri spremémbi pravíl policíje↑|, katêre| ee| spremémba pa se načrtúje práktično s prvim četŕtim létošnjega léta in sêm prepríčan↑|, da bôdo té| stvarí↑|, ee| ki so préj bilé oménjene z váše

straní↑ in z môje straní| ee| túdi otpraų̇léne↓||.

>=S/ Λ S/
S_{pril}/ S_{predm}/ \S_{predm}
S_{pril}/ S_{pril}
S_{predm} Λ S_{predm}/
S_{pril}

Ng 1/75 No↓, če| in če smo že pri énem tákšnem določílu↓| u téh pravílih↑|, policístke mórajo še posébno pazljívo izbírati mejkap↑|, saj mórajo bíti nalíčene takó↑|, da tó ne móti vídeza úniforme↓||.

S! .. S>=S/
S_{pog}\ $S_{nač}$

Ng 1/76 Le kdó bó presójaų̇ o tém↑|, kdaj|, recímo↑, mejkap↑| móti vídez unifórme↑|, gdo bo tá↑|, ki presója↓||.

S/ < S/
s_{predm} .. $S_{\vdash}$ .. s_{predm} S_{pril}

G 1/77 Léjte|, po téh pravílih bi tó naj bíl predstójnik↓||.

S! .. S

G 1/78 Samó| prepríčan sêm↑|, da policístke verjétno ne bójo dále tákšnega mejkapa na obráz↑|, ki jim ne bí pristájal, že sámi policístki in njénemu vídezu↓||.

S/
S_{predm}/
S_{pril}[S]

G 1/79 Zató je sevȁda túdi tákšno določílo| ee| morebíti potrébno spremémbe↓| v nekatêrih segméntih ozíroma čŕtanja↓, kájti| če je policístka↓|| …[

=>S >=S …

Ng 1/80 [So pa↑| …

S …

Ng 1/81 Mh↓||.

S!

Ng 1/82 Izvólte↓||.**]**

S

G 1/83 Če je policístka nalíčena↑, ne| ee kvári ugléda↑|, ne škodúje nikómur↑|, ámpak práktično je morebíti sámo za| nekatêre odténke↑|, ki si jih je pač nalíčila↓| sébi primêrno↓|, ee| túdi sáma ból zadovólna↓, ne …↓||**]**

S ʌ brezv S ≠ s/ \s .. $S_{\vdash\dashv}$ …
S_{pog}\ S_{pril}

Ng 1/84 Kákšne pa so↑|, recímo↑|, kázni↓|, če bi ugotávljali↓|| …

s .. $S_{\vdash\dashv}$ .. s/
S_{pog} …

G 1/85 Gléjte↓|, kázni↓|, jas sn že préj oméno v pŕvem délu odáje↓|, da kázni po pravílih policíje ní↓|.

S! .. S_{negl} .. S/
S_{predm}

G 1/86 Pravíla policíje so nótranji ákt|, níso sestáu̯ni dél práu̯nega réda↑|, níso bilá túdi objáu̯ljena v Urádnem lísto↑, zató disciplínskega ukrépa↑| za néko zadévo|, ki bi bla| ugotovljéna v sklópu nepravílnosti pravíl policíje↑|, ne móre bít↓||.

S ʌ brez S ʌ brez S => s / \s
S_{pril}

G 1/87 Tó je néposredno túdi zatrdíu̯ sám generálni diréktor v ponedéljek po↑| okrók štŕnajste úre ozíroma nekóliko čés štŕnajsto úro v Máribóru↓||.

S

G 1/88 So pa| morebíti drúge stvarí↑, ki so bólj pomémbne za délo policíje↓, ne samó pravíla policíje↓, ki jih je tréba dodélat↓||.

S/ ʌ brezv S/
S_{pril} S_{pril}

G 1/89 Mi smo generálnega diréktorja v ponedéljek opozoríli na nekatêre apsúrde↓, ki se dogájajo↓|, ne mórem razuméti↓|, če je miníster v skládu s svójimi pooblastíli↓|, ki jih mu nalága vláda↓|, odobrí↓|| ee|, predčásn odhót délau̯k ob ôsmem márcu| domóu̯|, tórej kár má pravíco↑| ee| in se-

véda predstójniki|, tórej komandírji|, téga ne upoštévajo↑|, so tút stopíli nád minístra↓||.

S/ ≠ brezv S/ ʌ s [=S] s =>S
S_{pril} s predm/ \s predm .. < =>S > ..
S_{pril}

G 1/90 Ali níso potém túd tí komandírji↓| nekatêri↑| posámezniki↑| prekorâčili svôja pooblastíla, ko níso pustíli délaụk domóụ↓||?

s [=S] s /
$S_{čas}$

Ng 1/91 Mh↓||.

S!

G 1/92 Opozoríli smo túdi| generálnega diréktorja na cépljenje policístoụ↑||.

S

G 1/93 Cépljenje je bló opráụljeno samó za policíste na júžni mêji↑|, katêri se ukvárjajo z ìlegálno migrácijo↑|, ní pa biló opráụljeno cépljenje| v nótranjosti↓, tórej na policíjskih postájah v céntru ali pa na podežélju in takó dálje↓|,[103] ki si pràụ takó| ee ee| zaslúžijo tóvŕstno cépljenje↓|, kájti délo na terénu je sevéda vsekákor zeló zahtévno↓||.

S / ≠ S => Se /
S_{pril} S_{pril} >= S

G 1/94 Túkaj móram še réčti, če dovólte↓|, verjétno še imáma še tólko čása↑|, ee| opozoríli smo generálnega diréktorja policíje na tó, kár sem že préd čásom túdi v váši oddáji že povédaụ↑|, ee| policísti že od léta dváinósndeset nísmo opráụlali práktičnega in teorétičnega usposábljanja is pŕve pomočí↓||.

S /
S_{pog} .. <S> .. \ brezv S_{predm}/
S_{predm} = brez S_{predm}

[103] /… / *ní pa biló opráụljeno cépljenje| v nótranjosti↓, tórej na policíjskih postájah v céntru ali pa na podežélju in takó dálje↓| – in tako dalje* pomeni na vasi, v mestu … ni stavek, je le del stavčnega člena (v nasprotju s primerom 49, glej op. 101).

G 1/95 Tórej izoobraževánja| ee↓||.

S_{negl}

G 1/96 Ne znám si predstávljati|, ali bi morebíti policíst bíų̇ túdi kríų̇↓| v prométni nesréči↑|, ko je udeléženec telésno poškodován↑|, ko mú ni práų̇ zavézaų̇ ali núdo pŕve pomočí↓| ee↓||.

S/
S_{predm}/
S_{pril} .. S_{pog} v $_{brez}$ S_{pog}

G 1/97 Izobraževánje↑|, ki ga je policíst dáų̇ skózi pri začétku opráų̇ljanja vozníškega dovolénja↓| za pŕvo pomóč↓|, sevéda ne zadostúje tóvŕstnim zadévam↓||.

s / \s
S_{pril}

G 1/98 In policísti se pri svôjem délu srečújejo↓|, pri tém pa sevéda nímajo prépotrébne zaščítne in pa drúge opréme|, da bi tó lahkó nardíli↓||.

∧ S ≠ S/
S_{pril}

G 1/99 Velíko↑|, velíko vprašánje je túdi| vézano na zákon o várstvu in zdrávju pri délu↑|, kájti océno tvéganja↓| za vsáko délovno místo móra pripráviti minístrstvo ozíroma policíja do kônca júnija↓||.

S >= S

G 1/100 Čàs se počási istéka↑||.

S

G 1/101 V minístrstvu pa nímamo ljudí↓|, ki bi se s tóvŕstno zadévo ukvárjali↑|, ozíroma dovòlj strokóvno usposóbljenih↓||.

s/ \s
S_{pril}

G 1/102 Ali bómo záj najéli zúnanje inštitúcije ali káj podóbnega↓| ozíroma bo policíja najéla zunánje inštitúte ál káj podóbnega↑, sevə̀da mi ni znáno↓||.

\S
S_{os} v S_{os}

G 1/103 Tó, na tó smo ga opozoríli↓||.

[=S] S

G 1/104 Opozoríli smo ga túdi na izdájanje odlóčb↓|, ki kasnijo↓||.

S/
S_{pril}

G 1/105 Opozoríli smo ga túdi| ee| na| ee| vózni párk in pa ostále zgrádbe v policíji↓|, ki so v tákšnem ál drugáčnem stánju↓||.

S/
S_{pril}

Ng 1/106 O téh rečéh smo pa žé govoríli↓||.

S

G 1/107 Opozoríli, opozoríli smo ga↓|, recímo↓|, glejte↓|, apsúrd je↓|, za prométne policíste|, trí vŕste kombinezónou̯ imájo v| ee| prométniki↓||.

s .. $S_{\vdash\dashv}$ .. S! .. <S> .. s [=S]

G 1/108 Kakó zdàj naj udeléženec v céstnem prométu vé|, ál je tó policíst↑ ál je morebíti zapórnik↓| ál je to morebíti| káj jaz vém↓| cestár ál káj podóbnega↓|, ko ga ustáu̯la na césti↓||.

S/
S_{predm} v S_{predm} v s_{predm} .. <S> .. s_{predm}/
$S_{čas}$

G 1/109 Ni tórej néke enákosti … enakovrédnosti pri téh zadévah↓||.

S

G 1/110 Glejte↓|, še védno je vêlik problém normíranje déla v policíji↓||.

S! .. S

G 1/111 Zakáj gépéú| generálna policíjska upráva préko policíjskih upráu̯| vstrája↓|, da policísti mórajo iméti↓ tóoliko in tóoliko mandátno kaznovánih| tóoliko in tóoliko mórajo iméti vozníških dovolénj↓|, tóoliko↓|| …[

s [S] s /
S_{predm} ∧ S_{predm} …

Ng 1/112 Tórej nórmo predpisúje takó rekóč↓|| …

S …

G 1/113 Tóčno↓||.

S_{negl}

G 1/114 Normíranje déla↓|, in tó je nédopústno↓|, se právi↓|, če pa téga ne doséga↑, pa je policíst v enôti slàp↑| ee| je pódpovpréčno océnjen↑| in takó dálje in takó dálje↓| in je že na nékem črnem seznámo| bódisi za odstrél v prihódnjih létih↓||.

$(S_{negl} = S) = (S/ \quad \backslash S \wedge S \wedge S)$
S_{pog}

Ng 1/115 Ja↓, gospót G 1↓||.

$S_{\vdash\!\dashv}$ .. S!

Ng 1/116 Po vsém tém↑|, kàr ste zdájle na kôncu povédali↑|, ee| mi je poụsèm jásno↑|, zakáj se po drúgi stráni zdájle policísti↓| ee| nekáko zabávajo ali pa norčújejo iz nekatêrih pravíl↑|, ki so sicér u navádi túdi pri v drúgih držávah↑|, ee| ko gré za pravíla o obnášanju tístih ljúdi↑|, urádnikoụ↑|, ki nósijo úniforme↓|, ne↓||.

s/ \s/
S_{pril} S_{os} v S_{os}/
S_{pril}/
$S_{čas}$/
S_{pril}

Ng 1/117 Pri tém míslim na tíste mejkape↑, frizúre in in↑| ee| …

S …

Ng 1/118 Té zadéve so pràụzapràụ takó podróbno opredeljéne↑|, da so še že smêšne↑, níso pa u policíji urejêne nekatêre zadéve↑|, ki so pa núјno potrébne↓|| …[

S/ $\neq_{brezv}$ S/
$S_{nač}$ S_{pril}…

G 1/119 … [bístvenega pomêna↓||…

S_{pov} …

Ng 1/120 … bístvenega poména↓||…]

S_{pov} …

G 1/121 … bístvenega pomêna↓||…**]**

S_{pov} …

Ng 1/122 Takó jás úpam|, da| ee| bódo tísti|, ki odlóčajo o tém|, vèndarle iméli dovólj poslúha in pámeti|, da se bódo téh zadẹ́u̯ túdi lotíli||.

S/
S_{predm}/ \S_{predm} /
S_{pril} S_{predm}

Ng 1/123 Samó lážje je nardít kákšno nèpomémbno zadévo kót kákšno pomémbno||.

S

G 1/124 Če smém samó êno stvár pripómnit↓|, ne↓||.[104]

\Ø/
S_{pog} $S_{\vdash}$

G 1/125 Nájbólj je problém tá↓|, da nekatêre zadéve urejújejo birokráti↑, ki sedíjo v lépih fotéljih na Štéfanovi dvá v Ljubljáni↑| in píšejo zadéve↑| in ne poznájo déla in metót policístou̯ na terénu↑|, čepráu̯ so préd časom morebíti sámi bilí na terénu in so tó pozabíli↓| in tó je nájvečji problém↓||.

S/
S_{pril}/
S_{pril} ∧ S ∧ S/
S_{dop} ∧ S ∧ S

G 1/126 Ne, ne vprášajo terénskih policístou̯↑| ali pa nížje navzdòl↓ ali na policíjskih postájah↓| ali pa bóm réko↓| eee| na policíjskih uprávah↓, posámeznih ljudí↑|, káj ôni míslijo↑, káj ôni priporóčajo↑|, àmpak tó sámi

[104] Gre za izpust glavnega stavka, saj bi bila sicer poved takšna: *Če smem samo eno stvar pripomniti*, *bi jo pripomnil*, *ne.*

napíšejo↑|, ál je pràu̯↑ ál pa ne↓, potém pa se tákšni apsúrdi sevèda v práksi izvájajo in tó je nèdopústno↓||.

$S_{\vdash} .. S_{predm} .. <S> .. S_{predm}$ / $\neq S \vee S \vee S \Rightarrow S \wedge S$
$S_{predm} \wedge S_{predm}$

Ng 1/127 Véste káj↑|, in policíja kót èn segmènt té drúžbe pràu̯zapràu̯ ní izjéma↓||.

S .. S

Ng 1/128 Hvála lépa↑| gospót G 1↑| in| ee| na svídenje↓||.

S! .. S! ∧ S!

G 1/129 Na svídenje↓||.

S!

Ng 1/130 In[105]če níste na tekóčem s koledárjem↑|, dánes je četŕtek↓||.

∧ S = S

Ng 1/131 In četŕtki so v zádnjem času postáli zanimívi↑ zarádi séj vláde in ugíbanj↑, kdáj se bo zgodílo tísto↑|, kar so mnógi napovedováli↓||.

∧ S/
S_{pril}/
S_{pril}

Ng 1/132 Gre sevéda za kádrou̯sko zamenjávo| na| vrhu póšte Slovénije↓||.

S

Ng 1/133 Že pretékli četŕtək| smo ugíbali o tém in se pogovárjali s kljúčnimi aktêrji↑|, ali bo vláda zaménjala **G 2**↑ kot generálno diréktorico Póšte Slovénije↑| z magístrem|, magístrom XX↓||.

S ∧ S/
S_{predm}

[105] Skladenjsko gledano ima veznik *in* medpovedno vlogo, čeprav bi lahko sklepali, da gre zgolj za mašilo.

Ng 1/134 No↑, in enáko vprašánje zastávljamo tudi dánes↑|, tókrat naj bi|šlo zarés↓||.

$S_{\vdash}$ .. S = $_{brezv}$ S

Ng 1/135 Dva sogovórnika imam to jútro↑||…

S …

Ng 1/136 … gospó G 2↑|| …

… S_{negl}

Ng 1/137 Dóbro jútro↑||.

S!

G 2/138 Dóbro jútro↑||.

S!

Ng 1/139 … in[106] pa člane izvršílnega odbôra stránke eseles↑|, eskade↑| slovénske ljúdske stránke↑| in poslánca v Državnem zbôru↑|, G 3↓||.

… ∧ S [=S]

Ng 1/140 Dóbro jútro↑||.

S!

G 3/141 Dóbro jútro↓||.

S!

Ng 1/142 Mórda nájprej uprašánje gospe G 2↑||.

S

Ng 1/143 Vas je kaj zbódlo↑, ko sem rêkla↑, da so četŕtki postáli zanimívi↑||.

S/
  $S_{čas}$/
    S_{predm}

[106] V takih primerih pa veznik *in* deluje za nazaj (kataforično) na naveznika, v tem primeru na poved, ki jo je govorec že izgovoril, vendar ga je sogovorec prekinil. Gre za medpovedno navezovanje.

Ng 1/144 No↑, za nekatêre so zagotôvo zanimívi↓||.

$S_{\vdash}$ .. S

Ng 1/145 Za vas↓| pa verjétno ne↓||.

S

Ng 1/146 Prej neprijétni↓||.[107]

S_{negl}

G 2/147 Ee, gléjte↑, na sréčo je še veliko lépih stvári v življénju↑| pa tudi pomlád se nam blíža↑|, ee, pa tudi môje délo na póšti| je je zeló razgíbano↓||.

S! .. S ∧ S ∧ S

G 2/148 Velíko je zanimívih↑, pomémbnih stvarí↑, e načrtújemo projékte↑, razvój podjétja↓||.

S = S

G 2/149 Takó| da nímam čása velíko mísliti na té néprijetnosti↓||.

=>S

G 2/150 Sicèr je pa takó|, ne↓||.

S .. $S_{\vdash}$

G 2/151 Imenována sém pàč bilá s políticno podpóro↑ Slovénske ljúdske stránke↑| in e in e kot tak↑ tákšna↑| sém pàč e védno móram bit priprávlena na na tákšne in drugáčne scenárije↓||.

S ∧ S

G 2/152 Sáma móram rèčt↑|, da nísem velíko presenéčena↑, ker se o tej domnévni zamenjávi že dóu̯go čása velíko govorí↓||.

S/
S_{predm}/
S_{vzr}

[107] Gre za neglagolski enodelni pridevniški stavek, kakor ga razlaga J. TOPORIŠIČ (2000: 631).

G 2/153 Skrbí me pa to↑| sedáj↑, ko je tó na nék način postálo urádno↑|, e predu̯sə́m zató↑| ker bi vsèêno pričakovála↑|, da se bo| pri téh odločítvah predu̯sə́m spoštovála strokôvnost↑|, profesionálnost↑|, rezultáti déla↑|, da se bo spoštováu̯ veljáu̯ni práu̯ni réd↑||.

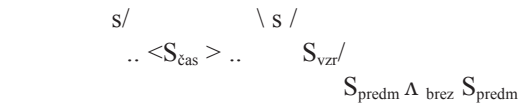

G 2/154 Mój mandàt je bíu̯ pač zastáu̯ljen za štíri léta↑|| se z z tó odločítvijo↑, ki bi naj bila dánes sprejéta↑, na nék način prekínja na nékih↑ vsebinskih razlógou̯↑, verjétno pa iz političnih↓||.

Ng 1/155 V izjávi↑, ki ste mi jo dáli pretêkli četŕtek popou̯dne↓|, tórej↑, ko je bilo že znáno↑|, da vláda váše odstavítve ni uvrstíla na dnévni réd↑|, ste mi dejáli↑|, nekáko↑, da upáte↑, da bo vláda zdájle pa le preučíla vsè arguménte za in próti↑||.

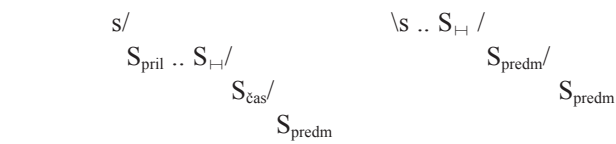

Ng 1/156 Na vprašánje pa↑, ali imáte več upánja↑, da bóste ostáli na tém položáju↑|, ste mi odkríto dejáli↑|, da ne kaj práu̯ dôsti↑| in nekáko ste iméli kar e práu̯↑|, kar se téga tíče↓||.

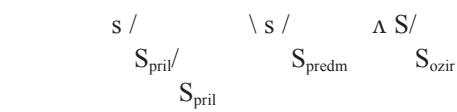

G 2/157 Ee, ja, jaz móram rêči↑, da| ee səm nekáko bólj néuradno seznánjena z nekími domnêu̯nimi| razlógi| strokôvne naráve↑|, ki bi naj bli pač rázlog za môjo zamenjávo↑||.

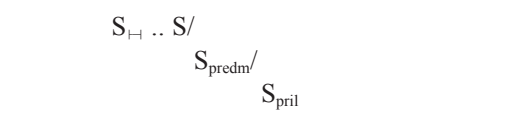

G 2/158 Velíko se sklicúje túdi na sklépe↑|, ki jih je spreję̣u Nadzórni svət↓||.

S/
S_{pril}

G 2/159 Ee|, vəndar↑| ee pač ugotávljam↑|, da se vláda zagotôvo v času od préjšnjega četŕtka ni poglobíla v v vsà gradíva e vsà déjstva↓||.

S/
S_{predm}

G 2/160 Pósta Slovénije| je poslála túdi pripómbe na sklépe nadzórnega svéta↑, ker pač preprôsto| ne temeljíjo na právih strokóvnih podlágah, ozíroma vsà déjstva↑, ki so v téh sklépih navedéna↑|, pač ne držíjo↓||.

S/
S_{vzr} v s/ \s
S_{pril}

G 2/161 In ee ee vsò zadévo so obravnávali túdi sindikáti na konferénci sindikátoų̣↑|, potém túdi svét délaų̣ceų̣ Póšte Slovénije↑|, e|, ki odlóčno nasprotújejo e ugotovítvam nadzórnega svéta in se túdi délavci nekáko čútijo ogrožéne|, zato↑ ker rezultát↑, ki smo ga na Póšti doségli↑, ni délo generálne diréktorice↓|, je rés poslédica vódenja↑, àmpak| to je délo fsèh zaposlénih na Póšti Slovénije↓||.

ʌ S < S/ ʌ S => s/ \s = S ≠ S
S_{pril} S_{pril}

G 2/162 In véste↑, če v podjétju délaų̣ci↑| za z zvíšano produktívnostjo↑|, z pádanjem pláče↑|, z zmánjševanjem stróškoų̣↑| doséžejo↑|, da je rezultát bóljši↑, kot so ga predvídeli lastníki↑|, so potém upravíčeno prizadéti↑, če se potém v tém íšče néke kríų̣dne razlóge↑|, kar se tíče dáų̣ka na dodáno vrédnost↑|, ki se túdi velíkokrat pojávlja kot očítek↑, jas móram odlóčno povédati↑|, saj je Pósta Slovénije poraų̣nála vsè dáų̣čne obvéznosti↑, da spoštúje práų̣ni réd v náši držávi↓||.

ʌ S/ => S/ .. s_{ozir} .. <S_{pril}> .. s_{ozir} .. < >=S >../
S_{predm}/ S_{pog} S_{predm}
S_{prim}

G 2/163 Da bi pa res lahkó bili rezultáti bóljši↑, če bi tísti↑, ki so pri-

stójni za dolóčanje cén póštnih storítev↑, právočasno odreagírali↑|, se pa strínjam↓||.

\S
S_{predm}\
s_{pog}/ \s
S_{pril}

G 2/164 Vəndar tudi to je v pristójnosti vláde in vláda odlóča o tém↑, kákšno políticko cén bo sprejémala↓||.

≠ S ∧ S/
S_{predm}

G 2/165 Tako da↑| …

S_{negl}

G 2/166 Míslim pa↑|, da je …↓|| **[**

S/
S_{predm} …

Ng 1/167 **[**Glêjte …↓||**]**

S! …

G 2/168 … moj trúd povsèm odvèč↑|, ko se tako prizadévam↑|, da bi pač pojásnila te stvarí↑|, ker je očítno↑|, da resníčno gre za políticne razlóge↓||.**]**

… S_{predm}/
$S_{čas}$/ .. S_{vzr}/
S_{predm} S_{os}

Ng 1/169 No|, ja↓|, to je bístvo stvarí↓||.

$S_{⊢}$ .. $S_{⊢}$ ..S

Ng 1/170 Hotéla sem rávno rêči↑|, da právzapráu̯ brézpredmétno↑ da sedáj razprávljamo o teh strokôu̯nih zadévah↑|, e|, déjstva so tákšna↑|, da je biu̯| tudi vaš predhódnik razrêšen zarádi|, e|, političnih manír↑| … **[**

S/ $_{brezv}$ >= S/
S_{predm}/ S_{pril} …
S_{os}

G 2/171 **[**Takó↓||.**]**

S_{negl}

Ng 1/172 … da ste ví prišlí na Póšto Slovénije po políticni líniji↑| in da zdájle↑, če bóste↑, ne↑|, govoríva vsè v pogójnikih↑|, odhájate práu̯zapráu̯ iz políticnih razlógov↓||.**]**

… $S_{pril} \wedge s_{pril}$ / \ s_{pril}
S_{pog} .. $S_{\vdash}$ ..<S> ..

G 2/173 Takó↓||.

S_{negl}

Ng 1/174 To so|, to so déjstva↑|, e|, ki|, ki em|, ki jím nekáko ljudjé še kar so nájbolj priprávljeni verjéti↑||.

S .. S/
S_{pril}

G 2/175 Takó↓||.

S_{negl}

Ng 1/176 Zdájle↑,[108] tísti vsebínski argumenti za in próti↑, kdo je stóriu̯ kaj ali ne↑, je biu̯ dôber ali slàb↑|, so samó niánse↑|, e, takó kot právi ena ízmed pésmi↓||.

$S_{\vdash}$ .. s / \ s = S
S_{pril} v Se_{pril} .. S_{pril} v Se_{pril}

Ng 1/177 Tórej↑, smo pri políticiki↑|, in gospót G 3↑|, kot sem že dejála↑|, poslánec v Državnem zbôru↑ in člàn Izvršílnega odbôra eseles eskade Slovénske ljúdske stránke↓||.

$S_{\vdash}$ .. S $\wedge$ S_{negl} .. <S_{ozir}>.. [=S]

Ng 1/178 Ali bo stránka↑, včêraj smo lahkó slíšali nekatére izjáve↑|, e|, mírno požŕla↑|, če réčem po domáče↑||.

s .. < >=S >.. s/
S_{ozir}

[108] *Zdajle* ni v funciji prislova, ampak ima pomen člena »*no*«.

G 3/179 No|, glêjte↑|, popólnoma se ne strínjam z vámi↑|, kr sem kàr ste préj↑| gospá Ng 1| povédala↓||.

$S_{\mapsto}$ .. S! .. S = s_{ozir} .. S! .. s_{ozir}

G 3/180 Ta problém je potrébno malo obšírneje poglédati↑, in če mi dovolíte↑, vam ga lahkó tudi objásnim↑, gledé na to↑, da sə̀m bi̯u̯ tudi poslánc v préjšnjem mandátu in tudi| môja stránka je bila v vládi| in poznám nekatêre razmêre↑, ki so se takrát dogájale↓||.

S ∧ S/
S_{pog}\ S_{ozir}/
S_{predm} ∧ S_{predm} ∧ S_{predm}/
S_{pril}

G 3/181 Gospá G 2 je prišlá na Póšto kot strokovnjákinja↑|, rés pa je↑, da jo je postáu̯la polítika↓||.

S ≠ S/
S_{os}

Ng 1/182 No|, jəs nísem ji očítala↑|, da ni ni strokou̯njákinja↓||.

$S_{\mapsto}$ .. S/
S_{predm}

Ng 1/183 Zagotôvo↑|, prišlá pa je s polítično vôljo↓||.

$S_{\mapsto}$ .. S

G 3/184 Glêjte↑|, se je potrébno fprašat↑, zakàj je bíl magíster XX odstáu̯ljen↓||.

S! .. S/
S_{predm}

G 3/185 Na to fprašánje bi vam najrájši odgovorí̯u̯ bí̯u̯ši prométni minísterˆ, pod katêrega je gospót XX| ee takràt ee bi̯u̯| kot diréktor Póšte↓||.

S/
S_{pril}

G 3/186 Kolíkor je mêni znáno↑ in kolíkor sem jas bi̯u̯ seznánjen v préjšjem mandátu↑|, je XX znótraj koalícije eldeesa velíkokrat po-

skúšaų ta problém znótraj Póšte in| nekatêre| drúge probléme rêšit↑ v koalíciji↑, vêndar Liberálna demokracíja tákrat ni pustíla zaménjati| ee magístra| XX zarád nekatêrih očitkof in zarád nekatêrega poslovánja znótraj Póšte↓||.

\S≠S
S_{ozir} ∧ S_{ozir}

G 3/187 Ker pa Líberalna demokracíja v času Bajukove vláde ni bilá vèč| v v koalíciji↑|, je magíster YY to storíų↑| in argumentírano túdi predlágaų razrešítef| e prêjšnjega diréktorja↓||.

\S ∧ S
S_{vzr}

G 3/188 Na to mésto je takràt vláda imenovála G 2, ki pa ji sedáj po téh fséh argumêntih, ki smo jih dôbro preštudírali, nímajo očítat popólnoma nič↓||.

S/
s_{pril} / \s_{pril}
S_{pril}

G 3/189 Še rávno nasprótno↓||.

S_{negl}

G 3/190 Zeló je potrébno povdárit↑|, da je vláda prêjšnjemu diréktorju| odobríla| približno sédnsto miljónoų izgúp↑|, ki jih je gospà G 2 v štírih mésecih zmánjšala na za trísto miljónoų↓||.

S/
S_{predm}/
S_{pril}

G 3/191 In to z dedevêjem↑|, ko bi že móraų prêjšn diréktor nastávit fsè stvarí↑ in priprávit takó↑|, da| da| bi slúžbe↑|, ki délajo na Póšti|, ta dedeve samó speljále| in začéle obračunávat↓||.

=S/
$S_{čas}$ ∧ $S_{čas}$/
$s_{nač}$/ \$s_{nač}$ ∧ $S_{nač}$
S_{pril}

G 3/192 In za mêne osébno gre to za čísto lustrácijo↑|, lustrácijo kot tákšno↑|, sámo zarádi téga ker je gospá G 2 blà nastáu̯ljena v Bajukovi vládi↓||.

ʌ S [=S] /
S_{vzr}

Ng 1/193 Tolíko zgodovíne↓||.

S_{negl}

Ng 1/194 Gospót G 3↓||.

S!

G 3/195 Kar se tíče izvršílnega odbóra↑…

\ Ø …
S_{ozir}

Ng 1/196 To↑, to↑, to me zaníma↓||.

[=S] [=S] .. S

G 3/197 Mi smo že dáli| in sprejéli nekatêre sklépe na poslánski skupíni↑|, da smo se seznánli| seznánili s problémom Póšte↑|, z problémom↑|, ee ki se dogája na Póšti↑|, in mi smo sprejéli sklépe↑|, da odlóčno nasprotújemo tákšni zamenjávi↑, neargumentíranim zamenjávam↑||.

S ʌ S/ ʌ S/
S_{nam} [= S]/ S_{pril} [=S]
S_{pril}

G 3/198 Predu̯sém pa je potrébno↑|, če smo že v koalíciji↑|, da se držímo koalícijske pogódbe↓|, katêra dóbro↑|, v katêri je dóbro zapísano↑|, na kákšen načín↑| in pòd kákšnimi pogóji se katêrega nastávi↑| ozíroma katêrega zaménja↓||.

S.. <S_{pog}>../
S_{os}/
S_{pril}/
S_{os} v S_{os}

G 3/199 In če je tó↑| ee smísl demokracíje↑|, da postávijo za védé diréktorja upokójenega| bíu̯šega diréktorja↑|, ki je dobíu̯ odpravníno↑|, e, míslim↑|,

da naj se to vprášajo volíụci↑|, to ni več mója pristójnost↑, da bi o tém lahkó odlóčaụ↓||.

$$\Lambda\ S_{pog}/\ \underset{S_{os}/\ S_{pril}}{\backslash S}\qquad /S_{predm} >= S/\ S_{pril}$$

Ng 1/200 Ja, o tém sta za ee pretêkli téden| govoríla oba aktêrja↑| tako gospà G 2↑| in gospót XX↑|, zató jás zdájle te zgódbe né bi obravnávala↓||.

$S_{\mapsto\dashv}$.. S [=S] => S

Ng 1/201 Jás še énkrat zastáụljam tísto osnôụno uprašánje↑|, e e naménjeno vam↑|, gospót G 3↑…**[**

S .. <$$_{del}$> .. S!

G 3/202 **[**Poglêjte↑…**]**

S! …

Ng 1/203 Glêjte↑|, ali bo stránka ee to mírno prenêsla↓||?**]**

S! .. S

G 3/204 Stránka téga práv gotôvo ne bó mírno prenêsla↑|, če … [

S/
S_{pog} …

Ng 1/205 [Se bóste šlí trgovíno↑|…

s …

G 3/206 **[**Nobêne trgovíne↑… **]**

S_{negl} …

Ng 1/207 … za kákšna drúga mésta↑ ali ali pa bóste| eeee| zagrozíli z odstôpom iz koalícije↑||?**]**

… s v S

G 3/208 Poglêjte↑, z tém natolcevánjem novínarjeụ↑… **[**

S! .. S …

Ng 1/209 **[**Tákšni pač smò↑|, žaų̯↓||.**]**

S .. [=S]

G 3/210 Rés je↑, fčásih| bi láhko vêčkrat blí koréktni|**]** in mórem odkríto povédet↑|, da mi v Slovénski ljúdski stránki se ne bómo šlí nobêne trgovíne↑| in práų̯ gotôvo↑|, če se bo dánes to zgodílo↓|, da bo kŕšena koalícijska pogódba↑|, ee imám občútek↑, da bo ee verjétno predsédnik stránke↑|, prepríčan sêm↑|, takòj sklícaų̯ Izvršílni odbòr↑| in predsédnik odbôra tudi glávni odbôr↑, na katêrem se bómo pogovoríli o tém problémo↑|, kakó napréj↓||.

(S/) ∧ (S/) ∧ (s/ \s)/
S_{os} S_{predm} S_{pog}/ s_{pril} ..<S>.. s_{pril} ∧ S/
S_{os} S_{pril}/
S_{predm}

Ng 1/211 Tórej, se| lahkó zgodí↑|, da bi se↑| stránka odlóčla↑| in| istopíla iz↑…**[**

$S_{\mapsto}$ .. S/
S_{os} ∧ S_{os} …

G 3/212 **[**Praų̯ gotôvo↑…**]**

S_{negl} …

Ng 1/213 … koalícije↓||.**]**

… S_{os}

G 3/214 Praų̯ gotôvo se to lahkó zgodí↑, če bódo orgâni strânke↑|, se právi člani| Izvršílnega ozíroma gláų̯nega odbôra↑|, o tem odlóčli↑|, se bo tó zgodílo↓||.

S/ =>S
s_{pog} [= S] s_{pog}

Ng 1/215 Mh.↓||.

S!

Ng 1/216 Ja↑|, eee↓||.

S!

Ng 1/217 V kólikor sèm razuméla nekatêre izjáve| ee| sinóči u jáu̯nih médijih↑| in túdi u današnjem dnêvnem časopísju↑| ee náj| tá ee zamenjáva| naj nê bi poménila kršítev koalicíjske pogódbe↑||.

\S

S_{pog}

Ng 1/218 Kakó komentírate to↑, da ste↑, da je| nekáko| bilá stránka seznánjena z dolóčenimi naměrami↑||?

S/

S_{predm}

Ng 1/219 Sámi ste verjétno včêraj túdi slíšali tísto↑| …

S …

G 3/220 Glêjte↑|, to so to …↓||

S! .. S …

G 3/221 Poglêjte↓||.

S!

G 3/222 To je nekdó za lesé prinéso na dàn in tó splòh ne drží↓||.

S ∧ S

G 3/223 Sám sém sodelováu̯ prèd fstópom Slovénske ljúdske stránke v| v koalícijo na glávnem odbóru↓||.

S

G 3/224 Mi níti z eno besédo na glávnem odbóru nísmo o téh kádrovskih zadévah govoríli↓||.

S

G 3/225 O dobénem dogóvoru ni bló| in o usklajevánju v zvézi s tem prèd fstópom Slovénske ljúdske stránke| v koalícijo ni biló↓||.

S ∧ S

G 3/226 Koalícijska pogódba je potpísana↑|, podpísale so jo fsè štíri stránke↑| in koalícijske pogódbe se je potrébno držáti↓||.

S = S ∧ S

G 3/227 Kdó jo bo pŕvi prekršo↑|, jo bo páč prekršo↓||.

\S
S_{os}

G 3/228 V préjšnjem mandáto↑| je so v vládi glasováli samó tríkràt↓| na sêji vláde↓| in úpam↑|, da bo Drnovšek| tolíko apelíraụ na svôje minístre↑|, predfsém na minístre iz liberálne demokracíje↑|, da na vládi dánes ne bo prišló do glasovánja↓||.

S ∧ S/
S_{pred} [=S] /
S_{posled}

G 3/229 Če se bo prišló dánes na vládi do glasovánja↑, to poméni↑, da eee pàč Líberalna demokracíja hóče kázati v tém koalíciji svôjo móč↑ in ne upoštévat svójih pártneroụ↑| in səvəda vprašánje je↑|,[109] kakó dáleč| ee| še mi láhko splòh sodelújemo z| ee| tákšno stránko ozíroma v tákšni koalíciji| in na tákšen načín↓||.

\S/ ∧ S/
S_{pog} S_{pred} ∧ S_{pred} S_{pov} ∧ S_{pov}

Ng 1/230 Tórej[110] obà↑|, takó vi gospà **G 2** kot gospót **G 3**↑|, sta zeló dôbro obveščéna↑||.

s [=S] s

Ng 1/231 Ee↑|, dánes↑|, če lahkó napovedújemo↑|, zdaj govorímo o fséh okóliščinah↑|, dêjstva bódo pa znána šelè popóụdne↓||.

s / \s ≠ S
S_{pog}

Ng 1/232 Tórej, dánes↑|, skôraj stóodstótn↑|, bó na vládi ta prêdlog↑||.

=> s .. < S_{negl} > .. s

[109] Stavke tipa *Vprašanje je*, *kako* … obravnavamo kot povedkov odvisnik analogno primeru *Vprašanje je*, *komu bo s tem pomagano*. Glej J. TOPORIŠIČ (2000: 639). Enako primer tipa *Dejstvo je*, *da* …

[110] J. TOPORIŠIČ (1991: 7). Toporišič piše, da lahko členki nastopajo v samem stavku (*To je seveda res*), primer v analizi povedi 230 (*Tórej obà* …), večinoma pa tudi kot t. i. pastavki (*To je res*, *seveda*), primer v analizi povedi 232 (*Tórej*, *dánes*↑|, *skôraj stóodstótn* …).

G 3/233 Poglêjte↑, ne mórem trdít↑|, da bo stóodstótno↓||.

S! .. S/
S_{predm}

G 3/234 Minister še prèd sêjom začétkom sêje vláde še zmêrom láhko umákne prêdlog↓||.

S

Ng 1/235 To se je zgodílo məndà túd pretêkli četŕtek↑|, ne↑|, gospa G 2↑||.

S .. S! .. S!

G 2/236 Ja, po môjih informácijah↑|, da↓|, kar se mêne tíče↑|, jáz bi nájin pogóvor zakljúčla↑||.

\S
$S_{\vdash}$ .. [=S] .. S! .. S_{ozir}

Ng 1/237 Vas čákajo obvéznosti↑||.

S

G 2/238 Ja, da, da, pač, vsekákor bom↑|, e, velíko razmíšljam v téh dnéh túdi o prímopredaji↑| in potrúdila se bom↑|, da svójemu| da bom svójemu naslédniku čim bolj pomágala pri prevzému póslou̯↑, predvsém pa to↑|, da mu bom razkríla fsè zahtêvne zadéve↑, fsà zahtêvna odpŕta vprašánja↑, da se mu né bi zgodílo podóbno kot mêni z dedevejem↑|, ko sem v bístvu mórala fsó zgódbo↑|, fsó zapletêno zakonodájo↑, fsè zapletêne procedúre odkrívat sáma↑||.

$S_{\vdash}$ ..$S_{\vdash}$ ..$S_{\vdash}$ ..$S_{\vdash}$ ..S ∧ $_{brezv}$ S ∧ S/
S_{nam} = S_{nam}/
S_{nam}/
$S_{čas}$

G 2/239 Ee|, veséla sem túdi↑|, da səm lahkó zeló hítro| z svójim načínom déla↑|, s povest s povezoválnostjo animírala sodélau̯ce↑| in so mi pri tém pomágali↑|, čepràu̯ se pa bojím↑|, da so| najpréj nekáko| ee najpréj tiščáli glávo v pések↑||, ko smo se … [

S/
S_{vzr} ∧ S_{vzr} / $S_{dop/}$
S_{predm}/
$S_{čas}$ …

Ng 1/240 [Gospá↑|…]

S!

G 2/241 … s tém problémom lótli↑|,**]** tega probléma lótli↑| in jaz oblúblam↑|, da svójemu naslédniku téga pa ne bóm pripraụla↓||.

… S = S ʌ S/
S_{predm}

Ng 1/242 Dôbro↓, kaj pa osébno↓||.

S_{negl} .. S_{negl}

Ng 1/243 Že razmíšljate o tém, če se bo to zgodílo↑|, še védno poụdárjam↑|, govorímo ụ pogójnikih↑|, kaj bóste délali potém?↑||.

S/
S_{pog} .. <S/ > .. \S_{predm}
$S_{e\ predm}$

G 2/244 Jas səm vam povédala↑|, da osébno trenútno razmíšljam o tém↑|, kakó tekóče oprávljati doụžnosti↑|, kakó nastáụljati doụgoróčno vizíjo↑|, strategíjo in projékte↑|, ki jih izvájamo↑|, predvsəm pa| dánes↑, kakó čímbolj kvalitétno pripráviti prímopredájo↑|, zató da mój naslédnik ne bó pádo v tàk položáj↑, kot sém jaz↓||.

S/
S_{predm}/ .. [=S] .. \
$S_{predm\ ʌ\ brezv}$ S_{predm}/ S_{predm}/
S_{pril} S_{nam}/
S_{pril}

Ng 1/245 Mh.

S!

Ng 1/246 In po prímopredáji↑||?

S_{negl}

Ng 1/247 Je žé …↑||?

S

G 2/248 Po prímopredáji je pa še velíko čása↑|, velíko prijáteljeụ↑ in velíko

dóbre vólje za tó↑|, da se bom fsékakor v življénju lepó znášla↓||.

S/
S_{predm}

Ng 1/249 Gospà G 2↑|, hvála lépa za sodelovánje↓||.

S! .. S!

Ng 1/250 Naj vám ta četŕtek čímprej míne↑|, kákršen kóli že bo↓||.

S = S

G 2/251 Hvála lépa↓||.

S!

Ng 1/252 Gospót G 3↑||.

S!

G 3/253 Prósim?↑||

S!

Ng 1/254 Ja↑|, zdájle k téj témi še kaj dodáti↑||.

$S_{\vdash}$ .. S

Ng 1/255 Tórej↑.

$S_{\vdash}$

Ng 1/256 Rêkli ste↑|, ee, miníster še védno lahkó umákne↑|, vəndar je dánes zeló málo móžnosti za tó↓||.

S/ ≠ S
S_{predm}

Ng 1/257 Zadéve se lahkó zaostríjo po políticni pláti↑|.

S

Ng 1/258 O tém bómo láhk govoríli zvečér↑|| in jútri zjútraj↓||.

S

Ng 1/259 Kákšen dán pa čáka vás↑||?

S

G 3/260 Ja↑, poglêjte↑||.

$S_{\vdash}$ .. S!

G 3/261 Sedáj imàm sícer odbòr za nótranjo polítiko↑ in e …

S …

Ng 1/262 Kaj zahtêu̯nega↑||?

S_{negl}

G 3/263 Ne↓, próračun in, e, nekatére e e májhne spremémbe na nekatérih normatívnih áktih↓||.

$S_{\vdash}$ .. S

G 3/264 Ee, jútri práu̯ gotóvo imám trenútno nájbolj| médijsko sprémljano komisíjo↑|, Komisíjo za nadzòr nad obveščeválnimi slúžbami↑|| … **[**

S [=S] …

Ng 1/265 **[**Mh↑||.**]**

S!

G 3/266 … kjer se pač ukvárjamo z problémom**]**| in izjávami nekatérih| posámeznikov v zadévi Troha↑||.

… /
S_{pril}

G 3/267 E, k tému problému bi še pa rad dodáu̯↑|, da ima G 2 fsó potpóro| poslánske skupíne↑| in da poslánci smo dóbro seznánjeni z tém problémom↑| in pri teh stvaréh v koalíciji poslánci ne bómo popúščali↓||.

S/
$S_{predm} \wedge S_{predm} \wedge S_{predm}$

G 3/268 In si želímo koréktnega sodelovánja vséh koalícijskih pártnerjev↓||.

$\wedge$ S

G 3/269 Kar se pa sevéda v zádnjem času čúti↑ v parlaménto↑|, eno trénje znótraj koalícije↑, túdi opážamo↑|, da da ni dóbrega sodelovánja med eldeesom in Zdrúženo lísto↑|, prau̯ tako ni dóbrega sodelovánja med

Desusom in| Líberalno demokracíjo↑| ter túdi lahkó povprášate vódjo poslánske skupíne gospoda XY↑| in so zeló móčni|ee| tréndi in trénja znótraj poslánskih skupín↑||.

S_{ozir} [=S] \S/ S_{predm} Λ $_{brezv}$ S_{predm} Λ S> Λ $_{brezv}$ S_{predm}

G 3/270 Takó da míslim↑|, da to ni níč pózitivnega za nsled za razvój Slovénije in za sam integrácijski čás Slovénije ob fstópu Slovénije v Evrópsko únijo↓||.

=>S/
S_{predm}

G 3/271 In míslim↑, da tísti↑, ki imájo nájvečjo políticno móč↑|, se bódo mórali túd téga zavédat↑|, da je ee potrébno| délat skúpaj↑| in z néko vizíjo za napréj↑, nekatêre stvarí pustít pri míru↑ in se ukvárjat z tístim, kar nas pač vléče v bodóčnost↑|, ne pa v pretêklost↓||.

Λ S/
s_{predm}/ \s_{predm}/
S_{pril} S_{predm} ≠ $_{brez}$ S Λ S/
S_{predm} ≠ $_{brez}$ Se

Ng 1/272 Sóbivanje↑, sodelovánje↑ in stŕpnost↓||.

S_{negl}

G 3/273 Takó↓||.

S_{negl}

Ng 1/274 Hvála lépa↑, gospót G 3↑ in na svídenje↓||.

S! .. S! Λ S!

G 3/275 Na svídenje↓||.

S!

Ng 1/276 Mh↓||.

S!

Ng 1/277 Kákšno minútko ali dvé bómo nameníli trgovánju z ljúdmi↓||.

S

Ng 1/278 Ámpak ne tákšnemu kádrovskemu trgovánju↑|, têmveč drúgemu↓||.

≠S .. [=S]

Ng 1/279 O tém bo têkla beséda nocój↑| u̯ Hotélu Órel u̯ Máribóru↓||.

S

Ng 1/280 Grè za okróglo mízo↑|, ki jo prirêja klúb Sóroptimístk↑|, z námi pa je zdájle njegôva predsédnica↑|, gospá G 4↓||.

S/ ʌ brez S .. S!
S pril

Ng 1/281 Dôbro jútrro↓||.

S!

Ng 1/282 Dôbro jútro↑|, gospa G 4↓||.

S! .. S!

G 4/283 Lepó pozdrávljeni↓||.

S negl

Ng 1/284 Včásih se človéku zatákne↓||.

S

G 4/285 Ja↓, včásih↓||.

S ⊢ .. S negl

G 4/286 No, ámpak veselí me↑|, da ste me povábli v to oddájo↑|, da lahkó Maribórčane↑| in té↑|, ki poslúšajo vášo oddájo↑|, seznánimo s tém↑, da náš klúb ne samó da delúje humanitárno↓||.

S! ≠ S/
S os/
S nam ʌ s / \ s /
S os S predm

G 4/287 Delúje túdi na drúgih podróčjih↑|, in sicèr↑| kot je tóle↑, ki ga vódi náša článica AA↑|, in sicèr státus žénsk in človéške pravíce↓||.

S = s / \ =s
S pril

G 4/288 In dánes↑| ta okrógla míza↑|, ki jo na katéro vábimo v salón Hotéla Órəl↑| in bo ob osemnájsti úri↑|, bómo govoríli səvəda o témi trgovánja z ljudmí↓|, túkaj səvəda ne míslimo samó trgovánje z žénskami↑|, túkaj je še téh trgovánj vêč↓||.

$\wedge$ s .. <S_{negl}> ../ \s = $_{brezv}$ S < S
$S_{pril} \wedge S_{pril}$

G 4/289 Mi smo zádnje čáse prisôtni túdi številnim pribéžnikom↑|, ki se zatékajo k nam↑, v nášo držávo↑, kaj se usè s témi ljudmí dogája↑|, kaj je z trgovánjem z človéškimi orgáni in takó napréj↓||.

S/
S_{pril} [=S] .. = S

G 4/290 To bo usè téma danášnje okrógle míze↓||.

S

G 4/291 V pogóvoru bódo túdi sodelováli náši góstje↑|, kot na primér dóktor BB↑, CC↑, DD↑, in↑|, kot sem že rêkla↑|, bo pogóvor povezovála naša článica AA↓||.

S = S $\wedge$ s/ \s
.. <S> ..

Ng 1/292 Pa túdi dóktor EE bo sodelovála↑|, məndà↓||.

S .. $S_{\mapsto}$

G 4/293 Njó smô rávno takó povábli in pričakújemo túdi njén obísk↓||.

S $\wedge$ S

Ng 1/294 Ob osemnájsti úri u̯ salónu Hotéla Óreu̯ u̯ Máribóru↓||.

S_{negl}

Ng 1/295 Na svídenje, gospà G 4↓||.

S! .. S!

G 4/296 Hvála vám in n**…**

S! $\wedge$ S! …

Ng 1/297 Na svídenje je šló iz úst glátko↓||.

S

Ng 1/298 In lép dán↓||.

S!

G 4/299 Hvála enáko↓||.

S!

6.2.2 Brana besedila

Nb 2/300 Ljubljána↓||.

S_{negl}

Nb 2/301 Eseles (SLS) plús eskade (SKD) nasprotúje odločítvi vláde↑, ki je z mésta generálne diréktorice Póšte Slovénija| razrêšila Marijo Ribič↓||.

S/
S_{pril}

Nb 2/302 »Razrešíteu̯ o preglasovánjem↑| po nepotrébnem obremenjúje odnôse u koalíciji↓|, ki imá pred sebój velíke nalóge↓|, za razrešítev pa ni mogóče ugotovíti nobénih ekonómskih| ali kríu̯dnih razlógou̯«, je povédau̯ predsédnik eseles plús eskade↑| Franci But↓|.

"S/ ≠ S" .. S
S_{pril}

Nb 2/303 O nastáli situáciji↑ u koalíciji bódo dánes rasprávljali na najvíšji rávni stránke↓||.

S

Nb 2/304 Vláda se je seznaníla z informácijo o srédinih pogájanjih↑ s sindikáti uzgóje in izobraževánja↑| ter sprejéla prvi člén spremémb kolektívne pogódbe za dejávnost u̯zgóje in izobraževánja↑| ozíroma takó imenováno varoválko↑|, s katéro naj bi vzpostávili trájnost in ravnovésje u razmêrjih pláč u jávnem séktorju↓||.

S ∧ S/
S_{pril}

Nb 2/305 Na povabílo predsédnika Repúblike Milana Kučana↑| bo na trídnevni délovni obísk pri prispéu̯ póljski predsédnik Aleksander Kvažnijevski↓||.

S

Nb 2/306 Govoríla bósta o prihódnosti in širítvi Evrópske uníje in zvéze NATO↑|, o aktuálnih várnostnopolítičnih u̯prašánjih v Evrópi↑|, stabilizáciji razmêr na júgovzhodu Evrópe↑|, o sodelovánju držáu̯ na srédnjeevrópskem prostóru↑ ter o odnôsih med sosédami↓||.

S

Nb 2/307 Gôsta bo sprejéu̯ tudi zunánji miníster Dimítrij Rúpel↑|, jútri pa se bo sréčau̯ še s premijéjem↑| Janezom Drnovškom↓||.

S ∧ S

Nb 2/308 Dunaj↓||.

S_{negl}

Nb 2/309 Predsédnik slovénske vláde Janez Drnovšek se bo u okvíru dvódnevnega urádnega obíska u Ávstriji↑ na urádnih pogôvorih↑ sešèu̯ z au̯stríjskim kánclerjem Volfgangom Schislom↑, sestàu̯ pa se bo tudi s predsédnikom držáve| Tomasom Klistilom↓| in predsédnikom au̯stríjskega parlamênta↑ Hainsem Fischerjem↓||.

S < S

Nb 2/310 Bruselj↓||.

S_{negl}

Nb 2/311 Miníistri Eu̯rópske uníje za pravosódje in nótranje zadéve se bódo sestáli s kolégi s kandidátk za článstvo↑|, tudi Slovénije↓||.

S [=S]

Nb 2/312 Govoríli bodo o krepítvi práktičnega sodelovánja predu̯sə̀m na podróčju bôja próti organizíranemu kriminálu in o podróčju azílske polítike↓||.

S

Nb 2/313 Skopje↑, Zagreb↑||.

S_{negl} ∧ S_{negl}

Nb 2/314 Némški zúnanji miníster Joška Fischer bo na krátkem obísku u Makedóniji↓|, kjer se bo na skópskem letalíšču z makedónskim kolégom Srdžanom Kerimom↑| pogovárjaụ o nájhujši krízi u Makedóniji↑ od njéne néodvisnosti léta énaindevédəset↓||.

S/
S_{kr}

Nb 2/315 Fischer bo tudi na štíriúrnem obísku u Zágrebu↓|, kjer se bo sestáụ s hrváškim zunánjim minístrom↑| Toninom Piculo↑|, hrváškim predsédnikom↑ Stipetom Mesičem↑ in premijéjem↑ Ivico Račanom↓||.

S/
S_{kr}

Nb 2/316 Glávne téme pogôvoroụ bodo vključevánje Hrváške| v éuroatlantske povezáve↑ in razmére u régiji|, še posébej u Bósni in Hercegovíni↑ in u Zvézni repúbliki Jugosláviji↓||.

S [=S]

Nb 2/317 Po Slovéniji ob pêtih↓||.

S_{negl}

Nb 2/318 Letalíšče Máribór jásno↑|, trí stopínje↓||.

Se .. $_{brezv}$ [=S][111]

---

[111] Pri branju vremenske napovedi sta izoblikovana dva posebna skladenjska vzorca, oba soredna z brezvezji:
a) stavek z izpustom (elipso) glagola biti (Se) in dodanim nestavčnim pojasnilom [=S]; Nb 2/319 *Ljubljána pretéžno jásno↑, ósem↓, …*
Se .. $_{brezv}$ [=S] …
(→Ljubljána: V Ljubljani **je** pretéžno jásno, **in sicer je** temperatura ósem, …);
b) neglagolski stavek (S_{negl}) kot napovednik, ki mu sledi v pojasnjevalnem odnosu stavek z izpustom glagola biti (Se):
Nb 2/320 *Še podátki iz avtomátskih meteorolóških postáj↓: Máribór pét stopínj↑, …*
S_{negl} = $_{brezv}$ Se …
(Še podátki iz avtomátskih meteorolóških postáj **so** naslednji**, in sicer je** temperatura v Máribóru pét stopínj↑, …)

Nb 2/319 Ljubljána pretéžno jásno↑|, ósem↓|, Múrska Sóbota jásno↑|, štíri↓|, Nôvo mésto pretéžno jásno↑|, šést stopínj↑|, Lísca ráhlo obláčno↑|, sédəm↑|, letalíšče Portoróš jásno↑|, devét↑| in Krédarica pretéžno jásno↑|, mínus êna stopínja Célzija↓||.

Se .. [=S] ʌ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ʌ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ʌ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ʌ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ʌ Se .. [=S]

Nb 2/320 Še podátki iz avtomátskih meteorolóških postáj↓||: Máribór pét stopínj↑|, Ráteče mínus êna↓|, Slovénj Grádec in Rádence | trí↓|, Rôgla štíri↑, Ptúj šést stopínj↑, Rogáška Slátina štíri stopínje↑|, Kŕško ósem↑, Postójna↑, Bôvec↑ in Nôva Goríca sédem stopínj Célzija↓||.

S_{negl} = Se ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ Se

Nb 2/321 Napôved↑||: dánes bo u u̯zhódni in osrédnji Slovéniji še délno jásno↓|, drugód pretéžno obláčno↓|; čez dán bo píhau̯ júgozahódnik↑, ob mórju júgo↓||.

S_{negl} = S ≠ Se ʌ $_{brezv}$ S .. [=S]

Nb 2/322 Nájvišje dnévne temperatúre bodo do dvánajst do sédemnajst stopínj↓||.

S

Nb 2/323 Obéti↑||: u sobóto bo obláčno↑|, u zahódnih in ponekód u osrédnjih krájih bo že zjútraj ráhlo deževálo↓||.

S_{negl}= S ʌ $_{brezv}$ S

Nb 2/324 Popóu̯dne se bódo padavíne nekóliko okrepíle in razšírile nad véčji déu̯ države↓||.

S ʌ S

Nb 2/325 Umés bodo túdi posámezne nevíhte↑|, píhau̯ bo júgozahódnik↑|, ob mórju pa júgo↓||.

S ʌ $_{brezv}$ S ʌ $_{brezv}$ S

Tak vzorec je uporabljen tudi v zapisanem besedilu v časopisu (Večer, 8. 5. 2004): Temperatura zraka včeraj ob 14. uri: *Maribor 12*, *Ptuj 13* /…/ *Triglav Kredarica 3 stopinje Celzija.* Gre za izpust glagolov (elipsa Se), sicer bi se bralo: *Maribor*, *temperatura* ***je*** *12 stopinj Celzija* …

Nb 2/326 Céste po Slovéniji so normálno prevózne|, promèt potéka tekóče brez véčjih posébnosti↑|, césta čez Vršíč je zapŕta↓|, z mêjnih prehódov ne poróčajo o čákanju↓||

S ∧ brezv S ∧ brezv S ∧ brezv S

Nb 3/327 Skópje↑, Tétovo↓||.

S_{negl} ∧ S_{negl}

Nb 3/328 Makedónska vláda je albánskim skrájnežem↑ na obmóčju Tétova↑| včêraj postávila ultimàt↑|, z začétkom veljáve u tórek ob poụnočí↑|, naj bi v štírindvájsetih úrah↑| odložíli oróžje|↓, se predáli makedónskim oblastém ali pa zapustíli makedónsko ozémlje↓||.

S/ = brezv S v brezv S v S
brezv S_{pril}

Nb 3/329 U tém času makedónske várnostne síle naj né bi stréljale na položáje albánskih upórnikoụ↑| u hríbih okóli Tétova↓||.

S

Nb 3/330 Odgovárjale pa bódo na njíhove napáde↓||.

S

Nb 3/331 Albánski skrájneži so medtém odgovoríli↑|, da se ultimáta ne bódo držáli↓||.

S/
S_{predm}

Nb 3/332 Minístər za zunánje zadéve Dimitrij Rupel↑| se bo dánes mudíụ na délovnem obísku u Makedóniji↓||.

S

Nb 3/333 Sestàụ se bo s kolégom↑ Srdžanom Kerimom| in predsédnikom Bórisom Trájkovskim↓||.

S

Nb 3/334 Glávni témi pogôvoroụ bósta seznaníteụ s trenútnim stánjem u Makedóniji↑| ter z možnimi poslédicami za várnost in stabílnost u júgovzhodni Evrópi↑| ter océna dvóstranskega sodelovánja med držávama↑| s

preučítvijo móžnosti za poglobítev predụsəm↑| gospodárskih stíkov↓||.

S

Nb 3/335 Washington↑, Jeruzalem↓||.

S_{negl} ∧ S_{negl}

Nb 3/336 Amêriški predsédnik George Bush↑| je na pŕvem sréčanju↑| z izraélskim premijéjem↑| Arielom Šaronom poụdáriụ↑|, da naj o dokônčnem státusu Jerúzalema odlóčita palestínska in ízraelska strán↓| in da jíma Washington↑ ne nameráva ụsiljeváti↑| miróụnega sporazúma↓||.

S/
S_{predm} ∧ S_{predm}

Nb 3/337 Šarón pa ne odstópa od stalíšča↑|, da júdovska država ne bo obnovíla pogájanj s palestínskim vodíteljem Jáserjem Árafatom↑|, doklér ne bo ustávljeno↑| nasílje↓||.

S/
S_{pril}/
$S_{čas}$

Nb 3/338 Hagg↓||.

S_{negl}

Nb 3/339 Nekdánji sodélavci bíụšega jugoslovánskega predsédnika Slôbodana Milóševiča↑| jugoslovánskim oblastém pomágajo pri iskánju dokázoụ próti njêmu↓||.

S

Nb 3/340 »Kmálu↑| pa ga bódo mogóče túdi aretírali↑|«, je ụčẹ́raj ob obísku háškega mednárodnega sodíšča za vôjne zločíne na območju nekdánje Jugoslávije povédaụ sŕbski pravosódni miníster↑| Vladan Batič↓||.

"S" .. S

Nb 3/341 Kot je še povédaụ Batič↑, čáka Miloševiča obširna preiskáva↑|, vəndar↑| natánčno ni dolóčil↑|, kákšne↑| zločíne mu očítajo↓||.

\S≠S/
S_{prim} S_{predm}

Nb 3/342 Bruselj↓||

S_{negl}

Nb 3/343 Veterinárski odbòr Eu̯rópske uníje je podáljšau̯ popóu̯ni embárgo na británsko živíno↑|, mesó in u̯sè proizvóde mêsnega izvôra| do četŕtega apríla↓||.

S

Nb 3/344 Napovédau̯ pa je túdi umiríteu̯ enákih ukrépou̯↑|, ki jih je zarádi pojáva bolézni↑| uvêdeu̯ u dvéh francóskih departmájih↑|, če do ósemindvájsetega márca u̯ Fránciji ne bódo odkríli nobênega nôvega primêra slínau̯ke in párkljeu̯ke↓||.

S/

S_{pril} .. S_{pog}

Nb 3/345 Los Angeles↓||

S_{negl}

Nb 3/346 Energétska kríza u̯ amêriški zvézni držávi Kalifórnija↑| ne pojénja↓||.

S

Nb 3/347 Takó da se kalifórnijske oblastí u̯čêraj že drúgi dán zapóred izvêdle redúkcije eléktrične energíje↓||.

S

Nb 3/348 Ukrépi so poslédica zmánjšanega uvôza eléktrične energíje↑| severozahódnega déla pacífiške obále↑| in izklopítve štévílnih mánjših elektrárn iz omréžja↑ zarádi popravíl↓||.

S

Nb 3/349 U Kalifórniji naj bi u naslédnjih desêtih dnéh potrebováli dodátnih↑| pétsto milijónov dólarjev↑ za krátkoročen nakúp eléktrične energíje↓||.

S

Nb 3/350 S tém se bódo stróški↑|, povézani z nakúpom eléktrične energíje↑|, poụzpéli na štíri céla dvé milijárdi dólarjev↓||.

s/ \s
$_{del}$

Nb 3/351 Napôved↓||.

S_{negl}

Nb 3/352 Dánes bo večínoma obláčno↑|, občásno bo ponekód ráhlo deževálo↓|, píhaụ bo jugozahódni véter↓||.

S ʌ $_{brezv}$ S ʌ $_{brezv}$ S

Nb 3/353 Ponôči se bódo padavíne okrepíle↑| in zajéle ụsò Slovénijo↓||.

S ʌ S

Nb 3/354 Jútri bo spŕva obláčno in dežévno↑|, dopóụdne pa se bo od zahóda délno zjasnílo↓||.

S ≠ $_{brezv}$ S

Nb 3/355 Čez dán bo spremenljívo obláčno↑| s krájevnimi plôhami| in posámeznimi nevíhtami↓||.

S

Nb 3/356 Najnížje jútranje temperatúre bódo od trí do ósem↑|, ob mórju desét↑|, najvíšje dnévne| od devét do pétnajst stopínj Célzija↓||.

S ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ Se

Nb 3/357 Obéti↑|: u pétek in sobóto bo večínoma sónčno↑| z občásno povéčano oblačnostjo↓||.

S_{negl} = $_{brezv}$ S

Nb 3/358 Razméroma topló bo↑|, u sobóto se bo okrepíụ jugozahódni vétər↓||.

S ≠ $_{brezv}$ S

Nb 3/359 Vrême po Slovéniji ob pêtih↓||: letalíšče Máribór↑ pretéžno obláčno↑|, pét stopínj↑|, píha séverni vétər trí métre na sekúndo↓||.

S_{negl} = Se .. [=S] .. ʌ $_{brezv}$ S

Nb 3/360 Ljubljána in Cêlje obláčno↑|, sédem↑|, letalíšče Bŕnik obláčno↑|, šést↓|, Múrska Sóbota pràv takó obláčno↑|, šést↓|, Lísca zmérno obláčno↑|, šést stopínj↑, píha jugozahódnik s súnki do štírinajst métrọ̄ na sekúndo↓||.

Se .. [=S].. ʌ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ʌ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ʌ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ʌ $_{brezv}$ S

Nb 3/361 Letalíšče Portoróž obláčno↑|, trínajst↑, Nôva Goríca obláčno↑|, desét↑ in Krédarica délno obláčno↑|, mínus dve↑, píha séverozahódnik desét métrọ̄ na sekúndo↓||.

Se .. [=S].. ʌ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ʌ $_{brezv}$ Se .. [=S].. ʌ $_{brezv}$ S

Nb 3/362 Podátki iz ạ̄tomátskih meteorolóških postáj↓|: Slovénj Grádec trí↑|, Rádenci pét↑|, Rôgla dvé stopínji↑, píha zahódnik štíri métre na sekúndo↓|, Máribór↑, Ptúj↑ in Kŕško pét stopínj↑|, Rogáška Slátina in Nôvo mésto šést↓|, Postójna desét stopínj↑, píha júžni vétər trí métre na sekúndo↓||.

S_{negl} = Se ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ S ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ Se ʌ $_{brezv}$ S

Nb 3/363 Še Bôvec↑|, sédem stopínj Célzija↓||.

S_{negl} = $_{brezv}$ Se

Nb 3/364 Céste po držávi so súhe↑ in normálno prevózne↓|.

S

Nb 3/365 Promèt u notránjosti↑ in na méjnih prehódih↑ potéka brèz posébnosti↓||.

S

Nb 4/366 Dôbro jútro↓||.

S!

Nb 4/367 Počási se bo začélo túdi obdóbje múh↓||.

S

Nb 4/368 Êni od njíh↑| je imé Âleš↑||.

S

Nb 4/369 Jè mástna↑, debéla in nósi očála↓||.

S ∧ brezv Se ∧ S

Nb 4/370 Če stè míslili↑, da so u̯sè múhe enákega spóla↑|, se očítno po préjšnjem opísu mótite↑|, u kàr pa se lahkó prepríčate túdi u práksi↓||.

\S = S
S_{pog}/
S_{predm}

Nb 4/371 Tíste múhe, ki plázijo po steklenícah↑ kot Âleš↑|, so môškega spóla↓|, tíste↑, ki se pa plázijo po ogledálu↑|, so sevéda žénskega spôla↓||.

s/ \s ≠ brezv s/ \s
S_{pril} S_{pril}

Nb 4/372 Ker túdi naš progràm ni od múh↑|, ostaníte z námi čim dljè in takó bóste med drúgim doživéli túdi oddájo Dôbro jútro ob ôsmih in trídeset↓||.

\S ∧ S
S_{vzr}

Nb 4/373 U rubríki *Vábljeni na kávo* po enájsti úri↑| bósta sodelovála dvà znána Máriborčana↓|, primárij↑|, žénske oblíke za ta nazíu̯ še nímamo↑|, dóktorica Jélka Gorišek↑|, predstójnica Oddélka za infékcijske bolézni Splôšne bolnîšnice Máribór↑|, in magístər Víktor Planinšec↑|, vrhóvni sodník↓||.

S [=S] .. <S>.. [=S]

Nb 4/374 Med drúgim bósta opozoríla na desêto rédno sréčanje práu̯nikou̯ in zdrau̯níkou̯↑|, ki bo jútri u Máriboru↓||.

S/
S_{pril}

Nb 4/375 Po glázbeni léstvici *Skrítih desét* vas bo med trínajsto in štírinajsto úro vodíla Blánka Hóhnjec↓||.

S

Nb 4/376 U nadaljevánju pa bóste izvédeli u̯sè o tém↑|, kakó bárve u nášem

okólju uplívajo na nàs↓||.

S/
S_{predm}

Nb 4/377 Prispévek je priprávila sociológinja| Damjána Kúster↓||.

S

Nb 4/378 Ne zamudíte pa túdi zapísa o stolétnici kultúrno-umétniškega drúštva Fránček Kozélj↑ iz Cur Cirkulán↓||.

S

Nb 4/379 Oddája *Drúgi kráji*, *drúgi čási* ob ósemnajstih↑| bo pripovedována o Benéški repúbliki↓|, méstni držávi↑|, ki je od dvánajstega do šéstnajstega stolétja| krojíla usódo Eu̯rópe in Sredozémlja↓|.

S [=S]/
S_{pril}

Nb 4/380 Zakáj in kakó ji je to uspélo↑|, je poskúšau̯ ugotovíti Péter Símonič↓||.

\S
Se ʌ S_{predm}

Nb 4/381 Ob devétnajstih in trídesət bómo predstávili nekatére nagrajênce četŕtega régijskega tekmovánja mládih glásbenikou̯ Štájerske↑, Koróške in Prékmurja↓||.

S

Nb 4/382 U nadaljevánju pa bo Tjáša Krájnc predstávila nekatêre od nájboljših slóvenskih zbôrou̯↑ in njíhove posnétke s préjšnjih zbórovskih tekmovánj↑| ter zbôre↑, ki bódo nastopíli štírindvájsətega in pétindvájsətega márca na tekmovánju Náša pésem↓||.

S/
S_{pril}

Nb 4/383 Na splôšno pa takó ali takó veljá↑, da bi ljudjé govoríli velíko mánj neúmnosti↑, če bi vèč péli↓||.

S/
S_{os}/
S_{pog}

Nb 5/384 Dváindvájsetega márca↑ léta tísoč ósemsto pétinsédəmdeset↑| se je rodíụ̑ izumítelj Antón Kodélij↓||.

S

Nb 5/385 Med njegôvimi številnimi patênti je túdi originálni postópək za dáljno vídenje s pomočjó eléktrike↓||.

S

Nb 5/386 Z njím se je upísaụ̑ med pionírje televizíje↑| u njénem najzgódnejšem obdóbju↓||.

S

Nb 5/387 Léta tísoč devétsto pétindvájsət↑| se je rodíụ̑ pisátelj Béno Zupáničič↓, êden najznačílnejših pripôvednikov iz mládega rodú slovénskih sociálnih realístov↓||.

S [=S]

Nb 5/388 Léta tísoč devétsto devétinsédəmdesət↑| je bíla u Ljubljáni odpŕta nôva Jákopičeva galerija↓||.

S

Nb 5/389 Ístega dné↑ so u Modêrni galeríji odpŕli túdi rastávo povôjne slovénske umétnosti↑|, ki je povzročíla óstre polémike u kultúrni jávnosti↓||.

S/
S_{pril}

Nb 5/390 Dváinvájsətega márca↑| léta tísoč devétsto ênaindevétdəsət↑| se u zaostrénih razmérah zarádi napétosti med armâdnim vŕhom↑| in slovénsko oblastjó↓| začéla trídnévna vája slovénske teritoriálne obrámbe↓||.

S

Nb 5/391 Po končáni váji↑ je Jélko Kacín↑|, takràt še naméstnik obrámbnega minístra, izjávịụ̑↑|, da je teritoriálna obrámba sposóbna braníti Slovénijo↓||.

s [=S] s/
S_{predm}

Nb 6/392 Dvánajst minút dohitéva sêdmo úro↓||.

S

Nb 6/393 Ja↓|, še nájbolje je trátiti čàs za ljubézen↓||.

$S_{\vdash}$ .. S

Nb 6/394 Tému naj prislúhnejo predu̯səm tíste žénske↓|, ki prevêč résno jêmljejo svôje gospodínjstvo↓||.

S/
S_{pril}

Nb 6/395 Priznáni francóski sociológ in psihológ↑ se je námreč na pobúdo skupíne nézadovoljnih kolégou̯↑|, ki so bilí navelíčani neténega číščenja in posprávljanja svôjih soprógo↓|, lótiu̯ zanimíve znánstvene raziskáve↑|, u̯plíva gospodínjskih opravíl na žénsko psího↓|, námreč↓||.

s/ \s [=S] .. $S_{\vdash}$
S_{pril}

Nb 6/396 U poglobljéni↓|, več lét trajajóči raziskávi↑, u katêri je sodeloválo tísoč prostovóljk razlíčnih národnosti↑|, živéčih u Fránciji↑|, je paríški raziskoválec ugotóviu̯↑|, da imájo číščenje↑, posprávljanje↑, kúhanje↑, pránje↑, líkanje↑ in podóbna domáča opravíla po mnênju večíne žénske populácije↑| svojevŕstən erótični nabòj↓| in da jih zató takó priu̯láčijo↓||.

s/ \s /
$S_{pril} < \$_{del}>$ $S_{predm} \wedge S_{predm}$

Nb 6/397 Sevéda si je domíselni *Žan Klot Kaufman*↑|, ki je s svôjo raziskávo brez dvóma zadovoljíu̯ kolége↑|, ki so ga spodbudíli k proučevánju oménjene↑|, na vídez banálne temátike↑|, s svôjimi ugotovítvami nakopáu̯ jézo in zaméro feminístk↑|, ki želíjo sevéda svétu dokazáti↑|, da so kŕpa↑, mêtla↑ in kuháu̯nica enáko primérne za obà spôla↓||.

s / \s /
S_{pril}/ S_{pril}/
S_{pril} [=S] S_{predm}

Nb 6/398 Nadálje↓|, Kaufman lógično sklépa↑|, da so s číščenjem in posprávljanjem preobremenjéne predu̯səm tíste predstávnice nézˇnejšega

spôla↑|, ki utégnejo bíti u svôjem življénju čústveno nezadovoljéne↓||.

$S_{\vdash\dashv}$ .. S/
S_{predm}/
S_{pril}

Nb 6/399 Te↓| najpogósteje priségajo na erótično komponénto domáčih opravíl↑| in tvégajo↑|, da postánejo z njími celó zasvojêne↓||.

S ∧ S/
S_{predm}

Nb 6/400 Kaj právite k tému↑||?

S

Nb 6/401 Da je nékaj naróbe z znánstveniki↑||?

S

7 POVZETEK

Knjižni jezik se deli na zborni in splošno- ali knjižnopogovorni (KP), neknjižni pa na t. i. zemljepisna narečja in »na pokrajinske pogovorne jezike, ki so nekaka nadnarečja več zemljepisnih narečij«, kot ga opredeljuje *Slovenska slovnica* (TOPORIŠIČ 2000: 14).

V raziskavi sem se osredinila na neknjižno obliko jezika, in sicer na mariborski pokrajinski pogovorni jezik. Pokrajinski pogovorni jeziki so: osrednjeslovenski (s središčem Ljubljana), južnoštajerski (Celje), severnoštajerski (Maribor z vplivom proti Ptuju in Ravnam; podvarianta je obmurski s središčem v Murski Soboti), primorski (z variantami okoli Nove Gorice, Trsta, Kopra, Postojne), in še dva: rovtarski (Škofja Loka) in koroški v Avstriji. Tipične lastnosti so: raba izposojenk, ki v knjižni jezik niso sprejete, nekatere prvine so vseslovenske, druge pokrajinsko obarvane, zlasti prepoznavna je fonetika.

O slovenskih pokrajinskih pogovornih jezikih so pisali J. Škofic, F. Jesenovec, D. Zuljan Kumar, I. Makarova ter o mariborskem pogovornem jeziku Z. Zorko, M. Koletnik in M. Krajnc.

Za razumevanje analize besedil je bil potreben tudi osnovni pregled lastnosti obdajajočih narečij, saj se je mariborski pogovorni jezik razvil na stičišču treh narečnih baz, ki se dotikajo predmestij Maribora (ZORKO 1988/89: 170; 1998: 179). Poudarja, da narečna govorica v mariborskih predmestjih ni enotna, prepletajo se: slovenjegoriško narečje, ki se dotika Maribora v Melju in na Košakih; severnoštajersko narečje, h kateremu prištevamo kozjaški govor, ki se govori v kamniškem predmestju, severnopohorski govor, ki se približuje Mariboru na Studencih in v Radvanju, in vzhodnopohorski govor na Pobrežju, Teznem in v Razvanju; koroško narečje pa seže še na Činžat ob štajerskih Rušah in na Vurmat ob Črmenici ter Fali ob že štajersko govoreči Selnici.

Analiza je potekala po tradicionalnih merilih jezikoslovja in je zajela pregled glasoslovja, oblikoslovja, skladnje in besedja. Radio predstavlja sredstvo javnega obveščanja, pri katerem ima govor še pomembnejšo vlogo kot v drugih medijih (TV, časopis), saj ne vključuje elementov neverbalne komunikacije – očesnega stika, mimike – in takoj izgine. Zato sem z vidika pragmatičnega jezikoslovje pregledala tudi jezikovna sredstva vplivanja

na sogovorca oz. poslušalca, in sicer sredstva za izražanje neposrednega in posrednega izražanja namena ter vljudnosti.

Pri glasoslovni analizi ugotavljam, da najmanj izgovornih težav povzročata najvišja samoglasnika *i* in *u*, več samoglasnik *a*, največ pa sredinska *e* in *o*. To potrjuje gradivo, saj odstopanj pri glasovih *i* in *u* ni bilo, in sicer niti pri nepoklicnih sogovorcih. Izrazita sta daljšanje in oženje samoglasnikov *e* in *o*, daljšanje *a*. Analiza zajema pregled samoglasnikov glede na kolikost in kakovost, in sicer kaže naslednje rezultate. Daljšanje naglašenega kratkega *à* (*nájbolj*) je zaznati pri novinarju in pri dveh sogovorcih. Pri samoglasniku *e* zasledimo izgovor *polglasnika* namesto knjižnega *é/è* ali nenanglašenega *e*, razvit zaradi MVR; zaznamo ga pri novinarju, treh sogovorcih ter celo pri dveh napovedovalcih. Namesto knjižnega *é* zgovarjajo *ê* le novinar (*pomêna*); *é* namesto knjižnega *ê* (*novémbra*) izgovarjajo novinar, en sogovorec in tudi napovedovalec: dolgi *é* namesto knjižnega kratkega *è* (*svét delavcev*); izgovarjajo ga novinar in trije sogovorci. Pred zvočnikom *r* namesto knjižnega ozkega dolgega *ẹ́* izgovarjajodolgi široki *ê* (*nekatêra*) novinar, dva sogovorca in dva napovedovalca. Namesto knjižnega polglasnika v nenaglašenem položaju slišimo srednji *-e* (*miníster*) pri treh sogovorcih, pri dveh napovedovalcih in celo pri novinarju. Dolgi široki *ê* namesto polglasnika izgovarjajo novinar in trije sogovorci (*sêm*) ter srednji *e* v sklopih zvočnik + zvočnik (*Órel*), in sicer novinar. Pri izgovoru samoglasnika *o* zasledimo ozki *ó* namesto knjižnega *ô* (*dóbro*), izgovarjajo ga novinar, trije sogovorci in en napovedovalec; *ô* namesto knjižnega *ó*, izgovori ga samo novinar; *ó* namesto knjižnega *ò* (*spór*), *s*lišimo ga samo pri enem sogovorcu. Naslednji sklop značilnosti, najdenih v analizi gradiva, zajema elemente moderne vokalne redukcije, ki se pojavlja: v vzglasju (*mám*), le pri enem sogovorcu; v izglasju (*zarád*, *móra bít*), pri novinarju in treh sogovorcih; sredi besede (*skládn*), pri novinarju in tri sogovorce; v pred- in ponaglasni legi pri del. *-l*, kjer nenaglašeni samoglasniki onemijo (*zakljúčla*), pri novinarju in pri štirih sogovorcih; zaradi izgube samoglasnika postanejo zvočniki zložni (*štń̥najste*), upad je prisoten v prostem govoru, in sicer pri dveh nepoklicnih sogovorcih. Pri branju MVR ni zaslediti.

Pri soglasnikih ugotavljamo, da prihaja do posploševanja nenaglašenega končaja *-o* pri moški obliki del. na *-il*, *-ul*, *-el*, *-əl*, *-ol*, *-al*. Izgovor *-o* zasledimo pri novinarju in dveh sogovorcih (*réko*), medtem ko *-u* le pri enem (*réku*). Zelo izrazita značilnost vseh govorcev, tako poklicnih in nepoklicnih, je izgovor fonema /*v*/ v vlogi predloga, in sicer pred soglasni-

kom, kot samostojni zlog s polglasnikom *və*: (vəkanje) in zobnoustničnega *v* namesto skupaj z naslednjo besedo kot *u̯* (*v policíjskem*). Pri prostem govoru tudi poklicni novinar pri izgovoru predloga *v* odstopa od norme, prav tako pri vseh nepoklicnih govorcih zasledimo zobnoustnično izgovarjavo predloga *v*, pri branju pa pri napovedovalcu samo enkrat.

Zelo velike težave povzroča izgovarjava fonema *v* na začetku besede v vzglasju. Odstopanja so pri vseh govorcih pri izgovarjavi zobnoustničnega *v* namesto zveneče variante *w* pred zvenečimi nezvočniki (*vzbudíla*): pri novinarju, sogovorcih in celo napovedovalcih; kot zobnoustničnega *v* namesto nezveneče variante *ʍ* pred nezvenečimi nezvočniki (*vprášala*): pri novinarju, sogovorcih in pri napovedovalcu; nato kot dvoustničnega *u̯* namesto zveneče variante *w* pred zvenečimi nezvočniki (*umés*): pri novinarju, enem izmed sogovorcev in pri napovedovalcih, ter kot dvoustničnega *u̯* namesto nezveneče variante *ʍ* pred nezvenečimi nezvočniki (*učéraj*); tipična za mariborski pogovorni jezik je izgovarjava *f* v vzglasju (*fprášat*), in sicer se pojavi tudi pri poklicnih novinarjih pri branju besedil. Zvočniški sklop *lj* izgovarjajo kot srednji *l* zaradi izpusta *-j-* v izglasju (*ból*) in sredi besede (*zadovólna*). Pojavlja se redko, in to pri treh sogovorcih. Premene zaradi zvenečnosti se izgovarjajo kot v knjižnem jeziku, in sicer v vzglasju, sredi besede, v izglasju – na koncu besede, ob predlogih.

V slovenskem knjižnem jeziku naglasno mesto ni vezano na določeni zlog, za mariborski pogovorni jezik pa je iz analize razvidna tipična značilnost, to je umik naglasa za zlog na levo (*úniforme*). Prav to slišimo v prostem govoru, pri poklicnem novinarju in pri sogovorcih, pri napovedovalcu pa pri izgovarjavi številnikov (*pétnajst*). Do tega je prišlo, ker SP 2001 ne omogoča več dvojnice z naglasom na prvem zlogu. Premik v desno oziroma pomik (*storíu̯*) se pojavi le dvakrat pri dveh sogovorcih. Značilnost mariborskega pogovornega jezika so dvonaglasnice (*Máribóru*), ki jih zasledimo sicer tako pri novinarju kot pri nepoklicnih sogovorcih.

Ob pregledu oblikoslovnih lastnosti se pri samostalniški besedi pojavljajo le nekatera odstopanja, in sicer pri samostalnikih moškega spola 1. moške sklanjatve v dajalniku in mestniku, ko namesto končnice *-u* prihaja do izgovarjave *-o* (*po pravílniko*). Odstopanja slišimo pri dveh nepoklicnih sogovorcih, pri novinarju jih ni. Tudi pri samostalniških zaimkih ni posebnosti, le v enem primeru pri nepoklicnem sogovorcu zasledimo ob zanikanem povedku tožilniško obliko samostalniškega nedoločnega zaimka namesto rodilniške (*nékaj ni nardíu̯*). Pri pridevniški besedi pregled pridevnikov pokaže, da je nedoločna oblika izražena s številnikom kot

členom nedoločnosti pred samostalnikom (*en pogôvor*). Pri pridevniških zaimkih je odstopanje pri nikalnem zaimku *noben/nobeden*. Pri novinarju in napovedovalcih ga ni zaslediti. Zaradi vpliva okoliških narečij se vzglasni zvočnik *n* premenjuje z nezvočnikom *d* (*dobén*). Uporabljata ga dva sogovorca. V mariborskem pogovornem jeziku opravlja vlogo oziralnega zaimka vprašalni zaimek (*kaj* za *kar*), v analizi to slišimo pri napovedovalcu. Pri kazalnem zaimku govorec uporablja neustrezno obliko glede na spol (*tak* za *takšna*), vendar se popravi. Pri zaimkih je najti tudi neustrezno rabo dvojice oziralnih zaimkov, in sicer *ki* in *kateri.* Nepoklicna govorca uporabljata zaimek *kateri* tudi takrat, ko bi morala uporabiti zaimek *ki*, torej v nepredložni rabi, čeprav ni pomenske nejasnosti, ki bi to rabo dopuščala. Pri poklicnih govorcih tega ni. Značilnosti neknjižnega pogovornega jezika se kažejo tudi pri glagolu, in sicer pri polvikanju. Deležnik na *-l* ali pridevniška beseda v povedku se pojavi v ednini namesto v množini (*sté rékla*) pri enem izmed sogovorcev.

Značilnost mariborskega pogovornega jezika je tudi opustitev razlikovanja naklonskih glagolov *morati* in *moči*. Tako se v prostem govoru uporablja glagol *moči* tam, kjer bi moral biti glagol *morati*. To se pojavlja pri dveh sogovorcih. Prisotna je tudi raba kratkega oziroma pogovornega nedoločnika namesto dolgega oziroma zbornega ob naklonskih glagolih (*mórem povédet*). Pri novinarju in napovedovalcih pa napačne rabe *morati* : *moči* ni zaslediti. Zaradi moderne vokalne redukcije *i* v izglasju pri nedoločniku onemi, dobimo kratki oziroma t. i. pogovorni nedoločnik, in sicer ob naklonskih in faznih glagolih. Pri nepoklicnem sogovorcu zaznamo pri rabi glagolskega števila spojitev dveh morfemskih enot v novo, in sicer iz dvojinske oblike *imava* in množinske *imamo* v *imama*. Tipična je tudi lastnost mariborskega pogovornega jezika, to je nadomeščanje dvojinske oblike deležnika na *-l* z množinsko za ženski spol (*sta … priprávljale*). Tudi pri nepriponskih glagolih na *-či* prihaja do posploševanja kratkega oziroma pogovornega nedoločnika za modalnimi glagoli. Najpogosteje rabljen pri dveh sogovorcih je glagol *reči* ob modalnih glagolih (*móram rêčt*).

Pri rabi prislova ne opažamo odstopanj od knjižne norme, razen pri naglasu (premik v levo). Prislov načina *nekako* je uporabljen zelo pogosto tako pri novinarju kot pri dveh nepoklicnih sogovorcih. Glede na pogosto rabo deluje pri obeh kot mašilo. Pri rabi predlogov ni najti pogostih odstopanj niti pri novinarju niti pri sogovorcih. Prisotni so posamezni primeri neujemanja predloga s sklonom. Zaradi ločevanja izgovora predloga *s/z* pred zvenečimi oziroma nezvenečimi soglasniki prihaja do napačne rabe,

s namesto *z* in nasprotno, pri nepoklicnih sogovorcih. Pri novinarju in napovedovalcih teh zamenjav ni. Predlog pa se izgovarja ločeno od naslednje besede, in sicer s polglasnikom. Posebnosti pri rabi veznika ni. Nekaj je rabe pogovornih variant veznikov, zlasti pri govoru sogovorca, ko gre za izražanje vezalnega razmerja s pogovornim veznikom *pa* ter veznika *ko* za uvajanje pogojnega odvisnika namesto veznika *če.* Pri uporabi členkov v gradivu sicer ni odstopanj od rabe v knjižnem jeziku. Zelo pogosta je raba členka *pa*, ki izrazito deluje pogovorno. Prav tako deluje pogovorno poudarni členek *pa* ob veznikih, prirednih (in *pa*, ali *pa*) in podrednih (ki *pa*, če *pa*). Govorci poleg členka *pa* pogosto uporabljajo tudi členek soglašanja *seveda*, oboje kot mašilo. V posnetem gradivu se pojavljajo razpoloženjski medmeti (*Mh.*). Zanimivo je, da jih uporablja izključno novinar, in sicer kot mašilo pred naslednjim vprašanjem.

V veliki meri so prisotni medmeti za vzpostavitev medčloveškega družbenega stika, t. i. pozdravi (*Na svídenje*!) in zvalnice (*Gospá G 2*), ter *prosim* in *hvala*. Pogost je tudi pravi velelni medmet, ki spodbuja k dejanju, t. i. glagolski velelniški okrnjenec (*Glêjte*). Uporabljajo ga novinar ter trije sogovorci.

V okviru skladnje sem spremljala elemente besedilne fonetike v analiziranih besedilih, in sicer glede na členitev ali segmentacijo s premori, ki zaznamujejo meje povedi, in glede na stavčno intonacijo. Pri končni intonaciji večjih odstopanj ni, pri nekončnih pa se namesto padajoče polkadence (↓|) ob poudarjanju uporablja tudi rastoča polkadenca; pred zamolkom odstopanj ni, prav tako ne v vezalnem priredju. Odstopanje je zaslediti pri protivnem in vzročnem priredju. Posebnost pa je, da v stopnjevalnem priredju ni uporabljena padajoča polkadenca. Vsi, tako novinar, sogovorci in celo napovedovalec, uporabljajo rastočo polkadenco. Rastoča polkadenca (↑|) v priredjih se realizira v vezalnem, ločnem, kjer pa ni bila dosledno uporabljana, ter v protivnem priredju.

Glede na vrste povedi v gradivu sem ugotovila, da so zastopane vse vrste povedi, in sicer od enostavčne do zapleteno zložene povedi. Analiza je pokazala zapletenost govorjenega jezika, saj je enostavčnih in enostavno zloženih manj kot zapleteno zloženih. Ob pregledu enostavčnih povedi sem ugotovila, da so te zastopane kot neglagolske enodelne stavčne povedi (oznaka: S_{negl}) in jih največkrat uporabljata novinar in napovedovalec.

Neglagolski enodelni stavki, prislovni, kot so *tako*, *dobro*, *točno*, in pomenijo soglašanje in pritrjevanje, kot *ja/da*, bi lahko bili, glede na

funkcijo, ki jo opravljajo, označeni tudi kot členkovni pastavki (oznaka: $S_{\vdash\dashv}$). Pojavijo se tudi v vezalnem priredju, soredju in v zapleteno zloženih povedih, in sicer na začetku povedi. Pogosti so neglagolski enodelni stavki, in sicer pastavčne povedi, medmetne in členkovne (oznaka: S! in $S_{\vdash\dashv}$). Tudi te najdemo v enostavnem soredju, pa tudi v zloženih povedih, največ pri novinarju. Ob tem naj dodamo, da glede na besediloslovni vidik lahko uvrstimo predstavljene kategorije (po besednih vrstah) med t. i. začetnike, saj opravljajo govornostikovno vlogo.

Polstavčnih tvorb (oznaka: $\$_{del}$ in $\$_{nedol}$) ni dosti, nastale so pri prostem govoru sogovorca in pri napovedovalčevem branju vnaprej pripravljenega besedila.

Dvodelne enostavčne povedi (oznaka: S) so najpogostejše pri prostem govoru novinarja, nato pri napovedovalcu, manj pri sogovorcih.

Večstavčne povedi, in sicer enostavna priredja (oznaka: S+S) in podredja (oznaka: S/S) niso tako pogosta, kot bi pričakovali. Enostavne priredne povedi največkrat uporablja napovedovalec Nb 3. Glede na vrsto priredja je najpogostejše vezalno, sledijo protivno, pojasnjevalno ter vzročno in stopnjevalno. Enostavne podredne povedi najpogosteje zasledimo pri govorcu G 3 in napovedovalcu Nb 4. Pogojni in prilastkov odvisnik sta najpogostejša, in sicer pri prostem govoru, sledita predmetni odvisnik in odvisnik ozira, prav tako pri prostem govoru, nato pa še načinovni, časovni in osebkov odvisnik.

V analiziranem besedilu najdemo soredja z izpostavljenim stavčnim členom, to so zvalniško, medmetno in členkovno soredje. Pojavijo pa se tudi znotraj zapleteno zloženih povedi, ko govorec ne tvori priredne niti podredne zveze stavkov (oznaka: S .. S), med dobesednim navedkom in spremnim stavkom v premem govoru (oznaka: "S" .. S), v povedih z vrinjenim stavkom (oznaka: ..<S>..). Najpogosteje uporabljata soredje novinar in eden izmed sogovorcev, G 1.

Večina povedi v analiziranem gradivu je zapleteno zloženih. Največ zapleteno zloženih povedi najdemo pri sogovorcu G 1 in novinarju Ng 1, sledijo sogovorca G 2, G 3, napovedovalec pri branju Nb 4, nato še sogovorec G 4, pri drugih napovedovalcih pa manjkrat. Veliko število zapleteno zloženih povedi je pri novinarju Ng 1, čeprav bi pričakovali, da izraža misli bolj jasno in enostavno. Sogovorca G 1 in G 2 pa sta tudi politično aktivna, zato raba zapletenih povedi ni nepričakovana, saj so skladenjske analize političnih govorov to potrjevale.

V zapleteno zloženih povedih številčno izstopajo podredna razmerja

v obliki odvisnih stavkov prve ali druge stopnje, vključenih v zapleteno zložene povedi. Najpogosteje sta uporabljena predmetni in prilastkov odvisnik, sledijo osebkov, pogojni odvisnik, odvisnik ozira, časovni in krajevni, vsi drugi manjkrat.

Priredna razmerja so zastopana manjkrat, najpogostejše priredno razmerje pa je izraženo z vezalnim priredjem, sledijo pojasnjevalno, protivno in ločno, druga manj. Omeniti je potrebno še priredna razmerja, izražena z brezvezji, od tega je največ vezalnih, pojasnjevalna, protivna in vzročna so redka.

Vrinjenih stavkov je glede na to, da večina gradiva zajema govorjeni jezik brez vnaprejšnje priprave, v analiziranem gradivu malo. Največkrat tak skladenjski tip zasledimo pri govorcu G 1, sledi mu novinar Ng 1.

Znotraj zapleteno zloženih povedih je veliko tudi stavkov, ki so razdeljeni na dva dela (oznaka: s/ \s), to dokazuje, da pri prostem govorjenju sledimo mislim in jih skušamo povedati čim prej, zato osnovno misel kar presekamo.

Zaradi prostega govora prihaja do povedi, ki se navezujejo na že zaključene povedi, torej je njihova raba kataforična, govorimo o medpovedni skladnji. Najpogosteje se kaže v obliki vezalnega priredja, vsa druga so manj pogosta. Največkrat ga uporabita novinar in sogovorec G 2.

Pri spontano tvorjenem govoru prihaja do skladenjskih vzorcev, ko začnemo z enim, zaradi različnih vzrokov pa ga ne izpolnimo, ampak ga pustimo neizpolnjenega ali ga preobrnemo v drugega. Zato najdemo v besedilu stavke z okrnjeno zgradbo, nedokončane stavke in prekrivanja, preskoke, izpostavljene stavčne člene, izpuste ali elipse (oznaka: Se), tudi nejasne povedi in celo izpust glavnega stavka (oznaka: Ø).

Zanimivo je, da pri pregledu naslonskega niza ni zaslediti večjih odstopanj. Le eden izmed sogovorcev zamenjuje mesto naslonk v stavku.

Kot elementa pogovornega jezika se pojavita tudi ponavljanje in popravljanje. Govorci ponavljajo glagole, pridevnike in kazalne zaimke, samostalnike, členke in prislove. S tem želijo doseči poudarjanje povedanega. Pri popravkih pa gre, recimo, za sklonsko ujemanje s predlogom, ujemanje v spolu, neprimerna beseda je nadomeščena z boljšo. Največkrat se popravlja sogovorec G 3, drugi manj.

Ob pregledu besedja ugotavljam najbolj tipična glasovna ter oblikoslovna odstopanja od norme (SP 2001) pri sicer splošnoslovenskem besedju, ki ga zaznamo zaradi drugačnega splošnega slušnega vtisa besed. Oboje je podrobno obravnavano v posameznih poglavjih. Nadalje kaže analiza stal-

nih besednih zvez (SBZ), s poudarkom na reklih, glede na besednovrstno razdelitev največ glagolskih rekel (*ne bo mírno požŕla*). Sledijo prislovna (*po polítični pláti*) in samostalniška rekla (*za okróglo mízo*), nato vezalna (*takó da*) in povedkovniška (*je za odstrél*), predložnih (*kar se mêne tíče*) in členkovnih (*takó àli drugáče*) je manj. Največkrat jih je uporabil poklicni govorec novinar. Raba rekel kaže na eni strani na racionalno izražanje, s čim manj besedami povedati čim več, na drugi strani pa na željo po pozornosti in vzpostavljanju pristnega stika s sogovorcem.

Ugotovljam, da gradivo vsebuje tudi prevzete besede, največ jih uporablja govorec G 3, ki je sicer tudi politik. V pogovoru z njim je poklicni govorec novinar prav tako uporabljal iste prevzete besede. Tako najdemo v eni sami povedi več prevzetih besed pri dveh govorcih (G 3/228 in G 2/244) s kar po tremi oziroma štirimi prevzetimi besedami. Pri branju poklicni govorci napovedovalci v glavnem uporabljajo prevzete besede s področja politike, saj gre v večini za branje novic, poročil. Največ prevzetega besedja je zaslediti pri dveh napovedovalcih, in sicer pri Nb 2 in Nb 3. (Nekaj primerov po abecedi: *apelirati*, *argument*, *embargo*, *kvaliteta*, *lustracija*, *mejkap*, *regijski*, *strategija*, *teritorialen*, *trend*, *ultimat*, *unija*, *vizija*.)

Zaradi vpliva, ki ga ima radio kot medij na poslušalce, so pregledana tudi sredstva govornega dejanja vplivanja, in sicer s poudarkom na jezikovnih sredstvih za izražanje neposrednega izražanja namena (glede na hotenjske izraze), posrednega izražanja namena (sredstva, ki šibijo neposrednost) in vljudnosti.

Od hotenjskih izrazov za neposredno izražanje namena so v besedilu zastopani: izrazi *moranja* (*morati*, *smeti*) in ustrezne zanikane oblike, pri sogovorcih, manj pri novinarju, medtem ko pri branju besedil teh izrazov ni; izrazi *spodbujanja* (*lejte*, *glejte*), največkrat pri sogovorcih, pri novinarju le dvakrat; izrazi *dopustitve* (*lahko*), več pri sogovorcih, tudi pri novinarju; izrazi *odločitve* (*odločiti*, *trditi*, *vztrajati*, *odločiti*, *sprejeti*), pri sogovorcih več kot pri novinarju; izrazi *nujnosti* (*potrebno je*, *treba je*, *nujno je*), ki jih uporabljajo sogovorci, novinar pa le enkrat; izraz *naročanja* (*opozoriti*), ki ga uporablja le en sogovorec, pri branju besedil pa le en napovedovalec; izraz *volje* (*rad bi*, *hoteti*), uporabljata ga dva sogovorca in le dvakrat novinar; izraze *zapovedovanja* (*zahtevati*, *dokazati*, *odločiti*, *postaviti*) slišimo manjkrat, in sicer pri sogovorcih in enem napovedovalcu med branjem poročil; izraze *drznjenja* (*prekoračiti*, *prizadevati*) in *namere* (*biti pripravljen*, *imeti namen*) uporabljajo le sogovorci, in še to

redko; izraza *želenja* (*predlagati*, *hoteti*) uporabljata le enkrat novinar in sogovorec; izraza *dovolitve* (*dovoliti*) in *siljenja* (*zagroziti*) slišimo samo pri sogovorcu in pri novinarju.

Izraze hotenja pogosteje uporabljajo sogovorci kot novinarji, saj s svojimi izjavami želijo vplivati na poslušalce.

Sredstva, ki šibijo neposrednost izražanja namena, so v gradivu naslednja: raba dvojine oz. množine namesto neposredne ednine ali dvojine: *bova razkrila* za *boste razkrili*, *naš gost* za *moj gost*, in *seznanimo* za *seznanim*; členki, ki zmanjšajo pričakovanje izrečenega: *seveda so obtožili* za *obtožili so ga*, *tudi sam trdim* za *tako je*, *smo že govorili* za *pričakovano je izpolnjeno*; raba trpnika *bi bila ugotovljena* za *so ugotovili*; izrazi količine (*nekako*, *ne prav dosti*, *veliko*); pogojni naklon *ali bi morebíti bil kriv* za *mora prevzeti odgovornost;* izpust določne osebe *le kdo bo* za (iz sobesedila razvidno) *to bo komandir* in že predstavljene stalne besedne zveze.

Sredstva vljudnosti so: uporaba podnačela takta – z vljudnostnimi izrazi (*predlagati*, *recimo*, *menda* za *pričakujemo izjavo*, *da se strinja*), veznikom pogojnega odvisnika (*če*), pogojnim naklonom (*bi vprašala* za *vprašam in pričakujem odgovor*), z vprašanjem (*Ste se to jutro že obrili*? za *pričakujem vašo potrditev*), v nekaterih primerih tudi z izrazi spodbujanja (*glejte* za *povejte*), prihodnjim časom (*bom vprašala* za *vprašam in pričakujem odgovor*); sredstva za omilitev graje – vprašanje (*ali niso krivi …* za *krivi so*); zmanjšanje lastne vrednosti: s prislovom (*nekako bi rekel* za *rečem*), z glagolom dopuščanja (*dovoliti*, *da povem* za *bom povedal*), z zanikanim glagolom (*ne znam si predstavljati* za *sprašujem/zahtevam pojasnilo*); izmikanje konfliktu in zmanjšanje odpora – raba besednih zvez (*biti v pristojnosti vlade* za *vlada odloča*), raba izrazov pogostosti – prislovi (*včasih*, *večkrat* za *morate vedno*). Iskreno pozornost izražajo govorci s pozdravi (*dobro jutro*), z izrazi pohvale – prislovi (*dobro*), z izrazi zahvale – medmeta (*hvala*, *prosim*). Namigi so pogosti v pogovorih, kadar sogovorca delita skupno védenje in zato lahko delujejo vljudno (*Čàs se počási istéka* za *končati moramo*, *ker bo konec oddaje*); govor ob nepravem času, govorca si segata v besedo, in molk.

Povzamem lahko, da so odstopanja od knjižne norme prisotna tako pri poklicnih in nepoklicnih govorcih v smislu vpliva jezika okolja, in sicer mariborskega pogovornega jezika in narečij, ki se mesta dotikajo. V gradivu so se potrdile kot najbolj tipične naslednje stične točke, ki izhajajo iz skupnih značilnosti severovzhodnih slovenskih narečij (ZORKO 1992: 2002):

Severovzhodne narečne baze v bližini Maribora so izgubile možnost tonemskega nasprotja in so razvile kolikostna nasprotja na naglašenem zlogu. To potrjuje tudi izreka poklicnih in nepoklicnih govorcev v gradivu. V vseh teh narečjih so izvedeni skupni slovenski naglasni pomiki (umik na predzadnji zlog ali sploh umik na levo) in so prisotni pri vseh sogovorcih in pri novinarju (narečje: *'ci:gan*; gradivo: *úniforme*). Skupna značilnost severovzhodnih narečij v soglasniškem sistemu je izguba palatalnosti pri *lj* (tudi *nj*, *rj*), to pa je pojav, ki ga je zaslediti le pri nepoklicnem sogovorcu (narečje: *k'lu:č*; gradivo: *zadovólna*).

Eden izmed pojavov v sistemu samoglasnikov je daljšanje kratko naglašenih nezadnjih samoglasnikov v veliki večini severnoštajerskih dialektov. Prav ta pojav je razširjen pri izgovoru samoglasnikov (*a*, *e*, *o*) (narečje: *'mi:š*; gradivo: *véndar*) pri vseh govorcih, razen pri napovedovalcu, saj bere vnaprej pripravljeno gradivo. Pri samoglasnikih slišimo tudi širjenje in ožanje izgovora *o* in *e*. Široki *e* je pogost tako pri nepoklicnih sogovorcih kot pri novinarju, *o* ožijo več nepoklicni sogovorci, vendar pa celo tudi, sicer redko, pri branju napovedovalec. Iz narečij poznamo tudi razvoj dolgega polglasnika v *a* in *e* (narečje: *'pẹe:s*; gradivo: *sêm*), to se potrjuje tudi v rabi vseh govorcev, celo novinarja in napovedovalca.

Posebej je izrazit vpliv panonske narečne skupine pri izgovoru fonema *v* kot *f*, in sicer ga pogosto zasledimo pri nepoklicnih sogovorcih, le enkrat pri novinarju (narečje: *f'če:rax*; gradivo: *fprášat*).

V oblikoslovju pri glagolskem nedoločniku prihaja do upada končnega *-i* v slovenskogoriškem narečju, to pa se kaže kot vpliv na govor novinarja in vseh sogovorcev, celo napovedovalca (narečje: *'dẹ:lat*; gradivo: *dodédat*).

V vseh okoliških govorih je pridevnik izgubil možnost razločevanja oblike, v gradivu zasledimo tudi nedoločno obliko, izraženo s števnikom kot členom nedoločnosti pred samostalnikom (*én pogôvor*).

Pregled narečnega stavčnega reda kaže, da so najpogostejše narečne skladenjske in besednoredne značilnosti v besedilu ponovitve vseh vrst, vrivki, skladenjski vzorec se ne zapolni, odvisniki brez glavnega stavka v isti povedi … Značilnosti, kot so stavki z okrnjeno zgradbo, ponavljanje in popravljanje najdemo pogosto pri novinarju in sogovorcih, medtem ko odstopanje od naslonskega niza le pri sogovorcih.

V posnetem gradivu najdemo potrditve, da se jezik mesta Maribor razvija pod vplivom vseh treh narečnih baz in iz vsake jemlje posamezne značilnosti, s tem pa oblikuje pogovorni jezik Maribora. Analiza je po-

kazala, da radio kot medij nikakor ni izvzet iz okolja, v katerem dela in živi. Jezikovna kultura novinarjev in napovedovalcev odstopa od norme v glavnem le pri glasovju, predvsem ko gre za prosti govor novinarja, pa tudi pri branju napovedovalcev. Govor nepoklicnih sogovorcev pa vsebuje vse elemente pogovornega jezika, s tem pa tudi vpliva na novinarja. Ko novinar vzpostavi stik s sogovorcem, prihaja do postopnega odmika od norme, zlasti ko se dvogovor razvije ali pride do uveljavljanja različnih mnenj.

Tako ugotavljam, da tudi poklicni govorci, čeprav knjižno normo obvladajo in bi jo morali tudi gojiti in širiti med svoje poslušalce, v pogovornih oddajah preklapljajo iz knjižnega jezika v neknjižnega.

8 LITERATURA

JOHN L. AUSTIN, 1990: *Kako napravimo kaj z besedami.* Ljubljana.

ANTON BAJEC, 1955/56: O pogovornem jeziku. *Jezik in slovstvo*. Ljubljana, 161–165.

KAREN BEAMAN, 1984: Coordination and Subordination Revisited. *Coherence in Spoken and Written Discourse*. Norwood, 45–80.

ROBERT de BEAUGRAND, WOLFGANG DRESSLER, 1992: *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana.

MARJA BEŠTER, 1990: Vplivanjska vloga v besedilih partizanske publikacije. *Slavistična revija*. Ljubljana, 233–252.

— —, 1994: Tip besedila kot izrazilo sporočevalčevega namena. *Uporabno jezikoslovje* 2. Ljubljana, 44–52.

MARJA BEŠTER idr., 1999: *Na pragu besedila 1*. Ljubljana.

— —, 2001: *Na pragu besedila 3*. Ljubljana.

MARJA BEŠTER, MARTINA KRIŽAJ ORTAR, 1994: Besedilo kot izhodišče in cilj. *Pouk slovenščine malo drugače.* Trzin, 7–22.

DOUGLAS BIBER idr. 1999: *LONGMAN grammar of spoken and written English.* Harlow.

MIHAELA BREGANT, 1991: *Mariborski pogovorni jezik*. Maribor.

KLAUS BRINKER, SVEN F. SAGER, 1996: *Linguistische Gesprächanalyse.* Berlin.

HARALD BURGER, 1991: Das Gespr*äch in den Massenmedien*. Berlin, New York.

RONALD CARTER, MICHAEL MCCARTHY, 1997: *Exploring spoken English.* Cambridge.

MALCOLM COULTHARD (ur.), 1992: *Advances in Spoken Discourse Analysis*. London.

IVANA ČERNELIČ, 1991: Členek kot besedna vrsta v slovenskem knjižnem jeziku. *Jezikoslovni zapiski.* Ljubljana, 73–85.

JANEZ DULAR idr. (ur.), 1994: *Slovenski jezik 1*. Maribor.

WILLIS EDMONDSON, 1981: *Spoken Discourse*. London, New York.

GILL FRANCIS, SUSAN HUNSTON, 1992: Analysing Everyday Conversation. *Advances in Spoken Discourse Analysis*. (Ur.) Malcolm Coulthard. London, New York, 123–161.

POLONA GANTAR, 1996/97: Skladenjska in pomenskosestavinska tipologija glagolskih in prislovnih rekel. *Jezik in slovstvo*. Ljubljana, 237–248.

BORIS GRABNAR, 1991: *Retorika za vsakogar*. Ljubljana.

LUČKA GRUDEN, 2001: *V zvočnem laboratoriju*. Maribor.

JOHN J. GUMPERZ, HANAHH KALTMAN, MARY CATHERINE O'CONNOR, 1984: Cohesion and the Transition to Literacy. *Coherence in Spoken and Written Discourse*. Norwood, 3–20.

BRIGITTE K. HALFORD, 1996: *Talk Units: The Structure of Spoken Canadian English*. Tübingen.

PAUL ten HAVE, 1999: *Doing conversational analysis.* London.

SIEGFRIED HEUSINGER, 1995: *Pragmalinguistik.* Frankfurt am Main.

UWE HINRICHS, 1991: *Linguistics des Hörens.* Wiesbaden.

JASNA HONZAK JAHIĆ, 2004: Slovenski knjižni govorjeni jezik včeraj in danes. Zgodovinsko-razvojni in primerjalni vidik. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*. Ljubljana, 385–394.

NATAŠA HRIBAR, 2001/02: Vprašanje skladenjske zapletenosti povedi v govorjenem jeziku politikov. *Jezik in slovstvo.* Ljubljana, 315–329.

— —, 2003: *Skladenjska razčlenitev sodobnega slovenskega parlamentarnega jezika*. Ljubljana.

SONJA HUDEJ, 1995: *Šolske ure besediloslovja*. Ljubljana.

— —, 1998: *Besediloslovni vidiki utemeljevanja*, *prepričevanja in pregovarjanja*. Ljubljana.

IAN HUTCHBY, ROBIN WOOFFITT, 2001: *Conversation analysis*. Cambridge, Oxford.

FRAN JESENOVEC, 1971/72: Oznaka slovenskega pogovornega jezika v Celju in okolici. *Jezik in slovstvo.* Ljubljana, 76–81.

MONIKA KALIN GOLOB, 2003: Neknjižnost kot žanrotvorno sredstvo? *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*. Ljubljana, 17–18.

KARMEN KENDA JEŽ, 2004: Narečje kot jezikovnozvrstna kategorija v sodobnem jezikoslovju. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*. Ljubljana, 263–276.

MIHAELA KOLETNIK, 1999: Vokalizem v zahodnih slovenskogoriških govorih. *Logarjev zbornik*. Zora 12. Maribor, 72–87.

— —, 2001: Mariborski pogovorni jezik. *Časopis za zgodovino in narodopisje*. Maribor, 245–254.

TOMO KOROŠEC, 1998: *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana.

LIDIJA KOSI, 2000: *Govorni del radijskega programa na nacionalni radijski postaj*. Ljubljana.

MANCA KOŠIR, 1998: *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana.

MIRA KRAJNC, 2004: *Besediloslovne značilnosti pokrajinskega pogovornega jezika. Na gradivu mariborščine*. Ljubljana.

SIMONA KRANJC, 1996/97: Govorjeni diskurz. *Jezik in slovstvo*. Ljubljana, 307–319.

— —, 2003: Skladenjska analiza besedil, ki nastajajo v računalniških klepetih. *Zbornik referatov z Drugega slovensko-hrvaškega slavističnega srečanja*. Ljubljana, 69–82.

— —, 2004: Jezikovna zvrstnost v medijih. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*. Ljubljana, 395–406.

LILJANA KRANJC TEKAVEC, 1999: Primerjava nekaterih poimenovanj v sporočanju. *Slovenščina v šoli.* Ljubljana, IV/4, 31–35.

ERIKA KRŽIŠNIK, 1994: *Slovenski glagolski frazemi*, Ljubljana.

— —, 2001: Funkcija ekspresivnih sredstev v medijih. *Zbornik referatov s Prvega slovensko-hrvaškega slavističnega srečanja*. Ljubljana, 29–32.

ERIKA KRŽIŠNIK, MARIJA SMOLIĆ, 1999: Metafore, v katerih živimo tukaj in zdaj. *35. seminar slovenskega jezika*, *literature in kulture*. Ljubljana, 61–80.

OLGA KUNST GNAMUŠ, 1984: *Govorno dejanje – družbeno dejanje*. Ljubljana.

— —, 1988/89: Pragmatika kot jezikoslovna veda. *Jezik in slovstvo.* Ljubljana, 183–187.

— —, 1990: Problemi pragmatične obravnave jezike. *Jezik in književnost 1*. Trst, 44–53.

— —, 1991: *Sporazumevanje med željo*, *resnico in učinkom*. Ljubljana.

— —, 1993/1994: Performativni glagoli v opisni slovnici slovenskega jezika. *Jezik in slovstvo.* Ljubljana, 189–197.

ROBIN LAKOFF, 2003: The new incivility. *New Media Language*. London, New York, 36–44.

GEOFFREY LEECH,1996: *Principles of Pragmatics*. New York.

GEORGIA LEPPER, 2000: *Categories in text and talk*. London.

IRINA MAKAROVA, 2004: Jezikovno prilagajanje in variantnost pogovorne ljubljanščine. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*. Ljubljana, 287–296.

BERNARD NEŽMAH, 1987: P. Stanislav Škrabec – slovenski Austin pol stoletja pred J. L. Austinom. *Problemi – Razprave* 279–280. Ljubljana, 64–67.

MOJCA NIDORFER ŠIŠKOVIČ, 1997: Ilokucijsko dejanje zahteve. *Posrednost in argumentacija v govoru*. Ljubljana, 20–49.

IRENA OREL, 2004: Sporazumevanje nekoč in danes – od vzorcev pogovorov do mladostniških SMS-ov. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*. Ljubljana, 407–422.

JÜRGEN PETERMANN, 1988: Frazeologija v slovarju slovenskega knjižnega jezika (I–IV), *Sodobni slovenski jezik*, *književnost in kultura.* Ljubljana, 301–310.

MARIO PLENKOVIĆ, 1986: Specifičnosti radio-televizijskog govora. *Teorija i praksa*. Beograd, 108–117.

TATJANA PLETERŠEK, 1985: *Jezik Radia Maribor*. Maribor.

BREDA POGORELEC, 1965: Vprašanja govorjenega jezika. *Jezikovni pogovori*. Ljubljana, 132–156 .

— —, 1998: Jezikovno načrtovanje govornega jezika pri Slovencih. *Jezik za danes in jutri*. Ljubljana, 56–65.

FRANCESCA PRIDHAM, 2001: *The Language of Conversation*. London.

MICHAEL SCHREIBER, 1999: *Textgrammatik gesprochene Sprache*. Frankfurt am Main.

SENEKOVIČ, TEJA, BARBARA HRASTNIK, VERONIKA PUCKO, 2003: *Dobro govoriti je umetnost – kaj se dogaja z jezikom*? Maribor.

DAVID SILVERMAN, 1999: *Interpreting Qualitative Data*. London.

SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA, 2000. Elektronska izdaja na plošči CD-ROM. Ljubljana.

MOJCA SMOLEJ, 2004: Obvezni in neobvezni členki. *Slavistična revija*. Ljubljana, 141–155.

IRENA STRAMLJIČ BREZNIK, 1999: *Prispevki iz slovenskega besedoslovja*. Zora 7. Maribor.

— —, 200/2001: Komunikacijski ali sporočanjski frazemi. *Jezik in slovstvo.* Ljubljana, 191–200.

NADA ŠABEC, DAVID LIMON, 2001: *Across Cultures*. Maribor.

CVETKA ŠERUGA PREK, EMICA ANTONČIČ, 2003: *Slovenska zborna izreka*. Maribor.

IVO ŠKARIĆ, 1982: *U potrazi za izgubljenim govorom.* Zagreb.

DUBRAVKO ŠKILJAN, 1999: *Javni jezik*. Ljubljana.

JOŽICA ŠKOFIC, 1991: *Problemi slovenskega pogovornega jezika*. Srednja Dobrava.

— —, 1994: O oblikovanju slovenskega pogovarjalnega jezika. *Slavistična revija*. Ljubljana, 571–572.

HOTIMIR TIVADAR, 2004: Podoba in funkcija govorjenega knjižnega jezika glede na neknjižne zvrsti. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*. Ljubljana, 437–452.

JOŽE TOPORIŠIČ, 1970: Slovenski pogovorni jezik. *Slavistična revija.* Ljubljana, 55–70.

— —, 1991: Členki in njihovi stavčni ustrezniki. *Seminar slovenskega jezika literature in kulture* XXVII. Ljubljana, 3–16.

— —, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana.

— —, 1993: Pojmovanja in izrazje slovenskega besediloslovja. *Seminar slovenskega jezika literature in kulture* XXIX. Ljubljana, 5–14.

— —, 1996: *Slovenski jezik in sporočanje 2*. Maribor.

— —, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor.

— —, (ur.) 2001: *Slovenski pravopis*. Ljubljana.

DRAGO UNUK, 1999: Zahodni prleški govori. *Logarjev zbornik*. Zora 8. Maribor, 88–98.

ALENKA VALH LOPERT, 2000: *Seminarska naloga iz pragmatike in besediloslovja*. Maribor.

— —, 2004: *Vpliv jezika okolja na jezik medijev* (*Radio Maribor*). Maribor.

— —, 2005: Besedje v pogovornih oddajah Radia Maribor. *Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika*. Zora 32. Maribor, 261–277.

FRAN VATOVEC, 1972: *Retorika – govorništvo*. Ljubljana.

VELIKI SLOVAR TUJK, 2002: Ljubljana.

FRANCE VERBINC, 1982: *Slovar tujk*. Ljubljana.

TINA VEROVNIK, 2004: Govorjeni knjižni jezik v televizijskih dnevnoinformativnih oddajah: študija primera. *Poti znanstvenega novinarstva – danes in jutri*. Ljubljana, 157–173.

JEFF VERSCHUEREN, 2000: *Razumeti pragmatiko*. Ljubljana.

ADA VIDOVIČ MUHA, 1986: Besedni pomen in njegova stilistika. *XXII. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture.* Ljubljana, 79–91.

PRIMOŽ VITEZ, 1999: Od idealnih jezikovnih struktur k strategiji realnega govora. *Slavistična revija.* Ljubljana, 23–48.

PRIMOŽ VITEZ, ANA ZWITTER VITEZ, 2004: Problem prozodične analize spontanega govora. *Jezik in slovstvo*. Ljubljana, 3–24.

JERCA VOGEL, 2004: Nekateri vidiki zvrstnosti govorjenega diskurza s stališča prejemnika. *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem*. Ljubljana, 453–468.

BRANKO VULETIĆ, 1980: *Gramatika govora.* Zagreb.

RENATA ZADRAVEC PEŠEC, 1994: *Pragmatično jezikoslovje*. Ljubljana.

CVETKA ZAVRŠNIK, 1975: Zapleteno zložene povedi. *Slavistična revija*. Ljubljana, 425–437.

NADA ZGRABLJIĆ, 2001: *Govor u novinarstvu: vrste i funkcija dijaloga u radijskom programu.* Zagreb.

— —, 2002: Govor na radiju: analiza duhovitosti, potičnosti i afektivnosti novinara hrvatskoga radia. *Govor*. Zagreb, 45–64.

ZINKA ZORKO, 1988/89: Narečna podoba mariborskega predmestja. *Jezik in slovstvo*. Ljubljana, 170–178.

– –1989: Framski govor. *Znanstvena revija*. Maribor, 133–144.

— 1993: Daljšanje akuta v severovzhodnih slovenskih narečjih. *Slavistična revija*. Ljubljana, 193–207.

— 1994: Besedni red v severovzhodnih slovenskih narečjih. *Zbornik slavističnega društva Slovenije 4*. Ljubljana, 47–55.

—— —, 1995: *Narečna podoba Dravske doline*. Maribor.

— —, 1998: *Haloško narečje in druge dialektološke študije*. Zora 6. Maribor

— —, 1999: Hoški govor med severnoštajerskimi govori. *Murkov zbornik*. Zora 9. Maribor, 426–442.

— —, 2002: Mariborski pogovorni jezik. *Studia Historica Slovenica*. Maribor, 127–150.

DANILA ZULJAN KUMAR, 1999: Vpliv novogoriškega pogovornega jezika na briško narečje. *Primorska srečanja.* Nova Gorica, Koper, Idrija, 682–685.

IGOR ŽAGAR, 1989: *Zagatnost performativnosti ali kako obljubiti*. Ljubljana.

— —, 1990: Nemoč ilokucijske moči. *Kako napravimo kaj z besedami*. Ljubljana, 162–163.

9 IMENSKO KAZALO

A

Antončič, Emica 28, 221
Austin, John L. 20, 121, 124, 125, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 218

B

Bajec, Anton 31, 218
Beaman, Karen 23, 218
Beaugrand, Robert de 124, 129, 218
Bešter, Marja 97, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 137, 138, 143, 146, 218
Biber, Douglas 19, 218
Blum-Kulke, Shoshana 142
Bregant, Mihaela 66, 218
Brinker, Klaus 20, 218
Burger, Harald 218

C

Carter, Ronald 34, 218
Cegnar, France 33
Chomsky, Noam 129
Coulthard, Malcolm 218

Č

Černelič, Ivana 218

D

Daneš, František 25
Dressler, Wolfgang 124, 129, 218
Dular, Janez 132, 218

E

Edmondson, Willis 34, 218

F

Francis, Gill 34, 218

G

Gantar, Polona 116, 219
Garfinkel, Herald 20
Gazdar, Gerald 134
Gibbs, Raymond W. 142
Grabnar, Boris 27, 28, 219
Grice, Herbert P. 129, 136, 140, 141
Gruden, Lučka 23, 30, 219
Gumperz, John J. 22, 219

H

Halford, Brigitte K. 17, 21, 219
Halliday, Michael A. K. 23, 129
Have, Paul ten 107, 153, 219
Heusinger, Siegfried 17, 21, 121, 219

Hinrichs, Uwe 18, 134, 219
Honzak Jahić, Jasna 33, 219
Hrastnik, Barbara 221
Hribar, Nataša 75, 101, 102, 109, 152, 219
Hudej, Sonja 18, 124, 128, 131, 132, 136, 140, 141, 219
Hunston, Susan 34, 218
Hutchby, Ian 29, 219

J

Jesenovec, Fran 34, 207, 219

K

Kalin Golob, Monika 26, 219
Kaltman, Hanahh 219
Katz, Jerrold J. 129
Kenda Jež, Karmen 27, 219
Kolarič, Rudolf 54
Koletnik, Mihaela 34, 37, 40, 41, 42, 51, 52, 53, 207, 219
Korošec, Tomo 23, 28, 29, 97, 116, 118, 124, 140, 141, 152, 219
Kosi, Lidija 24, 25, 220
Košir, Manca 24, 220
Krajnc, Mira 25, 34, 37, 101, 158, 207, 220
Kranjc, Simona 24, 34, 152, 220
Kranjc Tekavec, Liljana 122, 125, 220
Križaj Ortar, Martina 123, 127, 128, 129, 131, 138, 218
Kržišnik, Erika 116, 118, 220
Kunst Gnamuš, Olga 126, 127, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 146, 148, 220

L

Labov, William 22
Lakoff, Robin 129, 220
Leech, Geoffrey 126, 127, 128, 129, 134, 137, 138, 141 , 142, 220
Lepper, Georgia 22, 24, 220
Limon, David 121, 142, 221
Logar, Tine 52

M

McLuhan, Marshall H. 27
Makarova, Irina 33, 34, 207, 220
Mccarthy, Michael 34, 218
Morris, Charles W. 126, 129

N

Nežmah, Bernard 133, 220
Nidorfer Šiškovič, Mojca 139, 142, 220

O

O'Connor, Mary C. 219
Orel, Irena 32, 33, 221

P

Petermann, Jürgen 116, 118, 221
Plenković, Mario 25, 221
Pleteršek, Tatjana 24, 221
Pogorelec, Breda 19, 27, 31, 221
Pridham, Francesca 221
Pucko, Veronika 221

R

Ramovš, Fran 58
Recanati, François 140
Rigler, Jakob 52

Ross, John R. 134

S

Sacks, Harvey 29
Sager, Sven F. 218
Saussure, Ferdinand de 129
Schreiber, Michael 15, 20, 221
Searle, John R. 121, 125, 129, 133, 134, 135, 136, 137, 140
Senekovič, Teja 221
Silverman, David 20, 22, 34, 221
Smolej, Mojca 85, 146, 221
Smolić, Marija 220
Stramljič Breznik, Irena 116, 117, 118, 221
Svetec, Luka 33

Š

Šabec, Nada 121, 142, 221
Šeruga Prek, Cvetka 28, 221
Škarić, Ivo 18, 25, 26, 27, 221
Škiljan, Dubravko 26, 221
Škofic, Jožica 32, 207, 221
Škrabec, Stanislav 33, 133, 134

T

Tivadar, Hotimir 19, 222
Toporišič, Jože 13, 15, 16, 17, 18, 26, 29, 31, 32, 33, 34, 36, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 105, 106, 107, 109, 111, 112, 116, 118, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 136, 137, 143, 152, 154, 155, 158, 160, 174, 185, 207, 222

U

Unuk, Drago 52, 53, 54, 222

V

Valh Lopert, Alenka 222
Vatovec, Fran 28, 222
Verbinc, France 122, 125, 127, 222
Verovnik, Tina 222
Verschueren, Jeff 222
Vidovič Muha, Ada 33, 222
Vitez, Primož 222
Vogel, Jerca 17, 22, 222
Vuletić, Branko 222

W

Wittgenstein, Ludwig 129
Wooffitt, Robin 29, 219
Wunderlich, Dieter 125

Z

Zadravec Pešec, Renata 128, 129, 131, 135, 136, 140, 141, 223
Završnik, Cvetka 101, 152, 223
Zgrabljić, Nada 223
Zorko, Zinka 14, 34, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 207, 215, 223
Zuljan Kumar, Danila 34, 207, 223
Zwitter Vitez, Ana 222

Ž

Žagar, Igor 131, 134, 223